

ทยฺยรฏฺฐสฺส
เตปิฏกำ

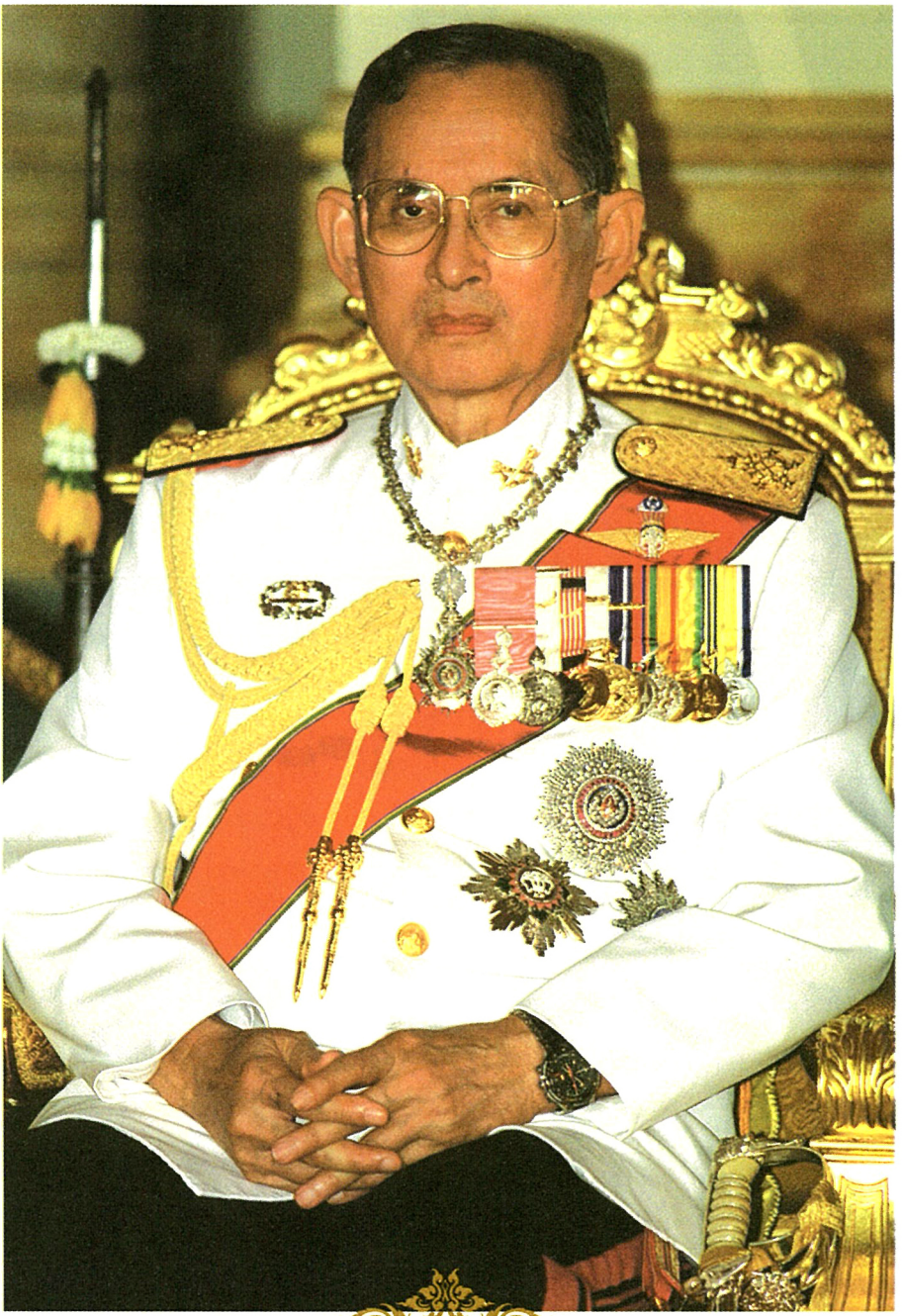
๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส

สุตฺตนฺตปิฏเก สำยุตฺตนิกายสฺส
สฬายตนวคฺคสำยุตฺตปาลิ
ปาลิวิโสธกตฺเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสฺส ปรมินฺทมหาราชวรสฺส
ปริปุณฺณสฏฺฐิวสฺเส สิริรชฺชมงฺคลมหกมฺมกาเล
ทยฺยสงฺฆมหาเถรสมาคเมน มุทฺทาปิตา

๑๘

ที่ระลึกในโอกาสพิธีรายสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฝูงท่วย มีศรัทธาใน***พระพุทธศาสนา** *ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว..."*

พระบรมสัตยาธิฏฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า *"ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุง***พระพุทธศาสนา** *ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า"* พอตกพระโอษฐ์ลง *พระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...*

น้ำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช *"พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือ***พระพุทธศาสนา***มาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน*

ศาสนา อย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?" "จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า **ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง ๒,๒๒๕ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้นเป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้"**

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แด่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม
ให้ยืนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมถะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสดา
คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตรา
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน"

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

*"ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยก**พระพุทธศาสนา***
ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี"

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *"ศุภมัสดุ ๑๑๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว...* **ทรงพระราชศรัทธาจะยกรื้อวิสาขบูชามหายัญพิธี** *อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรฐิติกาล ปรากฏสำหรับแผ่นดินสืบไปจะให้เป็นอัตตัตถประโยชน์และปรัตถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑเสมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า..."*

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว *"ด้วยกำลังทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม* **พระรัตนตรัยสรณาคมน์อันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง** *ให้เห็นความจริงในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรสามัคคีรสปรึกษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวัยวุฒิปรีชารอบรู้ราชานุวัตร* **จะเป็นศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา** *แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสืบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้กริ่งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้า อย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร..."*

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร *"การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขุ่นเคืองขัดใจเลย* **พระนครนี้เป็น**

ถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น *คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลภล่วงเกินไป...”*

พระราชปฏิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช *“ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสดาอื่นนอกจาก* **สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่** *อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต...”*

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา *เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า* **พุทธศาสนาเป็นของไทย** เรามาชวนกันนับถือ **พระพุทธศาสนาเถิด... ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ...** *เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”* และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอร่ำรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ **หมายพระไตรรัตน์**
และธรรมะคุ้มจิตไทย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว *“แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ* **พระพุทธศาสนาก็เศร้าหมองจนสงฆมณฑล**

*เสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้น***พระพุทธศาสนาในมณฑลนี้มาโดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย** *เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนคดีธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ได้มีพระราชดำรัสตรัสลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า "โดย**ที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา** *ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบุรพการีตามคตินิยมด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า **"คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ"**

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความบริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลีของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะตราบใดที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั้น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า **พระธรรมวินัย** *พระธรรม* ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ *พระวินัย* ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

แปลความว่า *"ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา"*

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับการสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสอบทานความถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติพร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณาสอบทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย *พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก* และ*พระอภิธรรมปิฎก*

พระวินัยปิฎก *หมวดพระวินัย* ว่าด้วยพระพุทธบัญญัติที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๘ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘

พระสุตตันตปิฎก *หมวดพระสูตร* ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก *หมวดพระอภิธรรม* ว่าด้วยประมวลพระพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ *ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก* และ*ปัฏฐาน* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัตติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิปัตติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

> *“พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับภารธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา โยชนา สัททาวิเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน`

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่..."

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วย*ภาษามคธ* หรือ*ภาษาบาลี* อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความฟั่นเฝือเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะถือเอาเป็นภารธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า *"ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลง และปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"* เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครองประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่างลำเค็ญ มีความฝืดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกันทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไรจะฉันเป็นภัตตาหาร ก็ฉันใบไม้แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อสาธยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วสาธยายทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมเลือนสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษาสิงหล แล้วนำสืบเผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และธัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบุรพมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารภว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชิญราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๘๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองหีบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า *พระไตรปิฎกฉบับทอง* ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับรดน้ำแดง* แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มี*ฉบับรดน้ำเอก ฉบับเทพชุมนุม* เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับล่องชาด*

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกํ** : *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ* พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมดนับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมิได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมินัดหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า *พระพุทธวจนะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความงอกงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น* จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภารธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการปาลิวิโสธกะ คณะกรรมาธิการแห่งสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ** เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตรหรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฎกำ ๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส** : *พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐* โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายวัดจนหมดลง โดยเหตุที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม**จึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กันกลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมิได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภารธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลัดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณาจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดหามาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธาธิบาย นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มาสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมที่จะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณาจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถคือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าวรรคตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทานแต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม** ปรารภเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธศาสนานอกจากจะทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสที่ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐** สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้เสด็จดำรงสยามรัฐสีมาราชอาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรืองวัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๑ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๕ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จุนท์ พฺรหฺมคุตฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลี ให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทย ให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็น ประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัด ปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็น ประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียง ตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส) (๒) สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส) (๓) มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณีย์ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส) และพระไตรปิฎก บาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ (พระไตรปิฎก บาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฏฐสังคายนา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘) (๒) อิงฺคลิสเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สีหฬเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ (พระ ไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็ม กำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราชกอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในไอศวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สทา ทิปฺปตุ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิโต
ทสฺเสนฺโต สพฺพโลกสฺส อุชุมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสัทธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดงทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

มหาเถรสมาคม

THE PAḶĪ ALPHABET
IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a -า = ā ◌ิ = i ◌ี = ī ◌ุ = u ◌ู = ū เ- = e โ- = o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

ก = ka	ข = kha	ค = ga	ฆ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฏ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ต = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha ฬ = ḷa ◌ं = ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka กา = kā กิ = ki กี = kī กุ = ku กู = kū เก = ke โก = ko
ข = kha ขา = khā ขิ = khi ขี = khī ขุ = khu ขู = khū เข = khe โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏเก
สงฺเกตวิญฺญาปนำ

อิ.	=	อิงฺคลิสเตปิฏกำ
ฉ.	=	ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ
ทยฺ.	=	ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส)
เท.	=	นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ
โป.	=	โปราณเตปิฏกำ
มหา.	=	มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส)
สี.	=	สีหฬเตปิฏกำ
สฺยา.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส)

สุตฺตนฺตปิฏเก สංยุตฺตนิกายสฺส
สฬายตนวคฺคสංยุตฺตปาลิยา
กิตฺตนปตฺตं

มาติกา		องฺเก
	๑. อนิจฺจวคฺโค	
๑.	อชฺฌตฺตานิจฺจสุตฺตं	๑
๒.	อชฺฌตฺตทุกฺขสุตฺตं	๒
๓.	อชฺฌตฺตานตฺตสุตฺตं	๒
๔.	พาหิรานิจฺจสุตฺตं	๓
๕.	พาหิรทุกฺขสุตฺตं	๓
๖.	พาหิรานตฺตสุตฺตं	๔
๗.	อชฺฌตฺตานิจฺจาตีตานาคตสุตฺตं	๔
๘.	อชฺฌตฺตาทุกฺขาตีตานาคตสุตฺตं	๔
๙.	อชฺฌตฺตานตฺตาตีตานาคตสุตฺตं	๔
๑๐.	พาหิรานิจฺจาตีตานาคตสุตฺตं	๖
๑๑.	พาหิรทุกฺขาตีตานาคตสุตฺตं	๖
๑๒.	พาหิรานตฺตาตีตานาคตสุตฺตं	๗
	๒. ยมกวคฺโค	
๑.	ปฐมปุพฺเพสมฺโพธสุตฺตं	๘
๒.	ทุติยปุพฺเพสมฺโพธสุตฺตं	๙
๓.	ปฐมอสฺสาทปริเยสนสุตฺตं	๑๐

มาติกา **องฺเก**

๔. ทุติยอสฺสาทปริเยสนสุตฺตํ ๑๑
๕. ปฐมโนเจอสฺสาทสุตฺตํ ๑๒
๖. ทุติยโนเจอสฺสาทสุตฺตํ ๑๔
๗. ปฐมาภินนฺทสุตฺตํ ๑๕
๘. ทุติยาภินนฺทสุตฺตํ ๑๖
๙. ปฐมทุกฺขุปฺปาทสุตฺตํ ๑๖
๑๐. ทุติยทุกฺขุปฺปาทสุตฺตํ ๑๗

๓. สพฺพวคฺโค

๑. สพฺพสุตฺตํ ๑๙
๒. ปหานสุตฺตํ ๑๙
๓. อภิญฺญาปริญฺญาปหานสุตฺตํ ๒๐
๔. ปฐมอปริชานนสุตฺตํ ๒๑
๕. ทุติยอปริชานนสุตฺตํ ๒๒
๖. อาทิตฺตสุตฺตํ ๒๓
๗. อนฺธภูตสุตฺตํ ๒๕
๘. สมุคฺฆาตสารุปฺปสุตฺตํ ๒๖
๙. ปฐมสมุคฺฆาตสปฺปายสุตฺตํ ๒๗
๑๐. ทุติยสมุคฺฆาตสปฺปายสุตฺตํ ๒๙

๔. ชาติธมฺมวคฺโค

๑ - ๑๐. ชาติธมฺมาทิสุตฺตทสกํ ๓๒

๕. สพฺพอนิจฺจวคฺโค

๑ - ๙. อนิจฺจาทิสุตฺตนวกํ ๓๔
๑๐. อุปสฺสฏฺฐสุตฺตํ ๓๕

(๖) ๑. อวิชฺชาวคฺโค

๑. อวิชฺชาปหานสุตฺตํ ๓๗
๒. สญฺโญชนปหานสุตฺตํ ๓๘
๓. สญฺโญชนสมุคฺฆาตสุตฺตํ ๓๘
๔. อาสวปหานสุตฺตํ ๓๙
๕. อาสวสมุคฺฆาตสุตฺตํ ๓๙
๖. อนุสยปหานสุตฺตํ ๓๙
๗. อนุสยสมุคฺฆาตสุตฺตํ ๓๙
๘. สพฺพูปาทานปริญฺญาสุตฺตํ ๔๐
๙. ปฐมสพฺพูปาทานปริยาทานสุตฺตํ ๔๑
๑๐. ทุติยสพฺพูปาทานปริยาทานสุตฺตํ ๔๑

มาติกา **องฺเก**

(๗) ๒. มิคชาลวคฺโค

๑. ปฐมมิคชาลสุตฺตํ ๔๔
๒. ทุติยมิคชาลสุตฺตํ ๔๖
๓. ปฐมสมิทฺธิมารปญฺหาสุตฺตํ ๔๗
๔. สมิทฺธิสตฺตปญฺหาสุตฺตํ ๔๘
๕. สมิทฺธิทุกฺขปญฺหาสุตฺตํ ๔๙
๖. สมิทฺธิโลกปญฺหาสุตฺตํ ๔๙
๗. อุปเสนอาสีวิสสุตฺตํ ๕๐
๘. อุปวาณสนฺทิฏฺฐิกสุตฺตํ ๕๑
๙. ปฐมฉผสฺสายตนสุตฺตํ ๕๓
๑๐. ทุติยฉผสฺสายตนสุตฺตํ ๕๔
๑๑. ตติยฉผสฺสายตนสุตฺตํ ๕๖

(๘) ๓. คิลานวคฺโค

๑. ปฐมคิลานสุตฺตํ ๕๘
๒. ทุติยคิลานสุตฺตํ ๖๐
๓. ราธอนิจฺจสุตฺตํ ๖๒
๔. ราธทุกฺขสุตฺตํ ๖๓
๕. ราธอนตฺตสุตฺตํ ๖๓
๖. ปฐมอวิชฺชาปหานสุตฺตํ ๖๔
๗. ทุติยอวิชฺชาปหานสุตฺตํ ๖๕

มาติกา **องฺก**

๘. สมฺพหุลภิกฺขุสุตฺตํ ๖๖
๙. โลกปญฺหาสุตฺตํ ๖๗
๑๐. ผคฺคุนปญฺหาสุตฺตํ ๖๘

(๙) ๔. ฉนฺนวคฺโค

๑. ปโลกธมฺมสุตฺตํ ๗๐
๒. สุญฺญตโลกสุตฺตํ ๗๐
๓. สงฺขิตฺตธมฺมสุตฺตํ ๗๑
๔. ฉนฺนสุตฺตํ ๗๓
๕. ปุณฺณสุตฺตํ ๗๘
๖. พาหิยสุตฺตํ ๘๓
๗. ปฐมเอชาสุตฺตํ ๘๕
๘. ทุติยเอชาสุตฺตํ ๘๖
๙. ปฐมทฺวยสุตฺตํ ๘๘
๑๐. ทุติยทฺวยสุตฺตํ ๘๘

(๑๐) ๕. ฉพฺพคฺโค

๑. อทนฺตอคุตฺตสุตฺตํ ๙๒
๒. มาลุกฺยปุตฺตสุตฺตํ ๙๔
๓. ปริหานธมฺมสุตฺตํ ๑๐๐
๔. ปมาทวิหารีสุตฺตํ ๑๐๒
๕. สวรสุตฺตํ ๑๐๓
๖. สมาธิสุตฺตํ ๑๐๔

มาติกา **องฺเก**

๗. ปฏิสลฺลานสุตฺตํ ๑๐๕
๘. ปฐมนตุมฺหากสุตฺตํ ๑๐๕
๙. ทุติยนตุมฺหากสุตฺตํ ๑๐๗
๑๐. อุทกสุตฺตํ ๑๐๘

(๑๑) ๑. โยคกฺเขมิวคฺโค

๑. โยคกฺเขมิสุตฺตํ ๑๑๑
๒. อุปาทายสุตฺตํ ๑๑๑
๓: ทุกฺขสมุทยสุตฺตํ ๑๑๓
๔. โลกสมุทยสุตฺตํ ๑๑๔
๕. เสยฺโยหมสฺมิสุตฺตํ ๑๑๖
๖. สญฺโญชนิยสุตฺตํ ๑๑๗
๗. อุปาทานิยสุตฺตํ ๑๑๘
๘. อชฺฌตฺติกายตนปริชานนสุตฺตํ ๑๑๘
๙. พาหิรายตนปริชานนสุตฺตํ ๑๑๘
๑๐. อุปฺปสฺสุติสุตฺตํ ๑๑๙

(๑๒) ๒. โลกกามคุณวคฺโค

๑. ปฐมมารปาสสุตฺตํ ๑๒๑
๒. ทุติยมารปาสสุตฺตํ ๑๒๒
๓. โลกนฺตคมนสุตฺตํ ๑๒๓
๔. กามคุณสุตฺตํ ๑๒๘

มาติกา **องฺเก**

๕. สกฺกปญฺหสุตฺตํ ๑๓๔
๖. ปญฺจสิกฺขสุตฺตํ ๑๓๕
๗. สารีปุตฺตสทฺธิวิหาริกสุตฺตํ ๑๓๖
๘. ราหุโลวาทสุตฺตํ ๑๓๘
๙. สญฺโญชนิยธมฺมสุตฺตํ ๑๔๒
๑๐. อุปาทานิยธมฺมสุตฺตํ ๑๔๓

(๑๓) ๓. คหปติวคฺโค

๑. เวสาลีสุตฺตํ ๑๔๔
๒. วชฺชีสุตฺตํ ๑๔๕
๓. นาลนฺทสุตฺตํ ๑๔๖
๔. ภารทฺวาชสุตฺตํ ๑๔๖
๕. โสณสุตฺตํ ๑๔๙
๖. โฆสิตสุตฺตํ ๑๕๐
๗. หาลิทฺทิกานิสุตฺตํ ๑๕๑
๘. นกุลปิตุสุตฺตํ ๑๕๓
๙. โลหิจฺจสุตฺตํ ๑๕๔
๑๐. เวรหจฺจานิสุตฺตํ ๑๕๙

(๑๔) ๔. เทวทหวคฺโค

๑. เทวทหสุตฺตํ ๑๖๓
๒. ขณสุตฺตํ ๑๖๔
๓. ปฐมรูปารามสุตฺตํ ๑๖๕

มาติกา **องฺเก**

๔. ทุติยรูปารามสุตฺตํ ๑๖๗
๕. ปฐมนตุมฺหากสุตฺตํ ๑๖๗
๖. ทุติยนตุมฺหากสุตฺตํ ๑๖๘
๗. อชฺฌตฺตอนิจฺจเหตุสุตฺตํ ๑๖๙
๘. อชฺฌตฺตทุกฺขเหตุสุตฺตํ ๑๖๙
๙. อชฺฌตฺตานตฺตเหตุสุตฺตํ ๑๗๐
๑๐. พาหิรานิจฺจเหตุสุตฺตํ ๑๗๐
๑๑. พาหิรทุกฺขเหตุสุตฺตํ ๑๗๑
๑๒. พาหิรานตฺตเหตุสุตฺตํ ๑๗๑

(๑๕) ๕. นวปุราณวคฺโค

๑. กมฺมนิโรธสุตฺตํ ๑๗๒
๒. อนิจฺจนิพฺพานสปฺปายสุตฺตํ ๑๗๓
๓. ทุกฺขนิพฺพานสปฺปายสุตฺตํ ๑๗๔
๔. อนตฺตนิพฺพานสปฺปายสุตฺตํ ๑๗๕
๕. นิพฺพานสปฺปายปฏิปทานสุตฺตํ ๑๗๕
๖. อนนุเตวาสิกสุตฺตํ ๑๗๖
๗. กิมตฺถิยพฺรหฺมจริยสุตฺตํ ๑๗๘
๘. อตฺถินุโขปริยายสุตฺตํ ๑๗๙
๙. อินฺทฺริยสมฺปนฺนสุตฺตํ ๑๘๓
๑๐. ธมฺมกถิกปุจฺฉสุตฺตํ ๑๘๓

มาติกา **องฺเก**

(๑๖) ๑. นนฺทิกฺขยวคฺโค

๑.	อชฺฌตฺตนนฺทิกฺขยสุตฺตํ	๑๘๕
๒.	พาหิรนนฺทิกฺขยสุตฺตํ	๑๘๕
๓.	อชฺฌตฺตอนิจฺจนนฺทิกฺขยสุตฺตํ	๑๘๕
๔.	พาหิรอนิจฺจนนฺทิกฺขยสุตฺตํ	๑๘๖
๕.	ชีวกมฺพวนสมาธิสุตฺตํ	๑๘๗
๖.	ชีวกมฺพวนปฏิสลฺลานสุตฺตํ	๑๘๗
๗.	โกฏฺฐิกอนิจฺจสุตฺตํ	๑๘๘
๘.	โกฏฺฐิกทุกฺขสุตฺตํ	๑๘๙
๙.	โกฏฺฐิกอนตฺตสุตฺตํ	๑๙๐
๑๐.	มิจฺฉาทิฏฺฐิปหานสุตฺตํ	๑๙๐
๑๑.	สกฺกายทิฏฺฐิปหานสุตฺตํ	๑๙๑
๑๒.	อตฺตานุทิฏฺฐิปหานสุตฺตํ	๑๙๑

(๑๗) ๒. สฏฺฐิเปยฺยาลวคฺโค

๑.	อชฺฌตฺตอนิจฺจฉนฺทสุตฺตํ	๑๙๓
๒.	อชฺฌตฺตอนิจฺจราคสุตฺตํ	๑๙๓
๓.	อชฺฌตฺตอนิจฺจฉนฺทราคสุตฺตํ	๑๙๓
๔ - ๖.	ทุกฺขฉนฺทาทิสุตฺตํ	๑๙๔
๗ - ๙.	อนตฺตฉนฺทาทิสุตฺตํ	๑๙๔
๑๐ - ๑๒.	พาหิรานิจฺจฉนฺทาทิสุตฺตํ	๑๙๔
๑๓ - ๑๕.	พาหิรทุกฺขฉนฺทาทิสุตฺตํ	๑๙๕

มาติกา

		องฺเก
๑๖ - ๑๘.	พาหิรานตฺตฉนฺทาทิสุตฺตํ	๑๙๕
๑๙.	อชฺฌตฺตาตีตานิจฺจสุตฺตํ	๑๙๖
๒๐.	อชฺฌตฺตานาคตานิจฺจสุตฺตํ	๑๙๖
๒๑.	อชฺฌตฺตปจฺจุปฺปนฺนานิจฺจสุตฺตํ	๑๙๖
๒๒ - ๒๔.	อชฺฌตฺตาตีตาทิทุกฺขสุตฺตํ	๑๙๗
๒๕ - ๒๗.	อชฺฌตฺตาตีตาทิอนตฺตสุตฺตํ	๑๙๗
๒๘ - ๓๐.	พาหิราตีตาทิอนิจฺจสุตฺตํ	๑๙๗
๓๑ - ๓๓.	พาหิราตีตาทิทุกฺขสุตฺตํ	๑๙๗
๓๔ - ๓๖.	พาหิราตีตาทิอนตฺตสุตฺตํ	๑๙๘
๓๗.	อชฺฌตฺตาตีตยทนิจฺจสุตฺตํ	๑๙๘
๓๘.	อชฺฌตฺตานาคตยทนิจฺจสุตฺตํ	๑๙๘
๓๙.	อชฺฌตฺตปจฺจุปฺปนฺนยทนิจฺจสุตฺตํ	๑๙๙
๔๐ - ๔๒.	อชฺฌตฺตาตีตาทิยทุกฺขสุตฺตํ	๑๙๙
๔๓ - ๔๕.	อชฺฌตฺตาตีตาทิยทนตฺตสุตฺตํ	๒๐๐
๔๖ - ๔๘.	พาหิราตีตาทิยทนิจฺจสุตฺตํ	๒๐๐
๔๙ - ๕๑.	พาหิราตีตาทิยทุกฺขสุตฺตํ	๒๐๐
๕๒ - ๕๔.	พาหิราตีตาทิยทนตฺตสุตฺตํ	๒๐๑
๕๕.	อชฺฌตฺตายตนอนิจฺจสุตฺตํ	๒๐๑
๕๖.	อชฺฌตฺตายตนทุกฺขสุตฺตํ	๒๐๑
๕๗.	อชฺฌตฺตายตนอนตฺตสุตฺตํ	๒๐๒
๕๘.	พาหิรายตนอนิจฺจสุตฺตํ	๒๐๒
๕๙.	พาหิรายตนทุกฺขสุตฺตํ	๒๐๒
๖๐.	พาหิรายตนอนตฺตสุตฺตํ	๒๐๒

มาติกา **องฺเก**

(๑๘) ๓. สมุทฺทวคฺโค

๑. ปฐมสมุทฺทสุตฺตํ ๒๐๓
๒. ทุติยสมุทฺทสุตฺตํ ๒๐๔
๓. พาหิรโกปมสุตฺตํ ๒๐๕
๔. ขีรรุกฺโขปมสุตฺตํ ๒๐๖
๕. โกฏฺฐิกสุตฺตํ ๒๑๐
๖. กามภูสุตฺตํ ๒๑๓
๗. อุทายีสุตฺตํ ๒๑๕
๘. อาทิตฺตปริยายสุตฺตํ ๒๑๗
๙. ปฐมหตฺถปาโทปมสุตฺตํ ๒๒๐
๑๐. ทุติยหตฺถปาโทปมสุตฺตํ ๒๒๑

(๑๙) ๔. อาสีวิสวคฺโค

๑. อาสีวิโสปมสุตฺตํ ๒๒๓
๒. รโถปมสุตฺตํ ๒๒๗
๓. กุมฺโมปมสุตฺตํ ๒๒๙
๔. ปฐมทารุกฺขนฺโธปมสุตฺตํ ๒๓๐
๕. ทุติยทารุกฺขนฺโธปมสุตฺตํ ๒๓๓
๖. อวสฺสุตปริยายสุตฺตํ ๒๓๓
๗. ทุกฺขธมฺมสุตฺตํ ๒๓๙
๘. กึสุโกปมสุตฺตํ ๒๔๓
๙. วีโณปมสุตฺตํ ๒๔๘

มาติกา **องฺเก**

๑๐. ฉปฺปาณโกปมสุตฺตํ ๒๕๑
๑๑. ยวกลาปิสุตฺตํ ๒๕๔

๒. เวทนาสํยุตฺตํ

๑. สคาถวคฺโค

๑. สมาธิสุตฺตํ ๒๕๘
๒. สุขสุตฺตํ ๒๕๘
๓. ปหานสุตฺตํ ๒๕๙
๔. ปาตาลสุตฺตํ ๒๖๐
๕. ทฏฺฐพฺพสุตฺตํ ๒๖๑
๖. สลฺลสุตฺตํ ๒๖๑
๗. เคลญฺญสุตฺตํ ๒๖๕
๘. ทุติยเคลญฺญสุตฺตํ ๒๖๘
๙. อนิจฺจสุตฺตํ ๒๗๐
๑๐. ผสฺสมูลกสุตฺตํ ๒๗๐

๒. รโหคตวคฺโค

๑. รโหคตสุตฺตํ ๒๗๒
๒. ปฐมอากาสสุตฺตํ ๒๗๔
๓. ทุติยอากาสสุตฺตํ ๒๗๕
๔. อคารสุตฺตํ ๒๗๕

มาติกา		องฺเก
๕.	ปฐมอานนฺทสุตฺตํ	๒๗๖
๖.	ทุติยอานนฺทสุตฺตํ	๒๗๗
๗.	ปฐมสมฺพหุลสุตฺตํ	๒๗๘
๘.	ทุติยสมฺพหุลสุตฺตํ	๒๗๙
๙.	ปญฺจกงฺคสุตฺตํ	๒๘๐
๑๐.	ภิกฺขุสุตฺตํ	๒๘๖

๓. อฏฺฐสตปริยายวคฺโค

๑.	สีวกสุตฺตํ	๒๘๘
๒.	อฏฺฐสตสุตฺตํ	๒๘๙
๓.	อญฺญตรภิกฺขุสุตฺตํ	๒๙๐
๔.	ปุพฺพสุตฺตํ	๒๙๑
๕.	ญาณสุตฺตํ	๒๙๒
๖.	สมฺพหุลภิกฺขุสุตฺตํ	๒๙๒
๗.	ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ	๒๙๓
๘.	ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ	๒๙๔
๙.	ตติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ	๒๙๔
๑๐.	สุทฺธิกสุตฺตํ	๒๙๔
๑๑.	นิรามิสสุตฺตํ	๒๙๔

มาติกา **องฺเก**

๓. มาตุคามสัยุตฺตํ

๑. เปยฺยาลวคฺโค

๑. มาตุคามสุตฺตํ ๒๙๘
๒. ปุริสสุตฺตํ ๒๙๘
๓. อาเวณิกทุกฺขสุตฺตํ ๒๙๙
๔. ตีหิธมฺเมหิสุตฺตํ ๒๙๙
๕. โกธนสุตฺตํ ๓๐๐
๖. อุปนาหีสุตฺตํ ๓๐๐
๗. อิสฺสุกีสุตฺตํ ๓๐๑
๘. มจฺฉรีสุตฺตํ ๓๐๑
๙. อติจารีสุตฺตํ ๓๐๒
๑๐. ทุสฺสีลสุตฺตํ ๓๐๒
๑๑. อปฺปสฺสุตสุตฺตํ ๓๐๒
๑๒. กุสีตสุตฺตํ ๓๐๓
๑๓. มุฏฺฐสฺสติสุตฺตํ ๓๐๓
๑๔. ปญฺจเวรสุตฺตํ ๓๐๓

๒. เปยฺยาลวคฺโค

๑. อกฺโกธนสุตฺตํ ๓๐๔
๒. อนุปนาหีสุตฺตํ ๓๐๔
๓. อนิสฺสุกีสุตฺตํ ๓๐๖
๔. อมจฺฉรีสุตฺตํ ๓๐๖
๕. อนติจารีสุตฺตํ ๓๐๖

มาติกา		องฺเก
๖.	สุสีลสุตฺตํ	๓๐๖
๗.	พหุสฺสุตสุตฺตํ	๓๐๖
๘.	อารทฺธวิริยสุตฺตํ	๓๐๖
๙.	อุปฏฺฐิตสฺสติสุตฺตํ	๓๐๖
๑๐.	ปญฺจสีลสุตฺตํ	๓๐๗

๓. พลวคฺโค

๑.	วิสารทสุตฺตํ	๓๐๘
๒.	ปสยฺหสุตฺตํ	๓๐๘
๓.	อภิภุยฺยสุตฺตํ	๓๐๘
๔.	เอกสุตฺตํ	๓๐๘
๕.	องฺคสุตฺตํ	๓๐๙
๖.	นาเสนฺติสุตฺตํ	๓๑๐
๗.	เหตุสุตฺตํ	๓๑๑
๘.	ฐานสุตฺตํ	๓๑๑
๙.	ปญฺจสีลวิสารทสุตฺตํ	๓๑๒
๑๐.	วฑฺฒีสุตฺตํ	๓๑๓

๔. ชมฺพุขาทกสํยุตฺตํ

๑.	นิพฺพานปญฺหาสุตฺตํ	๓๑๔
๒.	อรหตฺตปญฺหาสุตฺตํ	๓๑๕
๓.	ธมฺมวาทีปญฺหาสุตฺตํ	๓๑๕
๔.	กิมตฺถิยสุตฺตํ	๓๑๖

มาติกา **องฺเก**

๕. อสฺสาสปตฺตสุตฺตํ ๓๑๗
๖. ปรมสฺสาสปตฺตสุตฺตํ ๓๑๘
๗. เวทนาปญฺหาสุตฺตํ ๓๑๙
๘. อาสวปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๐
๙. อวิชฺชาปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๑
๑๐. ตณฺหาปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๒
๑๑. โอฆปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๒
๑๒. อุปาทานปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๓
๑๓. ภวปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๔
๑๔. ทุกฺขปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๕
๑๕. สกฺกายปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๖
๑๖. ทุกฺกรปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๗

๕. สามณฺฑกสังยุตฺตํ

๑. สามณฺฑกสุตฺตํ ๓๒๘
๒. ทุกฺกรปญฺหาสุตฺตํ ๓๒๙

๖. โมคฺคลฺลานสังยุตฺตํ

๑. ปฐมชฺฌานปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๐
๒. ทุติยชฺฌานปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๑
๓. ตติยชฺฌานปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๒
๔. จตุตฺถชฺฌานปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๓

มาติกา **องฺเก**

๕. อากาสานญฺจายตนปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๓
๖. วิญฺญาณญฺจายตนปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๔
๗. อากิญฺจญฺญายตนปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๕
๘. เนวสญฺญานาสญฺญายตนปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๖
๙. อนิมิตฺตปญฺหาสุตฺตํ ๓๓๗
๑๐. สกฺกสุตฺตํ ๓๓๗
๑๑. จนฺทนสุตฺตํ ๓๕๒

๗. จิตฺตสํยุตฺตํ

๑. สญฺโญชนสุตฺตํ ๓๕๓
๒. ปฐมอิสิทตฺตสุตฺตํ ๓๕๕
๓. ทุติยอิสิทตฺตสุตฺตํ ๓๕๗
๔. มหกปาฏิหาริยสุตฺตํ ๓๖๑
๕. ปฐมกามภูสุตฺตํ ๓๖๔
๖. ทุติยกามภูสุตฺตํ ๓๖๖
๗. โคทตฺตสุตฺตํ ๓๖๙
๘. นิคณฺฐนาฏปุตฺตสุตฺตํ ๓๗๒
๙. อเจลกสฺสปสุตฺตํ ๓๗๔
๑๐. คิลานทสฺสนสุตฺตํ ๓๗๗

๘. คามณิสํยุตฺตํ

๑. จณฺฑสุตฺตํ ๓๘๐
๒. ตาลปุตฺตสุตฺตํ ๓๘๑

มาติกา **องฺเก**

๓. โยธาชีวสุตฺตํ ๓๘๔
๔. หตฺถาโรหสุตฺตํ ๓๘๕
๕. อสฺสาโรหสุตฺตํ ๓๘๕
๖. อสิพนฺธกปุตฺตสุตฺตํ ๓๘๗
๗. เขตฺตูปมสุตฺตํ ๓๙๐
๘. สงฺขธมสุตฺตํ ๓๙๓
๙. กุลสุตฺตํ ๔๐๐
๑๐. มณิจูฬกสุตฺตํ ๔๐๒
๑๑. คนฺธภกสุตฺตํ ๔๐๔
๑๒. ราสิยสุตฺตํ ๔๐๘
๑๓. ปาฏลิยสุตฺตํ ๔๑๘

๙. อสงฺขตสังยุตฺตํ

๑. ปฐมวคฺโค

๑. กายคตาสติสุตฺตํ ๔๓๘
๒. สมถวิปสฺสนาสุตฺตํ ๔๓๘
๓. สวิตกฺกสวิจารสุตฺตํ ๔๓๙
๔. สุญฺญตสมาธิสุตฺตํ ๔๓๙
๕. สติปฏฺฐานสุตฺตํ ๔๓๙
๖. สมฺมปฺปธานสุตฺตํ ๔๓๙
๗. อิทฺธิปาทสุตฺตํ ๔๓๙
๘. อินฺทฺริยสุตฺตํ ๔๓๙

มาติกา		องฺเก
๙.	พลสุตฺตํ	๔๔๐
๑๐.	โพชฺฌงฺคสุตฺตํ	๔๔๐
๑๑.	มคฺคงฺคสุตฺตํ	๔๔๐

๒. ทุติยวคฺโค

๑.	อสงฺขตสุตฺตํ	๔๔๑
๒.	อนฺตสุตฺตํ	๔๔๖
๓ - ๓๒.	อนาสวาทิสุตฺตํ	๔๔๖
๓๓.	ปรายนสุตฺตํ	๔๔๙

๑๐. อพฺยากตสํยุตฺตํ

๑.	เขมสุตฺตํ	๔๕๐
๒.	อนุราธสุตฺตํ	๔๕๗
๓.	ปฐมสารีปุตฺตโกฏฺฐิตสุตฺตํ	๔๖๒
๔.	ทุติยสารีปุตฺตโกฏฺฐิตสุตฺตํ	๔๖๔
๕.	ตติยสารีปุตฺตโกฏฺฐิตสุตฺตํ	๔๖๖
๖.	จตุตฺถสารีปุตฺตโกฏฺฐิตสุตฺตํ	๔๖๗
๗.	โมคฺคลฺลานสุตฺตํ	๔๗๐
๘.	วจฺฉโคตฺตสุตฺตํ	๔๗๔
๙.	กุตูหลสาลาสุตฺตํ	๔๗๘
๑๐.	อานนฺทสุตฺตํ	๔๘๐
๑๑.	สภิยกจฺจานสุตฺตํ	๔๘๑

มาติกา **องฺเก**

อุทฺทานคาถา ๔๘๓
ปทานุกฺกโม ๔๘๕
อสาธารณนามานิ ๔๙๔
คาถานํ ปฐมปาทา ๔๙๖
ธมฺมปฺปเภโท ๔๙๗

สุตฺตนฺตปิฏกเ สํยุตฺตนิกายสฺส
สฬายตนวคฺคสํยุตฺตปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. อนิจฺจวคฺโค

๑. อชฺฌตฺตานิจฺจสุตฺตํ

[๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ. เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"จกฺขุํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. โสตํ อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ ฯเปฯ ฆานํ อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. กาโย อนิจฺโจ, ยทนิจฺจํ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย

ทฏฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, โสตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ฆานสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ, กายสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ. วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ[๑] ญาณํ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ปญฺจมํ.

๒. อชฺฌตฺตทุกฺขสุตฺตํ

[๒] "จกฺขุ๎ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺจพฺพํ. โสตํ ทุกฺขํ ฯเปฯ ฆานํ ทุกฺขํ ฯเปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา ฯเปฯ กาโย ทุกฺโข ฯเปฯ มโน ทุกฺโข, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ทุติยํ.

๓. อชฺฌตฺตานตฺตสุตฺตํ

[๓] "จกฺขุ๎ ภิกฺขเว อนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺจพฺพํ. โสตํ อนตฺตา ฯเปฯ ฆานํ อนตฺตา ฯเปฯ ชิวฺหา อนตฺตา ฯเปฯ กาโย อนตฺตา ฯเปฯ มโน อนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ตติยํ.

[๑] "วิมุตฺตมฺหีติปิ ปาโฐ

๔. พาหิรานิจฺจสุตฺตำ

[๔] “รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา, ยทนิจฺจำ ตำ ทุกฺขำ, ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ ‘เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนิจฺจา, ยทนิจฺจำ ตำ ทุกฺขำ, ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ ‘เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, สทฺเทสุปิ นิพฺพินฺทติ, คนฺเธสุปิ นิพฺพินฺทติ, รเสสุปิ นิพฺพินฺทติ, โผฏฺฐพฺเพสุปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทำ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ ‘วิมุตฺตมิติ ญาณำ โหติ. ‘ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. จตุตฺถำ.

๕. พาหิรทุกฺขสุตฺตำ

[๕] “รูปา ภิกฺขเว ทุกฺขา, ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ ‘เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา ทุกฺขา, ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ ‘เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ. เอวำ ปสฺสำ ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ปญฺจมำ.

๖. พาหิรานตฺตสุตฺตํ

[๖] “รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อชฺฌตฺตานิจฺจาตีตานาคตสุตฺตํ

[๗] “จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อตีตานาคตํ, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ จกฺขุสฺมึ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ จกฺขุ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนสฺส จกฺขุสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. โสตํ อนิจฺจํ ฯเปฯ ฆานํ อนิจฺจํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนาย. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตาย ชิวฺหาย อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ ชิวฺหํ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนาย ชิวฺหาย นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. กาโย อนิจฺโจ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ อตีตานาคโต, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ มนสฺมึ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ มนํ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนสฺส มนสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหตีติ. สตฺตมํ.

๘. อชฺฌตฺตาทุกฺขาตีตานาคตสุตฺตำ

[๘] "จกฺขุำ ภิกฺขเว ทุกฺขำ อตีตานาคตำ, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ จกฺขุสฺมึ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตำ จกฺขุำ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนสฺส จกฺขุสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. โสตำ ทุกฺขำ ฯเปฯ ฆานำ ทุกฺขำ ฯปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนาย. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตาย ชิวฺหาย อนเปกฺโข โหติ, อนาคตำ ชิวฺหำ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนาย ชิวฺหาย นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. กาโย ทุกฺโข ฯเปฯ มโน ทุกฺโข อตีตานาคโต, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ มนสฺมึ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตำ มนำ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนสฺส มนสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหตีติ. อฏฺฐมำ.

๙. อชฺฌตฺตานตฺตาตีตานาคตสุตฺตำ

[๙] "จกฺขุำ ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตานาคตำ, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ จกฺขุสฺมึ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตำ จกฺขุำ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนสฺส จกฺขุสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ฯเปฯ ชิวฺหา อนตฺตา อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนาย. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตาย ชิวฺหาย อนเปกฺโข โหติ, อนาคตำ ชิวฺหำ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนาย ชิวฺหาย นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. กาโย อนตฺตา ฯเปฯ มโน

อนตฺตา อตีตานาคโต, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ มนสฺมึ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ มนํ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนสฺส มนสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหตีติ. นวมํ.

๑๐. พาหิรานิจฺจาตีตานาคตสุตฺตํ

[๑๐] "รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนานํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีเตสุ รูเปสุ อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต รูเป นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนานํ รูปานํ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนิจฺจา อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนานํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีเตสุ ธมฺเมสุ อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต ธมฺเม นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนานํ ธมฺมานํ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหตีติ. ทสมํ.

๑๑. พาหิรทุกฺขาตีตานาคตสุตฺตํ

[๑๑] "รูปา ภิกฺขเว ทุกฺขา อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนานํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีเตสุ รูเปสุ อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต รูเป นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนานํ รูปานํ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ฯเปฯ เอกาทสมํ.

๑๒. พาหิรานตฺตาตีตานาคตสุตฺตำ

[๑๒] “รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนานำ. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีเตสุ รูเปสุ อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต รูเป นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนานำ รูปานำ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ฯเปฯ สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนตฺตา อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนานำ. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อตีเตสุ ธมฺเมสุ อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต ธมฺเม นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนานำ ธมฺมานำ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหตีติ. ทฺวาทสมำ.

ปฐโม อนิจฺจวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

อนิจฺจำ ทุกฺขำ อนตฺตา จ ตโย อชฺฌตฺตพาหิรา
ยทนิจฺเจน ตโย วุตฺตา เต เต อชฺฌตฺตพาหิราติ.

๒. ยมกวคฺโค

๑. ปฐมปุพฺเพสมฺโพธสุตฺตํ

[๑๓] สาวตฺถีนิทานํ. "ปุพฺเพ[๑] เม ภิกฺขเว สมฺโพธาย[๒] อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ 'โก นุ โข จกฺขุสฺส อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กึ นิสฺสรณํ. โก โสตสฺส ฯเปฯ โก ฆานสฺส ฯเปฯ โก ชิวฺหาย ฯเปฯ โก กายสฺส ฯเปฯ โก มนสฺส อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กึ นิสฺสรณนฺติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'ยํ โข จกฺขุํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ จกฺขุสฺส อสฺสาโท. ยํ จกฺขุํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อยํ จกฺขุสฺส อาทีนโว. โย จกฺขุสฺมึ ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ จกฺขุสฺส นิสฺสรณํ. ยํ โสตํ ฯเปฯ ยํ ฆานํ ฯเปฯ ยํ ชิวฺหํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ ชิวฺหาย อสฺสาโท. ยา[๓] ชิวฺหา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ ชิวฺหาย อาทีนโว. โย ชิวฺหาย ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ ชิวฺหาย นิสฺสรณํ. ยํ กายํ ฯเปฯ ยํ มนํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ มนสฺส อสฺสาโท. โย[๔] มโน อนิจฺโจ ทุกฺโข วิปริณามธมฺโม, อยํ มนสฺส อาทีนโว. โย มนสฺมึ ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ มนสฺส นิสฺสรณํ.

ยาวกีวญฺจาหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ฉนฺนํ อชฺฌตฺติกานํ อายตนานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสึ. เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก

---

[๑] ฉ.,เท. ปุพฺเพว
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สมฺโพธา, เอวมุปริปิ.
[๓,๔] ฉ.,เท.,อิ. ยํ

โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ ปจฺจญฺญาสึ. ยโต จ โขหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ฉนฺนํ อชฺฌตฺติกานํ อายตนานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ. อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ ‘อกุปฺปา เม วิมุตฺติ[๑] อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. ปฐมं.

๒. ทุติยปุพฺเพสมฺโพธสุตฺตํ

[๑๔] “ปุพฺเพ เม ภิกฺขเว สมฺโพธาย อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ ‘โก นุ โข รูปานํ อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กึ นิสฺสรณํ. โก สทฺทานํ ฯเปฯ โก คนฺธานํ ฯเปฯ โก รสานํ ฯเปฯ โก โผฏฺฐพฺพานํ ฯเปฯ โก ธมฺมานํ อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กึ นิสฺสรณนฺติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ ‘ยํ โข รูเป ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ รูปานํ อสฺสาโท. ยํ รูปา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ รูปานํ อาทีนโว. โย รูเปสุ ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ รูปานํ นิสฺสรณํ. ยํ สทฺเท ฯเปฯ คนฺเธ ฯเปฯ รเส ฯเปฯ โผฏฺฐพฺเพ ฯเปฯ ยํ ธมฺเม ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ ธมฺมานํ อสฺสาโท. ยํ ธมฺมา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ ธมฺมานํ อาทีนโว. โย ธมฺเมสุ ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ ธมฺมานํ นิสฺสรณํ.

[๑] อิ. เจโตวิมุตฺติ, เอวมุปริปิ.

ยาวกีวญฺจาหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ฉนฺนํ พาหิรานํ อายตนานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสึ. เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย 'อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ ปจฺจญฺญาสึ. ยโต จ โขหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ฉนฺนํ พาหิรานํ อายตนานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ. อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย 'อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ 'อกุปฺปา เม วิมุตฺติ อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. ทุติยं.

๓. ปฐมอสฺสาทปริเยสนสุตฺตं

[๑๕] "จกฺขุสฺสาหํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจรึ, โย จกฺขุสฺส อสฺสาโท ตทชฺฌคมํ. ยาวตา จกฺขุสฺส อสฺสาโท ปญฺญาย เม เอโส[๑] สุทิฏฺโฐ. จกฺขุสฺสาหํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ อจรึ. โย จกฺขุสฺส อาทีนโว ตทชฺฌคมํ. ยาวตา จกฺขุสฺส อาทีนโว ปญฺญาย เม เอโส สุทิฏฺโฐ. จกฺขุสฺสาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจรึ. ยํ จกฺขุสฺส นิสฺสรณํ ตทชฺฌคมํ. ยาวตา จกฺขุสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาย เม เอตํ สุทิฏฺฐํ. โสตสฺสาหํ ภิกฺขเว ฯเปฯ ฆานสฺสาหํ ภิกฺขเว ฯเปฯ ชิวฺหายาหํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจรึ. โย ชิวฺหาย

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โส, เอวมุปริปิ.

อสฺสาโท ตทชฺฌคมํ. ยาวตา ชิวฺหาย อสฺสาโท ปญฺญาย เม เอโส สุทิฏฺโฐ. ชิวฺหายาหํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ อจรึ. โย ชิวฺหาย อาทีนโว ตทชฺฌคมํ. ยาวตา ชิวฺหาย อาทีนโว ปญฺญาย เม เอโส สุทิฏฺโฐ. ชิวฺหายาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจรึ. ยํ ชิวฺหาย นิสฺสรณํ ตทชฺฌคมํ. ยาวตา ชิวฺหาย นิสฺสรณํ ปญฺญาย เม เอตํ[๑] สุทิฏฺฐํ ฯเปฯ มนสฺสาหํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจรึ. โย มนสฺส อสฺสาโท ตทชฺฌคมํ. ยาวตา มนสฺส อสฺสาโท ปญฺญาย เม เอโส สุทิฏฺโฐ. มนสฺสาหํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ อจรึ. โย มนสฺส อาทีนโว ตทชฺฌคมํ. ยาวตา มนสฺส อาทีนโว ปญฺญาย เม เอโส สุทิฏฺโฐ. มนสฺสาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจรึ. ยํ มนสฺส นิสฺสรณํ ตทชฺฌคมํ. ยาวตา มนสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาย เม เอตํ สุทิฏฺฐํ.

ยาวกีวญฺจาหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ฉนฺนํ อชฺฌตฺติกานํ อายตนานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสึ ฯเปฯ อพฺภญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ 'อกุปฺปา เม วิมุตฺติ อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. ตติยं.

๔. ทุติยอสฺสาทปริเยสนสุตฺตํ

[๑๖] "รูปานาหํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจรึ. โย รูปานํ อสฺสาโท ตทชฺฌคมํ. ยาวตา รูปานํ อสฺสาโท ปญฺญาย เม เอโส สุทิฏฺโฐ. รูปานาหํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ อจรึ. โย รูปานํ อาทีนโว ตทชฺฌคมํ. ยาวตา รูปานํ อาทีนโว ปญฺญาย

[๑] ฉ.,เท.,อิ.,มหา. ตํ, เอวมุปริปิ.

เม เอโส สุทิฏฺโฐ. รูปานาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจรึ. ยํ รูปานํ นิสฺสรณํ ตทชฺฌคมํ. ยาวตา รูปานํ นิสฺสรณํ ปญฺญาย เม เอตํ สุทิฏฺจ. สทฺทานาหํ ภิกฺขเว ฯเปฯ คนฺธานาหํ ภิกฺขเว ฯเปฯ รสานาหํ ภิกฺขเว ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพานาหํ ภิกฺขเว ฯเปฯ ธมฺมานาหํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจรึ. โย ธมฺมานํ อสฺสาโท ตทชฺฌคมํ. ยาวตา ธมฺมานํ อสฺสาโท ปญฺญาย เม เอโส สุทิฏฺโฐ. ธมฺมานาหํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ อจรึ. โย ธมฺมานํ อาทีนโว ตทชฺฌคมํ. ยาวตา ธมฺมานํ อาทีนโว ปญฺญาย เม เอโส สุทิฏฺโฐ. ธมฺมานาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจรึ. ยํ ธมฺมานํ นิสฺสรณํ ตทชฺฌคมํ. ยาวตา ธมฺมานํ นิสฺสรณํ ปญฺญาย เม เอตํ สุทิฏฺจ.

ยาวกีวญฺจาหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ฉนฺนํ พาหิรานํ อายตนานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสึ ฯเปฯ อพฺภญฺญาสึ.[๑] ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ 'อกุปฺปา เม วิมุตฺติ อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมโนเจอสฺสาทสุตฺตํ

[๑๗] "โน เจหํ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส อสฺสาโท อภวิสฺส, น ยิหํ สตฺตา จกฺขุสฺมึ สารชฺเชยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ จกฺขุสฺส อสฺสาโท, ตสฺมา สตฺตา จกฺขุสฺมึ สารชฺชนฺติ. โน เจหํ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส อาทีนโว อภวิสฺส, น ยิหํ สตฺตา จกฺขุสฺมึ นิพฺพินฺเทยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ จกฺขุสฺส อาทีนโว ตสฺมา สตฺตา จกฺขุสฺมึ นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจหํ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส

[๑] ฉ.,เท. ปจฺจญฺญาสึ

นิสฺสรณำ อภวิสฺส, น ยิทำ สตฺตา จกฺขุสฺมา นิสฺสเรยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ จกฺขุสฺส นิสฺสรณำ ตสฺมา สตฺตา จกฺขุสฺมา นิสฺสรนฺติ. โน เจทำ ภิกฺขเว โสตสฺส อสฺสาโท อภวิสฺส ฯเปฯ โน เจทำ ภิกฺขเว ฆานสฺส อสฺสาโท อภวิสฺส ฯเปฯ โน เจทำ ภิกฺขเว ชิวฺหาย อสฺสาโท อภวิสฺส, น ยิทำ สตฺตา ชิวฺหาย สารชฺเชยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ชิวฺหาย อสฺสาโท ตสฺมา สตฺตา ชิวฺหาย สารชฺชนฺติ. โน เจทำ ภิกฺขเว ชิวฺหาย อาทีนโว อภวิสฺส, น ยิทำ สตฺตา ชิวฺหาย นิพฺพินฺเทยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ชิวฺหาย อาทีนโว, ตสฺมา สตฺตา ชิวฺหาย นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจทำ ภิกฺขเว ชิวฺหาย นิสฺสรณำ อภวิสฺส, น ยิทำ สตฺตา ชิวฺหาย นิสฺสเรยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ชิวฺหาย นิสฺสรณำ, ตสฺมา สตฺตา ชิวฺหาย นิสฺสรนฺติ. โน เจทำ ภิกฺขเว กายสฺส อสฺสาโท อภวิสฺส, โน เจทำ ภิกฺขเว มนสฺส อสฺสาโท อภวิสฺส, น ยิทำ สตฺตา มนสฺมึ สารชฺเชยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ มนสฺส อสฺสาโท, ตสฺมา สตฺตา มนสฺมึ สารชฺชนฺติ. โน เจทำ ภิกฺขเว มนสฺส อาทีนโว อภวิสฺส, น ยิทำ สตฺตา มนสฺมึ นิพฺพินฺเทยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ มนสฺส อาทีนโว, ตสฺมา สตฺตา มนสฺมึ นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจทำ ภิกฺขเว มนสฺส นิสฺสรณำ อภวิสฺส, น ยิทำ สตฺตา มนสฺมา นิสฺสเรยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ มนสฺส นิสฺสรณำ ตสฺมา สตฺตา มนสฺมา นิสฺสรนฺติ.

ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว สตฺตา อิเมสำ ฉนฺนำ อชฺฌตฺติกานำ อายตนานำ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตำ นาพฺภญฺญาสุ.[๑] เนว ตาว

[๑] ฉ.,เท. นาพฺภญฺญำสุ, เอวมุปริปิ.

ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฏา วิสญฺญุตฺตา วิปฺปมุตฺตา วิปริยาทิกเตน[๑] เจตสา วิหรึสุ. ยโต จ โข ภิกฺขเว สตฺตา อิเมสํ ฉนฺนํ อชฺฌตฺติกานํ อายตนานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสุํ.[๒] อถ[๓] ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฏา วิสญฺญุตฺตา วิปฺปมุตฺตา วิปริยาทิกเตน เจตสา วิหรนฺตีติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยโนเจอสฺสาทสุตฺตํ

[๑๘] "โน เจทํ ภิกฺขเว รูปานํ อสฺสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา รูเปสุ สารชฺเชยฺยุํ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ รูปานํ อสฺสาโท, ตสฺมา สตฺตา รูเปสุ สารชฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว รูปานํ อาทีนโว อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา รูเปสุ นิพฺพินฺเทยฺยุํ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ รูปานํ อาทีนโว ตสฺมา สตฺตา รูเปสุ นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว รูปานํ นิสฺสรณํ อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา รูเปหิ นิสฺสเรยฺยุํ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ รูปานํ นิสฺสรณํ, ตสฺมา สตฺตา รูเปหิ นิสฺสรนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว สทฺทานํ ฯเปฯ คนฺธานํ ฯเปฯ รสานํ ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพานํ ฯเปฯ ธมฺมานํ อสฺสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา ธมฺเมสุ สารชฺเชยฺยุํ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ธมฺมานํ อสฺสาโท, ตสฺมา สตฺตา ธมฺเมสุ สารชฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว ธมฺมานํ อาทีนโว อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา ธมฺเมสุ

---

[๑] ฉ.,เท. วิมริยาทีกเตน, อิ. วิมริยาทิกเตน [๒] ฉ.,เท.,มหา. อพฺภญฺญึสุ
[๓] อิ. อถ โข

นิพฺพินฺเทยฺยุำ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ธมฺมานำ อาทีนโว, ตสฺมา สตฺตา ธมฺเมสุ นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจทำ ภิกฺขเว ธมฺมานำ นิสฺสรณำ อภวิสฺส, น ยิทำ สตฺตา ธมฺเมหิ นิสฺสเรยฺยุำ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ธมฺมานำ นิสฺสรณำ, ตสฺมา สตฺตา ธมฺเมหิ นิสฺสรนฺติ.

ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว สตฺตา อิเมสำ ฉนฺนำ พาหิรานำ อายตนานำ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตำ นาพฺภญฺญาสุำ, เนว ตาว ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฏา วิสญฺญุตฺตา วิปฺปมุตฺตา วิปริยาทิกเตน เจตสา วิหรึสุ. ยโต จ โข ภิกฺขเว สตฺตา อิเมสำ ฉนฺนำ พาหิรานำ อายตนานำ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต ฯเปฯ ยถาภูตำ อพฺภญฺญาสุำ, อถ ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฏา วิสญฺญุตฺตา วิปฺปมุตฺตา วิปริยาทิกเตน เจตสา วิหรนฺตีติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ปฐมาภินนฺทสุตฺตำ

[๑๙] "โย ภิกฺขเว จกฺขุำ อภินนฺทติ, ทุกฺขำ โส อภินนฺทติ. โย ทุกฺขำ อภินนฺทติ, อปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. โย โสตำ ฯเปฯ โย ฆานำ ฯเปฯ โย ชิวฺหำ อภินนฺทติ, ทุกฺขำ โส อภินนฺทติ. โย ทุกฺขำ อภินนฺทติ, อปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. โย กายำ ฯเปฯ โย มนำ อภินนฺทติ, ทุกฺขำ โส อภินนฺทติ. โย ทุกฺขำ อภินนฺทติ, อปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

โย จ โข ภิกฺขเว จกฺขุ๎ นาภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส นาภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ นาภินนฺทติ, ปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. โย โสตํ ฯเปฯ โย ฆานํ ฯเปฯ โย ชิวฺหํ นาภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส นาภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ นาภินนฺทติ, ปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. โย กายํ ฯเปฯ โย มนํ นาภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส นาภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ นาภินนฺทติ, ปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามีติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยาภินนฺทสุตฺตํ

[๒๐] “โย ภิกฺขเว รูเป อภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส อภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ อภินนฺทติ, อปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. โย สทฺเท ฯเปฯ คนฺเธ ฯเปฯ รเส ฯเปฯ โผฏฺ๎ฐพฺเพ ฯเปฯ ธมฺเม อภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส อภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ อภินนฺทติ, อปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

โย จ โข ภิกฺขเว รูเป นาภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส นาภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ นาภินนฺทติ, ปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. โย สทฺเท ฯเปฯ คนฺเธ ฯเปฯ รเส ฯเปฯ โผฏฺ๎ฐพฺเพ ฯปฯ ธมฺเม นาภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส นาภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ นาภินนฺทติ, ปริมุตฺโต โส ทุกฺขสฺมาติ วทามีติ. อฏฺ๎ฐมํ.

๙. ปฐมทุกฺขุปฺปาทสุตฺตํ

[๒๑] “โย ภิกฺขเว จกฺขุสฺส อุปฺปาโท ฐิติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคานํ ฐิติ, ชรามรณสฺส

ปาตุภาโว. โย โสตสฺส ฯเปฯ โย ฆานสฺส ฯเปฯ โย ชิวฺหาย ฯเปฯ โย กายสฺส ฯเปฯ โย มนสฺส อุปฺปาโท ฐิติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคานํ ฐิติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกฺขเว จกฺขุสฺส นิโรโธ วูปสโม อตฺถงฺคโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคานํ วูปสโม, ชรามรณสฺส อตฺถงฺคโม. โย โสตสฺส ฯเปฯ โย ฆานสฺส ฯเปฯ โย ชิวฺหาย ฯเปฯ โย กายสฺส ฯเปฯ โย มนสฺส นิโรโธ วูปสโม อตฺถงฺคโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคานํ วูปสโม, ชรามรณสฺส อตฺถงฺคโมติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยทุกฺขุปฺปาทสุตฺตํ

[๒๒] “โย ภิกฺขเว รูปานํ อุปฺปาโท ฐิติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคานํ ฐิติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว. โย สทฺทานํ ฯเปฯ โย คนฺธานํ ฯเปฯ โย รสานํ ฯเปฯ โย โผฏฺฐพฺพานํ ฯเปฯ โย ธมฺมานํ อุปฺปาโท ฐิติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคานํ ฐิติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกฺขเว รูปานํ นิโรโธ วูปสโม อตฺถงฺคโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคานํ วูปสโม, ชรามรณสฺส อตฺถงฺคโม. โย สทฺทานํ ฯเปฯ โย คนฺธานํ ฯเปฯ โย รสานํ ฯเปฯ โย โผฏฺฐพฺพานํ ฯเปฯ โย ธมฺมานํ นิโรโธ วูปสโม อตฺถงฺคโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคานํ วูปสโม, ชรามรณสฺส อตฺถงฺคโมติ. ทสมํ.

ทุติโย ยมกวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สมฺโพเธน ทุเว วุตฺตา อสฺสาเทน อปเร ทุเว[๑]
โน เจเตน ทุเว วุตฺตา อภินนฺเทน อปเร ทุเว
อุปฺปาเทน ทุเว วุตฺตา วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

---

[๑] สฺยา. เทฺว, เอวมุปริปิ.

๓. สพฺพวคฺโค

๑. สพฺพสุตฺตํ

[๒๓] สาวตฺถีนิทานํ. “สพฺพํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ. จกฺขุญฺเจว รูปา จ โสตญฺจ สทฺทา จ ฆานญฺจ คนฺธา จ ชิวฺหา จ รสา จ กาโย จ โผฏฺฐพฺพา จ มโน จ ธมฺมา จ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สพฺพํ. โย ภิกฺขเว เอวํ วเทยฺย ‘อหเมตํ สพฺพํ ปจฺจกฺขาย อญฺญํ [๑] ปญฺญเปสฺสามีติ,[๒] ตสฺส วาจา วตฺถุเทวสฺส,[๓] ปุฏฺโฐ จ น สมฺปายเยยฺย,[๔] อุตฺตรึ จ วิฆาตํ อาปชฺเชยฺย. ตํ กิสฺส เหตฺ. ยถา ตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺมินฺติ. ปฐมํ.

๒. ปหานสุตฺตํ

[๒๔] “สพฺพํ ปหานาย[๕] โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว สพฺพํ ปหานาย ธมฺโม. จกฺขุ๎ ภิกฺขเว ปหาตพฺพํ, รูปา ปหาตพฺพา, จกฺขุวิญฺญาณํ ปหาตพฺพํ, จกฺขุสมฺผสฺโส ปหาตพฺโพ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ปหาตพฺพํ. โสตํ ปหาตพฺพํ ฯเปฯ ฆานํ ปหาตพฺพํ ฯเปฯ ชิวฺหา ปหาตพฺพา ฯเปฯ รสา ปหาตพฺพา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ ปหาตพฺพํ ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺโส ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาเปสฺสามิ
[๓] ฉ.,เท. วตฺถุกเมวสฺส, อิ. วตฺถุเรวสฺส
[๔] อิ. สมฺปาเปยฺย
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพปฺปหานาย, เอวมุปริปิ.

อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ปหาตพฺพํ ฯเปฯ กาโย ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน ปหาตพฺโพ, ธมฺมา ปหาตพฺพา, มโนวิญฺญาณํ ปหาตพฺพํ, มโนสมฺผสฺโส ปหาตพฺโพ, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ปหาตพฺพํ. อยํ โข ภิกฺขเว สพฺพํ ปหานาย ธมฺโมติ. ทุติยํ.

๓. อภิญฺญาปริญฺญาปหานสุตฺตํ

[๒๕] “สพฺพํ อภิญฺญาปริญฺญา ปหานาย โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว สพฺพํ อภิญฺญาปริญฺญา ปหานาย ธมฺโม. จกฺขุ๎ ภิกฺขเว อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพํ, รูปา อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพา, จกฺขุวิญฺญาณํ อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพํ, จกฺขุสมฺผสฺโส อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺโพ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพํ ฯเปฯ ชิวฺหา อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพา, รสา อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพํ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺโพ, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพํ. กาโย อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺโพ, ธมฺมา อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพา, มโนวิญฺญาณํ อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพํ, มโนสมฺผสฺโส อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺโพ, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา

ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อภิญฺญาปริญฺญา ปหาตพฺพํ. อยํ โข ภิกฺขเว สพฺพํ อภิญฺญาปริญฺญา ปหานาย ธมฺโมติ. ตติยं.

๔. ปฐมอปริชานนสุตฺตํ

[๒๖] "สพฺพํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ[๑] อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. จกฺขุ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. รูเป อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ ทุกฺขกฺขยาย. ชิวฺหา อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. รเส ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. กายํ ฯเปฯ มนํ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย, ธมฺเม ฯปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. อิทํ โข ภิกฺขเว สพฺพํ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย.

สพฺพญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. จกฺขุ ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. รูเป อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. จกฺขุวิญฺญาณํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. จกฺขุสมฺผสฺสํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย ฯเปฯ ชิวฺหา[๑] อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. รเส ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. กายํ ฯเปฯ มนํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. ธมฺเม ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. อิทํ โข ภิกฺขเว สพฺพํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุติยอปริชานนสุตฺตํ

[๒๗] “สพฺพํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. ยญฺจ ภิกฺขเว จกฺขุ๎ เย จ รูปา ยญฺจ จกฺขุวิญฺญาณํ เย จ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา ฯเปฯ ยา จ ชิวฺหา เย จ รสา

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชิวฺหํ

ยญฺจ ชิวฺหาวิญฺญาณํ เย จ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา ฯเปฯ โย จ กาโย จ เย จ โผฏฺฐพฺพา ยญฺจ กายวิญฺญาณํ เย จ กายวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา ฯเปฯ โย จ มโน เย จ ธมฺมา ยญฺจ มโนวิญฺญาณํ เย จ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา. อิทํ โข ภิกฺขเว สพฺพํ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย.

สพฺพญฺจ[๑] ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. ยญฺจ ภิกฺขเว จกฺขุ๎ เย จ รูปา ยญฺจ จกฺขุวิญฺญาณํ เย จ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา ฯเปฯ ยา จ ชิวฺหา เย จ รสา ยญฺจ ชิวฺหาวิญฺญาณํ เย จ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา ฯเปฯ โย จ มโน เย จ ธมฺมา ยญฺจ มโนวิญฺญาณํ เย จ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา. อิทํ โข ภิกฺขเว สพฺพํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. ปญฺจมํ.

๖. อาทิตฺตสุตฺตํ

[๒๘] เอวมฺเม[๒] สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา คยายํ วิหรติ คยาสีเส สทฺธึ ภิกฺขุสหสฺเสน. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “สพฺพํ ภิกฺขเว อาทิตฺตํ. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อาทิตฺตํ. จกฺขุ๎ ภิกฺขเว อาทิตฺตํ, รูปา อาทิตฺตา, จกฺขุวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, จกฺขุสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. ‘ราคคฺคินา

[๑] ฉ.,เท. สพฺพํ, อิ. สพฺพํ จ โข [๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิ ฯเปฯ ชิวฺหา อาทิตฺตา รสา อาทิตฺตา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. 'ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิ ฯเปฯ มโน อาทิตฺโต, ธมฺมา อาทิตฺตา, มโนวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, มโนสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. 'ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ. วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุํ. อิมสฺมึ จ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน ตสฺส ภิกฺขุสหสฺสสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจึสูติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อนฺธภูตสุตฺตํ

[๒๙] เอวมฺเม สุตฺตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "สพฺพํ ภิกฺขเว อนฺธภูตํ.[๑] กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อนฺธภูตํ. จกฺขุ[๒] ภิกฺขเว อนฺธภูตํ, รูปา อนฺธภูตา, จกฺขุวิญฺญาณํ อนฺธภูตํ, จกฺขุสมฺผสฺโส อนฺธภูโต, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนฺธภูตํ. เกน อนฺธภูตํ. 'ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อนฺธภูตนฺติ วทามิ ฯเปฯ ชิวฺหา อนฺธภูตา, รสา อนฺธภูตา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ อนฺธภูตํ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส อนฺธภูโต, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนฺธภูตํ. เกน อนฺธภูตํ. 'ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อนฺธภูตนฺติ วทามิ ฯเปฯ มโน อนฺธภูโต, ธมฺมา อนฺธภูตา, มโนวิญฺญาณํ อนฺธภูตํ, มโนสมฺผสฺโส อนฺธภูโต, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนฺธภูตํ. เกน อนฺธภูตํ. 'ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อนฺธภูตนฺติ วทามิ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ

---

[๑] ฉ.,เท. อทฺธภูตํ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. จกฺขุ, เอวมุปริปิ.

วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. สตฺตมํ.

๘. สมุคฺฆาตสารุปฺปสุตฺตํ

[๓๐] "สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสารุปฺปึ โว ภิกฺขเว ปฏิปทํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "กตมา จ สา ภิกฺขเว สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสารุปฺปา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุํ น มญฺญติ, จกฺขุสฺมึ น มญฺญติ, จกฺขุโต น มญฺญติ, 'จกฺขุํ เมติ น มญฺญติ. รูเป น มญฺญติ, รูเปสุ น มญฺญติ, รูปโต น มญฺญติ, 'รูปา เมติ น มญฺญติ. จกฺขุวิญฺญาณํ น มญฺญติ, จกฺขุวิญฺญาณสฺมึ น มญฺญติ, จกฺขุวิญฺญาณโต น มญฺญติ, 'จกฺขุวิญฺญาณํ เมติ น มญฺญติ. จกฺขุสมฺผสฺสํ น มญฺญติ, จกฺขุสมฺผสฺสสฺมึ น มญฺญติ, จกฺขุสมฺผสฺสโต น มญฺญติ, 'จกฺขุสมฺผสฺโส เมติ น มญฺญติ. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ น มญฺญติ, ตสฺมึปิ น มญฺญติ, ตโตปิ น มญฺญติ, 'ตํ เมติ น มญฺญติ ฯเปฯ ชิวฺหํ น มญฺญติ, ชิวฺหาย น มญฺญติ, ชิวฺหาโต น มญฺญติ, 'ชิวฺหา เมติ น มญฺญติ. รเส น มญฺญติ, รเสสุ น มญฺญติ, รสโต น มญฺญติ, 'รสา เมติ น มญฺญติ. ชิวฺหาวิญฺญาณํ น มญฺญติ, ชิวฺหาวิญฺญาณสฺมึ น มญฺญติ, ชิวฺหาวิญฺญาณโต น มญฺญติ, 'ชิวฺหาวิญฺญาณํ เมติ น มญฺญติ. ชิวฺหาสมฺผสฺสํ น มญฺญติ, ชิวฺหาสมฺผสฺสสฺมึ น มญฺญติ, ชิวฺหาสมฺผสฺสโต น มญฺญติ, 'ชิวฺหาสมฺผสฺโส เมติ น มญฺญติ. ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา

อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ น มญฺญติ, ตสฺมึปิ น มญฺญติ, ตโตปิ น มญฺญติ, ‘ตํ เมติ น มญฺญติ ฯเปฯ มนํ น มญฺญติ, มนสฺมึ น มญฺญติ, มนโต น มญฺญติ, ‘มโน เมติ น มญฺญติ. ธมฺเม น มญฺญติ, ธมฺเมสุ น มญฺญติ, ธมฺมโต น มญฺญติ, ‘ธมฺมา เมติ น มญฺญติ. มโนวิญฺญาณํ น มญฺญติ, มโนวิญฺญาณสฺมึ น มญฺญติ, มโนวิญฺญาณโต น มญฺญติ, ‘มโนวิญฺญาณํ เมติ น มญฺญติ. มโนสมฺผสฺสํ น มญฺญติ, มโนสมฺผสฺสสฺมึ น มญฺญติ, มโนสมฺผสฺสโต น มญฺญติ, ‘มโนสมฺผสฺโส เมติ น มญฺญติ. ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ น มญฺญติ, ตสฺมึปิ น มญฺญติ, ตโตปิ น มญฺญติ, ‘ตํ เมติ น มญฺญติ. สพฺพํ น มญฺญติ, สพฺพสฺมึ น มญฺญติ, สพฺพโต น มญฺญติ, ‘สพฺพํ เมติ น มญฺญติ. โส เอวํ อมญฺญมาโน น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ, อนุปาทิยํ น ปริตสฺสติ, อปริตสฺสํ ปจฺจตฺตญฺเญว ปรินิพฺพายติ, ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ. อยํ โข สา ภิกฺขเว สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสารุปฺปา ปฏิปทาติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมสมุคฺฆาตสปฺปายสุตฺตํ

[๓๑] “สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสปฺปายํ โว ภิกฺขเว ปฏิปทํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตมา จ สา ภิกฺขเว สพฺพมญฺญิต-สมุคฺฆาตสปฺปายา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุํ น มญฺญติ, จกฺขุสฺมึ น มญฺญติ, จกฺขุโต น มญฺญติ, ‘จกฺขุํ เมติ น มญฺญติ. รูเป น มญฺญติ, จกฺขุวิญฺญาณํ น มญฺญติ, จกฺขุสมฺผสฺสํ น

มญฺญติ. ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ น มญฺญติ, ตสฺมึปิ น มญฺญติ, ตโตปิ น มญฺญติ, 'ตำ เมติ น มญฺญติ. ยำ หิ ภิกฺขเว มญฺญติ, ยสฺมึ มญฺญติ, ยโต มญฺญติ, 'ยำ เมติ มญฺญติ, ตโต ตำ โหติ อญฺญถา, อญฺญถาภาวี ภวสตฺโต โลโก ภวเมว อภินนฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหำ น มญฺญติ, ชิวฺหาย น มญฺญติ, ชิวฺหาโต น มญฺญติ, 'ชิวฺหา เมติ น มญฺญติ. รเส ชิวฺหาวิญฺญาณำ[๑] ชิวฺหาสมฺผสฺสำ น มญฺญติ. ยมฺปิทำ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ น มญฺญติ, ตสฺมึปิ น มญฺญติ, ตโตปิ น มญฺญติ, 'ตำ เมติ น มญฺญติ. ยำ หิ ภิกฺขเว มญฺญติ, ยสฺมึ มญฺญติ, ยโต มญฺญติ, 'ยำ เมติ มญฺญติ, ตโต ตำ โหติ อญฺญถา, อญฺญถาภาวี ภวสตฺโต โลโก ภวเมว อภินนฺทติ ฯเปฯ มนำ น มญฺญติ, มนสฺมึ น มญฺญติ, มนโต น มญฺญติ, 'มโน เมติ น มญฺญติ. ธมฺเม มโนวิญฺญาณำ มโนสมฺผสฺสำ น มญฺญติ. ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ น มญฺญติ, ตสฺมึปิ น มญฺญติ, ตโตปิ น มญฺญติ, 'ตำ เมติ น มญฺญติ. ยำ หิ ภิกฺขเว มญฺญติ, ยสฺมึปิ มญฺญติ, ยโต มญฺญติ, 'ยำ เมติ มญฺญติ, ตโต ตำ โหติ อญฺญถา, อญฺญถาภาวี ภวสตฺโต โลโก ภวเมว อภินนฺทติ. ยาวตา ภิกฺขเว ขนฺธธาตุอายตนำ ตมฺปิ น มญฺญติ, ตสฺมึปิ น มญฺญติ, ตโตปิ น มญฺญติ, 'ตำ เมติ น มญฺญติ. โส เอวำ อมญฺญมาโน น[๒] กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ, อนุปาทิยำ น ปริตสฺสติ, อปริตสฺสำ ปจฺจตฺตญฺเญว ปรินิพฺพายติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. รเส น มญฺญติ ชิวฺหาวิญฺญาณำ น มญฺญติ [๒] ฉ.,เท. น จ กิญฺจิ

อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ. อยำ โข สา ภิกฺขเว สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสปฺปายา ปฏิปทาติ. นวมำ.

๑๐. ทุติยสมุคฺฆาตสปฺปายสุตฺตำ

[๓๒] "สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสปฺปายำ โว ภิกฺขเว ปฏิปทำ เทสิสฺสามิ, ตำ สุณาถ. กตมา จ สา ภิกฺขเว สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสปฺปายา ปฏิปทา. ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว จกฺขุำ นิจฺจำ วา อนิจฺจำ วาติ.

อนิจฺจำ ภนฺเต.

"ยำ ปนานิจฺจำ, ทุกฺขำ วา ตำ สุขำ วาติ.

ทุกฺขำ ภนฺเต.

"ยำ ปนานิจฺจำ ทุกฺขำ วิปริณามธมฺมำ, กลฺลำ นุ ตำ สมนุปสฺสิตุำ 'เอตำ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

"รูปา ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณำ ฯปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

ฯเปฯ "ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ นิจฺจำ วา อนิจฺจำ วาติ.

อนิจฺจำ ภนฺเต.

"ยำ ปนานิจฺจำ, ทุกฺขำ วา ตำ สุขำ วาติ.

ทุกฺขำ ภนฺเต.

"ยำ ปนานิจฺจำ ทุกฺขำ วิปริณามธมฺมำ, กลฺลำ นุ ตำ สมนุปสฺสิตุำ

'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต

ฯเปฯ "ชิวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

อนิจฺจา ภนฺเต.

รสา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ ฯปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต

ฯเปฯ "ธมฺมา ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯปฯ มโนสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

"ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ

เวทยิตกฺ สุขกฺ วา ทุกฺขกฺ วา อทุกฺขมสุขกฺ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ, รเสสุปิ ฯเปฯ ยมฺปิกฺ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตกฺ สุขกฺ วา ทุกฺขกฺ วา อทุกฺขมสุขกฺ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิกฺ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตกฺ สุขกฺ วา ทุกฺขกฺ วา อทุกฺขมสุขกฺ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทกฺ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณกฺ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตกฺ พฺรหฺมจริยกฺ, กตกฺ กรณียกฺ, นาปรกฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ. อยกฺ โข สา ภิกฺขเว สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสปฺปายา ปฏิปทาติ. ทสมกฺ.

ตติโย สพฺพวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานกฺ

สพฺพญฺจ เทฺวปิ ปหานา ปริชานา อปเร ทุเว
อาทิตฺตกฺ อนฺธภูตญฺจ สารุปฺปา เทฺว จ สปฺปายา
วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

๔. ชาติธมฺมวคฺโค

๑ - ๑๐. ชาติธมฺมาทิสุตฺตทสกํ

[๓๓] สาวตฺถีนิทานํ. ตตฺร โข ฯเปฯ "สพฺพํ ภิกฺขเว ชาติธมฺมํ. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ ชาติธมฺมํ. ฯเปฯ จกฺขุ ภิกฺขเว ชาติธมฺมํ. รูปา ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ฯปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ชาติธมฺโม. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ชาติธมฺมํ ฯเปฯ ชิวฺหา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ ฯปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺโส ชาติธมฺโม.[๑] ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ชาติธมฺมํ. ฯเปฯ มโน ชาติธมฺโม, ธมฺมา ชาติธมฺมา, มโนวิญฺญาณํ ชาติธมฺมํ, มโนสมฺผสฺโส ชาติธมฺโม. ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ชาติธมฺมํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ. รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ. จกฺขุวิญฺญาเณปิ จกฺขุสมฺผสฺเสปิ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

[๓๔] สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว ชราธมฺมํ.

[๓๕] สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว พฺยาธิธมฺมํ. เอวํ[๒] ปสฺสํ ภิกฺขเว.[๒]

[๓๖] สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว มรณธมฺมํ.

[๓๗] สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว โสกธมฺมํ.

[๓๘] สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว สงฺกิเลสธมฺมํ.

---

[๑] ฉ.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๒-๒] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๓๙] สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว ขยธมฺมํ.

[๔๐] สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว วยธมฺมํ.

[๔๑] สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว สมุทยธมฺมํ.

[๔๒] "สงฺขิตฺตํ สพฺพํ ภิกฺขเว นิโรธธมฺมํ. กิญฺจ[๑] ภิกฺขเว สพฺพํ นิโรธธมฺมํ. จกฺขุ ภิกฺขเว นิโรธธมฺมํ, รูปา นิโรธธมฺมา, จกฺขุวิญฺญาณํ นิโรธธมฺมํ, จกฺขุสมฺผสฺโส นิโรธธมฺโม. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิโรธธมฺมํ ฯเปฯ ชิวฺหา นิโรธธมฺมา. รสา นิโรธธมฺมา. ชิวฺหาวิญฺญาณํ นิโรธธมฺมํ. ชิวฺหาสมฺผสฺโส นิโรธธมฺโม. ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิโรธธมฺมํ ฯเปฯ มโน นิโรธธมฺโม. ธมฺมา นิโรธธมฺมา. มโนวิญฺญาณํ นิโรธธมฺมํ. ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิโรธธมฺมํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.[๑]

จตุตฺโถ ชาติธมฺมวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ชาติชราพฺยาธิมรณํ โสกา จ สงฺกิเลสา จ ขยธมฺมญฺจ
วยธมฺมญฺจ สมุทยธมฺมํ นิโรธธมฺเมน เต ทสาติ.[๒]

[๑-๑] ฉ.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ. [๒] ฉ. ชาติ ฯเปฯ โสโก จ สงฺกิเลสํ ขยวยสมุทยํ ฯเปฯ, อิ. ชาติ ฯเปฯ โสโก จ สงฺกิเลโส จ.

๕. สพฺพอนิจฺจวคฺโค

๑-๕. อนิจฺจาทิสุตฺตนวกํ

[๔๓] สาวตฺถีนิทานํ. ตตฺร โข ฯเปฯ สพฺพํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อนิจฺจํ. จกฺขุ๑ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, รูปา อนิจฺจา, จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, จกฺขุสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา, รสา อนิจฺจา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ. กาโย อนิจฺโจ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ, ธมฺมา อนิจฺจา, มโนวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, มโนสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.๑ ปฐมํ.

๑-๑ อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๔๔] สพฺพนฺ ภิกฺขเว ทุกฺขนฺ. ฯเปฯ ทุติยนฺ.

[๔๕] สพฺพนฺ ภิกฺขเว อนตฺตา. ฯเปฯ ตติยนฺ.

[๔๖] สพฺพนฺ ภิกฺขเว อภิญฺเญยฺยนฺ. ฯเปฯ จตุตฺถนฺ.

[๔๗] สพฺพนฺ ภิกฺขเว ปริญฺเญยฺยนฺ. ฯเปฯ ปญฺจมนฺ.

[๔๘] สพฺพนฺ ภิกฺขเว ปหาตพฺพนฺ. ฯเปฯ ฉฏฺฐนฺ.

[๔๙] สพฺพนฺ ภิกฺขเว สจฺฉิกาตพฺพนฺ. ฯเปฯ สตฺตมนฺ.

[๕๐] สพฺพนฺ ภิกฺขเว อภิญฺญา ปริญฺเญยฺยนฺ. ฯเปฯ อฏฺฐมนฺ.

[๕๑] สพฺพนฺ ภิกฺขเว อุปทฺทุตนฺ. ฯเปฯ นวมนฺ.

๑๐. อุปสฺสฏฺฐสุตฺตนฺ

[๕๒] "สพฺพนฺ ภิกฺขเว อุปสฺสฏฺฐนฺ. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพนฺ[๑] อุปสฺสฏฺฐนฺ. จกฺขุนฺ ภิกฺขเว อุปสฺสฏฺฐนฺ, รูปา อุปสฺสฏฺฐา, จกฺขุวิญฺญาณนฺ อุปสฺสฏฺฐนฺ, จกฺขุสมฺผสฺโส อุปสฺสฏฺโฐ, ยมฺปิทนฺ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตนฺ สุขนฺ วา ทุกฺขนฺ วา อทุกฺขมสุขนฺ วา, ตมฺปิ อุปสฺสฏฺฐนฺ ฯเปฯ ชิวฺหา อุปสฺสฏฺฐา, รสา อุปสฺสฏฺฐา, ชิวฺหาวิญฺญาณนฺ อุปสฺสฏฺฐนฺ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส อุปสฺสฏฺโฐ, ยมฺปิทนฺ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตนฺ สุขนฺ วา ทุกฺขนฺ วา อทุกฺขมสุขนฺ วา, ตมฺปิ อุปสฺสฏฺฐนฺ. กาโย อุปสฺสฏฺโฐ ฯเปฯ มโน อุปสฺสฏฺโฐ, ธมฺมา อุปสฺสฏฺฐา, มโนวิญฺญาณนฺ อุปสฺสฏฺฐนฺ, มโนสมฺผสฺโส อุปสฺสฏฺโฐ, ยมฺปิทนฺ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตนฺ สุขนฺ วา ทุกฺขนฺ วา อทุกฺขมสุขนฺ วา, ตมฺปิ อุปสฺสฏฺฐนฺ. เอวนฺ ปสฺสนฺ ภิกฺขเว สุตวา

---

[๑] อิ. อยนฺ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ ‘วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ทสมํ.

ปญฺจโม สพฺพอนิจฺจวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา จ[๑] อภิญฺเญยฺยํ ปริญฺเญยฺยํ
ปหาตพฺพํ สจฺฉิกาตพฺพํ อภิญฺเญยฺยํ[๒] ปริญฺเญยฺยํ
อุปทฺทุตํ อุปสฺสฏฺฐํ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

สฬายตนวคฺเค ปฐมปณฺณาสโก สมตฺโต.

ตสฺสุทฺทานํ

สุทฺธวคฺโค ยมโก จ สพฺพวคฺคชรานิ จ
อนิจฺจวคฺโค ปญฺญาสํ[๓] ปญฺจโม เตน ปวุจฺจตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๒] ฉ.,เท. อภิญฺเญยฺยปริญฺเญยฺยํ, อิ. อภิญฺญาตํ
สพฺพํ วคฺคํ ชาติธมฺมํ
ฯเปฯ
สพฺพํ วคฺคํ ชนานิ จ
ฯเปฯ

[๓] ฉ.,อิ.มหา. อนิจฺจวคฺคํ ยมกํ
อนิจฺจวคฺเคน ปญฺญาสํ
สุตวคฺคํ จ โน เจตํ
ฯเปฯ

(๖) ๑. อวิชฺชาวคฺโค

๑. อวิชฺชาปหานสุตฺตนฺ

[๕๓] สาวตฺถีนิทานนฺ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺข, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตนฺ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตนฺ นิสีทิ, เอกมนฺตนฺ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตนฺ เอตทโวจ "กถนฺ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถนฺ ปสฺสโต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"จกฺขุนฺ โข ภิกฺขุ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. รูเป อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. จกฺขุวิญฺญาณนฺ ฯปฯ จกฺขุสมฺผสฺสนฺ ฯปฯ ยมฺปิทนฺ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตนฺ สุขนฺ วา ทุกฺขนฺ วา อทุกฺขมสุขนฺ วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. โสตนฺ ฯปฯ ฆานนฺ ฯเปฯ ชิวฺหนฺ ฯปฯ กายนฺ ฯเปฯ มนนฺ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. ธมฺเม ฯปฯ มโนวิญฺญาณนฺ ฯปฯ มโนสมฺผสฺสนฺ ฯปฯ ยมฺปิทนฺ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตนฺ สุขนฺ วา ทุกฺขนฺ วา, อทุกฺขมสุขนฺ วา ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. เอวนฺ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวนฺ ปสฺสโต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ. ปฐมนฺ.

๒. สญฺโญชนปหานสุตฺตํ

[๕๔] "กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต สญฺโญชนา ปหียนฺตีติ. "จกฺขุํ โข ภิกฺขเว[๑] อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สญฺโญชนา ปหียนฺติ. รูเป อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สญฺโญชนา ปหียนฺติ. จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สญฺโญชนา ปหียนฺติ. จกฺขุสมฺผสฺสํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สญฺโญชนา ปหียนฺติ. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สญฺโญชนา ปหียนฺติ. โสตํ ฯเปฯ ฆานํ ฯเปฯ ชิวฺหํ ฯเปฯ กายํ ฯเปฯ มนํ ฯเปฯ ธมฺเม ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสํ ฯเปฯ เอวํ โข ภิกฺขเว[๒] ชานโต เอวํ ปสฺสโต สญฺโญชนา ปหียนฺตีติ. ทุติยํ.

๓. สญฺโญชนสมุคฺฆาตสุตฺตํ

[๕๕] "กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต สญฺโญชนา สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺตีติ. "จกฺขุํ โข ภิกฺขเว อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต สญฺโญชนา สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺติ. รูเป อนตฺตโต ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ฯปฯ จกฺขุสมฺผสฺสํ ฯปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต สญฺโญชนา สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺติ. โสตํ ฯเปฯ ฆานํ ฯเปฯ ชิวฺหํ ฯเปฯ กายํ ฯเปฯ มนํ ฯเปฯ ธมฺเม ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ภิกฺขุ

ฯเปฯ ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต สญฺโญชนา สมุคฺฆาตำ คจฺฉนฺติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวำ ปสฺสโต สญฺโญชนา สมุคฺฆาตำ คจฺฉนฺตีติ. ตติยำ.

๔. อาสวปหานสุตฺตำ

[๕๖] "กถำ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถำ ปสฺสโต อาสวา ปหียนฺตีติ ฯเปฯ จตุตฺถำ.

๕. อาสวสมุคฺฆาตสุตฺตำ

[๕๗] "กถำ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถำ ปสฺสโต อาสวา สมุคฺฆาตำ คจฺฉนฺตีติ ฯเปฯ ปญฺจมำ.

๖. อนุสยปหานสุตฺตำ

[๕๘] "กถำ นุ โข ฯปฯ อนุสยา ปหียนฺตีติ. ฯเปฯ ฉฏฺฐำ.

๗. อนุสยสมุคฺฆาตสุตฺตำ

[๕๙] "กถำ นุ โข ฯเปฯ อนุสยา สมุคฺฆาตำ คจฺฉนฺตีติ. "จกฺขุำ โข ภิกฺขเว อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อนุสยา สมุคฺฆาตำ คจฺฉนฺติ ฯเปฯ โสตำ ฯเปฯ ฆานำ ฯเปฯ ชิวฺหำ ฯเปฯ กายำ ฯเปฯ มนำ ฯเปฯ ธมฺเม ฯเปฯ มโนวิญฺญาณำ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสำ ฯเปฯ ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อนุสยา

สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนุสยา สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺตีติ. สตฺตมํ.

๘. สพฺพูปาทานปริญฺญาสุตฺตํ

[๖๐] "สพฺพูปาทานปริญฺญาย[๑] โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว สพฺพูปาทานปริญฺญาย ธมฺโม. จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, เวทนายปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, 'วิโมกฺขปริญฺญาตํ[๒] เม อุปาทานนฺติ ปชานาติ. โสตญฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ ฆานญฺจ ปฏิจฺจ คนฺเธ จ ฯเปฯ ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ ฯเปฯ กายญฺจ ปฏิจฺจ โผฏฺฐพฺเพ จ ฯเปฯ มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, เวทนายปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, 'วิโมกฺขปริญฺญาตํ เม อุปาทานนฺติ ปชานาติ. อยํ โข ภิกฺขเว สพฺพูปาทานปริญฺญาย ธมฺโมติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺพุปาทานปริญฺญาย, อิ. สพฺพุปาทานปริญฺญาทานาย
[๒] ฉ.,เท. วิโมกฺขา ปริญฺญาตํ, เอวมุปริปิ. อิ. วิโมกฺขา ปริยาทินฺนํ

๙. ปฐมสพฺพูปาทานปริยาทานสุตฺตํ

[๖๑] "สพฺพูปาทานปริยาทานาย โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว สพฺพูปาทานปริยาทานาย ธมฺโม. จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพนฺทติ, เวทนายปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, 'วิโมกฺขปริยาทินฺนํ เม อุปาทานนฺติ ปชานาติ ฯเปฯ ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณํ ฯเปฯ มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, เวทนายปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, 'วิโมกฺขปริยาทินฺนํ เม อุปาทานนฺติ ปชานาติ. อยํ โข ภิกฺขเว สพฺพูปาทานปริยาทานาย ธมฺโมติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยสพฺพูปาทานปริยาทานสุตฺตํ

[๖๒] "สพฺพูปาทานปริยาทานาย โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว สพฺพูปาทานปริยาทานาย ธมฺโม.

ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว จกฺขุ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“รูปา ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“จกฺขุสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

ฯเปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

โสตํ ฯเปฯ ฆานํ ฯเปฯ ชิวฺหา ฯเปฯ กาโย ฯเปฯ มโน ฯเปฯ ธมฺมา ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมิปิ

นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ. ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ, รเสสุปิ นิพฺพินฺทติ, ชิวฺหาวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, ชิวฺหาสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ. ยมฺปิทำ ชิวฺหาสมฺผสฺส-ปจฺจยา อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ. ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทำ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณำ โหติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ. อยำ โข ภิกฺขเว สพฺพูปาทานปริยาทานาย ธมฺโมติ. ทสมำ.

ปฐโม อวิชฺชาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

อวิชฺชา สญฺโญชนา เทฺว อาสเวน เทฺว วุตฺตา
อนุสยา อปเร เทฺว ปริญฺญา เทฺว ปริยาทินฺนา.[๑]
วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปริยาทินฺนำ

(๗) ๒. มิคชาลวคฺโค

๑. ปฐมมิคชาลสุตฺตํ

[๖๓] สาวตฺถินิทานํ. อถ โข อายสฺมา มิคชาโล, เยน ภควา ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา มิคชาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "เอกวิหารี เอกวิหารีติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต เอกวิหารี โหติ, กิตฺตาวตา จ ปน สทุติยวิหารี โหตีติ.

"สนฺติ โข มิคชาล จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา,[๑] ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต อุปฺปชฺชติ นนฺทิ,[๒] นนฺทิยา สติ สาราโค โหติ, สาราเค สติ สญฺโญโค โหติ, นนฺทิสญฺโญชนสํยุตฺโต โข มิคชาล ภิกฺขุ 'สทุติยวิหารีติ วุจฺจติ. ฯเปฯ สนฺติ โข มิคชาล ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต อุปฺปชฺชติ นนฺทิ, นนฺทิยา สติ สาราโค โหติ, สาราเค สติ สญฺโญโค โหติ, นนฺทิสญฺโญชนสํยุตฺโต โข มิคชาล ภิกฺขุ 'สทุติยวิหารีติ วุจฺจติ. เอวํวิหารี จ มิคชาล ภิกฺขุ กิญฺจาปิ อรญฺญวนปตฺถานิ[๓] ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. รชนียา, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. นนฺที, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ., อรญฺเญ วนปตฺถานิ

ปฏิสลฺลานสารุปฺปานิ, อถ โข ‘สทุติยวิหารีติ วุจฺจติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตณฺหา หิสฺส ทุติยา, สาสฺส อปฺปหีนา, ตสฺมา ‘สทุติยวิหารีติ วุจฺจติ.

สนฺติ จ โข มิคชาล จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต นนฺทิ นิรุชฺฌติ, นนฺทิยา อสติ สาราโค น โหติ, สาราเค อสติ สญฺโญโค น โหติ, นนฺทิสญฺโญชนวิสัยุตฺโต โข มิคชาล ภิกฺขุ ‘เอกวิหารีติ วุจฺจติ ฯเปฯ สนฺติ โข มิคชาล ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ[๑] โข มิคชาล มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต นนฺทิ นิรุชฺฌติ, นนฺทิยา อสติ สาราโค น โหติ, สาราเค อสติ สญฺโญโค น โหติ, นนฺทิสญฺโญชนวิสัยุตฺโต[๒] โข มิคชาล ภิกฺขุ ‘เอกวิหารีติ วุจฺจติ. เอวํวิหารี จ มิคชาล ภิกฺขุ กิญฺจาปิ คามนฺเต วิหรติ อากิณฺโณ[๓] ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ, อถ โข ‘เอกวิหารีติ วุจฺจตีติ. เอวํวิหารี จ มิคชาล ภิกฺขุ วุจฺจตีติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตณฺหา หิสฺส ทุติยา, สาสฺส ปหีนา, ตสฺมา ‘เอกวิหารีติ วุจฺจตีติ. ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สนฺติ จ โข, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. นนฺทิสโยชนวิปฺปยุตฺโต
[๓] อิ. อากิณฺเณ

๒. ทุติยมิคชาลสุตฺตํ

[๖๔] อถ โข อายสฺมา มิคชาโล, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา มิคชาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

“สนฺติ โข มิคชาล จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต อุปฺปชฺชติ นนฺทิ, ‘นนฺทิสมุทยา ทุกฺขสมุทโย มิคชาลาติ วทามิ ฯเปฯ สนฺติ จ โข มิคชาล ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ จ โข มิคชาล มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต อุปฺปชฺชติ นนฺทิ, ‘นนฺทิสมุทยา ทุกฺขสมุทโย มิคชาลาติ วทามิ.

สนฺติ โข มิคชาล จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต นนฺทิ นิรุชฺฌติ, ‘นนฺทินิโรธา ทุกฺขนิโรโธ มิคชาลาติ วทามิ ฯเปฯ สนฺติ จ โข มิคชาล ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ จ โข มิคชาล มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ

นาภินนฺทติ นาภิวทติ อนชฺโฌสาย[๑] ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต นนฺทิ นิรุชฺฌติ, 'นนฺทินิโรธา ทุกฺขนิโรโธ มิคชาลาติ วทามีติ.

อถ โข อายสฺมา มิคชาโล ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา มิคชาโล เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต[๒] น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ[๓] "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรं อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร จ[๔] ปนายสฺมา มิคชาโล อรหตํ อโหสีติ. ทุติยं.

๓. ปฐมสมิทฺธิมารปญฺหาสุตฺตํ

[๖๕] เอกं สมยं ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺภเน กลนฺทกนิวาเป. อถ โข อายสฺมา สมิทฺธิ, เยน ภควา, ฯเปฯ ภควนฺตํ เอตทโวจ "มาโร มาโรติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต มาโร วา อสฺส มารปญฺญตฺติ วาติ.

"ยตฺถ โข สมิทฺธิ อตฺถิ จกฺขุ, อตฺถิ รูปา, อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ, อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปญฺญตฺติ วา. อตฺถิ โสตํ, อตฺถิ สทฺทา, อตฺถิ โสตวิญฺญาณํ, อตฺถิ โสตวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ

---

[๑] ฉ.,เท. นาชฺโฌสาย, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ. วิหรโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิหาสิ
[๔] อิ. ว

มาโร วา มารปญฺญตฺติ วา. อตฺถิ ฆานํ, อตฺถิ คนฺธา, อตฺถิ ฆานวิญฺญาณํ, อตฺถิ ฆานวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปญฺญตฺติ วา. อตฺถิ ชิวฺหา, อตฺถิ รสา, อตฺถิ ชิวฺหาวิญฺญาณํ, อตฺถิ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปญฺญตฺติ วา. อตฺถิ กาโย, อตฺถิ โผฏฺฐพฺพา, อตฺถิ กายวิญฺญาณํ, อตฺถิ กายวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปญฺญตฺติ วา. อตฺถิ มโน, อตฺถิ ธมฺมา, อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ, อตฺถิ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปญฺญตฺติ วา.

ยตฺถ จ โข สมิทฺธิ นตฺถิ จกฺขุ, นตฺถิ รูปา, นตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ, นตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปญฺญตฺติ วา ฯเปฯ นตฺถิ ชิวฺหา, นตฺถิ รสา, นตฺถิ ชิวฺหาวิญฺญาณํ, นตฺถิ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปญฺญตฺติ วา ฯเปฯ นตฺถิ มโน, นตฺถิ ธมฺมา, นตฺถิ มโนวิญฺญาณํ, นตฺถิ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปญฺญตฺติ วาติ. ตติยं.

๔. สมิทฺธิสตฺตปญฺหาสุตฺตं

[๖๖] “สตฺโต สตฺโตติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สตฺโต วา อสฺส สตฺตปญฺญตฺติ วาติ ฯเปฯ จตุตฺถं.

๕. สมิทฺธิทุกฺขปญฺหาสุตฺตํ

[๖๗] "ทุกฺขํ ทุกฺขนฺติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ทุกฺขํ วา อสฺส ทุกฺขปญฺญตฺติ วาติ ฯปฯ ปญฺจมํ.

๖. สมิทฺธิโลกปญฺหาสุตฺตํ

[๖๘] "โลโก โลโกติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต โลโก วา อสฺส โลกปญฺญตฺติ วาติ.

"ยตฺถ โข สมิทฺธิ อตฺถิ จกฺขุ, อตฺถิ รูปา, อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ, อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ โลโก วา โลกปญฺญตฺติ วา ฯเปฯ อตฺถิ ชิวฺหา ฯเปฯ อตฺถิ มโน, อตฺถิ ธมฺมา, อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ, อตฺถิ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ โลโก วา โลกปญฺญตฺติ วา.

ยตฺถ จ โข สมิทฺธิ นตฺถิ จกฺขุ, นตฺถิ รูปา, นตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ, นตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ โลโก วา โลกปญฺญตฺติ วา ฯเปฯ นตฺถิ ชิวฺหา ฯเปฯ นตฺถิ มโน, นตฺถิ ธมฺมา, นตฺถิ มโนวิญฺญาณํ, นตฺถิ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา ธมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ โลโก วา โลกปญฺญตฺติ วาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อุปเสนอาสีวิสสุตฺตํ

[๖๙] เอกํ สมยํ ภควา[๑] อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ อุปเสโน ราชคเห วิหรนฺติ สีตวเน สปฺปโสณฺฑิกปพฺภาเร. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต อุปเสนสฺส กาเย อาสีวิโส ปติโต โหติ. อถ โข อายสฺมา อุปเสโน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เอถ เม อาวุโส อิมํ กายํ มญฺจกํ อาโรเปตฺวา พหิทฺธา นีหรถ, ปุรายํ กาโย อิเชว วิกิรติ เสยฺยถาปิ ภุสมุฏฺฐี"ติ.

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อุปเสนํ เอตทโวจ "น โข ปน มยํ ปสฺสาม อายสฺมโต อุปเสนสฺส กายสฺส วา อญฺญถตฺตํ อินฺทฺริยานํ วา วิปริณาโม.[๒] อถ ปนายสฺมา อุปเสโน เอวมาห 'เอถ เม อาวุโส อิมํ กายํ มญฺจกํ อาโรเปตฺวา พหิทฺธา นีหรถ, ปุรายํ กาโย อิเชว วิกิรติ เสยฺยถาปิ ภุสมุฏฺฐี"ติ. "ยสฺส นูน อาวุโส สารีปุตฺต เอวมสฺส 'อหํ จกฺขุนฺ'ติ[๓] วา 'มม จกฺขุนฺติ วา ฯเปฯ อหํ ชิวฺหาติ วา ฯเปฯ 'อหํ มโนติ วา 'มม มโนติ วา, ตสฺส อาวุโส สารีปุตฺต สิยา กายสฺส วา อญฺญถตฺตํ อินฺทฺริยานํ วา วิปริณาโม. มยฺหญฺจ โข อาวุโส สารีปุตฺต น เอวํ โหติ 'อหํ จกฺขุนฺติ วา มม จกฺขุนฺติ วา ฯเปฯ 'อหํ ชิวฺหาติ วา มม ชิวฺหาติ วา, ฯเปฯ 'อหํ มโนติ วา 'มม มโนติ วา, ตสฺส มยฺหญฺจ โข อาวุโส สารีปุตฺต กึ กายสฺส วา อญฺญถตฺตํ ภวิสฺสติ อินฺทฺริยานํ วา วิปริณาโมติ. ตถา หิ ปนายสฺมโต อุปเสนสฺส ทีฆรตฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. วิปริณามํ
[๓] ฉ.,เท. จกฺขูติ

อหงฺการมมงฺการมานานุสยา สุสมูหตา,[๑] ตสฺมา อายสฺมโต อุปเสนสฺส น เอวํ โหติ 'อหํ จกฺขุนฺติ วา 'มม จกฺขุนฺติ วา ฯเปฯ 'อหํ ชิวฺหาติ วา 'มม ชิวฺหาติ วา ฯเปฯ 'อหํ มโนติ วา 'มม มโนติ วาติ. อถ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อุปเสนสฺส กายํ มญฺจกํ อาโรเปตฺวา พหิทฺธา นีหรึสุ. อถ โข อายสฺมโต อุปเสนสฺส กาโย ตตฺเถว วิกิริ เสยฺยถาปิ ภุสมุฏฺฐีติ. สตฺตมํ.

๘. อุปวาณสนฺทิฏฺฐิกสุตฺตํ

[๗๐] อถ โข อายสฺมา อุปวาโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปวาโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโมติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

"อิธ ปน อุปวาณ ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา รูปปฏิสํเวที จ โหติ รูปราคปฏิสํเวที จ, สนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ รูเปสุ ราคํ 'อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รูเปสุ ราโคติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวาณ ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา รูปปฏิสํเวที จ โหติ รูปราคปฏิสํเวที จ, สนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ รูเปสุ ราคํ 'อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รูเปสุ ราโคติ ปชานาติ. เอวมฺปิ โข อุปวาณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ[๒] ฯเปฯ

"ปุน จปรํ อุปวาณ ภิกฺขุ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา รสปฏิสํเวที จ โหติ รสราคปฏิสํเวที จ, สนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ รเสสุ

---

[๑] ฉ.,เท. มานานุสโย สุสมูหโต [๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

ราคํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รเสสุ ราโคติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวาณ ภิกฺขุ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา รสปฏิสํเวที จ โหติ รสราคปฏิสํเวที จ, สนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ รเสสุ ราคํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รเสสุ ราโคติ ปชานาติ. เอวมฺปิ โข อุปวาณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ ฯเปฯ

“ปุน จปรํ อุปวาณ ภิกฺขุ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ธมฺมปฏิสํเวที จ โหติ ธมฺมราคปฏิสํเวที จ, สนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ราคํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ราโคติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวาณ ภิกฺขุ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ธมฺมปฏิสํเวที จ โหติ ธมฺมราคปฏิสํเวที จ, สนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ราคํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ราโคติ ปชานาติ. เอวมฺปิ โข อุปวาณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

“อิธ ปน อุปวาณ ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา รูปปฏิสํเวที จ โหติ โน จ รูปราคปฏิสํเวที, อสนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ รูเปสุ ราคํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รูเปสุ ราโคติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวาณ ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา รูปปฏิสํเวที หิ โข โหติ โน จ รูปราคปฏิสํเวที, อสนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ รูเปสุ ราคํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รูเปสุ ราโคติ ปชานาติ. เอวมฺปิ โข อุปวาณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

“ปุน จปรํ อุปวาณ ภิกฺขุ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา รสปฏิสํเวที

หิ โข โหติ โน จ รสราคปฏิสํเวที, อสนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ รเสสุ ราคํ 'นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รเสสุ ราโคติ ปชานาติ ฯเปฯ

"ปุน จปรํ อุปวาณ ภิกฺขุ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ธมฺมปฏิสํเวที หิ โข โหติ โน จ ธมฺมราคปฏิสํเวที, อสนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ราคํ 'นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ราโคติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวาณ ภิกฺขุ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ธมฺมปฏิสํเวที หิ โข โหติ โน จ ธมฺมราคปฏิสํเวที, อสนฺตญฺจ อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ราคํ 'นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ราโคติ ปชานาติ. เอวมฺปิ โข อุปวาณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ, อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมฉผสฺสายตนสุตฺตํ

[๗๑] "โย หิ โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อวุสิตนฺเตน พฺรหฺมจริยํ, อารกา โส อิมสฺมา ธมฺมวินยาติ.

เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "เอตฺถาหํ ภนฺเต อนสฺสาสํ,[๑] อหํ หิ ภนฺเต ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานามีติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ ภิกฺขุ, จกฺขุ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อนสฺสสํ อิ. อนสฺสาสึ

โน เหตํ ภนฺเต.

"สาธุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ จกฺขุ[๑] 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เนโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ ภวิสฺสติ, เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺส ฯเปฯ ชิวฺหํ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"สาธุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ ชิวฺหา[๒] 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ ภวิสฺสติ, เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺส ฯเปฯ มนํ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"สาธุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ มโน 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ ภวิสฺสติ, เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยฉผสฺสายตนสุตฺตํ

[๗๒] "โย หิ โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อวุสิตนฺเตน พฺรหฺมจริยํ, อารกา โส อิมสฺมา ธมฺมวินยาติ.

เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "เอตฺถาหํ ภนฺเต ปนสฺสาสึ,[๓] อหํ หิ ภนฺเต ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จกฺขุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ชิวฺหา
[๓] สี.,อิ. อนสฺสาสึ ฉ. อนสฺสสึ ปนสฺสสึ, เอวมุปริปิ.

อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานามีติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ ภิกฺขุ, จกฺขุ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.

เอวํ ภนฺเต.

"สาธุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ จกฺขุ[๑] 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ ภวิสฺสติ, เอวํ เต เอตํ ปฐมํ ผสฺสายตนํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อายตึ อปฺปุนพฺภวาย ตสฺส ฯเปฯ ชิวฺหํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.

เอวํ ภนฺเต.

"สาธุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ ชิวฺหา 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ ภวิสฺสติ, เอวํ เต เอตํ จตุตฺถํ ผสฺสายตนํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อายตึ อปฺปุนพฺภวาย ตสฺส ฯเปฯ มนํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.

เอวํ ภนฺเต.

"สาธุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ มโน 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ ภวิสฺสติ, เอวํ เต เอตํ ฉฏฺฐํ ผสฺสายตนํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อายตึ อปฺปุนพฺภวาย ตสฺสาติ.[๒] ทสมํ.

---

[๑] ฉ. จกฺขุ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. อปฺปุนพฺภวายาติ.

๑๑. ตติยฉผสฺสายตนสุตฺตํ

[๗๓] “โย หิ โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อวุสิตํ เตน พฺรหฺมจริยํ, อารกา โส อิมสฺมา ธมฺมวินยาติ.

เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “เอตฺถาหํ ภนฺเต ปนสฺสาสํ, อหํ หิ ภนฺเต ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานามีติ.

“ตํ กึ มญฺญสิ ภิกฺขุ, จกฺขุํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“โสตํ ฯปฯ ฆานํ ฯปฯ ชิวฺหา ฯปฯ กาโย ฯปฯ มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขุ สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, โสตสฺมึปิ, ฆานสฺมึปิ, ชิวฺหายปิ, กายสฺมึปิ, มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. เอกาทสมํ.

ทุติโย มิคชาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

มิคชาเลน เทฺว วุตฺตา　จตฺตาโร จ สมิทฺธินา
อุปเสโน อุปวาโณ [๑]　ฉผสฺสายตนิกา ตโยติ.

---

๑ อิ. จ

(๘) ๓. คิลานวคฺโค

๑. ปฐมคิลานสุตฺตํ

[๗๔] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อมุกสฺมึ ภนฺเต วิหาเร อญฺญตโร ภิกฺขุ นโว อปฺปญฺญาโต อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, สาธุ ภนฺเต ภควา, เยน โส ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ.

อถ โข ภควา นวตรญฺจ สุตฺวา คิลานตรญฺจ[๑] "อปฺปญฺญาโต ภิกฺขูติ อิติ วิทิตฺวา, เยน โส ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อทฺทสา โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวา[๒] มญฺจเก สมเตสิ.[๓] อถ โข ภควา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "อลํ ภิกฺขุ มา ตฺวํ มญฺจเก สมเตสิ, สนฺตีมานิ อาสนานิ ปญฺญตฺตานิ, ตตฺถาหํ นิสีทิสฺสามีติ. นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน, นิสชฺช โข ภควา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "กจฺจิ เต ภิกฺขุ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ, ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโมติ.

"น เม ภนฺเต ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ, อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโมติ.

"กจฺจิ เต ภิกฺขุ น กิญฺจิ กุกฺกุจฺจํ, น โกจิ วิปฺปฏิสาโรติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,อิ. นวกวาทญฺจ สุตฺวา คิลานวาทญฺจ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ทิสฺวาน [๓] สี. สมฏฺโฏสิ เท. สมโชสิ อิ. สมญฺโจปิ

"ตคฺฆ เม ภนฺเต อนปฺปกำ กุกฺกุจฺจำ, อนปฺปโก วิปฺปฏิสาโรติ.

"กจฺจิ ปน เต[๑] ภิกฺขู อตฺตา สีลโต น อุปวทตีติ.

"น โข เม[๒] ภนฺเต อตฺตา สีลโต อุปวทตีติ.

"โน เจ กิร ตฺวำ[๓] ภิกฺขู อตฺตา สีลโต อุปวทติ, อถ ภิกฺขู กิสฺมิญฺจ เต กุกฺกุจฺจำ,[๔] โก จ วิปฺปฏิสาโรติ.

"น ขฺวาหำ ภนฺเต สีลวิสุทฺธตฺถำ ภควตา ธมฺมำ เทสิตำ อาชานามีติ.

"โน เจ กิร ตฺวำ ภิกฺขู สีลวิสุทฺธตฺถำ มยา ธมฺมำ เทสิตำ อาชานาสิ, อถ กิมตฺถำ จรหิ ตฺวำ ภิกฺขู มยา ธมฺมำ เทสิตำ อาชานาสีติ.

"ราควิราคตฺถำ โขหำ ภนฺเต ภควตา ธมฺมำ เทสิตำ อาชานามีติ.

"สาธุ สาธุ ภิกฺขุ. สาธุ โข ตฺวำ ภิกฺขุ ราควิราคตฺถำ มยา ธมฺมำ เทสิตำ อาชานาสิ, ราควิราคตฺโถ หิ ภิกฺขุ มยา ธมฺโม เทสิโต. ตำ กึ มญฺญสิ ภิกฺขุ, จกฺขุำ นิจฺจำ วา อนิจฺจำ วาติ. อนิจฺจำ ภนฺเต โสตำ ฯปฯ ฆานำ ฯปฯ ชิวฺหา ฯปฯ กาโย ฯปฯ มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

"ยำ ปนานิจฺจำ, ทุกฺขำ วา ตำ สุขำ วาติ.

ทุกฺขำ ภนฺเต.

---

[๑] สี.,อิ. ตฺวำ ฉ.,เท. ตำ, เอวมุปริปิ.
[๒] สี.,ฉ.,เท. มำ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. เต, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. อถ กิญฺจ เต กุกฺกุจฺจำ

"ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ๑ "เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขุ สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ มนสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, 'ขีณา ชาติ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

อิทมโวจ ภควา. อตฺตมโน โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิ. อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน ตสฺส ภิกฺขุโน , วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยคิลานสุตฺตํ

[๗๕] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ฯเปฯ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อมุกสฺมึ ภนฺเต วิหาเร อญฺญตโร ภิกฺขุ นโว อปฺปญฺญาโต อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, สาธุ ภนฺเต ภควา, เยน โส ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ.

อถ โข ภควา นวตรญฺจ สุตฺวา คิลานตรญฺจ "อปฺปญฺญาโต ภิกฺขูติ อิติ วิทิตฺวา, เยน โส ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ, อทฺทสา โข [๑] ภิกฺขุ ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวาน มญฺจเก สมเตสิ. อถ โข ภควา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "อลํ ภิกฺขุ มา ตฺวํ มญฺจเก สมเตสิ, สนฺตีมานิ อาสนานิ ปญฺญตฺตานิ, ตตฺถาหํ นิสีทิสฺสามีติ. นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน, นิสชฺช โข ภควา ตํ ภิกฺขุ

---

๑ ฉ.,เท. โส

เอตทโวจ "กจฺจิ เต ภิกฺขุ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ, ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโมติ.

"น เม ภนฺเต ขมนียํ, น ยาปนียํ, ฯเปฯ น โข เม[๑] ภนฺเต อตฺตา สีลโต อุปวทตีติ.

"โน เจ กิร ตฺวํ ภิกฺขุ อตฺตา สีลโต อุปวทติ. อถ กิสฺมึ จ เต กุกฺกุจฺจํ, โก จ วิปฺปฏิสาโรติ.

"น ขฺวาหํ ภนฺเต สีลวิสุทฺธตฺถํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามีติ.

"โน เจ กิร ตฺวํ ภิกฺขุ สีลวิสุทฺธตฺถํ มยา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานาสิ, อถ กิมตฺถํ จรหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มยา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานาสีติ.

"อนุปาทาปรินิพฺพานตฺถํ โข อหํ ภนฺเต ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามีติ.

"สาธุ สาธุ ภิกฺขุ. สาธุ โข [๒] ตฺวํ ภิกฺขุ อนุปาทาปรินิพฺพานตฺถํ มยา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานาสิ, อนุปาทาปรินิพฺพานตฺโถ หิ ภิกฺขุ มยา ธมฺโม เทสิโต. ตํ กึ มญฺญสิ ภิกฺขุ, จกฺขุ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

"อนิจฺจํ ภนฺเต ฯเปฯ โสตํ ฯเปฯ ฆานํ ฯเปฯ ชิวฺหา ฯเปฯ กาโย ฯเปฯ มโน มโนวิญฺญาณํ มโนสมฺผสฺโส ฯปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โส [๒] อิ. ปน

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ ‘เอตํ มม เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว[๑] สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมีปิ นิพฺพินฺทติ, ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิทํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมีปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ ‘วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

อิทมโวจ ภควา. อตฺตมโน โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิ. อิมสฺมึ จ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน ตสฺส ภิกฺขุสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ.[๒]

๓. ราธอนิจฺจสุตฺตํ

[๗๖] อถ โข อายสฺมา ราโธ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ ภควนฺตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

“ยํ โข ราธ อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. กิญฺจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุ

[๒] ฉ.,เท. วิมุจฺจีติ.

ราธ อนิจฺจํ, จกฺขุ๑ โข ราธ อนิจฺจํ,๑ ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. รูปา อนิจฺจา, จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ชิวฺหา ฯปฯ กาโย ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ธมฺโม๒ ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยํ โข ราธ อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ. ตติยํ.

๔. ราธทุกฺขสุตฺตํ

[๗๗] "ยํ โข ราธ ทุกฺขํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. กิญฺจ ราธ ทุกฺขํ. จกฺขุ๑ โข ราธ ทุกฺขํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. รูปา ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ทุกฺขํ. ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน ทุกฺโข ฯเปฯ ธมฺมา ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ. มโนสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ทุกฺขํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยํ โข ราธ ทุกฺขํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ. จตุตฺถํ.

๕. ราธอนตฺตสุตฺตํ

[๗๘] "โย โข ราธ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. โก จ ราธ อนตฺตา. จกฺขุ๑ โข ราธ อนตฺตา, ตตฺร

๑-๑ ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ. ๒ ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมา

เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. รูปา ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ มโน อนตฺตา ฯเปฯ ธมฺมา ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. โย โข ราธ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ. ปญฺจมํ.

๖. ปฐมอวิชฺชาปหานสุตฺตํ

[๗๙] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อตฺถิ นุ โข ภนฺเต เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"อตฺถิ โข ภิกฺขุ เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"กตโม ปน ภนฺเต เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"อวิชฺชา โข ภิกฺขุ เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"กถํ ปน ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"จกฺขุ๋ โข ภิกฺขุ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ.[๑] รูเป ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณํ

[๑] เท.,อิ. อุปฺปชฺชตีติ

ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. เอวำ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวำ ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ทุติยอวิชฺชาปหานสุตฺตำ

[๘๐] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ฯเปฯ "อตฺถิ นุ โข ภนฺเต เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"อตฺถิ โข ภิกฺขุ เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"กตโม ปน ภนฺเต เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"อวิชฺชา โข ภิกฺขุ เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"กถำ ปน ภนฺเต ชานโต กถำ ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหิยฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ.

"อิธ ภิกฺขุ ภิกฺขุโน สุตำ โหติ 'สพฺเพ ธมฺมา นาลำ อภินิเวสายาติ. เอวญฺเจตำ ภิกฺขุ ภิกฺขุโน สุตำ โหติ 'สพฺเพ ธมฺมา นาลำ อภินิเวสายาติ. โส สพฺพำ ธมฺมำ อภิชานาติ, สพฺพำ ธมฺมำ อภิญฺญาย สพฺพำ ธมฺมำ ปริชานาติ, สพฺพำ ธมฺมำ ปริญฺญาย สพฺพนิมิตฺตานิ อญฺญโต ปสฺสติ. จกฺขุำ อญฺญโต ปสฺสติ. รูเป ฯเปฯ

จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อญฺญโต ปสฺสติ ฯเปฯ มนํ อญฺญโต ปสฺสติ. ธมฺเม ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อญฺญโต ปสฺสติ. เอวํ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวํ ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหียฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชตีติ. สตฺตมํ.

๘. สมฺพหุลภิกฺขุสุตฺตํ

[๘๑] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "อิธ โน ภนฺเต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อมฺเห เอวํ ปุจฺฉนฺติ 'กิมตฺถิยํ อาวุโส สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ เอวํ ปุฏฺฐา มยํ ภนฺเต เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพชกานํ เอวํ พฺยากโรม 'ทุกฺขสฺส โข อาวุโส ปริญฺญตฺถํ ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ. กจฺจิ มยํ ภนฺเต เอวํ ปุฏฺฐา เอวํ พฺยากรมานา วุตฺตวาทิโน เจว ภควโต โหม, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขาม, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรม, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุวาโท[๑] คารยฺหฏฺฐานํ อาคจฺฉตีติ.

"ตคฺฆ ตุมฺเห ภิกฺขเว เอวํ ปุฏฺฐา เอวํ พฺยากรมานา วุตฺตวาทิโน เจว เม โหถ, น จ มํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขถ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรถ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุวาโท คารยฺหฏฺฐานํ อาคจฺฉติ. ทุกฺขสฺส หิ ภิกฺขเว ปริญฺญตฺถํ มยิ

[๑] สี. วาทานุปาโต

พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ. สเจ ปน โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุ๋ 'กตมญฺจ[๑] ปน ตํ อาวุโส ทุกฺขํ, ยสฺส ปริญฺญาย สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ 'จกฺขุ๋ โข อาวุโส ทุกฺขํ, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ. รูปา ฯเปฯ ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ ทุกฺขำ, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยำ วุสฺสตีติ[๒] ฯเปฯ มโน ทุกฺโข ฯเปฯ ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ ทุกฺขำ, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยำ วุสฺสติ. อิทำ โข ตำ อาวุโส ทุกฺขำ, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยำ วุสฺสตีติ. เอวำ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ เอวำ พฺยากเรยฺยาถาติ. อฏฺฐมำ.

๙. โลกปณฺหาสุตฺตำ

[๘๒] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ

"โลโก โลโกติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'โลโกติ วุจฺจตีติ.

"ลุชฺชตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา 'โลโกติ วุจฺจติ. กิญฺจ ลุชฺชติ จกฺขุ๋[๓] โข ภิกฺขุ ลุชฺชติ, รูปา ลุชฺชนฺติ, จกฺขุวิญฺญาณำ ลุชฺชติ.

---

[๑] ฉ.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] เท.,อิ. จกฺขุ โข

จกฺขุสมฺผสฺโส ลุชฺชติ, ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ ลุชฺชติ ฯเปฯ ชิวฺหา ลุชฺชติ ฯเปฯ มโน ลุชฺชติ, ธมฺมา ลุชฺชนฺติ, มโนวิญฺญาณำ ลุชฺชติ, มโนสมฺผสฺโส ลุชฺชติ, ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ ลุชฺชติ. ปลุชฺชตีติ[๑] โข ภิกฺขุ ตสฺมา 'โลโกติ วุจฺจตีติ. นวมำ.

๑๐. ผคฺคุนปญฺหาสุตฺตำ

[๘๓] อถ โข อายสฺมา ผคฺคุโน ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา ผคฺคุโน ภควนฺตำ เอตทโวจ

"อตฺถิ นุ โข ภนฺเต ตำ จกฺขุำ, เยน จกฺขุนา อตีเต พุทฺเธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปญฺเจ ฉินฺนวฏฺเม ปริยาทินฺนวฏฺเฏ สพฺพทุกฺขวีติวตฺเต ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย[๒] ฯเปฯ อตฺถิ นุ โข ภนฺเต สา ชิวฺหา, ยาย ชิวฺหาย อตีเต พุทฺเธ ปรินิพฺพุเต ฯเปฯ ปญฺญเปยฺย ฯเปฯ อตฺถิ นุ โข โส ภนฺเต มโน, เยน มเนน อตีเต พุทฺเธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปญฺเจ ฉินฺนวฏฺเม ปริยาทินฺนวฏฺเฏ สพฺพทุกฺขวีติวตฺเต ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺยาติ.

"นตฺถิ นุ โข ตำ ผคฺคุน จกฺขุำ, เยน จกฺขุนา อตีเต พุทฺเธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปญฺเจ ฉินฺนวฏฺเม ปริยาทินฺนวฏฺเฏ สพฺพทุกฺขวีติวตฺเต ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺยาติ ฯเปฯ นตฺถิ โข สา ผคฺคุน ชิวฺหา, ยาย ชิวฺหาย อตีเต พุทฺเธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปญฺเจ ฉินฺนวฏฺเม ปริยาทินฺนวฏฺเฏ สพฺพทุกฺขวีติวตฺเต

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ลุชฺชตีติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาเปยฺย, เอวมุปริปิ.

ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย ฯเปฯ นตฺถิ โข โส ผคฺคุน มโน, เยน มเนน อตีเต พุทฺเธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปปญฺเจ ฉินฺนวฏฺเฏ ปริยาทินฺนวฏฺเฏ สพฺพทุกฺขวีติวตฺเต ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺยาติ. ทสมํ.

ตติโย คิลานวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

คิลาเนน เทฺว วุตฺตา ราเชน อปเร ตโย
อวิชฺชาย จ เทฺว วุตฺตา ภิกฺขุ โลโก จ ผคฺคุโนติ.

(๕) ๔. ฉนฺนวคฺโค

๑. ปโลกธมฺมสุตฺตํ

[๘๔] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"โลโก โลโกติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'โลโกติ วุจฺจตีติ.

"ยํ โข อานนฺท ปโลกธมฺมํ, อยํ วุจฺจติ อริยสฺส วินเย โลโก. กิญฺจานนฺท ปโลกธมฺมํ. จกฺขุ โข อานนฺท ปโลกธมฺมํ, รูปา ปโลกธมฺมา, จกฺขุวิญฺญาณํ ปโลกธมฺมํ, จกฺขุสมฺผสฺโส ปโลกธมฺโม, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ ตมฺปิ ปโลกธมฺมํ ฯเปฯ ชิวฺหา ปโลกธมฺมา, รสา ปโลกธมฺมา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ ปโลกธมฺมํ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส ปโลกธมฺโม, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ ตมฺปิ ปโลกธมฺมํ ฯเปฯ มโน ปโลกธมฺโม, ธมฺมา ปโลกธมฺมา, มโนวิญฺญาณํ ปโลกธมฺมํ, มโนสมฺผสฺโส ปโลกธมฺโม, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ ปโลกธมฺมํ. ยํ โข อานนฺท ปโลกธมฺมํ, อยํ วุจฺจติ อริยสฺส วินเย โลโกติ. ปฐมํ.

๒. สุญฺญตโลกสุตฺตํ

[๘๕] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ฯเปฯ ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุญฺโญ โลโก สุญฺโญ โลโกติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'สุญฺโญ โลโกติ วุจฺจตีติ

"ยสฺมา จ โข อานนฺท สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, ตสฺมา 'สุญฺโญ โลโกติ วุจฺจติ. กิญฺจ อานนฺท สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา. จกฺขุ โข อานนฺท สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, รูปา สุญฺญา อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, จกฺขุสมฺผสฺโส สุญฺโญ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา. ยสฺมา [๑] โข อานนฺท สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, ตสฺมา 'สุญฺโญ โลโกติ วุจฺจตีติ. ทุติยं.

๓. สงฺขิตฺตธมฺมสุตฺตํ

[๘๖] เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ อานนฺท, จกฺขุ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจं ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"รูปา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ

อนิจฺจา ภนฺเต ฯเปฯ

“จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต ฯเปฯ

“ชิวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

อนิจฺจา ภนฺเต ฯเปฯ

“ชิวฺหาวิญฺญาณํ ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“เอวํ ปสฺสํ อานนฺท สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมิปิ

นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทำ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณำ โหติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ตติยำ.

๔. ฉนฺนสุตฺตำ

[๘๗] เอกำ สมยำ ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺภวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาจุนฺโท อายสฺมา จ ฉนฺโน คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต วิหรนฺติ. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ฉนฺโน อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา มหาจุนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ มหาจุนฺทำ เอตทโวจ "อายามาวุโส จุนฺท, เยนายสฺมา ฉนฺโน, เตนุปสงฺกมิสฺสาม คิลานปุจฺฉกาติ. "เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา มหาจุนฺโท อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสิ.

อถ โข อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาจุนฺโท, เยนายสฺมา ฉนฺโน, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทึสุ, นิสชฺช โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตำ ฉนฺนำ เอตทโวจ "กจฺจิ เต อาวุโส ฉนฺน ขมนียำ, กจฺจิ ยาปนียำ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ, ปฏิกฺกโมสานำ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโมติ.

"น เม อาวุโส สารีปุตฺต ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ, อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโมติ.[๑] เสยฺยถาปิ อาวุโส พลวา ปุริโส ติณฺเหน สิเขน มุทฺธนิ[๒] อภิมตฺเถยฺย; เอวเมว โข เม[๓] อาวุโส อธิมตฺตา วาตา มุทฺธนิ[๔] อุปหนนฺติ.[๕] น เม อาวุโส ขมนียํ, น ยาปนียํ ฯเปฯ โน ปฏิกฺกโมติ.[๖] เสยฺยถาปิ อาวุโส พลวา ปุริโส ทฬฺเหน วรตฺตกฺขนฺเธน สีเส สีสเวจฺฉํ ทเทยฺย; เอวเมว โข อาวุโส อธิมตฺตา วาตา[๗] สีเส สีสเวทนา. น เม อาวุโส ขมนียํ, น ยาปนียํ ฯเปฯ โน ปฏิกฺกโมติ. เสยฺยถาปิ อาวุโส ทกฺโข โคฆาตโก วา โคฆาตกนฺเตวาสี วา ติณฺเหน โควิกนฺตเนน กุจฺฉึ ปริกนฺเตยฺย; เอวเมว โข เม[๘] อาวุโส[๘] อธิมตฺตา วาตา กุจฺฉึ ปริกนฺตนฺติ. น เม อาวุโส ขมนียํ, น ยาปนียํ ฯเปฯ โน ปฏิกฺกโมติ. เสยฺยถาปิ อาวุโส เทฺว พลวนฺโต ปุริสา ทุพฺพลตรํ ปุริสํ นานา พาหาสุ คเหตฺวา องฺคารกาสุยา สนฺตาเปยฺยุ สมฺปริตาเปยฺยุ; เอวเมว โข เม[๙] อาวุโส อธิมตฺโต กายสฺมึ ฑาโห. น เม อาวุโส ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ, อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโมติ. สตฺถํ อาวุโส สารีปุตฺต อาหริสฺสามิ, นาวกงฺขามิ ชีวิตนฺติ.[๑๐]

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.
[๒] อิ. มุทฺธานํ, ฉ.,เท. มุทฺธนิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เมสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] อิ. มุทฺธานํ
[๕] ฉ.,เท. อูหนนฺติ.
[๖] ฉ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๗] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, อิ. "อธิมตฺตา เม สีเสติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[๘-๘] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๙] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทสฺสติ.
[๑๐] อิ. ชีวิตุนฺติ

"[๑] อายสฺมา ฉนฺโน สตฺถํ อาหเรสิ, ยาเปตายสฺมา ฉนฺโน, ยาเปนฺตํ มยํ อายสฺมนฺตํ ฉนฺนํ อิจฺฉาม, สเจ อายสฺมโต ฉนฺนสฺส นตฺถิ สปฺปายานิ โภชนานิ, อหํ อายสฺมโต ฉนฺนสฺส สปฺปายานิ โภชนานิ ปริเยสิสฺสามิ. สเจ อายสฺมโต ฉนฺนสฺส นตฺถิ สปฺปายานิ เภสชฺชานิ, อหํ อายสฺมโต ฉนฺนสฺส สปฺปายานิ เภสชฺชานิ ปริเยสิสฺสามิ. สเจ อายสฺมโต ฉนฺนสฺส นตฺถิ ปฏิรูปา อุปฏฺฐากา, อหํ อายสฺมนฺตํ ฉนฺนํ อุปฏฺฐหิสฺสามิ. มา จ[๒] อายสฺมา ฉนฺโน สตฺถํ อาหเรสิ, ยาเปตายสฺมา ฉนฺโน, ยาเปนฺตํ มยํ อายสฺมนฺตํ ฉนฺนํ อิจฺฉามาติ.

"น เม อาวุโส สารีปุตฺต นตฺถิ สปฺปายานิ โภชนานิ, อตฺถิ เม สปฺปายานิ โภชนานิ. นปิ เม นตฺถิ สปฺปายานิ เภสชฺชานิ, อตฺถิ เม สปฺปายานิ เภสชฺชานิ. นปิ เม นตฺถิ ปฏิรูปา อุปฏฺฐากา, อตฺถิ เม ปฏิรูปา อุปฏฺฐากา. อปิ จ เม อาวุโส สตฺถา ปริจิณฺโณ ทีฆรตฺตํ มนาเปเนว, โน อมนาเปน. เอตํ หิ อาวุโส สาวกสฺส ปฏิรูปํ, ยํ สตฺถารํ ปริจเรยฺย มนาเปเนว โน อมนาเปน, 'ตํ[๓] อนุปวชฺชํ ฉนฺโน ภิกฺขุ สตฺถํ อาหริสฺสตีติ เอวเมตํ อาวุโส สารีปุตฺต ธาเรหีติ.

"ปุจฺเฉยฺยาม มยํ อายสฺมนฺตํ ฉนฺนํ กิญฺจิเทว เทสํ, สเจ อายสฺมา ฉนฺโน โอกาสํ กโรติ ปญฺหสฺส เวยฺยากรณายาติ.

"ปุจฺฉาวุโส สารีปุตฺต สุตฺวา เวทยามาติ.[๔]

"จกฺขุ๎ อาวุโส ฉนฺน จกฺขุวิญฺญาณ๎ จกฺขุวิญฺญาณ-วิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ..
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] สี. เทสิสฺสามีติ ฉ.,เท.,อิ. เวทิสฺสามาติ

สมนุปสฺสสิ ฯเปฯ ชิวฺหำ อาวุโส ฉนฺน ชิวฺหาวิญฺญาณำ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เอตำ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสสิ ฯเปฯ มนำ อาวุโส ฉนฺน มโนวิญฺญาณำ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เอตำ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.

"จกฺขุ๎ อาวุโส สารีปุตฺต จกฺขุวิญฺญาณำ จกฺขุวิญฺญาณ-วิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสามิ ฯเปฯ ชิวฺหำ อาวุโส สารีปุตฺต ชิวฺหาวิญฺญาณำ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, ฯเปฯ มนำ อาวุโส สารีปุตฺต มโนวิญฺญาณำ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตำ มม เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสามีติ.

"จกฺขุสฺมึ อาวุโส ฉนฺน จกฺขุวิญฺญาเณ จกฺขุวิญฺญาณ-วิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ กึ ทิสฺวา กึ อภิญฺญาย จกฺขุ๎ จกฺขุวิญฺญาณำ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสิ ฯเปฯ ชิวฺหาย อาวุโส ฉนฺน ชิวฺหาวิญฺญาเณ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ กึ ทิสฺวา กึ อภิญฺญาย ชิวฺหำ ชิวฺหาวิญฺญาณำ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสิ ฯเปฯ มนสฺมึ อาวุโส ฉนฺน มโนวิญฺญาเณ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ กึ ทิสฺวา กึ อภิญฺญาย มนำ มโนวิญฺญาณำ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.

" จกฺขุสฺมึ อาวุโส สารีปุตฺต จกฺขุวิญฺญาเณ จกฺขุวิญฺญาณ-วิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ นิโรธำ ทิสฺวา นิโรธำ อภิญฺญาย จกฺขุ๎ จกฺขุวิญฺญาณำ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตำ มม,

เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสามิ ฯเปฯ ชิวฺหาย อาวุโส สารีปุตฺต ชิวฺหาวิญฺญาเณ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ นิโรธํ ทิสฺวา นิโรธํ อภิญฺญาย ชิวฺหํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสามิ ฯเปฯ มนสฺมึ อาวุโส สารีปุตฺต มโนวิญฺญาเณ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ นิโรธํ ทิสฺวา นิโรธํ อภิญฺญาย มนํ มโนวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม 'เนตํ มม. เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสามีติ.

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา มหาจุนฺโท อายสฺมนฺตํ ฉนฺนํ เอตทโวจ "ตสฺมาติหาวุโส ฉนฺน อิทมฺปิ ตสฺส ภควโต สาสนํ นิจฺจกปฺปี สาธุกํ มนสิกาตพฺพํ, 'นิสฺสิตสฺส จลิตํ อนิสฺสิตสฺส จลิตํ นตฺถิ, จลิเต อสติ ปสฺสทฺธิ โหติ, ปสฺสทฺธิยา สติ นนฺทิ น โหติ, นนฺทิยา[๑] อสติ อาคติคติ น โหติ, อาคติคติยา อสติ จุตูปปาโต น โหติ, จุตูปปาเต อสติ เนวิธ น หุรํ น อุภยมนฺตเรน เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ.

อถ โข อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาจุนฺโท อายสฺมนฺตํ ฉนฺนํ อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ. อถ โข อายสฺมา ฉนฺโน อจิรปกฺกนฺเตสุ เตสุ อายสฺมนฺเตสุ สตฺถํ อาหเรสิ.

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "อายสฺมตา ภนฺเต ฉนฺเนน สตฺถํ อาหริตํ, ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปรายโติ.

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. นติ น โหติ นติยา

"นนุ เต สารีปุตฺต ฉนฺเนน ภิกฺขุนา สมฺมุขาเยว อนุปวชฺชตา พฺยากตาติ.

"อตฺถิ ภนฺเต ปุพฺพวิชฺชนํ[๑] นาม วชฺชิคาโม, ตตฺถายสฺมโต ฉนฺนสฺส มิตฺตกุลานิ สุหชฺชกุลานิ อุปวชฺชกุลานีติ.

"โหนฺติ เหเต สารีปุตฺต ฉนฺนสฺส ภิกฺขุโน มิตฺตกุลานิ สุหชฺชกุลานิ อุปวชฺชกุลานีติ,[๒] น โข ปนาหํ สารีปุตฺต เอตฺตาวตา 'สอุปวชฺโชติ วทามิ, โย โข สารีปุตฺต อิมญฺจ[๓] กายํ นิกฺขิปติ, อญฺญญฺจ กายํ อุปาทิยติ, ตมหํ 'สอุปวชฺโชติ วทามิ. ตํ ฉนฺนสฺส ภิกฺขุโน นตฺถิ, 'อนุปวชฺชํ ฉนฺเนน ภิกฺขุนา สตฺถํ อาหริตนฺติ. เอวเมตํ สารีปุตฺต ธาเรหีติ. จตุตฺถํ.

๕. ปุณฺณสุตฺตํ

[๘๘] อถ โข อายสฺมา ปุณฺโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ปุณฺโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

"สนฺติ โข ปุณฺณ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, 'ตสฺส ตं อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต อุปฺปชฺชติ นนฺทิ, นนฺทิสมุทยา ทุกฺขสมุทโย ปุณฺณาติ วทามิ ฯเปฯ สนฺติ โข ปุณฺณ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา

---

[๑] สี. ปพฺพวิจิรํ อิ. ปุพฺพวิชฺฌนํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตญฺจ

ฯเปฯ สนฺติ โข ปุณฺณ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, 'ตสฺส ตำ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต อุปฺปชฺชติ นนฺทิ, นนฺทิสมุทยา ทุกฺขสมุทโย ปุณฺณาติ วทามิ.

"สนฺติ [๑] โข ปุณฺณ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ นาชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, 'ตสฺส ตำ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต นิรุชฺฌติ นนฺทิ, นนฺทินิโรธา ทุกฺขนิโรโธ ปุณฺณาติ วทามิ ฯเปฯ สนฺติ จ โข ปุณฺณ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ นาชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, 'ตสฺส ตำ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต นิรุชฺฌติ นนฺทิ, นนฺทินิโรธา ทุกฺขนิโรโธ ปุณฺณาติ วทามิ. อิมินา[๒] ตฺวำ ปุณฺณ อารกา โส อิมสฺมา ธมฺมวินยาติ.

เอวำ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ "เอตฺถาหำ ภนฺเต อนสฺสาสำ, อหำ หิ ภนฺเต ฉนฺนำ ผสฺสายตนานำ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตำ นปฺปชานามีติ. "ตำ กึ มญฺญสิ ภิกฺขุ. จกฺขุำ "เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ.[๒] เอวำ ภนฺเต. "สาธุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ จกฺขุำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐำ ภวิสฺสติ, เอวนฺเต เอตำ ปจมำ

---

[๑] อิ. จ

[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

ผสฺสายตนํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อายตึ อปุนพฺภวาย ฯเปฯ ‘ชิวฺหํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ. เอวํ ภนฺเต. “สาธุ ภิกฺขุ ตตฺถ เต ภิกฺขุ ชิวฺหา ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ ภวิสฺสติ, เอวํ เต เอตํ จตุตฺถํ ผสฺสายตนํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อายตึ อปุนพฺภวาย ฯเปฯ มนํ ‘เนตํ มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสสีติ. เอวํ ภนฺเต. ฯเปฯ “สาธุ ปุณฺณ[๑] มยา สงฺขิตฺเตน โอวาเทน โอวทิโต กตมสฺมึ ชนปเท วิหริสฺสสีติ.

“อตฺถิ ภนฺเต สุนาปรนฺโต นาม ชนปโท, ตตฺถาหํ วิหริสฺสามีติ.

“จณฺฑา โข ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ผรุสา โข ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, สเจ ตํ[๒] ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา อกฺโกสิสฺสนฺติ. ปริภาสิสฺสนฺติ, ตตฺร เต ปุณฺณ กินฺติ ภวิสฺสตีติ.

“สเจ มํ ภนฺเต สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา อกฺโกสิสฺสนฺติ ปริภาสิสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสติ ‘ภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, สุภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ยํ มํ[๓] นยิเม ปาณินา ปหารํ เทนฺตีติ เอวเมตฺถ ภควา ภวิสฺสติ, เอวเมตฺถ สุคต ภวิสฺสตีติ.

“สเจ ปน เต ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา ปาณินา ปหารํ ทสฺสนฺติ, ตตฺร ปน เต ปุณฺณ กินฺติ ภวิสฺสตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิมินา ตฺวํ ปุณฺณ มยา ฯเปฯ [๒] อิ., ตฺวํ
[๓] ฉ.,เท. เม, เอวมุปริปิ.

"สเจ เม[๑] ภนฺเต สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา ปาณินา ปหารํ ทสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสติ 'ภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, สุภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ยํ มํ นยิเม เลณฺฑุนา[๒] ปหารํ เทนฺตีติ เอวเมตฺถ ภควา ภวิสฺสติ, เอวเมตฺถ สุคต ภวิสฺสตีติ.

"สเจ ปน เต ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา เลณฺฑุนา ปหารํ ทสฺสนฺต, ตตฺร ปน เต ปุณฺณ กินฺติ ภวิสฺสตีติ.

"สเจ เม ภนฺเต สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา เลณฺฑุนา ปหารํ ทสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสติ 'ภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, สุภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ยํ มํ นยิเม ทณฺเฑน ปหารํ เทนฺตีติ เอวเมตฺถ ภควา ภวิสฺสติ, เอวเมตฺถ สุคต ภวิสฺสตีติ.

"สเจ ปน เต ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา ทณฺเฑน ปหารํ ทสฺสนฺติ, ตตฺร ปน เต ปุณฺณ กินฺติ ภวิสฺสตีติ.

"สเจ เม ภนฺเต สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา ทณฺเฑน ปหารํ ทสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสติ 'ภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, สุภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ยํ มํ นยิเม สตฺเถน ปหารํ เทนฺตีติ, เอวเมตฺถ ภควา ภวิสฺสติ, เอวเมตฺถ สุคต ภวิสฺสตีติ.

"สเจ ปน เต ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา สตฺเถน ปหารํ ทสฺสนฺติ, ตตฺร ปน เต ปุณฺณ กินฺติ ภวิสฺสตีติ.

"สเจ เม ภนฺเต สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา สตฺเถน ปหารํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. เลฑฺฑุนา, เอวมุปริปิ.

ทสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสติ ‘ภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, สุภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ยํ มํ[๑] นยิเม ติณฺเหน สตฺเถน ชีวิตา โวโรเปนฺตีติ. เอวเมตฺถ ภควา ภวิสฺสติ, เอวเมตฺถ สุคต ภวิสฺสตีติ.

“สเจ ปน เต[๒] ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา ติณฺเหน สตฺเถน ชีวิตา โวโรเปสฺสนฺติ, ตตฺร ปน เต ปุณฺณ กินฺติ ภวิสฺสตีติ.

“สเจ เม[๓] ภนฺเต สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา ติณฺเหน สตฺเถน ชีวิตา โวโรเปสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสติ ‘สนฺติ โข ตสฺส ภควโต สาวกา กาเยน จ ชีวิเตน จ อฏฺฏิยมานา หรายมานา ชิคุจฺฉมานา สตฺถหารกํ ปริเยสนฺติ. ตํ เม อิทํ ปริยิฏฺฐญฺเญว[๔] สตฺถหารกํ ลทฺธนฺติ. เอวเมตฺถ ภควา ภวิสฺสติ, เอวเมตฺถ สุคต ภวิสฺสตีติ.

“สาธุ สาธุ ปุณฺณ, สกฺขิสฺสสิ[๕] ตฺวํ ปุณฺณ อิมินา ทมูปสเมน สมนฺนาคโต สุนาปรนฺตสฺมึ ชนปเท วตฺถุํ, ยสฺสทานิ ตฺวํ ปุณฺณ กาลํมญฺญสีติ.

อถ โข อายสฺมา ปุณฺโณ ภควโต ภาสิตํ[๖] อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรํ อาทาย, เยน สุนาปรนฺโต ชนปโท, เตน จาริกํ ปกฺกามิ; อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน สุนาปรนฺโต ชนปโท, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ อายสฺมา ปุณฺโณ

---

[๑] เท. เม
[๒] เท. ตํ อิ. ตฺวํ
[๓] ฉ.,อิ. มํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อปริยฏฺฐญฺเญว
[๕] ฉ.,เท. สกฺขิสฺสสิ โข อิ. สกฺขสิ โข
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วจนํ

สุนาปรนฺตสฺมึ ชนปเท วิหรติ. อถ โข อายสฺมา ปุณฺโณ เตเนว อนฺตรวสฺเสน ปญฺจมตฺตานิ อุปาสกสตานิ ปฏิเทเสสิ[๑] [๒] เตเนว อนฺตรวสฺเสน ติสฺโส วิชฺชา สจฺฉากาสิ. เตเนว อนฺตรวสฺเสน ปรินิพฺพายิ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "โย โส ภนฺเต ปุณฺโณ นาม กุลปุตฺโต ภควตา สงฺขิตฺเตน โอวาเทน โอวทิโต, โส กาลกโต, ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปราโยติ.

"ปณฺฑิโต ภิกฺขเว ปุณฺโณ กุลปุตฺโต อโหสิ,[๓] สจฺจวาที[๔] ธมฺมสฺสานุธมฺมํ น จ ธมฺมาธิกรณํ วิเหเสสิ, ปรินิพฺพุโต ภิกฺขเว ปุณฺโณ กุลปุตฺโตติ. ปญฺจมํ.

๖. พาหิยสุตฺตํ

[๘๙] อถ โข อายสฺมา พาหิโย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา พาหิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ "สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ พาหิย, จกฺขุ๋ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

---

[๑] สี.,อิ. ปฏิปาเทสิ ฉ.,เท. ปฏิเวเทสิ

[๒] ฉ.,เท. เตเนวนฺตรวสฺเสน ปญฺจมตฺตานิ อุปาสิกาสตานิ ปฏิเวเทสิ

[๓] อิ. อโหสิ ปจฺจปาทิ ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ น จ มํ ธมฺมาธิกรณํ วิเหเสสิ.

[๔] ฉ.,เท. ปจฺจปาทิ ธมฺมสฺสานุธมฺมํ น จ มํ ธมฺมาธิกรณํ วิเหเจสิ.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตฺสมนุปสฺสิตุ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“รูปา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

อนิจฺจา ภนฺเต. ฯเปฯ

จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“เอวํ ปสฺสํ พาหิย สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ ‘วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ. ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

อถ โข อายสฺมา พาหิโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา พาหิโย เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ,[๑] "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ, อญฺญตโร จ ปนายสฺมา พาหิโย อรหตํ อโหสีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมเอชาสุตฺตํ

[๙๐] "เอชา ภิกฺขเว โรโค, เอชา คณฺโฑ, เอชา สลฺลํ, ตสฺมาติห ภิกฺขเว ตถาคโต อเนโช วิหรติ วีตสลฺโล, ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'อเนโช วิหเรยฺยं[๒] วีตสลฺโลติ จกฺขุ๎ น มญฺเญยฺย, จกฺขุสฺมึ น มญฺเญยฺย, จกฺขุโต น มญฺเญยฺย, 'จกฺขุ๎ เมติ น มญฺเญยฺย. รูเป น มญฺเญยฺย, รูเปสุ น มญฺเญยฺย, รูปโต น มญฺเญยฺย, 'รูปา เมติ น มญฺเญยฺย. จกฺขุวิญฺญาณํ น มญฺเญยฺย, จกฺขุวิญฺญาณสฺมึ น มญฺเญยฺย, จกฺขุวิญฺญาณโต น มญฺเญยฺย, 'จกฺขุวิญฺญาณํ เมติ น มญฺเญยฺย. จกฺขุสมฺผสฺสํ น มญฺเญยฺย, จกฺขุสมฺผสฺสสฺมึ น มญฺเญยฺย, จกฺขุสมฺผสฺสโต น มญฺเญยฺย. 'จกฺขุสมฺผสฺโส เมติ น มญฺเญยฺย. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ น มญฺเญยฺย, ตสฺมึปิ น มญฺเญยฺย, ตโตปิ น มญฺเญยฺย, 'ตมฺเมติ น มญฺเญยฺย.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิหาสิ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. วิหเรยฺย, เอวมุปริปิ.

โสตํ น มญฺเญยฺย ฯเปฯ ฆานํ น มญฺเญยฺย ฯเปฯ ชิวฺหํ น มญฺเญยฺย, ชิวฺหาย น มญฺเญยฺย, ชิวฺหาโต น มญฺเญยฺย, ‘ชิวฺหา เมติ น มญฺเญยฺย. รเส น มญฺเญยฺย ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ น มญฺเญยฺย ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺสํ น มญฺเญยฺย ฯเปฯ ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ น มญฺเญยฺย, ตสฺมึปิ น มญฺเญยฺย, ตโตปิ น มญฺเญยฺย, ‘ตมฺเมติ น มญฺเญยฺย.

กายํ น มญฺเญยฺย ฯเปฯ มนํ น มญฺเญยฺย, มนสฺมึ น มญฺเญยฺย, มนโต น มญฺเญยฺย, ‘มโน เมติ น มญฺเญยฺย. ธมฺเม น มญฺเญยฺย ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ น มญฺเญยฺย, ตสฺมึปิ น มญฺเญยฺย, ตโตปิ น มญฺเญยฺย, ‘ตมฺเมติ น มญฺเญยฺย. สพฺพํ น มญฺเญยฺย, สพฺพสฺมึ น มญฺเญยฺย, สพฺพโต น มญฺเญยฺย, ‘สพฺพํ เมติ น มญฺเญยฺย.

โส เอวํ อมญฺญมาโน น กิญฺจิ[๑] โลเก อุปาทิยติ, อนุปาทิยํ น ปริตสฺสติ, อปริตสฺสํ ปจฺจตฺตญฺเญว ปรินิพฺพายติ, ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๘. ทุติยเอชาสุตฺตํ

[๙๑] “เอชา ภิกฺขเว โรโค, เอชา คณฺโฑ, เอชา สลฺลํ, ตสฺมาติห ภิกฺขเว ตถาคโต อเนโช วิหรติ วีตสลฺโล, ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย ‘อเนโช วิหเรยฺยํ วีตสลฺโลติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กิญฺจิปิ

จกฺขุ๎ น มญฺเญยฺย, จกฺขุสฺมึ น มญฺเญยฺย, จกฺขุโต น มญฺเญยฺย, ‘จกฺขุ๎ เมติ น มญฺเญยฺย. รูเป น มญฺเญยฺย ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณ๎ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขๆ วา ทุกฺขๆ วา อทุกฺขมสุขๆ วา, ตมฺปิ น มญฺเญยฺย, ตสฺมึปิ น มญฺเญยฺย, ตโตปิ น มญฺเญยฺย ‘ตมฺเมติ น มญฺเญยฺย. ยๆ หิ ภิกฺขเว มญฺญติ, ยสฺมึ มญฺญติ, ยโต มญฺญติ, ‘ยๆ เมติ มญฺญติ, ตโต ตๆ โหติ อญฺญถา, อญฺญถาภาวี ภวสตฺโต โลโก ภวเมว อภินนฺทติ ฯเปฯ

ชิวฺหำ น มญฺเญยฺย, ชิวฺหาย น มญฺเญยฺย, ชิวฺหาโต น มญฺเญยฺย, ‘ชิวฺหา เมติ น มญฺเญยฺย. รเส น มญฺเญยฺย ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณ๎ ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺสๆ ฯเปฯ ยมฺปิทำ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขๆ วา ทุกฺขๆ วา อทุกฺขมสุขๆ วา, ตมฺปิ น มญฺเญยฺย, ตสฺมึปิ น มญฺเญยฺย, ตโตปิ น มญฺเญยฺย, ‘ตมฺเมติ น มญฺเญยฺย. ยๆ หิ ภิกฺขเว มญฺญติ, ยสฺมึ มญฺญติ, ยโต มญฺญติ, ‘ยๆ เมติ มญฺญติ, ตโต ตๆ โหติ อญฺญถา, อญฺญถาภาวี ภวสตฺโต โลโก ภวเมว อภินนฺทติ ฯเปฯ

มนำ น มญฺเญยฺย, มนสฺมึ น มญฺเญยฺย, มนโต น มญฺเญยฺย, ‘มโน เมติ น มญฺเญยฺย. ธมฺเม น มญฺเญยฺย ฯเปฯ มโนวิญฺญาณ๎ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสๆ ฯเปฯ ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขๆ วา ทุกฺขๆ วา อทุกฺขมสุขๆ วา, ตมฺปิ น มญฺเญยฺย, ตสฺมึปิ น มญฺเญยฺย, ตโตปิ น มญฺเญยฺย, ‘ตมฺเมติ น มญฺเญยฺย. ยๆ หิ ภิกฺขเว มญฺญติ, ยสฺมึ มญฺญติ, ยโต มญฺญติ, ‘ยมฺเมติ มญฺญติ, ตโต ตๆ โหติ อญฺญถา, อญฺญถาภาวี ภวสตฺโต โลโก ภวเมว อภินนฺทติ.

ยาวตา ภิกฺขเว ขนฺธธาตุอายตนา, ตมฺปิ น มญฺเญยฺย, ตสฺมึปิ น มญฺเญยฺย, ตโตปิ น มญฺเญยฺย, 'ตํ เมติ น มญฺเญยฺย. โส เอวํ อมญฺญมาโน น กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ, อนุปาทิยํ น ปริตสฺสติ, อปริตสฺสํ ปจฺจตฺตญฺเญว ปรินิพฺพายติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมทุวยสุตฺตํ

[๙๒] "ทุวยํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กิญฺจ[๑] ภิกฺขเว ทุวยํ. จกฺขุญฺเจว รูปา จ โสตญฺจ[๒] สทฺทา จ ฆานญฺจ คนฺธา จ ชิวฺหา จ รสา จ กาโย จ โผฏฺฐพฺพา จ มโน จ ธมฺมา จ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุวยํ.

โย ภิกฺขเว เอวํ วเทยฺย 'อหเมตํ ทุวยํ ปจฺจกฺขาย อญฺญํ ทุวยํ ปญฺญเปสฺสามีติ. ตสฺส วาจา วตฺถุ เทวสฺส. ปุฏฺโฐ จ น สมฺปาเยยฺย, อุตฺตรึ จ วิฆาตํ อาปชฺเชยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ. ยถา ตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺมินฺติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยทุวยสุตฺตํ

[๙๓] "ทุวยํ ภิกฺขเว ปฏิจฺจ วิญฺญาณํ สมฺโภติ. กถญฺจ ภิกฺขเว ทุวยํ ปฏิจฺจ วิญฺญาณํ สมฺโภติ. จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ. จกฺขุํ อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญถาภาวิ. รูปา อนิจฺจา วิปริณามิโน อญฺญถาภาวิโน. อิตฺเถตํ ทุวยํ จลญฺเจว

---

[๑] อิ. กิญฺจิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. โสตญฺเจว ฯเปฯ ฆานญฺเจว ฯเปฯ ชิวฺหา เจว ฯเปฯ มโน เจว

พฺยาธญฺจ[๑] อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญถาภาวิ. จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญถาภาวิ. โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ เหตุ โสปิ ปจฺจโย อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. อนิจฺจํ โข ปน ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ จกฺขุวิญฺญาณํ, กุโต นิจฺจํ ภวิสฺสติ. โย[๒] โข ภิกฺขเว อิเมสํ ติณฺณํ ธมฺมานํ สงฺคติ สนฺนิปาโต สมวาโย, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว จกฺขุสมฺผสฺโส. จกฺขุสมฺผสฺโสปิ อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย จกฺขุสมฺผสฺสสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ เหตุ โสปิ ปจฺจโย อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. อนิจฺจํ โข ปน ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺโน จกฺขุสมฺผสฺโส, กุโต นิจฺโจ ภวิสฺสติ. ผุฏฺโฐ ภิกฺขเว เวเทติ, ผุฏฺโฐ เจเตติ, ผุฏฺโฐ สญฺชานาติ, อิตฺเถเตปิ ธมฺมา จลา เจว พฺยาธา[๓] จ อนิจฺจา วิปริณามิโน อญฺญถาภาวิโน ฯเปฯ

ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณํ, ชิวฺหา อนิจฺจา วิปริณามี อญฺญถาภาวี. รสา อนิจฺจา วิปริณามิโน อญฺญถาภาวิโน. อิตฺเถตํ ทฺวยํ จลญฺเจว พฺยาธญฺจ อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญถาภาวิ. ชิวฺหาวิญฺญาณํ อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญถาภาวิ. โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ เหตุ โสปิ ปจฺจโย อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. อนิจฺจํ โข ปน ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กุโต นิจฺจํ ภวิสฺสติ. โย โข ภิกฺขเว อิเมสํ ติณฺณํ ธมฺมานํ สงฺคติ สนฺนิปาโต สมวาโย, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท. พฺยถญฺจ อิ. พฺยพฺยญฺจ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ยา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. พฺยถา อิ. พฺยยา

ชิวฺหาสมฺผสฺโส, ชิวฺหาสมฺผสฺโสปิ อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย ชิวฺหาสมฺผสฺสสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ เหตุ โสปิ ปจฺจโย อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. อนิจฺจํ โข ปน ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺโน ชิวฺหาสมฺผสฺโส, กุโต นิจฺโจ ภวิสฺสติ. ผุฏฺโฐ ภิกฺขเว เวเทติ, ผุฏฺโฐ เจเตติ, ผุฏฺโฐ สญฺชานาติ. อิตฺเถเตปิ ธมฺมา จลา เจว พฺยาธา จ อนิจฺจา วิปริณามิโน อญฺญถาภาวิโน ฯเปฯ

มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, มโน อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. ธมฺมา อนิจฺจา วิปริณามิโน อญฺญถาภาวิโน. อิตฺเถตํ ทฺวยํ จลญฺเจว พฺยาธญฺจ อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญถาภาวิ. มโนวิญฺญาณํ อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญถาภาวิ. โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย มโนวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ เหตุ โสปิ ปจฺจโย อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. อนิจฺจํ โข ปน ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ มโนวิญฺญาณํ, กุโต นิจฺจํ ภวิสฺสติ. โย โข ภิกฺขเว อิเมสํ ติณฺณํ ธมฺมานํ สงฺคติ สนฺนิปาโต สมวาโย, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว[๑] มโนสมฺผสฺโส, มโนสมฺผสฺโสปิ อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย มโนสมฺผสฺสสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ เหตุ โสปิ ปจฺจโย อนิจฺโจ วิปริณามี อญฺญถาภาวี. อนิจฺจํ โข ปน ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺโน มโนสมฺผสฺโส, กุโต นิจฺโจ ภวิสฺสติ. ผุฏฺโฐ ภิกฺขเว เวเทติ, ผุฏฺโฐ เจเตติ, ผุฏฺโฐ สญฺชานาติ. อิตฺเถเตปิ ธมฺมา จลา เจว พฺยาธา จ อนิจฺจา วิปริณามิโน อญฺญถาภาวิโน. เอวํ โข ภิกฺขเว ทฺวยํ ปฏิจฺจ มโนวิญฺญาณํ สมฺโภตีติ. ทสมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

จตุตฺโถ ฉนฺนวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ปโลกสุญฺญา สงฺขิตฺตํ ฉนฺโน ปุณฺโณ จ พาหิโย
เอเชน จ เทฺว วุตฺตา ทฺวเยหิ อปเร เทฺวติ.

(๑๐) ๕. ฉพฺพคฺโค

๑. อทนฺตอคุตฺตสุตฺตํ

[๙๔] "ฉยิเม ภิกฺขเว ผสฺสายตนา อทนฺตา อคุตฺตา อรกฺขิตา อสํวุตา ทุกฺขาธิวาหา โหนฺติ. กตเม ฉ. จกฺขุ ภิกฺขเว ผสฺสายตนํ อทนฺตํ อคุตฺตํ อรกฺขิตํ อสํวุตํ ทุกฺขาธิวาหํ โหติ ฯเปฯ ชิวฺหา ภิกฺขเว ผสฺสายตนํ อทนฺตํ อคุตฺตํ อรกฺขิตํ อสํวุตํ ทุกฺขาธิวาหํ โหติ ฯเปฯ มโน ภิกฺขเว ผสฺสายตนํ อทนฺตํ อคุตฺตํ อรกฺขิตํ อสํวุตํ ทุกฺขาธิวาหํ โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว ฉ ผสฺสายตนา อทนฺตา อคุตฺตา อรกฺขิตา อสํวุตา ทุกฺขาธิวาหา โหนฺติ.

ฉยิเม ภิกฺขเว ผสฺสายตนา สุทนฺตา สุคุตฺตา สุรกฺขิตา สุสํวุตา สุขาธิวาหา โหนฺติ. กตเม ฉ. จกฺขุ ภิกฺขเว ผสฺสายตนํ สุทนฺตํ สุคุตฺตํ สุรกฺขิตํ สุสํวุตํ สุขาธิวาหํ โหติ ฯเปฯ ชิวฺหา ภิกฺขเว ผสฺสายตนํ สุทนฺตํ สุคุตฺตํ สุรกฺขิตํ สุสํวุตํ สุขาธิวาหํ โหติ ฯเปฯ มโน ภิกฺขเว ผสฺสายตนํ สุทนฺตํ สุคุตฺตํ สุรกฺขิตํ สุสํวุตํ สุขาธิวาหํ โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว ฉ ผสฺสายตนา สุทนฺตา สุคุตฺตา สุรกฺขิตา สุสํวุตา สุขาธิวาหา โหนฺตีติ.

อิทมโวจ ภควา ฯเปฯ เอตทโวจ สตฺถา

"ฉเพว[๑] ผสฺสายตนานิ ภิกฺขเว[๒]
อสํวุโต ยตฺถ ทุกฺขํ นิคจฺฉติ
เตสญฺจ เย สํวรณํ อเวทิสุ[๓]
สทฺธา ทุติยา วิหรนฺตานวสฺสุตา.

---

[๑] ฉ.,เท. สเพว [๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขโว [๓] อิ. อเวทีสุ

"ทิสฺวาน รูปานิ มโนรมานิ
อโถปิ ทิสฺวา อมโนรมานิ
มโนรเม ราคปถกฺ วิโนทเย
น จาปฺปิยมฺเมติ มนกฺ ปโทสเย.

"สทฺทญฺจ สุตฺวา ทุติยกฺ ปิยาปฺปิยกฺ
ปิยมฺหิ สทฺเทน สมุจฺฉิโต สิยา
อโถ[๑] ปิเย โทสคตกฺ วิโนทเย
น จาปฺปิยมฺเมติ มนกฺ ปโทสเย.

"คนฺธญฺจ ฆตฺวา สุรภึ มโนรมกฺ
อโถปิ ฆตฺวา อสุจึ อกนฺติยกฺ
อกนฺติยสฺมึ ปฏิฆกฺ วิโนทเย
ฉนฺทานุนีโต น จ กนฺติเย สิยา.

"รสญฺจ โภตฺวา ปริตกฺ จ สาทุ[๒]
อโถปิ โภตฺวา น อสาทุเมกทา
สาทุกฺ รสกฺ นาชฺโฌสาย ภุญฺชติ[๓]
วิโรธมาสาทุ[๔] สุโน ปทกฺสเย.

"ผสฺเสน ผุฏฺโฐ น สุเขน มชฺเฌ[๕]
ทุกฺเขน ผุฏฺโฐปิ น สมฺปเวเธ
ผสฺสทฺวยกฺ สุขทุกฺขกฺ[๖] อุเปกฺเข[๗]
อนานุรุทฺโธ อวิรุทฺธ เกนจิ.

---

[๑] ฉ.,เท. อโถปฺปิเย อิ. อถปฺปิเย [๒] ฉ.,เท. รสญฺจ โภตฺวาน อสาทิตญฺจ สาทุกฺ อิ. รสญฺจ โภตฺวา สาทิตญฺจ สาทุญฺจ [๓] ฉ.,เท. ภุญฺเช
[๔] ฉ.,เท. วิโรธมาสาทุสุ ฯเปฯ อิ. วิโรธมาสาทูสุ ฯเปฯ [๕] ฉ.,เท.,อิ. มชฺเช
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สุขทุกฺเข [๗] ฉ.,เท.,อิ. อุเปกฺโข

"ปปญฺจสญฺญา อิตรีตรา นรา
ปปญฺจยนฺตา อุปยนฺติ สญฺญิโน
มโนมยํ เคหสิตญฺจ สพฺพํ
ปนุชฺช เนกฺขมฺมสิตํ หิ[๑] อิริยติ.[๒]

"เอวํ มโน ฉสฺสุ ยทา สุภาวิโต
ผุฏฺฐสฺส จิตฺตํ น วิกมฺปเต กฺวจิ
เต ราคโทสํ[๓] หิ อภิภุยฺย ภิกฺขโว
ภวถ ชาติมรณสฺส ปารคาติ. ปฺจมํ.

๒. มาลุกฺยปุตฺตสุตฺตํ

[๙๕] อถ โข อายสฺมา มาลุกฺยปุตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา มาลุกฺยปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "น สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

"เอตฺถทานิ มาลุกฺยปุตฺต กึ ทหเร ภิกฺขู วกฺขามิ[๔] ยตฺร หิ นาม ตฺวํ[๕] ชิณฺโณ วุฑฺโฒ[๖] มหลฺลโก อทฺธคโต วโยอนุปฺปตฺโต สงฺขิตฺเตน โอวาทํ ยาจสีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หิสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิรียติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ราคโทเส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วกฺขาม
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ตฺวํ ภิกฺขุ
[๖] ฉ. วุฑฺโฒ, เอวมุปริปิ.

"กิญฺจาปิหนฺ[๑] ภนฺเต ชิณฺโณ วุฑฺโฒ มหลฺลโก อทฺธคโต วโยอนุปฺปตฺโต, เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมนฺ เทเสตุ สุคโต สงฺขิตฺเตน ธมฺมนฺ, อปฺเปว นามาหนฺ ภควโต ภาสิตสฺส อตฺถนฺ อาชาเนยฺยนฺ, อปฺเปว นามาหนฺ ภควโต ภาสิตสฺส ทายาโท อสฺสนฺติ.

"ตนฺ กึ มญฺญสิ มาลุกฺยปุตฺต, เย เต จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อทิฏฺฐา อทิฏฺฐปุพฺพา, น จ ปสฺสิ, น จ เต โหติ ปสฺเสยฺยนฺติ. อตฺถิ เต ตตฺถ ฉนฺโท วา ราโค วา เปมนฺ วาติ.

โน เหตนฺ ภนฺเต.

"เย เต โสตวิญฺเญยฺยา สทฺทา อสฺสุตา อสฺสุตปุพฺพา, น จ สุณาสิ, น จ เต โหติ สุเณยฺยนฺติ. อตฺถิ เต ตตฺถ ฉนฺโท วา ราโค วา เปมนฺ วาติ.

โน เหตนฺ ภนฺเต.

"เย เต ฆานวิญฺเญยฺยา คนฺธา อฆายิตา อฆายิตปุพฺพา, น จ ฆายสิ, น จ เต โหติ ฆาเยยฺยนฺติ. อตฺถิ เต ตตฺถ ฯเปฯ เย เต ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา อสายิตา อสายิตปุพฺพา, น จ สายสิ, น จ เต โหติ สาเยยฺยนฺติ. อตฺถิ เต ตตฺถ ฯเปฯ เย เต กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อสมฺผุฏฺฐา อสมฺผุฏฺฐปุพฺพา, น จ ผุสฺสิ, น จ เต โหติ ผุเสยฺยนฺติ. อตฺถิ เต ตตฺถ ฯเปฯ เย เต มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อวิญฺญาตา อวิญฺญาตปุพฺพา, น จ วิชานาสิ, น จ เต โหติ วิชาเนยฺยนฺติ. อตฺถิ เต ตตฺถ ฉนฺโท วา ราโค วา เปมนฺ วาติ.

โน เหตนฺ ภนฺเต.

---

[๑] ฉ.,เท. กิญฺจาปาหนฺ อิ. กิญฺจาปหนฺ

"เอตฺถ จ เต มาลุกฺยปุตฺต ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสติ, สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ, มุเต มุตมตฺตํ ภวิสฺสติ, วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺตํ ภวิสฺสติ, ยโต โข เต มาลุกฺยปุตฺต ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสติ, สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ, มุเต มุตมตฺตํ ภวิสฺสติ, วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺตํ ภวิสฺสติ, ตโต ตฺวํ มาลุกฺยปุตฺต น เตน. ยโต ตฺวํ มาลุกฺยปุตฺต น เตน, ตโต ตฺวํ มาลุกฺยปุตฺต น ตตฺถ. ยโต ตฺวํ มาลุกฺยปุตฺต น ตตฺถ, ตโต ตฺวํ มาลุกฺยปุตฺต เนวิธ น หุรํ น อุภยมนฺตเรน, เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ.

"อิมสฺส ขฺวาหํ ภนฺเต ภควโต[๑] สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ

'รูปี ทิสฺวา สติ มุฏฺฐา ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิกโรโต
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ อชฺโฌสา[๒] ติฏฺฐติ.

ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา อเนกา รูปสมฺภวา
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ
เอวํ อาจินโต ทุกฺขํ อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

'สทฺทํ สุตฺวา สติ มุฏฺฐา ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิกโรโต
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ อชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา อเนกา สทฺทสมฺภวา
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ
เอวํ อาจินโต ทุกฺขํ อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภควตา

[๒] ฉ.,เท.,อิ. อชฺโฌส, เอวมุปริปิ.

'คนฺธำ ฆาตฺวา[๑] สติ มุฏฺฐา ปิยำ นิมิตฺตำ มนสิกโรโต
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ อชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา อเนกา คนฺธสมฺภวา
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ
เอวำ อาจินโต ทุกฺขำ อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

'รสำ โภตฺวา สติ มุฏฺฐา ปิยำ นิมิตฺตำ มนสิกโรโต
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ อชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา อเนกา รสสมฺภวา
ฯเปฯ อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

'โผฏฺฐพฺพำ[๒] ผุสฺส สติ มุฏฺฐา ปิยำ นิมิตฺตำ มนสิกโรโต
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ อชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา อเนกา โผฏฺฐพฺพสมฺภวา
ฯเปฯ อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

'ธมฺมำ ญตฺวา สติ มุฏฺฐา ปิยำ นิมิตฺตำ มนสิกโรโต
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ อชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา อเนกา ธมฺมสมฺภวา
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ
เอวำ อาจินโต ทุกฺขำ อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

'น โส รชฺชติ รูเปสุ รูปำ ทิสฺวา ปฏิสฺสโต
วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ นาชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ฆตฺวา

[๒] ฉ.,เท. ผสฺสำ

ยถาสฺส ปสฺสโต รูปี เสวโต จาปิ เวทนำ
ขิยฺยติ โน ปจิยติ เอวำ โส จรตี สโต
เอวำ อปจินโต ทุกฺขำ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

'น โส รชฺชติ สทฺเทสุ สทฺทำ สุตฺวา ปฏิสฺสโต
วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ นาชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ยถาสฺส สุณโต สทฺทำ เสวโต จาปิ เวทนำ
ขิยฺยติ โน ปจิยติ เอวำ โส จรตี สโต
เอวำ อปจินโต ทุกฺขำ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

'น โส รชฺชติ คนฺเธสุ คนฺธำ ฆาตฺวา ปฏิสฺสโต
วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ นาชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ยถาสฺส ฆายโต คนฺธำ เสวโต จาปิ เวทนำ
ขิยฺยติ โน ปจิยติ เอวำ โส จรตี สโต
เอวำ อปจินโต ทุกฺขำ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

'น โส รชฺชติ รเสสุ รสำ โภตฺวา ปฏิสฺสโต
วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ นาชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ยถาสฺส สายโต รสำ เสวโต จาปิ เวทนำ
ฯเปฯ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

'น โส รชฺชติ ผสฺเสสุ ผสฺสำ ผุสฺส ปฏิสฺสโต
วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ นาชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ยถาสฺส ผุสโต ผสฺสำ เสวโต จาปิ เวทนำ
ฯเปฯ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

'น โส รชฺชติ ธมฺเมสุ ธมฺมำ ญตฺวา ปฏิสฺสโต
วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ นาชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ยถาสฺส ชานโต ธมฺมำ เสวโต จาปิ เวทนำ
ขิยฺยติ โน ปจิยติ เอวำ โส จรตี สโต
เอวำ อปจินโต ทุกฺขำ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

"อิมสฺส ขฺวาหำ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวำ วิตฺถาเรน อตฺถำ อาชานามีติ.

"สาธุ สาธุ มาลุกฺยปุตฺต. สาธุ โข ตฺวำ มาลุกฺยปุตฺต มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อาชานาสิ

'รูปำ ทิสฺวา สติ มุฏฺฐา ปิยำ นิมิตฺตำ มนสิกโรโต
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ อชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา อเนกา รูปสมฺภวา
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ
เอวำ อาจินโต ทุกฺขำ อารา นิพฺพาน วุจฺจติ. ฯเปฯ.

'น โส รชฺชติ ธมฺเมสุ ธมฺมำ ญตฺวา ปฏิสฺสโต
วิรตฺตจิตฺโต เวเทติ ตญฺจ นาชฺโฌสา ติฏฺฐติ.

ยถาสฺส ชานโต ธมฺมำ เสวโต จาปิ เวทนำ
ขิยฺยติ โน ปจิยติ เอวำ โส จรตี สโต
เอวำ อปจินโต ทุกฺขำ ฯเปฯ สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.[๑]

อิมสฺส โข มาลุกฺยปุตฺต มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวำ วิตฺถาเรน อตฺโถ ทฏฺฐพฺโพติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วุจฺจตีติ

อถ โข อายสฺมา มาลุกฺยปุตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา มาลุกฺยปุตฺโต เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิรหนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ, “ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร จ ปนายสฺมา มาลุกฺยปุตฺโต อรหตํ อโหสีติ. ทุติยं.

๓. ปริหานธมฺมสุตฺตํ

[๙๖] “ปริหานธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อปริหานธมฺมญฺจ ฉ จ อภิภายตนานิ, ตํ สุณาถ. กถญฺจ ภิกฺขเว ปริหานธมฺโม โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ, นปฺปชหติ, น วิโนเทติ, น พฺยนฺตีกโรติ, น อนภาวํ คเมติ. เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา ‘ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, ปริหานํ เหตํ วุตฺตํ ภควตาติ ฯเปฯ

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ฯเปฯ ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ, นปฺปชหติ น วิโนเทติ, น พฺยนฺตีกโรติ, น อนภาวํ คเมติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา ‘ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, ปริหานํ เหตํ วุตฺตํ ภควตาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปริหานธมฺโม โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว อปริหานธมฺโม โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปำ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาธิวาเสติ, ปชหติ, วิโนเทติ, พฺยนฺตีกโรติ, อนภาวำ คเมติ, เวทิตพฺพเมตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา 'น ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, อปริหานำ เหตำ วุตฺตำ ภควตาติ ฯเปฯ

ปุน จปรำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชิวฺหาย รสำ สายิตฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ฯเปฯ ปุน จปรำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนสา ธมฺมำ วิญฺญาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาธิวาเสติ, ปชหติ, วิโนเทติ, พฺยนฺตีกโรติ, อนภาวำ คเมติ, เวทิตพฺพเมตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา 'น ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, อปริหานำ เหตำ วุตฺตำ ภควตาติ. เอวำ โข ภิกฺขเว อปริหานธมฺโม โหติ.

กตมานิ จ ภิกฺขเว ฉ อภิภายตนานิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปำ ทิสฺวา น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, เวทิตพฺพเมตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา 'อภิภูตเมตำ อายตนำ, อภิภายตนำ เหตำ วุตฺตำ ภควตาติ ฯเปฯ ปุน จปรำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนสา ธมฺมำ วิญฺญาย น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, เวทิตพฺพเมตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา 'อภิภูตเมตำ อายตนำ, อภิภายตนำ เหตำ วุตฺตำ ภควตาติ. อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ฉ อภิภายตนานีติ. ตติยำ.

๔. ปมาทวิหารีสุตฺตํ

[๙๗] สาวตฺถีนิทานํ. ฯเปฯ "ปมาทวิหาริญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อปฺปมาทวิหาริญฺจ, ตํ สุณาถ. กถญฺจ ภิกฺขเว ปมาทวิหารี โหติ. จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตสฺส ภิกฺขเว วิหรโต จิตฺตํ พฺยาสิจฺจติ[๑] จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ, ตสฺส พฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ปามุชฺชํ น โหติ ปามุชฺเช อสติ ปีติ น โหติ, ปีติยา อสติ ปสฺสทฺธิ น โหติ ปสฺสทฺธิยา อสติ ทุกฺขํ วิหรติ,[๒] ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมาธิยติ, อสมาหิเต จิตฺเต ธมฺมา น ปาตุภวนฺติ, ธมฺมานํ อปาตุภาวา 'ปมาทวิหารีเตฺววว สงฺขํ คจฺฉติ ฯเปฯ ชิวฺหินฺทฺริยํ อสํวุตสฺส ภิกฺขเว วิหรโต จิตฺตํ พฺยาสิจฺจติ ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยสุ รเสสุ, ตสฺส พฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ฯเปฯ 'ปมาทวิหารีเตฺววว สงฺขํ คจฺฉติ ฯเปฯ มนินฺทฺริยํ อสํวุตสฺส ภิกฺขเว วิหรโต จิตฺตํ พฺยาสิจฺจติ มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส พฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ปามุชฺชํ น โหติ, ปามุชฺเช อสติ ปีติ น โหติ, ปีติยา อสติ ปสฺสทฺธิ น โหติ, ปสฺสทฺธิยา อสติ ทุกฺขํ วิหรติ, ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมาธิยติ, อสมาหิเต จิตฺเต ธมฺมา น ปาตุภวนฺติ, ธมฺมานํ อปาตุภาวา 'ปมาทวิหารีเตฺววว สงฺขํ คจฺฉติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปมาทวิหารี โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว อปฺปมาทวิหารี โหติ. จกฺขุนฺทฺริยํ สํวุตสฺส ภิกฺขเว วิหรโต จิตฺตํ น พฺยาสิจฺจติ จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ, ตสฺส อพฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ วิหรติ, สุขิโน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พฺยาสิญฺจติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. โหติ

จิตฺตำ สมาธิยติ, สมาหิเต จิตฺเต ธมฺมา ปาตุภวนฺติ, ธมฺมานำ ปาตุภาวา 'อปฺปมาทวิหารีเตฺววฺ สงฺขำ คจฺฉติ ฯเปฯ ชิวฺหินฺทฺริยำ สำวุตสฺส ภิกฺขเว วิหรโต จิตฺตำ น พฺยาสิจฺจติ ฯเปฯ 'อปฺปมาทวิหารีเตฺววฺ สงฺขำ คจฺฉติ ฯเปฯ มนินฺทฺริยำ สำวุตสฺส ภิกฺขเว วิหรโต จิตฺตำ น พฺยาสิจฺจติ มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส อพฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ปามุชฺชำ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขำ เวทยติ,[๑] สุขิโน จิตฺตำ สมาธิยติ, สมาหิเต จิตฺเต ธมฺมา ปาตุภวนฺติ, ธมฺมานำ ปาตุภาวา 'อปฺปมาทวิหารีเตฺววฺ สงฺขำ คจฺฉติ. เอวำ โข ภิกฺขเว อปฺปมาทวิหารี โหตีติ. จตุตฺถำ.

๕. สำวรสุตฺตำ

[๙๘] "สำวรญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อสำวรญฺจ, ตำ สุณาถ. กถญฺจ ภิกฺขเว อสำวโร โหติ. สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, เวทิตพฺพเมตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา 'ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, ปริหานำ เหตำ วุตฺตำ ภควตาติ ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, เวทิตพฺพเมตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา 'ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, ปริหานำ เหตำ วุตฺตำ ภควตาติ. เอวำ โข ภิกฺขเว อสำวโร โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว สำวโร โหติ. สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา

[๑] เท. วิหรติ อิ. เวทิยติ

รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺโฌสาย[๑] ติฏฺฐติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา 'น ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, อปริหานํ เหตํ วุตฺตํ ภควตาติ ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา 'น ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, อปริหานํ เหตํ วุตฺตํ ภควตาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว สวโร โหตีติ. ปญฺจมํ.

๖. สมาธิสุตฺตํ

[๙๙] "สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ, สมาหิโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ.

กิญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ.

'จกฺขุํ อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'รูปา อนิจฺจาติ ยถาภูตํ ปชานาติ 'จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'จกฺขุสมฺผสฺโส อนิจฺโจติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ

'มโน อนิจฺโจติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ธมฺมา ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺโส ฯเปฯ 'ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นาชฺโฌสาย, เอวมุปริปิ.

อนิจฺจนฺติ ยถาภูตำ ปชานาติ. สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ. สมาหิโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตำ ปชานาตีติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ปฏิสลฺลานสุตฺตำ

[๑๐๐] "ปฏิสลฺลีนา[๑] ภิกฺขเว โยคมาปชฺชถ, ปฏิสลฺลีโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตำ ปชานาติ.

กิญฺจ ยถาภูตำ ปชานาติ.

'จกฺขุำ อนิจฺจนฺติ ยถาภูตำ ปชานาติ, 'รูปา อนิจฺจาติ ยถาภูตำ ปชานาติ, 'จกฺขุวิญฺญาณำ อนิจฺจนฺติ ยถาภูตำ ปชานาติ, 'จกฺขุสมฺผสฺโส อนิจฺโจติ ยถาภูตำ ปชานาติ ฯเปฯ 'ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนฺติ ยถาภูตำ ปชานาติ. ปฏิสลฺลีนา ภิกฺขเว โยคมาปชฺชถ. ปฏิสลฺลีโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตำ ปชานาตีติ. สตฺตมำ.

๘. ปฐมนตุมฺหากสุตฺตำ

[๑๐๑] "ยำ[๒] ภิกฺขเว น ตุมฺหากำ ตำ ปชหถ, ตำ โว ปหีนำ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ.

กิญฺจิ ภิกฺขเว น ตุมฺหากำ.

จกฺขุำ ภิกฺขเว น ตุมฺหากำ ตำ ปชหถ, ตำ โว ปหีนำ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. รูปา น ตุมฺหากำ เต ปชหถ, เต โว

---

[๑] ฉ.,เท. ปฏิสลฺลาเน อิ. ปฏิสลฺลานำ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. ยำปิ

ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสนฺติ. จกฺขุวิญฺญาณํ น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, ตं โว ปหีนं หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. จกฺขุสมฺผสฺโส น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, โส โว ปหีโน หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. ยมฺปิทं จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตं สุขं วา ทุกฺขं วา อทุกฺขมสุขं วา, ตมฺปิ น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, ตं โว ปหีนं หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ ฯเปฯ

ชิวฺหา น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, สา โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. รสา น ตุมฺหากํ เต ปชหถ, เต โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสนฺติ. ชิวฺหาวิญฺญาณํ น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, ตं โว ปหีนं หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. ชิวฺหาสมฺผสฺโส น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, โส โว ปหีโน หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. ยมฺปิทं ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตं สุขं วา ทุกฺขं วา อทุกฺขมสุขं วา, ตมฺปิ น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, ตं โว ปหีนं หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ ฯเปฯ

มโน น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, โส โว ปหีโน หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. ธมฺมา น ตุมฺหากํ เต ปชหถ, เต โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสนฺติ. มโนวิญฺญาณํ น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, ตं โว ปหีนं หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. มโนสมฺผสฺโส น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, โส โว ปหีโน หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. ยมฺปิทं มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตं สุขं วา ทุกฺขं วา อทุกฺขมสุขं วา, ตมฺปิ น ตุมฺหากํ ตं ปชหถ, ตं โว ปหีนं หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมึ เชตวเน ติณกฏฺฐสาขาปลาสํ, ตं ชโน หเรยฺย วา ฑเหยฺย วา ยถาปจฺจยํ วา กเรยฺย, อปิ

นุ ตุมฺหากํ เอวมสฺส 'อมฺเห ชโน หรติ วา ฑหติ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรตีติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

ตํ กิสฺส เหตุ.

"น หิ โน เอตํ[๑] ภนฺเต อตฺตา วา อตฺตนิยํ วาติ.

"เอวเมว โข ภิกฺขเว จกฺขุ น ตุมฺหากํ ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. รูปา น ตุมฺหากํ ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ น ตุมฺหากํ ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ทุติยนตุมฺหากสุตฺตํ

[๑๐๒] "ยมฺปิ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ.

กิญฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ.

จกฺขุ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. รูปา น ตุมฺหากํ เต ปชหถ, เต โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสนฺติ. จกฺขุวิญฺญาณํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. จกฺขุสมฺผสฺโส น ตุมฺหากํ ตํ ปชหถ, โส โว ปหีโน หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา

[๑] อิ. โน เหตํ

อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ น ตุมฺหากํ ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ. นวมํ.

๑๐. อุทกสุตฺตํ

[๑๐๓] "อุทโก สุทฺ ภิกฺขเว รามปุตฺโต เอวํ วาจํ ภาสติ 'อิทฺ ชาตุ เวทคู, อิทฺ ชาตุ ปพฺพชิ,[๑] อิทฺ ชาตุ อปลิขตํ[๒] คณฺฑมูลํ ปลิขณีติ[๓] ตํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว อุทโก รามปุตฺโต อเวทคูเยว สมาโน 'เวทคูสฺมีติ ภาสติ, อปพฺพชิเยว[๔] สมาโน 'ปพฺพชิสฺมีติ ภาสติ, อปลิขตเยว คณฺฑมูลํ 'ปลิขตํ เม คณฺฑมูลนฺติ ภาสติ, อถ[๕] โข ตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อิทฺ ชาตุ เวทคู, อิทฺ ชาตุ ปพฺพชิ, อิทฺ ชาตุ อปลิขตํ คณฺฑมูลํ ปลิขณีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทคู โหติ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทคู โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปพฺพชิ โหติ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปพฺพชิ โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ., ปพฺพชี
[๒] อิ., ปลิขิตํ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ. ปลิขณินฺติ. อิ. ปลิขณีติ
[๔] ฉ.,เท.,อิ., อสพฺพชี
[๕] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อิธ

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน[๑] จ อปลิขตํ คณฺฑมูลํ ปลิขตํ โหติ. 'คณฺโฑติ โข ภิกฺขเว อิมสฺเสตํ จาตุมฺมหาภูติกสฺส กายสฺส อธิวจนํ มาตาเปตฺติกสมฺภวสฺส โอทนกุมฺมาสูปจยสฺส อนิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทนเภทนวิทฺธํสนธมฺมสฺส. 'คณฺฑมูลนฺติ โข ภิกฺขเว ตณฺหาเยตํ อธิวจนํ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา ปหีนา โหติ, อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปลิขตํ คณฺฑมูลํ ปลิขตํ โหติ.

อุทโก สุทํ ภิกฺขเว รามปุตฺโต เอวํ วาจํ ภาสติ 'อิทํ ชาตุ เวทคู, อิทํ ชาตุ ปพฺพชิ, อิทํ ชาตุ อปลิขตํ คณฺฑมูลํ ปลิขณีติ. ตํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว อุทโก รามปุตฺโต อเวทคูเยว สมาโน 'เวทคูสฺมีติ ภาสติ, อปพฺพชิเยว สมาโน 'ปพฺพชิสฺมีติ ภาสติ, อปลิขตญฺเญว คณฺฑมูลํ 'ปลิขตมฺเม คณฺฑมูลนฺติ ภาสติ. อิทำ[๒] โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อิทำ ชาตุ เวทคู, อิทำ ชาตุ ปพฺพชิ, อิทำ ชาตุ อปลิขตำ คณฺฑมูลำ ปลิขณีติ. ทสมำ.

ปญฺจโม ฉพฺวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

เทฺว สงฺคยฺหา ปริหานำ ปมาทวิหารี จ สำวโร
สมาธิ ปฏิสลฺลีนำ[๓] เทฺวนตุมฺหาเกน อุทโกติ.

---

[๑] อิ. ภิกฺขุ อปลิขิตำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิธ โข ตำ
[๓] ฉ.,เท. ปฏิสลฺลานำ อิ. ปฏิสลฺลาน

ทุติยปณฺณาสเก วคฺคุทฺทานํ

อวิชฺชา มิคชาลํ โข[๑] คิลานํ ฉนฺนํ จตุตฺถกํ
ฉฬวคฺเคน ปณฺณาสํ ทุติโย ปณฺณาสโก อยนฺติ.

ปฐมํ สมตฺตํ.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ [๒] ฉ.,เท. ปฐมสตกํ อิ. ปฐมกสตํ

(๑๑) ๑. โยคกฺเขมิวคฺโค

๑. โยคกฺเขมิสุตฺตํ

[๑๐๔] สาวตฺถีนิทานํ. "โยคกฺเขมิปริยายं[๑] โว ภิกฺขเว ธมฺมปริยายं เทสิสฺสามิ, ตं สุณาถ.

กตโม จ ภิกฺขเว โยคกฺเขมิปริยาโย ธมฺมปริยาโย.

สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, เต ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, เตสญฺจ ปหานาย อกฺขาสิ โยคํ, ตสฺมา ตถาคโต 'โยคกฺเขมีติ วุจฺจติ ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, เต ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, เตสญฺจ ปหานาย อกฺขาสิ โยคํ, ตสฺมา ตถาคโต 'โยคกฺเขมีติ วุจฺจติ. อยํ โข ภิกฺขเว โยคกฺเขมิปริยาโย ธมฺมปริยาโยติ. ปฐมं.

๒. อุปาทายสุตฺตํ

[๑๐๕] "กิสฺมึ นุ โข ภิกฺขเว สติ กึ[๒] อุปาทาย อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตं สุขทุกฺขนฺติ.

ภควมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา.

จกฺขุสฺมึ โข ภิกฺขเว สติ, จกฺขุं อุปาทาย อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตं สุขทุกฺขं ฯเปฯ

---

[๑] อิ. โยคกฺเขมีปริยายं

[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. กึ

ชิวฺหาย สติ, ชิวฺหํ อุปาทาย อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ ฯเปฯ
มนมฺหิ สติ, มนํ อุปาทาย อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ.
“ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, จกฺขุ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.
อนิจฺจํ ภนฺเต.
“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.
ทุกฺขํ ภนฺเต.
“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปิ นุ ตํ อนุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺย อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขนฺติ.
โน เหตํ ภนฺเต ฯเปฯ
“ชิวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.
อนิจฺจา ภนฺเต.
“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.
ทุกฺขํ ภนฺเต.
“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปิ นุ ตํ อนุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺย อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขนฺติ.
โน เหตํ ภนฺเต ฯเปฯ
“มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.
อนิจฺโจ ภนฺเต.
“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.
ทุกฺขํ ภนฺเต.
“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปิ นุ ตํ อนุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺย อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขนฺติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

"เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ, มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทำ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณำ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ทุติยำ.

๓. ทุกฺขสมุทยสุตฺตำ

[๑๐๖] "ทุกฺขสฺส ภิกฺขเว สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ เทสิสฺสามิ, ตำ สุณาถ.

กตโม จ ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส สมุทโย.

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณำ, ติณฺณำ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. อยำ ทุกฺขสฺส สมุทโย ฯเปฯ

ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณำ, ติณฺณำ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, อยำ ทุกฺขสฺส สมุทโย ฯเปฯ

มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณำ, ติณฺณำ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. อยำ โข ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส สมุทโย.

กตโม จ ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส อตฺถงฺคโม.[๑]

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณำ, ติณฺณำ

[๑] อิ. อตฺถคโม, เอวมุปริปิ.

สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺข-โทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ. อยํ ทุกฺขสฺส อตฺถงฺคโม ฯเปฯ

ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรธา, อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา ฯเปฯ อยํ ทุกฺขสฺส อตฺถงฺคโม ฯเปฯ

มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.

อยํ โข ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส อตฺถงฺคโมติ. ตติยं.

๔. โลกสมุทยสุตฺตํ

[๑๐๗] "โลกสฺส ภิกฺขเว สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ.

กตโม จ ภิกฺขเว โลกสฺส สมุทโย.

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ, ติณฺณํ

---

[๑] อิ. อตฺถคโม, เอวมุปริปิ.

สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานำ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณำ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ. อยำ โลกสฺส สมุทโย ฯเปฯ

ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ

มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณำ, ติณฺณำ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานำ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณำ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ. อยำ โข ภิกฺขเว โลกสฺส สมุทโย.

กตโม จ ภิกฺขเว โลกสฺส อตฺถงฺคโม.

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณำ, ติณฺณำ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณำ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ. อยำ โลกสฺส อตฺถงฺคโม ฯเปฯ

ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ

มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณำ, ติณฺณำ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.

อยำ โข ภิกฺขเว โลกสฺส อตฺถงฺคโมติ. จตุตฺถำ.

๕. เสยฺโยหมสฺมิสุตฺตํ

[๑๐๘] "กิสฺมึ นุ โข ภิกฺขเว สติ กึ อุปาทาย กึ อภินิวิสฺส 'เสยฺโยหมสฺมีติ วา โหติ, 'สทิโสหมสฺมีติ วา โหติ, 'หีโนหมสฺมีติ วา โหตีติ.

ภควมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา.

"จกฺขุสฺมึ โข ภิกฺขเว สติ จกฺขุ อุปาทาย จกฺขุ อภินิวิสฺส 'เสยฺโยหมสฺมีติ วา โหติ, 'สทิโสหมสฺมีติ วา โหติ, 'หีโนหมสฺมีติ วา โหติ ฯเปฯ ชิวฺหาย สติ ฯเปฯ มนสฺมึ สติ มนํ อุปาทาย มนํ อภินิวิสฺส 'เสยฺโยหมสฺมีติ วา โหติ, 'สทิโสหมสฺมีติ วา โหติ, 'หีโนหมสฺมีติ วา โหติ. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, จกฺขุ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ[๑] สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปิ นุ ตํ อนุปาทาย 'เสยฺโยหมสฺมีติ วา อสฺส, 'สทิโสหมสฺมีติ วา อสฺส, 'หีโนหมสฺมีติ วา อสฺสาติ.

โน เหตํ ภนฺเต ฯเปฯ

"ชิวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

อนิจฺจา ภนฺเต ฯเปฯ

"มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

---

[๑] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

"ยำ ปนานิจฺจำ, ทุกฺขำ วา ตำ สุขำ วาติ.

"ทุกฺขำ ภนฺเต.

"ยำ ปนานิจฺจำ ทุกฺขำ วิปริณามธมฺมำ, อปิ นุ ตำ อนุปาทาย 'เสยฺโยหมสฺมีติ วา อสฺส, 'สทิโสหมสฺมีติ วา อสฺส, 'หีโนหมสฺมีติ วา อสฺสาติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

"เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทำ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณำ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ปญฺจมำ.

๖. สญฺโญชนิยสุตฺตำ

[๑๐๙] "สญฺโญชนิเย จ ภิกฺขเว ธมฺเม เทสิสฺสามิ สญฺโญชนญฺจ, ตำ สุณาถ. กตเม จ ภิกฺขเว สญฺโญชนิยา ธมฺมา, กตมญฺจ สญฺโญชนำ. จกฺขุำ ภิกฺขเว สญฺโญชนิโย ธมฺโม. โย ตตฺถ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ ฯเปฯ ชิวฺหา สญฺโญชนิโย ธมฺโม ฯเปฯ มโน สญฺโญชนิโย ธมฺโม. โย ตตฺถ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ.

อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สญฺโญชนิยา ธมฺมา, อิทำ สญฺโญชนนฺติ. ฉฏฺฐำ.

๗. อุปาทานิยสุตฺตํ

[๑๑๐] "อุปาทานิเย จ ภิกฺขเว ธมฺเม เทสิสฺสามิ อุปาทานญ จ, ตญ สุณาถ. กตเม จ ภิกฺขเว อุปาทานิยา ธมฺมา, กตมญฺจุปาทานํ. จกฺขุ ภิกฺขเว อุปาทานิโย ธมฺโม. โย ตตฺถ ฉนฺทราโค, ตญ ตตฺถ อุปาทานํ ฯเปฯ ชิวฺหา อุปาทานิโย ธมฺโม ฯเปฯ มโน อุปาทานิโย ธมฺโม. โย ตตฺถ ฉนฺทราโค, ตญ ตตฺถ อุปาทานํ.

อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อุปาทานิยา ธมฺมา, อิทญ อุปาทานนฺติ. สตฺตมํ.

๘. อชฺฌตฺติกายตนปริชานนสุตฺตํ

[๑๑๑] "จกฺขุ ภิกฺขเว อนภิชานญ อปริชานญ อวิราชยญ อปฺปชหญ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย ฯเปฯ ชิวฺหา ฯเปฯ มนญ อนภิชานญ อปริชานญ อวิราชยญ อปฺปชหญ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. จกฺขุญจ โข ภิกฺขเว อภิชานญ ปริชานญ วิราชยญ ปชหญ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. ฯเปฯ ชิวฺหา ฯเปฯ กายา ฯเปฯ มนญ อภิชานญ ปริชานญ วิราชยญ ปชหญ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. อฏฺฐมํ.

๙. พาหิรายตนปริชานนสุตฺตํ

[๑๑๒] "รูเป ภิกฺขเว อนภิชานญ อปริชานญ อวิราชยญ อปฺปชหญ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. สทฺเท ฯเปฯ คนฺเธ ฯเปฯ รเส ฯเปฯ โผฏฺฐพฺเพ ฯเปฯ ธมฺเม อนภิชานญ อปริชานญ อวิราชยญ อปฺปชหญ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. รูเป จ โข ภิกฺขเว อภิชานญ

ปริชานนฺ วิราชยนฺ ปชหนฺ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. สทฺเท ฯเปฯ คนฺเธ ฯเปฯ รเส ฯเปฯ โผฏฺฐพฺเพ ฯเปฯ ธมฺเม อภิชานนฺ ปริชานนฺ วิราชยนฺ ปชหนฺ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. นวมนฺ.

๑๐. อุปฺปสฺสุติสุตฺตนฺ

[๑๑๓] เอกนฺ สมยนฺ ภควา ญาติเก[๑] วิหรติ คิญฺชกาวสเถ. อถ โข ภควา รโหคโต ปฏิสลฺลีโน อิมนฺ ธมฺมปริยายนฺ อภาสิ “จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺ, ติณฺณนฺ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ. ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณนฺ, ติณฺณนฺ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ.

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺ, ติณฺณนฺ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณนฺ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ ฯเปฯ ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นาติเก

รเส จ อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควโต อุปสฺสุติ จิโต โหติ. อทฺทสา โข ภควา ตํ ภิกฺขุ อุปสฺสุตึ จิตํ, ทิสฺวาน ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจ "อสฺโสสิ [๑] ตฺวํ ภิกฺขุ อิมํ ธมฺมปริยายนฺติ.

เอวํ ภนฺเต.

"อุคฺคณฺหาหิ ตฺวํ ภิกฺขุ อิมํ ธมฺมปริยายํ, ปริยาปุณาหิ ตฺวํ ภิกฺขุ อิมํ ธมฺมปริยายํ, ธาเรหิ ตฺวํ ภิกฺขุ อิมํ ธมฺมปริยายํ, อตฺถสญฺหิโตยํ ภิกฺขุ ธมฺมปริยาโย อาทิพฺรหฺมจริยโกติ. ทสมํ.

ปฐโม โยคกฺเขมิวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

โยคกฺเขมิ อุปาทาย ทุกฺขโลโก[๒] จ เสยฺโย จ
สญฺโญชนํ อุปาทานํ เทฺวปริชานํ[๓] อุปสฺสุตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขํ โลโก
[๓] อิ. เทฺวปชานํ

(๑๒) ๒. โลกกามคุณวคฺโค

๑. ปฐมมารปาสสุตฺตํ

[๑๑๔] "สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา.[๑] ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส วสํ คโต, ปฏิมุกฺกสฺส มารปาโส. พทฺโธ[๒] โส มารพนฺธเนน, ยถากามกรณีโย ปาปิมโต ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส วสํ คโต, ปฏิมุกฺกสฺส มารปาโส. พทฺโธ โส มารพนฺธเนน, ยถากามกรณีโย ปาปิมโต.

สนฺติ จ โข ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา. ตญฺเจ ภิกฺขุ น อภินนฺทติ น อภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อาวาสคโต มารสฺส, [๓] มารสฺส วสํ คโต, อุมฺมุกฺกสฺส มารปาโส. มุตฺโต โส มารพนฺธเนน, น ยถากามกรณีโย ปาปิมโต ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ น อภินนฺทติ น อภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ

---

[๑] ฉ. รชนียา, เอวมุปริปิ. [๒] ทยฺ., พนฺโธ, เอวมุปริปิ. [๓] ฉ.,เท.,อิ. น, เอวมุปริปิ.

ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส วสํ คโต, อุมฺมุกฺกสฺส มารปาโส. มุตฺโต โส มารพนฺธเนน, น ยถากามกรณีโย ปาปิมโต ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ น อภินนฺทติ น อภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อาวาสคโต มารสฺส, น มารสฺส วสํ คโต, อุมฺมุกฺกสฺส มารปาโส. มุตฺโต โส มารพนฺธเนน, น ยถากามกรณีโย ปาปิมโตติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยมารปาสสุตฺตํ

[๑๑๔] “สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา. ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พทฺโธ จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส วสํ คโต, ปฏิมุกฺกสฺส มารปาโส. พทฺโธ โส มารพนฺธาเนน, ยถากามกรณีโย ปาปิมโต ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พทฺโธ มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส วสํ คโต, ปฏิมุกฺกสฺส มารปาโส. พทฺโธ โส มารพนฺธาเนน, ยถากามกรณีโย ปาปิมโต.

สนฺติ จ โข ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา. ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ

นาภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มุตฺโต จกฺขุวิญฺเญยฺเยหิ รูเปหิ, น อาวาสคโต มารสฺส, น มารสฺส วสํ คโต, อุมฺมุกฺกสฺส มารปาโส. มุตฺโต โส มารพนฺธเนน, น ยถากามกรณีโย ปาปิมโต ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ น อภินนฺทติ น อภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มุตฺโต มโนวิญฺเญยฺเยหิ ธมฺเมหิ, น อาวาสคโต มารสฺส, น มารสฺส วสํ คโต, อุมฺมุกฺกสฺส มารปาโส. มุตฺโต โส มารพนฺธเนน, น ยถากามกรณีโย ปาปิมโตติ. ทุติยํ.

๓. โลกนฺตคมนสุตฺตํ

[๑๑๖] “นาหํ ภิกฺขเว ‘คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทิฏฺเฐยฺยํ[๑] ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ. น จ ปนาหํ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามีติ. อิทํ วตฺวา ภควา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิ. อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ “อิทํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ ‘นาหํ ภิกฺขเว ‘คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทิฏฺเฐยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาหํ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามีติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทฏฺเฐยฺยํ, เอวมุปริปิ.

อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยาติ.

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "อยํ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุ. ยนฺนูน มยํ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู, เยน อายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจุ

"อิทํ โข โน อาวุโส อานนฺท ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ 'นาหํ ภิกฺขเว 'คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทิฏฺเฐยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาหํ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิ.[๑] เตสนฺโน อาวุโส อมฺหากำ[๒] อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ 'อิทํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ 'นาหํ ภิกฺขเว 'คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทิฏฺเฐยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาหํ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามีติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วทามีติ [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยาติ. เตสนฺโน อาวุโส อมฺหากํ เอตทโหสิ 'อยํ โข [๑] อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สัวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุ. ยนฺนูน มยํ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยามาติ. วิภชตายสฺมา อานนฺโทติ.

"เสยฺยถาปิ นาม อาวุโส ปุริโส สารตฺถิโก สารคเวสี สารปริเยสนํ จรมาโน มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต อติกฺกมฺเมว มูลํ อติกฺกมฺม ขนฺธํ สาขาปลาเส สารํ ปริเยสิตพฺพํ มญฺเญยฺย; เอวํ สมฺปทมิทํ อายสฺมนฺตานํ สตฺถริ สมฺมุขีภูตํ[๒] ภควนฺตํ อติสิตฺวา ตุมฺเห[๓] เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺฉิตพฺพํ มญฺญถ. โส หาวุโส ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสามี ตถาคโต, โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ, ยํ ภควนฺตเยว เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาถ. ยถา โว ภควา พฺยากเรยฺย, ตถา นํ ธาเรยฺยาถาติ.

"อถาวุโส อานนฺท ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสามี ตถาคโต, โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ, ยํ ภควนฺตญฺเญว เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาม. ยถา โน ภควา พฺยากเรยฺย, ตถา นํ ธาเรยฺยาม. อปิ จายสฺมา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาวุโส [๒] ฉ.,เท.,อิ. สมฺมุขีภูเต ตํ [๓] ฉ.,เท.,อิ. อมฺเห

อานนฺโท สตฺถุ เจว สวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํ, วิภชตายสฺมา อานนฺโท อครุ กริตฺวาติ.

"เตนหาวุโส สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสุ๋. อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ

"ยํ โข โว อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ 'นาหํ ภิกฺขเว 'คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทิฏฺเฐยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาหํ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามีติ. อิมสฺส ขฺวาหํ อาวุโส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. เยน โข อาวุโส โลกสฺมึ โลกสญฺญี โหติ โลกมานี, อยํ วุจฺจติ อริยสฺส วินเย โลโก. เกเนวาวุโส[๑] โลกสฺมึ โลกสญฺญี โหติ โลกมานี. จกฺขุนา โข อาวุโส โลกสฺมึ โลกสญฺญี โหติ โลกมานี. โสเตน โข อาวุโส ฯเปฯ ฆาเนน โข อาวุโส ฯเปฯ ชิวฺหาย โข อาวุโส โลกสฺมึ โลกสญฺญี โหติ โลกมานี. กาเยน โข อาวุโส ฯเปฯ มเนน โข อาวุโส โลกสฺมึ โลกสญฺญี โหติ โลกมานี. เยน โข อาวุโส โลกสฺมึ โลกสญฺญี โหติ โลกมานี. อยํ วุจฺจติ อริยสฺส วินเย โลโก. ยํ โข โว อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ

[๑] ฉ.,อิ. เกนจาวุโส ท. เกน อาวุโส

อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารนฺ ปวิฏฺโฐ 'นาหนฺ ภิกฺขเว 'คมเนน โลกสฺส อนฺตนฺ ญาเตยฺยนฺ ทิฏฺเฐยฺยนฺ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาหนฺ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตนฺ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยนฺ วทามีติ. อิมสฺส ขฺวาหนฺ อาวุโส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถนฺ อวิภตฺตสฺส เอวนฺ วิตฺถาเรน อตฺถนฺ อาชานามิ. อากงฺขมานา จ ปน ตุมฺเห อายสฺมนฺโต ภควนฺตญฺเญว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถนฺ ปฏิปุจฺเฉยฺยาถ. ยถา โว ภควา พฺยากโรติ, ตถา นนฺ ธาเรยฺยาถาติ.

"เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตนฺ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตนฺ นิสีทึสุ, เอกมนฺตนฺ นิสินฺนา โข เต[๑] ภิกฺขู ภควนฺตนฺ เอตทโวจุนฺ

"ยนฺ โข โน[๑] ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสนฺ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถนฺ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารนฺ ปวิฏฺโฐ 'นาหนฺ ภิกฺขเว 'คมเนน โลกสฺส อนฺตนฺ ญาเตยฺยนฺ ทิฏฺเฐยฺยนฺ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาหนฺ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตนฺ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยนฺ วทามีติ. เตสนฺ โน ภนฺเต อมฺหากนฺ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ 'อิทนฺ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสนฺ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถนฺ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารนฺ ปวิฏฺโฐ 'นาหนฺ ภิกฺขเว 'คมเนน โลกสฺส อนฺตนฺ ญาเตยฺยนฺ ทิฏฺเฐยฺยนฺ ปคฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาหนฺ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตนฺ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยนฺ วทามีติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถนฺ

[๑] อิ. ปน

อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยาติ. เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ 'อยํ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สาวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุ, ยนฺนูน มยํ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยามาติ. อถ โข มยํ ภนฺเต, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิมฺหา;[๑] อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺฉิมฺหา,[๒] เตสํ โน ภนฺเต อายสฺมตา อานนฺเทน อิเมหิ อากาเรหิ อิเมหิ ปเทหิ อิเมหิ พฺยญฺชเนหิ อตฺโถ วิภตฺโตติ.

"ปณฺฑิโต ภิกฺขเว อานนฺโท, มหาปญฺโญ ภิกฺขเว อานนฺโท. มญฺเจปิ ตุมฺเห ภิกฺขเว เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาถ, อหมฺปิ ตํ เอวเมว พฺยากเรยฺยํ. ยถา ตํ อานนฺเทน พฺยากตํ, เอโส เจว ตสฺส อตฺโถ, เอวญฺจ นํ ธาเรยฺยาถาติ. ตติยํ.

๔. กามคุณสุตฺตํ

[๑๑๗] "ปุพฺเพ เม ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ 'เย มยฺหํ ปญฺจ กามคุณา เจตโส สมฺผุฏฺฐปุพฺพา อตีตา นิรุทฺธา วิปริณตา, ตตฺร เม จิตฺตํ พหุลํ คจฺฉมานํ คจฺเฉยฺย ปจฺจุปฺปนฺเนสุ วา อปฺปี วา อนาคเตสุ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'เย มยฺหํ ภิกฺขเว ปญฺจ กามคุณา เจตโส สมฺผุฏฺฐปุพฺพา อตีตา นิรุทฺธา วิปริณตา, ตตฺร เม

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เตนุปสงฺกมิมฺห, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิปุจฺฉิมฺห, เอวมุปริปิ.

อตฺตรูเปน อปฺปมาโท สติเจตโส อารกฺโข กรณีโย. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ตุมฺหากมฺปิ เย เต ปญฺจ กามคุณา เจตโส สมฺผุฏฺฐปุพฺพา อตีตา นิรุทฺธา วิปริณตา, ตตฺร โว จิตฺตำ พหุลำ คจฺฉมานำ คจฺเฉยฺย ปจฺจุปฺปนฺเนสุ วา อปฺปำ วา อนาคเตสุ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ตุมฺหากมฺปิ เย เต[๑] ปญฺจ กามคุณา เจตโส สมฺผุฏฺฐปุพฺพา อตีตา นิรุทฺธา วิปริณตา, ตตฺร โว อตฺตรูเปน[๒] อปฺปมาโท สติเจตโส อารกฺโข กรณีโยติ.[๓] ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส[๔] อายตเน เวทิตพฺเพ, ยตฺถ จกฺขุ[๕] นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ ชิวฺหา [๖] นิรุชฺฌติ รสสญฺญา จ วิรชฺชติ ฯเปฯ เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ[๗] เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. อิทำ วตฺวา ภควา อุฏฺฐายาสนา วิหารำ ปาวิสิ.

อถ โข เตสำ ภิกฺขูนำ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ "อิทำ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสำ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารำ ปวิฏฺโฐ 'ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ, ยตฺถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ ชิวฺหา จ นิรุชฺฌติ รสสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ[๖] เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภาเชยฺยาติ.

---

[๑] อิ. โว [๒] ฉ.,เท.,อิ. อตฺตรูเปหิ [๓] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] อิ. เย, เอวมุปริปิ. [๕] ฉ.,เท. จกฺขุ จ อิ. จกฺขุำ จ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. จ [๗] ฉ.,เท.,อิ. นิรุชฺฌติ, เอวมุปริปิ.

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ “อยํ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สำวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนำ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภชิตุำ. ยนฺนูน มยำ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตมตฺถำ ปฏิปุจฺเฉยฺยามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทึสุ, เอกมนฺตำ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจุำ

“อิทำ โข โน อาวุโส อานนฺท ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสำ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารำ ปวิฏฺโฐ ‘ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ ชิวฺหา จ นิรุชฺฌติ รสสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. เตสำ โน อาวุโส อมฺหากำ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ ‘อิทำ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสำ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารำ ปวิฏฺโฐ ‘ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ ชิวฺหา จ นิรุชฺฌติ รสสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. โก นุ โข อิมสฺส ภควตา

สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภเชยฺยาติ. เตสำ โน อาวุโส อมฺหากำ เอตทโหสิ 'อยำ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สำวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนำ สพฺรหฺมจารีนำ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภชิตุำ, ยนฺนูน มยำ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตมตฺถำ ปฏิปุจฺเฉยฺยามาติ. วิภชตายสฺมา อานนฺโทติ.

"เสยฺยถาปิ นาม[๑] อาวุโส ปุริโส สารตฺถิโก สารคเวสี สารปริเยสนำ จรมาโน มหโต รุกฺขสฺส ฯเปฯ วิภชตายสฺมา อานนฺโท อครุำ กริตฺวาติ.

"เตนหาวุโส[๒] สุณาถ สาธุกำ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสุำ. อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ

"ยำ โข โว[๓] อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสำ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารำ ปวิฏฺโฐ 'ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. อิมสฺส ขฺวาหำ อาวุโส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อาชานามิ. สพฺพายตนนิโรธำ โข[๔] เอตำ อาวุโส ภควตา สนฺธาย ภาสิตำ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นามสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] อิ. เตน อาวุโส
[๓] อิ. อยำ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. โน

'ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. ยํ โข อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ ฯเปฯ 'ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. อิมสฺส ขฺวาหํ อาวุโส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. อากงฺขมานา จ ปน ตุมฺเห อายสฺมนฺโต ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมถ; อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาถ. ยถา โว ภควา พฺยากโรติ, ตถา นํ ธาเรยฺยาถาติ.

"เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"ยํ โข โน ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ 'ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ ชิวฺหา จ นิรุชฺฌติ รสสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ. เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต

เอตทโหสิ 'อิทำ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสำ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารำ ปวิฏฺโฐ, ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ นิรุชฺฌติ รูปสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ฯเปฯ ยตฺถ มโน จ นิรุชฺฌติ ธมฺมสญฺญา จ วิรชฺชติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ.[๑] โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภาเชยฺยาติ. เตสำ โน ภนฺเต อมฺหากำ เอตทโหสิ 'อยำ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สำวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนำ สพฺรหฺมจารีนำ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถำ วิภชิตุำ, ยนฺนูน มยำ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตมตฺถำ ปฏิปุจฺเฉยฺยามาติ. อถ โข มยำ ภนฺเต, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิมฺหา; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตมตฺถำ ปฏิปุจฺฉิมฺหา, เตสำ โน ภนฺเต อายสฺมตา อานนฺเทน อิเมหิ อากาเรหิ อิเมหิ ลิงฺเคหิ[๒] อิเมหิ พฺยญฺชเนหิ อตฺโถ วิภตฺโตติ.

"ปณฺฑิโต ภิกฺขเว อานนฺโท, มหาปญฺโญ ภิกฺขเว อานนฺโท. มญฺเจปิ ตุมฺเห ภิกฺขเว เอตมตฺถำ ปฏิปุจฺเฉยฺยาถ, อหมฺปิ ตำ เอวเมว พฺยากเรยฺยำ. ยถา[๓] ตำ อานนฺเทน พฺยากตำ, เอโส เจวสฺส[๔] อตฺโถ. เอวญฺจ นำ ธาเรยฺยาถาติ. จตุตฺถำ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปเทหิ.
[๓] อิ. ยถาปิ [๔] สี.,ฉ.,เท. เจเวตสฺส อิ. เจว ตสฺส

๕. สกฺกปญฺหสุตฺตํ

[๑๑๘] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต. อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิโต โข สกฺโก เทวานมินฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ.

"สนฺติ จ[๑] โข เทวานมินฺท จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต ตํ นิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทุปาทานํ, สอุปาทาโน เทวานมินฺท ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ ฯเปฯ

สนฺติ โข เทวานมินฺท ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ โข เทวานมินฺท มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต ตํ นิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทุปาทานํ, สอุปาทาโน เทวานมินฺท ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ.

อยํ โข เทวานมินฺท เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ.

สนฺติ จ โข เทวานมินฺท จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ นาชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตำ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต น ตำ นิสฺสิตำ วิญฺญาณำ โหติ น ตทุปาทานำ, อนุปาทาโน เทวานมินฺท ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ ฯเปฯ สนฺติ โข เทวานมินฺท ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ โข เทวานมินฺท มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ นาชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. ตสฺส ตำ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต น ตนฺนิสฺสิตำ วิญฺญาณำ โหติ น ตทุปาทานำ, อนุปาทาโน เทวานมินฺท ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ.

อยำ โข เทวานมินฺท เหตุ อยำ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. ปญฺจมำ.

๖. ปญฺจสิกฺขสุตฺตำ

[๑๑๙] เอกำ สมยำ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต. อถ โข ปญฺจสิโข คนฺธพฺพปุตฺโต,[๑] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตำ ฐิโต โข ปญฺจสิโข คนฺธพฺพปุตฺโต ภควนฺตำ เอตทโวจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเธ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ.[๒]

“สนฺติ จ[๓] โข ปญฺจสิข จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา ฯเปฯ สนฺติ โข ปญฺจสิข มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา

---

[๑] ฉ.,เท. คนฺธพฺพเทวปุตฺโต [๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ. [๓] เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต ตนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทุปาทานํ, สอุปาทาโน ปญฺจสิข ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ.

อยํ โข ปญฺจสิข เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ.

สนฺติ จ โข ปญฺจสิข จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ฯเปฯ สนฺติ โข ปญฺจสิข มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ นาชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. ตสฺส ตํ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต น ตนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ น ตทุปาทานํ, อนุปาทาโน ปญฺจสิข ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ.

อยํ โข ปญฺจสิข เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สารีปุตฺตสทฺธิวิหาริกสุตฺตํ

[๑๒๐] เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ “สทฺธิวิหาริโก อาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺโตติ.

"เอวํ[๑] เหตํ อาวุโส โหติ อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารสฺส โภชเน อมตฺตญฺญุโน ชาคริยํ อนนุยุตฺตสฺส, 'โส วตาวุโส ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวาโร โภชเน อมตฺตญฺญู ชาคริยํ อนนุยุตฺโต ยาวชีวํ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ สนฺตาเนสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. 'โส วตาวุโส ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โภชเน มตฺตญฺญู ชาคริยํ อนุยุตฺโต ยาวชีวํ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ สนฺตาเนสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

กถญฺจาวุโส อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ. อิธาวุโส ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สංวรํ อาปชฺชติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสं สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพं ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมं วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนं มนินฺทฺริยं อสංวุตं วิหรนฺตं อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยं, มนินฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชติ.

เอวं โข อาวุโส อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ.

กถญฺจาวุโส โภชเน มตฺตญฺญู โหติ. อิธาวุโส ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารं อาหาเรติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหිංสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย 'อิติ ปุราณญฺจ

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอวเมตं

เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ.

เอวํ โข อาวุโส โภชเน มตฺตญฺญู โหติ.

กถญฺจาวุโส ชาคริยํ อนุยุตฺโต โหติ. อิธาวุโส ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา ปฐมํ ยามํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเทน[๑] ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ. เอวํ โข อาวุโส ชาคริยํ อนุยุตฺโต โหติ. ตสฺมาติหาวุโส เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารา ภวิสฺสาม, โภชเน มตฺตญฺญุโน ชาคริยํ อนุยุตฺตาติ.

เอวํ หิ โข[๒] อาวุโส สิกฺขิตพฺพนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ราหุโลวาทสุตฺตํ

[๑๒๑] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ปริปกฺกา โข ราหุลสฺส วิมุตฺติปริปาจนิยา ธมฺมา, ยนฺนูนาหํ ราหุลํ อุตฺตริ อาสวานํ ขเย วิเนยฺยนฺติ. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย[๓] ปาวิสิ, สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต อายสฺมนฺตํ ราหุลํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปาเท [๒] ฉ.,เท. โว, อิ. เต

[๓] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

อามนฺเตสิ "คณฺหาหิ ราหุล นิสีทนนฺ, เยน อนฺธวนนฺ, เตนุปสงฺกมิสฺสาม ทิวา วิหารายาติ. "เอวนฺ ภนฺเตติ โข อายสฺมา ราหุโล ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นิสีทนนฺ อาทาย ภควนฺตนฺ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิ.

เตน โข ปน สมเยน อเนกานิ เทวตาสหสฺสานิ ภควนฺตนฺ อนุพนฺธานิ ภวนฺติ[๑] "อชฺช ภควา อายสฺมนฺตนฺ ราหุลนฺ อุตฺตริ อาสวานนฺ ขเย วิเนสฺสตีติ.

อถ โข ภควา อนฺธวนนฺ อชฺโฌคาเหตฺวา อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อายสฺมาปิ โข ราหุโล ภควนฺตนฺ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตนฺ นิสีทิ. เอกมนฺตนฺ นิสินฺนนฺ โข อายสฺมนฺตนฺ ราหุลนฺ ภควา เอตทโวจ

"ตนฺ กึ มญฺญสิ ราหุล, จกฺขุนฺ นิจฺจนฺ วา อนิจฺจนฺ วาติ.

อนิจฺจนฺ ภนฺเต.

"ยนฺ ปนานิจฺจนฺ, ทุกฺขนฺ วา ตนฺ สุขนฺ วาติ.

ทุกฺขนฺ ภนฺเต.

"ยนฺ ปนานิจฺจนฺ ทุกฺขนฺ วิปริณามธมฺมนฺ, กลฺลนฺ นุ ตนฺ สมนุปสฺสิตุนฺ 'เอตนฺ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตนฺ ภนฺเต.

"รูปา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

"อนิจฺจา ภนฺเต ฯเปฯ จกฺขุวิญฺญาณนฺ นิจฺจนฺ วา อนิจฺจนฺ วาติ.

อนิจฺจนฺ ภนฺเต.

---

[๑] ฉ. โหนฺติ

“จกฺขุสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

“ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทนาคตำ สญฺญาคตำ สงฺขารคตำ วิญฺญาณคตำ, ตมฺปิ นิจฺจำ วา อนิจฺจำ วาติ.

อนิจฺจำ ภนฺเต.

“ยำ ปนานิจฺจำ, ทุกฺขำ วา ตำ สุขำ วาติ.

ทุกฺขำ ภนฺเต.

“ยำ ปนานิจฺจำ ทุกฺขำ วิปริณามธมฺมำ, กลฺลำ นุ ตำ สมนุปสฺสิตุำ ‘เอตำ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตำ ภนฺเต ฯเปฯ “ชิวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

อนิจฺจา ภนฺเต.

“รสา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

อนิจฺจา ภนฺเต.

“ชิวฺหาวิญฺญาณำ นิจฺจำ วา อนิจฺจำ วาติ.

อนิจฺจำ ภนฺเต.

“ชิวฺหาสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

“ยมฺปิทำ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทนาคตำ สญฺญาคตำ สงฺขารคตำ วิญฺญาณคตำ, ตมฺปิ นิจฺจำ วา อนิจฺจำ วาติ.

อนิจฺจำ ภนฺเต.

“ยำ ปนานิจฺจำ, ทุกฺขำ วา ตำ สุขำ วาติ.

ทุกฺขำ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต ฯเปฯ

"มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"ธมฺมา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

อนิจฺจา ภนฺเต.

"มโนวิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

"มโนสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ.

อนิจฺโจ ภนฺเต.

"ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"เอวํ ปสฺสํ ราหุล สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ รเสสุปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, ชิวฺหาสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, ฯเปฯ ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

อิทมโวจ ภควา, อตฺตมโน อายสฺมา ราหุโล ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิ. อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน อายสฺมโต ราหุลสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ,[๑] อเนกานํ จ เทวตาสหสฺสานํ วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ อุทปาทิ "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. สญฺโญชนิยธมฺมสุตฺตํ

[๑๒๒] "สญฺโญชนิเย จ ภิกฺขเว ธมฺเม เทสิสฺสามิ สญฺโญชนญฺจ, ตํ สุณาถ. กตเม จ ภิกฺขเว สญฺโญชนิยา ธมฺมา,

---

[๑] ฉ. วิมุจฺจิ

กตมญฺจ สญฺโญชนำ. สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สญฺโญชนิยา ธมฺมา. โย ตตฺถ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สญฺโญชนิยา ธมฺมา. โย ตตฺถ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนนฺติ. นวมำ.

๑๐. อุปาทานิยธมฺมสุตฺตำ

[๑๒๓] "อุปาทานิเย จ ภิกฺขเว ธมฺเม เทสิสฺสามิ อุปาทานญฺจ, ตำ สุณาถ. กตเม จ ภิกฺขเว อุปาทานิยา ธมฺมา, กตมญฺจ อุปาทานำ. สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อุปาทานิยา ธมฺมา. โย ตตฺถ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ อุปาทานำ ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อุปาทานิยา ธมฺมา. โย ตตฺถ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ อุปาทานนฺติ. ทสมำ.

ทุติโย โลกกามคุณวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

มารปาเสน เทฺว วุตฺตา โลกกามคุเณน จ
สกฺโก ปญฺจสิโข เจว สารีปุตฺโต จ ราหุโล
สญฺโญชนำ อุปาทานำ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

(๑๓) ๓. คหปติวคฺโค

๑. เวสาลีสุตฺตํ

[๑๒๔] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. อถ โข อุคฺโค คหปติ เวสาลิโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุคฺโค คหปติ เวสาลิโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ.

"สนฺติ โข คหปติ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต ตนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทุปาทานํ. สอุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ ฯเปฯ สนฺติ โข คหปติ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ โข คหปติ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺฐโต ตนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทุปาทานํ, สอุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ. อยํ โข คหปติ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ.

สนฺติ จ โข คหปติ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ

นาภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตำ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต น ตนฺนิสฺสิตำ วิญฺญาณำ โหติ น ตทุปาทานำ, อนุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ ฯเปฯ สนฺติ โข คหปติ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ โข คหปติ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตำ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต น ตนฺนิสฺสิตำ วิญฺญาณำ โหติ น ตทุปาทานำ, อนุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ. อยำ โข คหปติ เหตุ อยำ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. ปฐมำ.

๒. วชฺชีสุตฺตำ

[๑๒๕] เอกำ สมยำ ภควา วชฺชีสุ วิหรติ หตฺถิคาเม. อถ โข อุคฺโค คหปติ หตฺถิคามโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อุคฺโค คหปติ หตฺถิคามโก ภควนฺตำ เอตทโวจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเธ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. (ยถา ปุริมสุตฺตนฺตำ เอวำ วิตฺถาเรตพฺพำ). “อยำ โข คหปติ เหตุ อยำ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. ทุติยำ.

๓. นาลนฺทสุตฺตํ

[๑๒๖] เอกํ สมยํ ภควา นาลนฺทายํ วิหรติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข อุปาลิ คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุปาลิ คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. (ยถา ปุริมสุตฺตนฺตํ เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ). "อยํ โข คหปติ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. ตติยं.

๔. ภารทฺวาชสุตฺตํ

[๑๒๗] เอกํ สมยํ อายสฺมา ปิณฺโฑลภารทฺวาโช โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม. อถ โข ราชา อุเทโน, เยนายสฺมา ปิณฺโฑลภารทฺวาโช, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา อุเทโน อายสฺมนฺตํ ปิณฺโฑลภารทฺวาชํ เอตทโวจ "โก นุ โข โภ ภารทฺวาช เหตุ โก ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขู สุสู กาฬเกสา ภทฺเรน โยพฺพเนน สมนฺนาคตา ปฐเมน วยสา อนิกีฬิตาวิโน กาเมสุ ยาวชีวํ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยं จรนฺติ, อทฺธานญฺจ อาปาเทนฺตีติ. "วุตฺตํ โข เอตํ มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน 'เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว มาตุมตฺตีสุ

มาตุจิตฺตํ อุปฏฺฐเปถ, ภคินีมตฺตีสุ ภคินีจิตฺตํ อุปฏฺฐเปถ, ธีตุมตฺตีสุ ธีตุจิตฺตํ อุปฏฺฐเปถาติ. อยํ[๑] โข มหาราช เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขู สุสู กาพเกสา ภทฺเรน โยพฺพเนน สมนฺนาคตา ปฐเมน วยสา อนิกีฬิตาวิโน กาเมสุ ยาวชีวํ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรนฺติ, อทฺธานญฺจ อาปาเทนฺตีติ.

"โลพฺ[๒] โข โภ ภารทฺวาช จิตฺตํ อปฺเปกทา มาตุมตฺตีสุปิ โลภธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, ภคินีมตฺตีสุปิ โลภธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, ธีตุมตฺตีสุปิ โลภธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ. อตฺถิ นุ โข โภ ภารทฺวาช อญฺโญ จ เหตุ อญฺโญ จ ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขู สุสู กาพเกสา ฯเปฯ อทฺธานญฺจ อาปาเทนฺตีติ.

"วุตฺตํ โข เอตํ มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน 'เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว อิมเมว กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา ตจปริยนฺตํ ปูรนฺนานปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขถ 'อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ, มํสํ นหารู[๓] อฏฺฐี[๔] อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ, หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ, อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ, ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท, อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆานิกา ลสิกา มุตฺตนฺติ. อยมฺปิ โข มหาราช เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขู สุสู กาพเกสา ฯเปฯ อทฺธานญฺจ อาปาเทนฺตีติ.[๕]

"เย เต โภ ภารทฺวาช ภิกฺขู ภาวิตกายา ภาวิตสีลา ภาวิตจิตฺตา ภาวิตปญฺญา, เตสนฺตํ[๖] น ทุกฺกรํ โหติ.[๖] เย จ โข

---

[๑] อิ. อยมฺปิ
[๒] ฉ.,อิ. โลลํ
[๓] ฉ.อิ. นหารุ
[๔] ฉ.,ท. อฏฺจิ
[๕] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๖-๖] ฉ.,เท.,อิ. เตสํ ตํ สุกรํ โหติ

เต โภ ภารทฺวาช ภิกฺขู อภาวิตกายา อภาวิตสีลา อภาวิตจิตฺตา อภาวิตปญฺญา, เตสนฺตํ ทุกฺกรํ โหติ. อปฺเปกทา โภ ภารทฺวาช 'อสุภโต มนสิกริสฺสามาติ[๑] สุภโต ว อาคจฺฉติ. อตฺถิ นุ โข โภ ภารทฺวาช อญฺโญ จ [๒] เหตุ อญฺโญ จ ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขู สุสู กาฬเกสา ฯเปฯ อทฺธานญฺจ อาปาเทนฺตีติ.

"วุตฺตํ โข เอตํ มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน 'เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารา วิหรถ, จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา มา นิมิตฺตคฺคาหิโน อหุวตฺถ, มา อนุพฺยญฺชนคฺคาหิโน, ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชถ, รกฺขถ จกฺขุนฺทฺริยं, จกฺขุนฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชถ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธं ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสं สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพं ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมं วิญฺญาย มา นิมิตฺตคฺคาหิโน อหุวตฺถ, มา อนุพฺยญฺชนคฺคาหิโน, ยตฺวาธิกรณเมนं มนินฺทฺริยं อสංวุตं วิหรนฺตं อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชถ, รกฺขถ มนินฺทฺริยं, มนินฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชถาติ. อยมฺปิ โข มหาราช เหตุ อยं ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขู สุสู กาฬเกสา ภทฺเรน โยพฺพเนน สมนฺนาคตา ปฐเมน วยสา อนิกีฬิตาวิโน กาเมสุ ยาวชีวं ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธं พฺรหฺมจริยं จรนฺติ, อทฺธานญฺจ อาปาเทนฺตีติ.

"อจฺฉริยं โภ ภารทฺวาช, อพฺภุตं โภ ภารทฺวาช, ยาว สุภาสิตญฺจิทं โภ ภารทฺวาช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กริสฺสามีติ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. โข

อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, เอเสว โข โภ ภารทฺวาช เหตุ เอส ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขู สุสู กาฬเกสา ภทฺเรน โยพฺพเนน สมนฺนาคตา ปฐเมน วยสา อนิกีฬิตาวิโน กาเมสุ ยาวชีวำ ปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ จรนฺติ, อทฺธานญฺจ อาปาเทนฺตีติ. 'อหมฺปิ โข โภ ภารทฺวาช ยสฺมึ สมเย อรกฺขิเตเนว กาเยน อรกฺขิตาย วาจาย อรกฺขิเตน จิตฺเตน อนุปฏฺฐิตาย สติยา อสำวุเตหิ อินฺทฺริเยหิ อนฺเตปุรำ ปวิสามิ, อติวิย มำ ตสฺมึ สมเย โลภธมฺมา ปริสหนฺติ. ยสฺมิญฺจ ขฺวาหำ โภ ภารทฺวาช สมเย รกฺขิเตเนว กาเยน รกฺขิตาย วาจาย รกฺขิเตน จิตฺเตน อุปฏฺฐิตาย สติยา สำวุเตหิ อินฺทฺริเยหิ อนฺเตปุรำ ปวิสามิ, น มำ ตตฺถ[๑] ตสฺมึ สมเย โลภธมฺมา ปริสหนฺติ. อภิกฺกนฺตำ โภ ภารทฺวาช, อภิกฺกนฺตำ โภ ภารทฺวาช. เสยฺยถาปิ โภ ภารทฺวาช นิกฺกุชฺชิตำ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนำ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคำ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตำ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวำ โภตา ภารทฺวาเชน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหำ โภ ภารทฺวาช ตำ ภควนฺตำ สรณำ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกำ มำ ภวำ ภารทฺวาโช ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตำ สรณงฺคตนฺติ. จตุตฺถำ.

๕. โสณสุตฺตำ

[๑๒๘] เอกำ สมยำ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. อถ โข โสโณ คหปติปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ,

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตถา

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โสโณ คหปติปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. (ยถา ปุริมสุตฺตนฺตํ เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ) [๑]. ปญฺจมํ.

๖. โฆสิตสุตฺตํ

[๑๒๙] เอกํ สมยํ ภควา อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม. อถ โข โฆสิโต คหปติ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โฆสิโต คหปติ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ "ธาตุนานตฺตํ ธาตุนานตฺตนฺติ ภนฺเต อานนฺท วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ ภควตาติ.

"สวิชฺชติ โข คหปติ จกฺขุธาตุ รูปา จ มนาปา จกฺขุวิญฺญาณญฺจ, สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา. สวิชฺชติ โข คหปติ จกฺขุธาตุ รูปา จ อมนาปา จกฺขุวิญฺญาณญฺจ, ทุกฺขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา. สวิชฺชติ โข คหปติ จกฺขุธาตุ รูปา จ [๒] อุเปกฺขฏฺฐานิยา[๓] จกฺขุวิญฺญาณญฺจ อทุกฺขมสุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา ฯเปฯ สวิชฺชติ โข คหปติ ชิวฺหาธาตุ รสา จ มนาปา ชิวฺหาวิญฺญาณญฺจ, สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ โข โสณ เหตุ, อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. มนาปา

[๓] สี. อุเปกฺขาจานิยา ฉ.,เท. อุเปกฺขาเวทนิยา, เอวมุปริปิ. อิ. อุเปกฺขาฏฺฐานิยา.

สุขา เวทนา. สัวิชฺชติ โข คหปติ ชิวฺหาธาตุ รสา จ อมนาปา ชิวฺหาวิญฺญาณญฺจ, ทุกฺขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา. สัวิชฺชติ โข คหปติ ชิวฺหาธาตุ รสา จ อุเปกฺขฏฺฐานิยา ชิวฺหาวิญฺญาณญฺจ, อทุกฺขมสุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา ฯเปฯ สัวิชฺชติ โข คหปติ มโนธาตุ ธมฺมา จ มนาปา มโนวิญฺญาณญฺจ, สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา. สัวิชฺชติ โข คหปติ มโนธาตุ ธมฺมา จ อมนาปา มโนวิญฺญาณญฺจ, ทุกฺขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา. สัวิชฺชติ โข คหปติ มโนธาตุ ธมฺมา จ อุเปกฺขฏฺฐานิยา มโนวิญฺญาณญฺจ, อทุกฺขมสุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา. เอตฺตาวตา [๑] คหปติ ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ ภควตาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. หาลิทฺทิกานิสุตฺตํ

[๑๓๐] เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน อวนฺตีสุ วิหรติ กุลฆเร สัปวตฺเต[๒] ปพฺพเต. อถ โข หาลิทฺทกานี[๓] คหปติ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข หาลิทฺทกานิ คหปติ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ "วุตฺตมิทํ ภนฺเต ภควตา 'ธาตุนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ, ผสฺสนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เวทนานานตฺตนฺติ. กถํ นุ โข ภนฺเต ธาตุนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ, ผสฺสนาลนตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เวทนานานตฺตนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โข [๒] ฉ.,เท. ปปาเต อิ. กุรรฆเร ปวตฺเต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. หาลิทฺทิกานิ, เอวมุปริปิ.

"อิธ คหปติ ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา 'มนาปึ อิตฺเถตนฺติ ปชานาติ, จกฺขุวิญฺญาณํ สุขเวทนิยं จ สุขเวทนิยं[๑] ผสฺสं ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา. จกฺขุนา จ โข ปเนวํ[๒] รูปึ ทิสฺวา 'อมนาปึ อิตฺเถตนฺติ ปชานาติ, จกฺขุวิญฺญาณํ ทุกฺขเวทนิยं จ ทุกฺขเวทนิยं ผสฺสं ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา. จกฺขุนา โข ปเนวํ รูปึ ทิสฺวา 'อุเปกฺขฏฺฐานิยं[๓] อิตฺเถตนฺติ ปชานาติ, จกฺขุวิญฺญาณํ, อทุกฺขมสุขเวทนิยं จ อทุกฺขมสุขเวทนิยं[๔] ผสฺสं ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา.

ปุน จปรํ คหปติ ภิกฺขุ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย 'มนาปึ อิตฺเถตนฺติ ปชานาติ, มโนวิญฺญาณํ สุขเวทนิยं จ สุขเวทนิยं ผสฺสं ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา. มนสา โข ปเนวํ ธมฺมํ วิญฺญาย 'อมนาปึ อิตฺเถตนฺติ ปชานาติ, มโนวิญฺญาณํ ทุกฺขเวทนิยं จ ทุกฺขเวทนิยं ผสฺสं ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา. มนสา โข ปเนวํ ธมฺมํ วิญฺญาย 'อุเปกฺขฏฺฐานิยं อิตฺเถตนฺติ ปชานาติ, มโนวิญฺญาณํ อทุกฺขมสุขเวทนิยं จ อทุกฺขมสุขเวทนิยं ผสฺสं ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา. เอวํ โข คหปติ ธาตุนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ, ผสฺสนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เวทนานานตฺตนฺติ. สตฺตมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุขเวทนิยญฺจ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปเนว, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อุเปกฺขาฏฺฐานิยं
[๔] ฉ.,เท. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๘. นกุลปิตุสุตฺตํ

[๑๓๑] เอกํ สมยํ ภควา ภคฺเคสุ วิหรติ สุสุมารคิเร[๑] เภสกฬาวเน มิคทาเย. อถ โข นกุลปิตา คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข นกุลปิตา คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ.

"สนฺติ โข คหปติ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺจติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺจโต ตนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ, ตทุปาทานํ. สอุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ ฯเปฯ สนฺติ โข คหปติ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ โข คหปติ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺจติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฌสาย ติฏฺจโต ตนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ, ตทุปาทานํ. สอุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ. อยํ โข คหปติ เหตุ, อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ.

สนฺติ จ[๒] โข คหปติ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ น

---

[๑] ฉ. สุสุมารคิเร [๒] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

อภินนฺทติ น อภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต น ตนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ, น ตทุปาทานํ. อนุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ ฯเปฯ สนฺติ โข คหปติ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ โข คหปติ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ น อภินนฺทติ น อภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฌสาย ติฏฺฐโต น ตนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ, น ตทุปาทานํ, อนุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ. อยํ โข คหปติ เหตุ, อยं ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺเจ สตฺตา ทิฏฺเธ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. โลหิจฺจสุตฺตํ

[๑๓๒] เอกं สมยं อายสฺมา มหากจฺจาโน อวนฺตีสุ วิหรติ มกฺกรกเฏ[๑] อรญฺญกุฏิกายं. อถ โข โลหิจฺจสฺส พฺราหฺมณสฺส สมฺพหุลา อนฺเตวาสิกา กฏฺฐหารกา มาณวกา, เยนายสฺมโต มหากจฺจานสฺส อรญฺญกุฏิกา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปริโต ปริโต กุฏิกายं อนุจงฺกมนฺติ อนุวิจรนฺติ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา กานิจิ กานิจิ เสเลยฺยกานิ กโรนฺติ[๒] "อิเม ปน มุณฺฑกา สมณกา อิพฺภา กณฺหา[๓] พนฺธุปาทาปจฺจา อิเมสं ภารตกานํ[๔] สกฺกตา ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. มกฺกรกเต
[๒] สี. เสลิสฺสกานิ กโรนฺตา, อิ. เสลิสฺสกานิ กโรนฺติ
[๓] อิ. กิณฺหา
[๔] ฉ.,เท. ภรตกานํ

อถ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน วิหารา นิกฺขมิตฺวา เต มาณวเก เอตทโวจ "มา [๑] มาณวกา สทฺทมกตฺถ, ธมฺมำ โว ภาสิสฺสามีติ. เอวำ วุตฺเต, เต มาณวกา ตุณฺหี อเหสุำ. อถ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน เต มาณวเก คาถาหิ อชฺฌภาสิ

"สีลุตฺตมา ปุพฺพตรา อเหสุำ
เต พฺราหฺมณา เย ปุราณำ สรนฺติ
คุตฺตานิ ทฺวารานิ สุรกฺขิตานิ
อเหสุ[๒] เตสำ อภิภุยฺย โกธำ.
ธมฺเม จ ฌาเน[๓] จ รตา อเหสุำ
เต พฺราหฺมณา เย ปุราณำ สรนฺติ
อิเมว[๔] โวกฺกมฺม ชหามฺหเสติ[๕]
โคตฺเตน มตฺตา วิสมำ จรนฺติ.
โกธาภิภูตา สุปุถุตฺตทณฺฑา[๖]
วิรุชฺฌมานา[๗] ตสถาวเรสุ[๘]
อคุตฺตทฺวารสฺส ภวนฺติ โมฆา
สุปิเนว ลทฺธำ ปุริสสฺส วิตฺตำ
อนาสกา ถณฺฑิลสายิกา จ
ปาโต สินานญฺจ ตโย จ เวทา.

ขราชินำ ชฏา ปงฺโก　　มนฺตา สีลพฺพตำ ตโป
กุหนา วงฺกทณฺฑา จ　　อุทกา จ มนานิ จ
วณฺณา เอเต พฺราหฺมณานำ　　กตา กิญฺจิกฺขภาวนา

---

[๑] อิ. โว
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อเหสุำ
[๓] อิ. จ ฌาเน
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อิเม จ
[๕] ฉ.,เท. ชปามเสติ อิ. ชปฺปามเสติ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปุถุอตฺตทณฺฑา
[๗] อิ. วิรชฺฌมานา ฉ.,เท. วิรชฺชมานา
[๘] ฉ.,เท. สตณฺหาตณฺเหสุ

จิตฺตญฺจ สุสมาหิตํ วิปฺปสนฺนมนาวิลํ
อขิลํ สพฺพภูเตสุ โส มคฺโค พฺรหฺมปตฺติยาติ.

อถ โข เต มาณวกา กุปิตา อนตฺตมนา, เยน โลหิจฺโจ พฺราหฺมโณ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา โลหิจฺจํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจุ "ยคฺเฆ ภวํ ชาเนยฺย สมโณ มหากจฺจาโน พฺราหฺมณานํ มนฺเต เอกํเสน อสฺวทติ[๑] ปฏิกฺโกสตีติ. เอวํ วุตฺเต, โลหิจฺโจ พฺราหฺมโณ กุปิโต อโหสิ อนตฺตมโน. อถ โข โลหิจฺจสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ "น โข ปน เมตํ ปฏิรูปํ, โยหํ อญฺญทตฺถุ มาณวกานํเยว สุตฺวา สมณํ มหากจฺจานํ อกฺโกเสยฺยํ วิรุชฺเฌยฺยํ[๒] ปริภาเสยฺยํ, ยนฺนูนาหํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺเฉยฺยนฺติ.

อถ โข โลหิจฺโจ พฺราหฺมโณ เตหิ มาณวเกหิ สทฺธึ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหากจฺจาเนน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โลหิจฺโจ พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ "อาคมํสุ นุ ขฺวิธ โภ กจฺจาน อมฺหากํ สมฺพหุลา อนฺเตวาสิกา กฏฺฐหารกา มาณวกาติ.

"อาคมํสุ ขฺวิธ เต พฺราหฺมณ สมฺพหุลา อนฺเตวาสิกา กฏฺฐหารกา มาณวกาติ.

"อหุ ปน โภโต กจฺจานสฺส เตหิ มาณวเกหิ สทฺธึ โกจิเทว กถาสลฺลาโปติ.

"อหุ โข เม พฺราหฺมณ เตหิ มาณวเกหิ สทฺธึ [๓] อโหสิ กถาสลฺลาโปติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อปวทติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โกจิเทว กถาสลฺลาโปติ.

"ยถา กถํ ปน โภโต กจฺจานสฺส เตหิ มาณวเกหิ สทฺธึ อโหสิ กถาสลฺลาโปติ.

"เอวํ โข เม พฺราหฺมณ เตหิ มาณวเกหิ สทฺธึ อโหสิ กถาสลฺลาโปติ.

"สีลุตฺตมา ปุพฺพตรา อเหสุ
เต พฺราหฺมณา เย ปุราณํ สรนฺติ ฯเปฯ
อชิลํ สพฺพภูเตสุ โส มคฺโค พฺรหฺมปตฺติยาติ.

"เอวํ โข เม พฺราหฺมณ เตหิ [๑] สทฺธึ อโหสิ กถาสลฺลาโปติ.

"อคุตฺตทฺวาโรติ ภวํ กจฺจาโน อาห, กิตฺตาวตา นุ โข โภ กจฺจาน อคุตฺตทฺวาโร โหตีติ.

"อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺโจ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา ปิยรูเป รูเป อธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป รูเป พฺยาปชฺชติ, อนุปฏฺฐิตาย[๒] สติยา วิหรติ ปริตฺตเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ปิยรูเป ธมฺเม อธิมุจฺจติ. อปฺปิยรูเป [๓] ธมฺเม พฺยาปชฺชติ. อนุปฏฺฐิตาย สติยา ว วิหรติ ปริตฺตเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ, เอวํ โข พฺราหฺมณ อคุตฺตทฺวาโร โหตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มาณวเกหิ [๒] ฉ.,เท. อนุปฏฺฐิตกายสฺสติ จ วิหรติ. เอวมุปริปิ. [๓] ฉ.,เท. จ

"อจฺฉริยํ โภ กจฺจาน, อพฺภูตํ โภ กจฺจาน, ยาวญฺจิทํ โภตา กจฺจาเนน อคุตฺตทฺวาโร ว สมาโน อคุตฺตทฺวาโรติ อกฺขาโต. คุตฺตทฺวาโรติ ภวํ กจฺจาโน อาห, กิตฺตาวตา นุ โข โภ กจฺจาน คุตฺตทฺวาโร โหตีติ.

"อิธ พฺราหฺมณ ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา ปิยรูเป รูเป นาธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป รูเป น พฺยาปชฺชติ, อุปฏฺฐิตาย สติยา ว วิหรติ อปฺปมาณเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ปิยรูเป ธมฺเม นาธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป ธมฺเม น พฺยาปชฺชติ, อุปฏฺฐิตาย สติยา ว[๑] วิหรติ อปฺปมาณเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวํ โข พฺราหฺมณ คุตฺตทฺวาโร โหตีติ.

"อจฺฉริยํ โภ กจฺจาน, อพฺภูตํ โภ กจฺจาน, ยาวญฺจิทํ โภตา กจฺจาเนน คุตฺตทฺวาโรว สมาโน 'คุตฺตทฺวาโรติ[๒] อกฺขาโต. อภิกฺกนฺตํ โภ กจฺจาน, อภิกฺกนฺตํ โภ กจฺจาน, เสยฺยถาปิ โภ กจฺจาน นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ,[๓] เอวเมวํ[๔] โภ[๔] กจฺจาเนน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ โภ กจฺจาน ตํ ภควนฺตํ

---

[๑] อิ. สติยา จ
[๒] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. ทกฺขินฺตีติ.
[๔-๔] อิ. เอวเมว โภตา

สรณนฺ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกนฺ มนฺ ภวนฺ กจฺจาโน ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตนฺ สรณงฺคตนฺ. ยถา จ ภวนฺ กจฺจาโน มกฺกรกเฏ อุปาสกกุลานิ อุปสงฺกมติ, เอวเมวนฺ โลหิจฺจกุลนฺ อุปสงฺกมตุ. ตตฺถ เย มาณวกา มาณวิกา วา ภวนฺตนฺ กจฺจานนฺ อภิวาเทสฺสนฺติ ปจฺจุปฏฺฐิสฺสนฺติ อาหริสฺสนฺติ[๑] อาสนนฺ วา อุทกนฺ วา ทสฺสนฺติ, เตสนฺตนฺ ภวิสฺสติ ทีฆรตฺตนฺ หิตาย สุขายาติ. นวมนฺ.

๑๐. เวรหญฺจานิสุตฺตนฺ

[๑๓๓] เอกนฺ สมยนฺ อายสฺมา อุทายิ[๒] กามณฺฑายนฺ วิหรติ โตเทยฺยสฺส พฺราหฺมณสฺส อมฺพวเน. อถ โข เวรหญฺจานิโคตฺตาย[๓] พฺราหฺมณิยา อนฺเตวาสี มาณวโก, เยนายสฺมา อุทายิ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อุทายินา สทฺธินฺ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียนฺ กถนฺ สาราณียนฺ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตนฺ นิสีทิ. เอกมนฺตนฺ นิสินฺนนฺ โข ตนฺ มาณวกนฺ อายสฺมา อุทายิ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหนฺเสสิ. อถ โข [๔] มาณวโก อายสฺมตา อุทายินา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหนฺสิโต อุฏฺฐายาสนา, เยน เวรหญฺจานิโคตฺตา พฺราหฺมณี, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เวรหญฺจานิโคตฺตนฺ พฺราหฺมณึ เอตทโวจ "ยคฺเฆ โภตี ชาเนยฺย,[๕] สมโณ อุทายิ ธมฺมนฺ เทเสติ อาทิกลฺลาณนฺ มชฺเฌกลฺยาณนฺ ปริโยสานกลฺยาณนฺ, สาตฺถนฺ พฺยญฺชนนฺ เกวลปริปุณฺณนฺ ปริสุทฺธนฺ พฺรหฺมจริยนฺ ปกาเสตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยนฺ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุทายี เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เวรหจฺจานิโคตฺตานิ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โส.
[๕] ฉ.,เท. ชาเนยฺยาสิ.

"เตนหิ ตฺวํ มาณวก มม วจเนน สมณํ อุทายึ นิมนฺเตหิ สฺวาตนาย ภตฺเตนาติ. "เอวํ โภตีติ โข โส มาณวโก เวรหญฺจานิโคตฺตาย พฺราหฺมณิยา ปฏิสฺสุตฺวา, เยนายสฺมา อุทายิ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อุทายึ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ กิร ภวํ อุทายิ อมฺหากํ อาจริยาย[๑] เวรหญฺจานิโคตฺตาย พฺราหฺมณิยา สฺวาตนาย ภตฺตนฺติ, อธิวาเสสิ โข อายสฺมา อุทายิ ตุณฺหีภาเวน. อถ โข อายสฺมา อุทายิ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรํ อาทาย, เยน เวรหญฺจานิโคตฺตาย พฺราหฺมณิยา นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อถ โข เวรหญฺจานิโคตฺตา พฺราหฺมณี อายสฺมนฺตํ อุทายึ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ โข เวรหญฺจานิโคตฺตา พฺราหฺมณี อายสฺมนฺตํ อุทายึ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ ปาทุกา อาโรหิตฺวา อุจฺเจ อาสเน นิสีทิตฺวา สีสํ โอคุณฺฐิตฺวา อายสฺมนฺตํ อุทายึ เอตทโวจ "ภณ สมณ ธมฺมนฺติ.

"ภวิสฺสติ ภคินิ สมโยติ วตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.[๒]

ทุติยมฺปิ โข โส มาณวโก, เยนายสฺมา อุทายิ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อุทายินา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ มาณวกํ อายสฺมา อุทายิ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. ทุติยมฺปิ โข โส มาณวโก อายสฺมตา อุทายินา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา, เยน เวรหญฺจานิโคตฺตา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาจริยภริยาย. [๒] ฉ.,เท. ปกฺกมิ.

พฺราหฺมณี, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เวรหญฺจานิโคตฺตำ พฺราหฺมณึ เอตทโวจ "ยคฺเฆ โภตี ชาเนยฺย, สมโณ อุทายิ ธมฺมำ เทเสติ อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ ปริโยสานกลฺยาณำ, สาตฺถำ สพฺยญฺชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ ปกาเสตีติ.

"เอวเมวำ ปน ตฺวำ มาณวก สมณสฺส อุทายิสฺส วณฺณำ ภาสสิ, สมโณ อุทายิ 'ภณ สมณ ธมฺมนฺติ วุตฺโต สมาโน 'ภวิสฺสติ ภคินิ สมโยติ วตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกนฺโตติ.

"ตถา หิ ปน ตฺวำ โภติ ปาทุกา อาโรหิตฺวา อุจฺเจ อาสเน นิสีทิตฺวา สีสำ โอคุณฺฐิตฺวา เอตทโวจ 'ภณ สมณ ธมฺมนฺติ. ธมฺมครุโน หิ เต ภวนฺโต ธมฺมคารวาติ.

"เตนหิ ตฺวำ มาณวก มม วจเนน สมณำ อุทายึ นิมนฺเตหิ สฺวาตนาย ภตฺเตนาติ. "เอวำ โภตีติ โข โส มาณวโก เวรหญฺจานิโคตฺตาย พฺราหฺมณิยา ปฏิสฺสุตฺวา, เยนายสฺมา อุทายิ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ อุทายึ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ กิร ภวำ อุทายิ อมฺหากำ อาจริยภริยาย เวรหญฺจานิโคตฺตาย พฺราหฺมณิยา สฺวาตนาย ภตฺตนฺติ. อธิวาเสสิ โข อายสฺมา อุทายิ ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข อายสฺมา อุทายิ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน เวรหญฺจานิโคตฺตาย พฺราหฺมณิยา นิเวสนำ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อถ โข เวรหญฺจานิโคตฺตา พฺราหฺมณี อายสฺมนฺตำ อุทายึ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ โข เวรหญฺจานิโคตฺตา พฺราหฺมณี อายสฺมนฺตำ อุทายึ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ ปาทุกา โอโรหิตฺวา นีเจ อาสเน

นิสีทิตฺวา สีสํ วิวริตฺวา อายสฺมนฺตํ อุทายึ เอตทโวจ "กิสฺมึ นุ โข ภนฺเต สติ อรหนฺโต สุขทุกฺขํ ปญฺญเปนฺติ, กิสฺมึ อสติ อรหนฺโต สุขทุกฺขํ น ปญฺญเปนฺตีติ.

"จกฺขุสฺมึ โข ภคินิ สติ อรหนฺโต สุขทุกฺขํ ปญฺญเปนฺติ, จกฺขุสฺมึ อสติ อรหนฺโต สุขทุกฺขํ น ปญฺญเปนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหาย สติ อรหนฺโต สุขทุกฺขํ ปญฺญเปนฺติ, ชิวฺหาย อสติ อรหนฺโต สุขทุกฺขํ น ปญฺญเปนฺติ ฯเปฯ มนสฺมึ สติ อรหนฺโต สุขทุกฺขํ ปญฺญเปนฺติ, มนสฺมึ อสติ อรหนฺโต สุขทุกฺขํ น ปญฺญเปนฺตีติ.

เอวํ วุตฺเต, เวรหญฺจานิโคตฺตา พฺราหฺมณี อายสฺมนฺตํ อุทายึ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวํ อยฺเยน อุทายินา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต. เอสาหํ ภนฺเต[๑] อุทายิ ตํ ภวนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสิกํ มํ อยฺโย อุทายิ ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ทสมํ.

ตติโย คหปติวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เวสาลี วชฺชี นาพนฺทา ภารทฺวาชโสโณ จ โฆสิตา
หาลิทฺทโก[๒] นกุลปิตา โลหิจฺโจ เวรหญฺจานีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยฺย.

[๒] ฉ.,เท. หาลิทฺทิโก, อิ. หาลินทโก.

๔. เทวทหวคฺโค

๑. เทวทหสุตฺตํ

[๑๓๔] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเยสุ[๑] วิหรติ เทวทหนฺนาม สกฺยาน[๒] นิคโม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "นาหํ ภิกฺขเว 'สพฺเพสญฺเญว ภิกฺขูนํ ฉสุ ผสฺสายตเนสุ อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. น จ ปนาหํ ภิกฺขเว 'สพฺเพสญฺเญว ภิกฺขูนํ ฉสุ ผสฺสายตเนสุ นาปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสญฺโญชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, 'เตสาหํ ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ฉสุ ผสฺสายตเนสุ นาปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. กถนฺเตสํ[๓] อปฺปมาเทน, อภพฺพา เตน[๔] ปมชฺชิตุํ. เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขู เสขา[๕] อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมานา ว[๖] วิหรนฺติ. 'เตสาหํ ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ฉสุ ผสฺสายตเนสุ อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา มโนรมาปิ อมโนรมาปิ, ตฺยาสฺส ผุสฺส ผุสฺส จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ, เจตโส อปริยาทานา อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา,[๗] ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ. อิมํ ขฺวาหํ ภิกฺขเว อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสมาโน 'เตสํ ภิกฺขูนํ ฉสุ ผสฺสายตเนสุ อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สกฺเกสุ [๒] อิ. สกฺกานํ นิคเม [๓] ฉ.,เท.,อิ. กตํ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เต [๕] "เสกฺขาติปิ ปาโฐ. [๖] ฉ.,เท.,อิ. วสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๗] ฉ.,เท.,อิ. อสมฺมุฏฺฐา, เอวมุปริปิ.

ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา มโนรมาปิ อมโนรมาปิ, ตฺยาสฺส ผุสฺส ผุสฺส จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ, เจตโส อปริยาทานา อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา, ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ. อิมํ ขฺวาหํ ภิกฺขเว อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสมาโน 'เตสํ ภิกฺขูนํ ฉสุ ผสฺสายตเนสุ อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามีติ ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา มโนรมาปิ อมโนรมาปิ, ตฺยาสฺส ผุสฺส ผุสฺส จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ, เจตโส อปริยาทานา อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา, ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ. อิมํ ขฺวาหํ ภิกฺขเว อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสมาโน 'เตสํ ภิกฺขูนํ ฉสุ ผสฺสายตเนสุ อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามีติ. ปฐมํ.

๒. ขณสุตฺตํ

[๑๓๕] "ลาภา โว ภิกฺขเว, สุลทฺธํ โว ภิกฺขเว, ขโณ โว ภิกฺขเว[๑] ปฏิลทฺโธ พฺรหฺมจริยวาสาย. ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว ฉ ผสฺสายตนิกา นาม นิรยา, ตตฺถ ยงฺกิญฺจิ จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ, อนิฏฺฐรูปเยว ปสฺสติ, โน อิฏฺฐรูปํ อกนฺตรูปเยว ปสฺสติ, โน กนฺตรูปํ, อมนาปรูปเยว ปสฺสติ, โน มนาปรูปํ. ยงฺกิญฺจิ โสเตน สทฺทํ สุณาติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ ฆาเนน คนฺธํ ฆายติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ ชิวฺหาย รสํ สายติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ มนสา ธมฺมํ วิชานาติ, อนิฏฺฐรูปเยว วิชานาติ, โน อิฏฺฐรูปํ อกนฺตรูปเยว วิชานาติ, โน กนฺตรูปํ, อมนาปเยว วิชานาติ, โน มนาปรูปํ.

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ลาภา โว ภิกฺขเว, สุลทฺธํ โว ภิกฺขเว, ขโณ โว ภิกฺขเว ปฏิลทฺโธ พฺรหฺมจริยวาสาย. ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว ฉ ผสฺสายตนิกา นาม สคฺคา, ตตฺถ ยงฺกิญฺจิ จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ, อิฏฺฐรูปํ เยว ปสฺสติ, โน อนิฏฺฐรูปํ, กนฺตรูปเยว ปสฺสติ, โน อกนฺตรูปํ, มนาปรูปเยว ปสฺสติ, โน อมนาปรูปํ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ ชิวฺหาย รสํ สายติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ มนสา ธมฺมํ วิชานาติ, อิฏฺฐรูปเยว วิชานาติ, โน อนิฏฺฐรูปํ, กนฺตรูปเยว วิชานาติ, โน อกนฺตรูปํ, มนาปรูปเยว วิชานาติ, โน อมนาปรูปํ. ลาภา โว ภิกฺขเว, สุลทฺธํ โว ภิกฺขเว, ขโณ โว ภิกฺขเว[๑] ปฏิลทฺโธ พฺรหฺมจริยวาสายาติ. ทุติยํ.

๓. ปฐมรูปารามสุตฺตํ

[๑๓๖] "รูปารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา รูปรตา[๒] รูปสมฺมุทิตา, รูปวิปริณามวิราคนิโรธา ทุกฺขา[๓] ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา วิหรนฺติ. สทฺทารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา สทฺทรตา สทฺทสมฺมุทิตา, สทฺทวิปริณามวิราคนิโรธา ทุกฺขา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา วิหรนฺติ. คนฺธารามา ฯเปฯ รสารามา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพารามา ฯเปฯ ธมฺมารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา ธมฺมรตา ธมฺมสมฺมุทิตา, ธมฺมาวิปริณามวิราคนิโรธา ทุกฺขา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา วิหรนฺติ. ตถาคโต จ โข ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ รูปานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา น รูปาราโม น รูปรโต น รูปสมฺมุทิโต, รูปวิณามรูปวิปริราคนิโรธา สุโข[๔] ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] อิ. อยํ. ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,อิ. ทุกฺขํ, เอวมุปริปิ.
[๔] อิ. สุขํ

ตถาคโต วิหรติ. สทฺทานํ ฯเปฯ คนฺธานํ ฯเปฯ รสานํ ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพานํ ฯเปฯ ธมฺมานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา น ธมฺมาราโม น ธมฺมรโต น ธมฺมสมฺมุทิโต ธมฺมวิปริณาม-วิราคนิโรธา สุโข ภิกฺขเว ตถาคโต วิหรตีติ.[๑]

อิทมโวจ ภควา. อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

"รูปา สทฺทา คนฺธา รสา ผสฺสา ธมฺมา จ เกวลา
อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา จ ยาวตตฺถีติ วุจฺจติ.
สเทวกสฺส โลกสฺส เอเต โว สุขสมฺมตา
ยตฺถ เจ เต นิรุชฺฌนฺติ ตํ เตสํ ทุกฺขสมฺมตํ.
สุขํ จ[๒] ทิฏฺฐมริเยภิ สกฺกายสฺส นิโรธนํ
ปจฺจนิกมิทํ โหติ สพฺพโลเกน ปสฺสตํ.
ยํ ปเร สุขโต อาหุ ตทริยา อหุ ทุกฺขโต
ยํ ปเร ทุกฺขโต อาหุ ตทริยา สุขโต วิทู.
ปสฺส ธมฺมํ ทุวิชานํ สมฺมูฬฺหเตฺถ อวิทฺทสุ
นิวุตานํ ตโม โหติ อนฺธกาโร อปสฺสตํ.
สตญฺจ วิวฏํ โหติ อาโลโก ปสฺสตามิว
สนฺติเก น วิชานนฺติ มคฺคา ธมฺมสฺส อโกวิทา.
ภวราคปเรเตหิ ภวโสตานุสาริภิ[๓]
มาเรยฺยานุปนฺนเภิ นายํ ธมฺโม สุสมฺพุทฺโธ.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. ภวราคานุสารีภิ
[๔] ฉ.,เท. สุสมฺพุโธ

โก นุ อญฺญตฺรมริเยภิ ปทำ สมฺพุทฺธมรหติ[๓]
ยำ ปทำ สมฺมทญฺญาย ปรินิพฺพนฺติ อนาสวาติ. ตติยำ.

๔. ทุติยรูปารามสุตฺตำ

[๑๓๗] "รูปารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา รูปรตา รูปสมุทิตา, รูปวิปริณามวิราคนิโรธา ทุกฺขา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา วิหรนฺติ. สทฺทารามา ฯเปฯ คนฺธารามา ฯเปฯ รสารามา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพารามา ฯเปฯ ธมฺมารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา ธมฺมรตา ธมฺมสมุทิตา, ธมฺมวิปริณามวิราคนิโรธา ทุกฺขา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา วิหรนฺติ. ตถาคโต จ โข ภิกฺขเว อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ รูปานำ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตำ วิทิตฺวา น รูปาราโม น รูปรโต น รูปสมุทิโต, รูปวิปริณามวิราคนิโรธา สุโข ภิกฺขเว ตถาคโต วิหรติ. สทฺทานำ ฯเปฯ คนฺธานำ ฯเปฯ รสานำ ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพานำ ฯเปฯ ธมฺมานำ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตำ วิทิตฺวา น ธมฺมาราโม น ธมฺมรโต น ธมฺมสมุทิโต, ธมฺมวิปริณามวิราคนิโรธา สุโข ภิกฺขเว ตถาคโต วิหรตีติ. จตุตฺถำ.

๕. ปฐมนตุมฺหากสุตฺตำ

[๑๓๘] "ยำ ภิกฺขเว น ตุมฺหากำ, ตำ ปชหถ, ตำ โว ปหีนำ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. กิญฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากำ. จกฺขุำ ภิกฺขเว น ตุมฺหากำ, ตำ ปชหถ, ตำ โว ปหีนำ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ

---

[๓] ฉ.,เท., สมฺพุทฺธุมรหติ อิ. สมฺพุทฺธำ อรหติ.

ฯเปฯ ชิวฺหา น ตุมฺหากํ, ตํ ปชหถ, สา โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ ฯเปฯ มโน น ตุมฺหากํ, ตํ ปชหถ, โส โว ปหีโน หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมึ เชตวเน ติณกฏฺฐสาขาปลาสํ, ตํ ชโน หเรยฺย วา ฑเหยฺย วา ยถาปจฺจยํ วา กเรยฺย, อปิ นุ ตุมฺหากํ เอวมสฺส "อมฺเห ชโน หรติ วา ฑหติ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรตีติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

ตํ กิสฺส เหตุ.

"น หิ โน เอตํ ภนฺเต อตฺตา วา อตฺตนิยํ วาติ.

"เอวเมว โข ภิกฺขเว จกฺขุ๎ น ตุมฺหากํ, ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ ฯเปฯ ชิวฺหา น ตุมฺหากํ, ตํ ปชหถ, สา โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ ฯเปฯ มโน น ตุมฺหากํ, ตํ ปชหถ, โส โว ปหีโน หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยนตุมฺหากสุตฺตํ

[๑๓๙] "ยํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชหถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. กิญฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ. รูปา ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, เต ปชหถ, เต โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสนฺติ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา น ตุมฺหากํ, เต ปหชถ, เต โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสนฺติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมึ เชตวเน ติณกฏฺฐสาขาปลาสํ ฯเปฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว รูปา น ตุมฺหากํ, เต ปชหถ, เต โว

ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสนฺติ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา น ตุมฺหากำ, เต ปชหถ, เต โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสนฺตีติ. ฉฏฺฐำ.

๗. อชฺฌตฺตอนิจฺจเหตุสุตฺตำ

[๑๔๐] "จกฺขุำ ภิกฺขเว อนิจฺจำ, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย จกฺขุสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตำ ภิกฺขเว จกฺขุ กุโต นิจฺจำ ภวิสฺสติ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย ชิวฺหาย อุปฺปาทาย, โสปิ อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตา ภิกฺขเว ชิวฺหา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสติ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ, โยปิ ภิกฺขเว เหตุ, โยปิ ปจฺจโย มนสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูโต ภิกฺขเว มโน กุโต นิจฺโจ ภวิสฺสตีติ.[๑] เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ มนสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทำ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณำ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. สตฺตมำ.

๘. อชฺฌตฺตทุกฺขเหตุสุตฺตำ

[๑๔๑] "จกฺขุำ ภิกฺขเว ทุกฺขำ, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย จกฺขุสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตำ ภิกฺขเว จกฺขุำ กุโต สุขำ ภวิสฺสติ ฯเปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย ชิวฺหาย อุปฺปาทาย, โสปิ ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตา ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

ชิวฺหา กุโต สุขา ภวิสฺสติ ฯเปฯ มโน ทุกฺโข, โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย มนสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูโต ภิกฺขเว มโน กุโต สุโข ภวิสฺสติ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. อชฺฌตฺตานตฺตเหตุสุตฺตํ

[๑๔๒] "จกฺขุ ภิกฺขเว อนตฺตา, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย จกฺขุสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตํ ภิกฺขเว จกฺขุ กุโต อตฺตา ภวิสฺสติ ฯเปฯ ชิวฺหา อนตฺตา, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย ชิวฺหาย อุปฺปาทาย, โสปิ อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตา ภิกฺขเว ชิวฺหา กุโต อตฺตา ภวิสฺสติ ฯเปฯ มโน อนตฺตา, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย มนสฺส อุปฺปาทาย, โสปิ อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูโต ภิกฺขเว มโน กุโต อตฺตา ภวิสฺสติ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. นวมํ.

๑๐. พาหิรานิจฺจเหตุสุตฺตํ

[๑๔๓] "รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย รูปานํ อุปฺปาทาย, โสปิ อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตา ภิกฺขเว รูปา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสนฺติ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนิจฺจา, โยปิ เหตุ, โยปิ ปจฺจโย ธมฺมานํ อุปฺปาทาย, โสปิ อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตา ภิกฺขเว ธมฺมา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสนฺติ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ทสมํ.

๑๑. พาหิรทุกฺขเหตุสุตฺตํ

[๑๔๔] "รูปา ภิกฺขเว ทุกฺขา, โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย รูปานํ อุปฺปาทาย, โสปิ ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตา ภิกฺขเว รูปา กุโต สุขา ภวิสฺสนฺติ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา ทุกฺขา, โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย ธมฺมานํ อุปฺปาทาย, โสปิ ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตา ภิกฺขเว ธมฺมา กุโต สุขา ภวิสฺสนฺติ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. เอกาทสมํ.

๑๒. พาหิรานตฺตเหตุสุตฺตํ

[๑๔๕] "รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา, โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย รูปานํ อุปฺปาทาย, โสปิ อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตา ภิกฺขเว รูปา กุโต อตฺตา ภวิสฺสนฺติ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนตฺตา, โยปิ เหตุ โยปิ ปจฺจโย ธมฺมานํ อุปฺปาทาย, โสปิ อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตา ภิกฺขเว ธมฺมา กุโต อตฺตา ภวิสฺสนฺติ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, สทฺเทสุปิ ฯเปฯ คนฺเธสุปิ ฯเปฯ รเสสุปิ ฯเปฯ โผฏฺฐพฺเพสุปิ ฯเปฯ ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ. วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. ทฺวาทสมํ.

จตุตฺโถ เทวทหวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เทวทหขโณปคฺคยฺห[๑] อคฺคยฺห เทฺว โหนฺติ มนสินา[๒]
เหตุนาปิ ตโย วุตฺตา ทุเว อชฺฌตฺตพาหิราติ.

(๑๕) ๕. นวปุราณวคฺโค

๑. กมฺมนิโรธสุตฺตํ

[๑๔๖] "นวปุราณานิ ภิกฺขเว กมฺมานิ เทสิสฺสามิ กมฺมนิโรธญฺจ กมฺมนิโรธคามินิญฺจ ปฏิปทำ, ตํ สุณาถ, สาธุกำ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ปุราณกมฺมำ. จกฺขุำ ภิกฺขเว ปุราณกมฺมำ อภิสงฺขตำ อภิสญฺเจตยิตำ เวทนิยำ ทฏฺฐพฺพำ ฯเปฯ ชิวฺหา ปุราณกมฺมา อภิสงฺขตา อภิสญฺเจตยิตา เวทนิยา ทฏฺฐพฺพา ฯเปฯ มโน ปุราณกมฺโม อภิสงฺขโต อภิสญฺเจตยิโต เวทนิโย ทฏฺฐพฺโพ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุราณกมฺมำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว นวกมฺมำ.

ยำ โข ภิกฺขเว เอตรหิ กมฺมำ กโรติ กาเยน วาจาย มนสา. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว นวกมฺมำ.

กตโม จ ภิกฺขเว กมฺมนิโรโธ.

โย โข ภิกฺขเว กายกมฺมำ วจีกมฺมำ มโนกมฺมสฺส[๓] นิโรธา วิมุตฺตึ ผุสติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว กมฺมนิโรโธ.

---

[๑] ฉ.,เท. เทวทโห ขโณ รูปา เทฺว น ตุมฺหากเมว จ อิ. เทวทหขโณ สงฺคยฺห
[๒] อิ. ปลาสินา
[๓] ฉ.,เท. กายกมฺมวจีกมฺมมโนกมฺมสฺส

กตมา จ ภิกฺขเว กมฺมนิโรธคามินี ปฏิปทา.

อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กมฺมนิโรธคามินี ปฏิปทา.

อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตํ โว[๑] มยา ปุราณกมฺมํ, เทสิตํ นวกมฺมํ, เทสิโต กมฺมนิโรโธ, เทสิตา กมฺมนิโรธคามินี ปฏิปทา. ยํ โข ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปึ อุปาทาย, กตํ โข มยา.[๒] เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ เอตานิ สุญฺญาคารานิ. พฺยายถ[๓] ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ. ปฐมํ.

๒. อนิจฺจนิพฺพานสปฺปายสุตฺตํ

[๑๔๗] "นิพฺพานสปฺปายํ โว ภิกฺขเว ปฏิปทํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ ฯเปฯ กตมา จ สา ภิกฺขเว นิพฺพานสปฺปายา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'จกฺขุํ อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, 'รูปา อนิจฺจาติ ปสฺสติ, 'จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, 'จกฺขุสมฺผสฺโส อนิจฺโจติ ปสฺสติ, 'ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ ฯเปฯ 'ชิวฺหา อนิจฺจาติ ปสฺสติ, 'รสา อนิจฺจาติ ปสฺสติ, 'ชิวฺหาวิญฺญาณํ

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. กตํ โว ตํ มยา

[๓] ฉ.,เท. ฆายถ

อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, ‘ชิวฺหาสมฺผสฺโส อนิจฺโจติ ปสฺสติ, ‘ยมฺปิทำ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ ฯเปฯ ‘มโน อนิจฺโจติ ปสฺสติ, ธมฺมา อนิจฺจาติ ปสฺสติ, มโนวิญฺญาณำ อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, ‘มโนสมฺผสฺโส อนิจฺโจติ ปสฺสติ, ‘ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ. อยำ โข สา ภิกฺขเว นิพฺพานสปฺปายา ปฏิปทาติ. ทุติยำ.

๓. ทุกฺขนิพฺพานสปฺปายสุตฺตำ

[๑๔๘] “นิพฺพานสปฺปายำ โว ภิกฺขเว ปฏิปทำ เทสิสฺสามิ, ตำ สุณาถ ฯเปฯ กตมา จ สา ภิกฺขเว นิพฺพานสปฺปายา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ[๑] ‘จกฺขุำ ทุกฺขนฺติ ปสฺสติ, ‘รูปา ทุกฺขาติ ปสฺสติ, ‘จกฺขุวิญฺญาณำ ทุกฺขนฺติ ปสฺสติ, ‘จกฺขุสมฺผสฺโส ทุกฺโขติ ปสฺสติ, ‘ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ ทุกฺขนฺติ ปสฺสติ ฯเปฯ ‘ชิวฺหา ทุกฺขาติ ปสฺสติ ฯเปฯ ‘มโน ทุกฺโขติ ปสฺสติ, ‘ธมฺมา ทุกฺขาติ ปสฺสติ, ‘มโนวิญฺญาณำ ทุกฺขนฺติ ปสฺสติ, ‘มโนสมฺผสฺโส ทุกฺโขติ ปสฺสติ, ‘ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ ทุกฺขนฺติ ปสฺสติ. อยำ โข สา ภิกฺขเว นิพฺพานสปฺปายา ปฏิปทาติ. ตติยำ.

---

[๑] ฉ.,เท. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๔. อนตฺตนิพฺพานสปฺปายสุตฺตํ

[๑๔๙] “นิพฺพานสปฺปายํ โว ภิกฺขเว ปฏิปทำ เทสิสฺสามิ, ตำ สุณาถ ฯเปฯ กตมา จ สา ภิกฺขเว นิพฺพานสปฺปายา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ‘จกฺขุ๎ อนตฺตาติ ปสฺสติ, ‘รูปา อนตฺตาติ ปสฺสติ, ‘จกฺขุวิญฺญาณำ อนตฺตาติ ปสฺสติ, ‘จกฺขุสมฺผสฺโส อนตฺตาติ ปสฺสติ, ‘ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนตฺตาติ ปสฺสติ ฯเปฯ ‘ชิวฺหา อนตฺตาติ ปสฺสติ ฯเปฯ ‘มโน อนตฺตาติ ปสฺสติ, ‘ธมฺมา อนตฺตาติ ปสฺสติ, ‘มโนวิญฺญาณำ อนตฺตาติ ปสฺสติ, ‘มโนสมฺผสฺโส อนตฺตาติ ปสฺสติ, ‘ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนตฺตาติ ปสฺสติ. อยำ โข สา ภิกฺขเว นิพฺพานสปฺปายา ปฏิปทาติ. จตุตฺถำ.

๕. นิพฺพานสปฺปายปฏิปทาสุตฺตำ

[๑๕๐] “นิพฺพานสปฺปายำ โว ภิกฺขเว ปฏิปทำ เทสิสฺสามิ, ตำ สุณาถ ฯเปฯ กตมา จ สา ภิกฺขเว นิพฺพานสปฺปายา ปฏิปทา. ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, จกฺขุ๎ นิจฺจำ วา อนิจฺจำ วาติ.

อนิจฺจำ ภนฺเต.

“ยำ ปนานิจฺจำ, ทุกฺขำ วา ตำ สุขำ วาติ.

ทุกฺขำ ภนฺเต.

“ยำ ปนานิจฺจำ ทุกฺขำ วิปริณามธมฺมำ, กลฺลำ นุ ตำ สมนุปสฺสิตุ๎ ‘เอตำ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"รูปา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ.

อนิจฺจา ภนฺเต.

"จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ จกฺขุสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

"ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ. อยํ โข สา ภิกฺขเว นิพฺพานสปฺปายา ปฏิปทาติ. ปญฺจมํ.

๖. อนนุเตวาสิกสุตฺตํ

[๑๕๑] "อนนฺเตวาสิกมิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ อนาจริยกํ. สานฺเตวาสิโก[๑] ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจริยโก ทุกฺขํ น

[๑] ฉ.,เท. สนฺเตวาสิโก อิ. สนฺเตวาสิโกติ, เอวมุปริปิ.

ผาสุ[๑] วิหรติ, อนนฺเตวาสิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนาจริยโก สุขํ ผาสุ วิหรติ. กถญฺจ ภิกฺขเว[๒] ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตฺยาสฺส[๓] อนฺโต วสนฺติ. อนฺตสฺส วสนฺติ[๔] ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมุทาจรนฺติ [๕] ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'สาจริยโกติ วุจฺจติ ฯเปฯ

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตฺยาสฺส อนฺโต วสนฺติ. อนฺตสฺส วสนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมุทาจรนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'สาจริยโกติ วุจฺจติ ฯเปฯ

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตฺยาสฺส อนฺโต วสนฺติ. อนฺตสฺส วสนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมุทาจรนฺติ. ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'สาจริยโกติ วุจฺจติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว [๖] อนนฺเตวาสิโก อนาจริยโก สุขํ ผาสุ วิหรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตฺยาสฺส น

---

[๑] อิ. ผาสุ
[๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. ตยสฺส, เอวมุปริปิ.
[๔] สี. อนฺวาสฺสวนฺติ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สมุทาจรนฺติ นํ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุ

อนฺโต วสนฺติ. นาสฺส อนฺโต วสนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'อนนฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ. เนตํ[๑] สมุทาจรนฺติ [๒] ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'อนาจริยโกติ วุจฺจติ ฯเปฯ

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตฺยาสฺส น อนฺโต วสนฺติ. นาสฺส อนฺโต วสนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'อนนฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ. เนตํ สมุทาจรนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'อนาจริยโกติ วุจฺจติ ฯเปฯ

ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตฺยาสฺส น อนฺโต วสนฺติ. นาสฺส อนฺโต วสนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'อนนฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ. เนตํ สมุทาจรนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ ตสฺมา 'อนาจริยโกติ วุจฺจติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนนฺเตวาสิโก อนาจริยโก สุขํ ผาสุ วิหรติ. อนนฺเตวาสิกมิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ[๓] อนาจริยกํ. สานฺเตวาสิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ, อนนฺเตวาสิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนาจริยโก สุขํ ผาสุ วิหรตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. กิมตฺถิยพฺรหฺมจริยสุตฺตํ

[๑๕๒] "สเจ โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุ 'กิมตฺถิยํ อาวุโส สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. น เต นํ น, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. น สมุทาจรนฺติ นํ, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. วุจฺจติ.

เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ 'ทุกฺขสฺส โข อาวุโส ปริญฺญาย[๑] ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ. สเจ ปน โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุ 'กตมํ ปน[๒] อาวุโส ทุกฺขํ, ยสฺส ปริญฺญาย สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ

'จกฺขุ๎ โข อาวุโส ทุกฺขํ, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ รูปา ทุกฺขา, เตสํ ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ จกฺขุวิญฺญาณ๎ ทุกฺขํ, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ. จกฺขุสมฺผสฺโส ทุกฺโข, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ. ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขๆ วา ทุกฺขๆ วา อทุกฺขมสุขๆ วา, ตมฺปิ ทุกฺขๆ, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยๆ วุสฺสติ ฯเปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา ฯเปฯ มโน ทุกฺโข ฯเปฯ ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยๆ วุสฺสติ. ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขๆ วา ทุกฺขๆ วา อทุกฺขมสุขๆ วา, ตมฺปิ ทุกฺขๆ, ตสฺส ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยๆ วุสฺสติ. อิทำ โข อาวุโส ทุกฺขสฺส[๓] ปริญฺญาย ภควติ พฺรหฺมจริยๆ วุสฺสตีติ. เอวๆ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสๆ อญฺญติตฺถิยานๆ ปริพฺพาชกานๆ เอวๆ พฺยากเรยฺยาถาติ. สตฺตมๆ.

๘. อตฺถินุโขปริยายสุตฺตๆ

[๑๕๓] "อตฺถิ นุ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยๆ ปริยายๆ อาคมฺม ภิกฺขุ อญฺญเตฺรว สทฺธาย อญฺญตฺร รุจิยา อญฺญตฺร อนุสฺสวา

---

[๑] อิ. ยสฺส ปริญฺญาย [๒] อิ. กตมๆ ปน ตๆ [๓] ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขๆ ยสฺส

อญฺญตฺร อาการปริวิตกฺกา อญฺญตฺร ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา อญฺญํ พฺยากเรยฺย ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.[๑]

“ภควํมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควฺปฏิสรณา. สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.

“เตนหิ ภิกฺขเว สุณาถ, สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ.

“เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ “อตฺถิ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ภิกฺขุ อญฺญเตฺรว สทฺธาย อญฺญตฺร รุจิยา อญฺญตฺร อนุสฺสวา อญฺญตฺร อาการปริวิตกฺกา อญฺญตฺร ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา อญฺญํ พฺยากเรยฺย ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

“กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย. ยํ ปริยายํ อาคมฺม ภิกฺขุ อญฺญเตฺรว สทฺธาย ฯเปฯ อญฺญตฺร ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา อญฺญํ พฺยากโรติ ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมหํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมหํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, ยนฺตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมหํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมหํ

---

[๑] ฉ.,เท. ปชานามีติ, เอวมุปริปิ.

'นตฺถิ เม อชฺฌตฺตนฺ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ. อปิ นุ โขเม[๑] ภิกฺขเว ธมฺมา สทฺธาย วา เวทิตพฺพา, รุจิยา วา เวทิตพฺพา, อนุสฺสเวน วา เวทิตพฺพา อาการปริวิตกฺเกน วา เวทิตพฺพา, ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา วา เวทิตพฺพาติ.

โน เหตนฺ ภนฺเต.

"ननุเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปญฺญาย ทิสฺวา เวทิตพฺพาติ.

เอวนฺ ภนฺเต.

"อยมฺปิ[๒] โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยนฺ ปริยายนฺ อาคมฺม ภิกฺขุ อญฺญเตฺรว สทฺธาย อญฺญตฺร รุจิยา อญฺญตฺร อนุสฺสวา อญฺญตฺร อาการปริวิตกฺกา อญฺญตฺร ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา อญฺญนฺ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตนฺ พฺรหฺมจริยนฺ, กตนฺ กรณียนฺ, นาปรนฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ ฯเปฯ

"ปุน จปรนฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชิวฺหาย รสนฺ สายิตฺวา สนฺตนฺ วา อชฺฌตฺตนฺ ฯเปฯ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตนฺ วา อชฺฌตฺตนฺ ราคโทสโมหนฺ 'นตฺถิ เม อชฺฌตฺตนฺ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, ยนฺตนฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ[๓] ชิวฺหาย รสนฺ สายิตฺวา สนฺตนฺ วา อชฺฌตฺตนฺ ราคโทสโมหนฺ อตฺถิ เม อชฺฌตฺตนฺ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตนฺ วา อชฺฌตฺตนฺ ราคโทสโมหนฺ 'นตฺถิ เม อชฺฌตฺตนฺ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ. อปิ นุ โขเม ภิกฺขเว ธมฺมา สทฺธาย วา เวทิตพฺพา, รุจิยา วา เวทิตพฺพา, อนุสฺสเวน วา เวทิตพฺพา, อาการปริวิตกฺเกน วา เวทิตพฺพา, ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา วา เวทิตพฺพาติ.

---

[๑] ฉ., เท., อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ., เท., อิ. อยนฺ โข, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ., เท. อยนฺ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“นนุเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปญฺญาย ทิสฺวา เวทิตพฺพาติ.

เอวํ ภนฺเต.

“อยมฺปิ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ[๑] ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ภิกฺขุ อญฺญเตฺรว สทฺธาย อญฺญตฺร รุจิยา อญฺญตฺร อนุสฺสวา อญฺญตฺร อาการปริวิตกฺกา อญฺญตฺร ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา อญฺญํ พฺยากโรติ ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ ฯเปฯ

“ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมหํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมหํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, ยนฺตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมหํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมหํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ราคโทสโมโหติ ปชานาติ. อปิ นุ โขเม ภิกฺขเว ธมฺมา สทฺธาย วา เวทิตพฺพา, รุจิยา วา เวทิตพฺพา, อนุสฺสเวน วา เวทิตพฺพา, อาการปริวิตกฺเกน วา เวทิตพฺพา, ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา วา เวทิตพฺพาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“นนุเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปญฺญาย ทิสฺวา เวทิตพฺพาติ.

เอวํ ภนฺเต.

“อยมฺปิ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ภิกฺขุ

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อญฺญเตฺรว สทฺธาย อญฺญตฺร รุจิยา อญฺญตฺร อนุสฺสวา อญฺญตฺร อาการปริวิตกฺกา อญฺญตฺร ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา อญฺญำ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. อฏฺฐมำ.

๙. อินฺทฺริยสมฺปนฺนสุตฺตำ

[๑๕๔] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ "อินฺทฺริยสมฺปนฺโน อินฺทฺริยสมฺปนฺโนติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต อินฺทฺริยสมฺปนฺโน โหตีติ.

"จกฺขุนฺทฺริเย เจ ภิกฺขุ อุทยพฺพยานุปสฺสี วิหรนฺโต จกฺขุนฺทฺริเย นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหินฺทฺริเย เจ ภิกฺขุ อุทยพฺพยานุปสฺสี วิหรนฺโต ชิวฺหินฺทฺริเย นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ มนินฺทฺริเย เจ ภิกฺขุ อุทยพฺพยานุปสฺสี วิหรนฺโต มนินฺทฺริเย นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทำ วิรชฺชติ ฯเปฯ 'วิมุตฺตมิติ ญาณำ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ. เอตฺตาวตา โข ภิกฺขุ อินฺทฺริยสมฺปนฺโน โหตีติ. นวมำ.

๑๐. ธมฺมกถิกปุจฺฉสุตฺตำ

[๑๕๕] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ "ธมฺมกถิโก ธมฺมกถิโกติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ธมฺมกถิโก โหตีติ.

"จกฺขุสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ธมฺมํ เทเสติ, 'ธมฺมกถิโก ภิกฺขูติ อลํ วจนาย. จกฺขุสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ, 'ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขูติ อลํ วจนาย. จกฺขุสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ, 'ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปตฺโต ภิกฺขูติ อลํ วจนาย ฯเปฯ ชิวฺหาย เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ธมฺมํ เทเสติ, 'ธมฺมกถิโก ภิกฺขูติ อลํ วจนาย ฯเปฯ มนสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ธมฺมํ เทเสติ, 'ธมฺมกถิโก ภิกฺขูติ อลํ วจนาย. มนสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ, 'ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขูติ อลํ วจนาย. มนสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ, 'ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปตฺโต ภิกฺขูติ. อลํ วจนายาติ. ทสมํ.

ปญฺจโม นวปุราณวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

กมฺมํ จตฺตาริ สปฺปายา อนนฺเตวาสิกิมตฺถิยา
อตฺถิ นุ โข ปริยาโย อินฺทฺริยกถิเกน วาติ.[๑]

ตติยปณฺณาสเก วคฺคสฺสุทฺทานํ

โยคกฺเขมิ จ โลโก จ คหปติ เทวทเหน จ
นวปุราเณน ปญฺญาสํ[๒] ตติยํ[๒] เตน วุจฺจตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. กถิเกน จาติ. อิ. กถิเกน เต ทสาติ. [๒-๒] ฉ.,เท. ปญฺญาโส ตติโย

(๑๖) ๑. นนฺทิกฺขยวคฺโค

๑. อชฺฌตฺตนนฺทิกฺขยสุตฺตํ

[๑๕๖] "อนิจฺจญฺเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุํ 'อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, สาสฺส[๑] โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ ฯเปฯ อนิจฺจญฺเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชิวฺหํ 'อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย ฯเปฯ จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ ฯเปฯ อนิจฺจญฺเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ มนํ 'อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตีติ. ปฐมํ.

๒. พาหิรนนฺทิกฺขยสุตฺตํ

[๑๕๗] "อนิจฺเจเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูเป 'อนิจฺจาติ ปสฺสติ, สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ. อนิจฺเจเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺเท ฯเปฯ คนฺเธ ฯเปฯ รเส ฯเปฯ โผฏฺฐพฺเพ ฯเปฯ ธมฺเม อนิจฺจาติ ปสฺสติ, สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตีติ. ทุติยํ.

๓. อชฺฌตฺตอนิจฺจนนฺทิกฺขยสุตฺตํ

[๑๕๘] "จกฺขุํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรถ, จกฺขุอนิจฺจตญฺจ[๒] ยถาภูตํ สมนุปสฺสถ. จกฺขุํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนสิกโรนฺโต จกฺขุอนิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสนฺโต จกฺขุสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ,

---

[๑] อิ. สายํ.

[๒] ฉ.,เท. จกฺขานิจฺจตญฺจ. อิ. จกฺขนิจฺจตญฺจ

นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ. โสตํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรถ ฯเปฯ ฆานํ ฯเปฯ ชิวฺหํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรถ, ชิวฺหานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสถ. ชิวฺหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนสิกโรนฺโต ชิวฺหานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสนฺโต ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ ฯเปฯ มนํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรถ, มนานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสถ. มนํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนสิกโรนฺโต มนานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสนฺโต มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตีติ. ตติยํ.

๔. พาหิรอนิจฺจนนฺทิกฺขยสุตฺตํ

[๑๕๙] "รูเป ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรถ, รูปานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสถ. รูเป ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนสิกโรนฺโต รูปานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสนฺโต รูเปสุ[๑] นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ. สทฺเท ฯเปฯ คนฺเธ ฯเปฯ รเส ฯเปฯ โผฏฺฐพฺเพ ฯเปฯ ธมฺเม ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรถ, ธมฺมานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสถ, ธมฺเม ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนสิกโรนฺโต ธมฺมานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสนฺโต ธมฺเมสุ นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย, ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิราคกฺขยา จิตฺตํ 'สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตีติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. รูเปสุปิ, เอวมุปริปิ.

๕. ชีวกมฺพวนสมาธิสุตฺตํ

[๑๖๐] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ ชีวกมฺพวเน. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ฯเปฯ สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ, สมาหิตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ยถาภูตํ โอกฺกายติ.[๑] กิญฺจ ยถาภูตํ โอกฺกายติ. จกฺขุ 'อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ, รูปา 'อนิจฺจาติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ, จกฺขุวิญฺญาณํ 'อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ, จกฺขุสมฺผสฺโส 'อนิจฺโจติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ 'อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ ฯเปฯ มโน 'อนิจฺโจติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ, ธมฺมา 'อนิจฺจาติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ 'อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ. สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ. สมาหิตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ยถาภูตํ โอกฺกายตีติ. ปญฺจมํ.

๖. ชีวกมฺพวนปฏิสลฺลานสุตฺตํ

[๑๖๑] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ ชีวกมฺพวเน. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ฯเปฯ ปฏิสลฺลีนา[๒] โข[๓] ภิกฺขเว[๔] โยคมาปชฺถ. ปฏิสลฺลีนสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ยถาภูตํ โอกฺกายติ. กิญฺจ ภิกฺขเว ยถาภูตํ โอกฺกายติ. จกฺขุ 'อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ, รูปา 'อนิจฺจาติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ, จกฺขุวิญฺญาณํ 'อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ, จกฺขุสมฺผสฺโส 'อนิจฺโจติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ

---

[๑] "ปกฺขายตีติปิ ปาโฐ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิสลฺลาเน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ 'อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ ฯเปฯ มโน 'อนิจฺโจติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ. ธมฺมา ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ 'อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอกฺกายติ. ปฏิสลฺลีนา ภิกฺขเว โยคมาปชฺถ. ปฏิสลฺลีนสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ยถาภูตํ โอกฺกายตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. โกฏฺฐิกอนิจฺจสุตฺตํ

[๑๖๒] อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

"ยํ โข โกฏฺฐิก อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. กิญฺจ โกฏฺฐิก อนิจฺจํ. จกฺขุ [๑] โกฏฺฐิก อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. รูปา อนิจฺจา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. จกฺขุสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. รสา อนิจฺจา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ชิวฺหาวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ชิวฺหาสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยมฺปิทำ

---

[๑] เท.,อิ. โข

ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนิจฺจำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ธมฺมา อนิจฺจา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. มโนวิญฺญาณำ อนิจฺจำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. มโนสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนิจฺจำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยำ โข โกฏฺฐิก อนิจฺจำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ. สตฺตมำ.

๘. โกฏฺฐิกทุกฺขสุตฺตำ

[๑๖๓] อถ โข ฯเปฯ วิหเรยฺยนฺติ.

“ยำ โข โกฏฺฐิก ทุกฺขำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. กิญฺจ โกฏฺฐิก ทุกฺขำ. จกฺขุำ โข โกฏฺฐิก ทุกฺขำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. รูปา ทุกฺขา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. จกฺขุวิญฺญาณำ ทุกฺขำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. จกฺขุสมฺผสฺโส ทุกฺโข, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ ทุกฺขำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน ทุกฺโข, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ธมฺมา ทุกฺขา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. มโนวิญฺญาณำ ทุกฺขำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. มโนสมฺผสฺโส ทุกฺโข, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ ทุกฺขำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยำ โข โกฏฺฐิก ทุกฺขำ, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ. อฏฺฐมำ.

๙. โกฏฺฐิกอนตฺตสุตฺตํ

[๑๖๔] เอกมนฺตํ ฯเปฯ วิหเรยฺยนฺติ.

"โย โข โกฏฺฐิก อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. โก จ โกฏฺฐิก อนตฺตา. จกฺขุ โข โกฏฺฐิก อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. รูปา อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. จกฺขุวิญฺญาณํ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. จกฺขุสมฺผสฺโส อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ชิวฺหา อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ธมฺมา อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺโส ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. โย โข โกฏฺฐิก อนตฺตา. ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ. นวมํ.

๑๐. มิจฺฉาทิฏฺฐิปหานสุตฺตํ

[๑๖๕] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข[๑] โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหียฺยตีติ.

"จกฺขุ โข ภิกฺขุ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. รูเป อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. จกฺขุสมฺผสฺสํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหียฺยติ

[๑] ฉ.,เท. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

ฯเปฯ ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขๆ วา ทุกฺขๆ วา อทุกฺขมสุขๆ วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. เอวๆ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวๆ ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหียฺยตีติ. ทสมๆ.

๑๑. สกฺกายทิฏฺฐิปหานสุตฺตๆ

[๑๖๖] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ฯเปฯ เอตทโวจ "กถๆ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถๆ ปสฺสโต สกฺกายทิฏฺฐิ ปหียฺยตีติ.

"จกฺขุๆ โข ภิกฺขุ ทุกฺขโต ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. รูเป ทุกฺขโต ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. จกฺขุวิญฺญาณๆ ทุกฺขโต ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. จกฺขุสมฺผสฺสๆ ทุกฺขโต ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิฏฺฐิ ปหียฺยติ ฯเปฯ ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขๆ วา ทุกฺขๆ วา อทุกฺขมสุขๆ วา, ตมฺปิ ทุกฺขโต ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. เอวๆ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวๆ ปสฺสโต สกฺกายทิฏฺฐิ ปหียฺยตีติ. เอกาทสมๆ.

๑๒. อตฺตานุทิฏฺฐิปหานสุตฺตๆ

[๑๖๗] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ฯเปฯ เอตทโวจ "กถๆ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถๆ ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหียฺยตีติ.

"จกฺขุๆ โข ภิกฺขุ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. รูเป อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. จกฺขุวิญฺญาณๆ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. จกฺขุสมฺผสฺสๆ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหียฺยติ. ยมฺปิทำ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตๆ สุขๆ วา ทุกฺขๆ วา อทุกฺขมสุขๆ วา, ตมฺปิ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ

ปหิยฺยติ ฯเปฯ ชิวฺหํ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหิยฺยติ ฯเปฯ มนํ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหิยฺยติ. ธมฺเม ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสํ ฯเปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหิยฺยตีติ. เอวํ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวํ ปสฺสโต อตฺตานุทิฏฺฐิ ปหิยฺยตีติ. ทุวาทสมं.

ปฐโม นนฺทิกฺขยวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

นนฺทิกฺขเยน จตฺตาโร ชีวกมฺพวเน ทุเว
โกฏฺฐิเกน ตโย วุตฺตา มิจฺฉาสกฺกายอตฺตโนติ.

(๑๗) ๒. สฏฺฐิเปยฺยาลวคฺโค

๑. อชฺฌตฺตอนิจฺจฉนฺทสุตฺตํ

[๑๖๘] “ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. กิญฺจ ภิกฺขเว อนิจฺจํ. จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ.

๒. อชฺฌตฺตอนิจฺจราคสุตฺตํ

[๑๖๙] “ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ราโค ปหาตพฺโพ. กิญฺจ ภิกฺขเว อนิจฺจํ. จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ราโค ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา ตตฺร โว ราโค ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ, ตตฺร โว ราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ราโค ปหาตพฺโพติ.

๓. อชฺฌตฺตอนิจฺจฉนฺทราคสุตฺตํ

[๑๗๐] “ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กิญฺจ ภิกฺขเว อนิจฺจํ. จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา, ตตฺร โว ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ, ตตฺร โว ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๔-๖. ทุกฺขฉนฺทาทิสุตฺตํ

[๑๗๑-๑๗๓] "ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กิญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ. จกฺขุ๎ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา ฯเปฯ มโน ทุกฺโข, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๗-๙. อนตฺตฉนฺทาทิสุตฺตํ

[๑๗๔-๑๗๖] "โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โก[๑] จ ภิกฺขเว อนตฺตา. จกฺขุ๎ ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ ฯเปฯ ฆานํ อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ชิวฺหา อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ ฯเปฯ มโน อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๑๐-๑๒. พาหิรานิจฺจฉนฺทาทิสุตฺตํ

[๑๗๗-๑๗๙] "ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กิญฺจ

---

[๑] อิ. กิญฺจิ

ภิกฺขเว อนิจฺจํ. รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. สทฺทา อนิจฺจา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. คนฺธา อนิจฺจา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. รสา อนิจฺจา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โผฏฺฐพฺพา อนิจฺจา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ธมฺมา อนิจฺจา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๑๓ - ๑๕. พาหิรทุกฺขฉนฺทาทิสุตฺตํ

[๑๘๐ - ๑๘๒] “ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กิญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ. รูปา ภิกฺขเว ทุกฺขา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา ทุกฺขา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๑๖ - ๑๘. พาหิรานตฺตฉนฺทาทิสุตฺตํ

[๑๘๓ - ๑๘๕] “โย ภิกฺขเว อนตฺตา. ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โก จ ภิกฺขเว อนตฺตา. รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท

ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๑๙. อชฺฌตฺตาตีตานิจฺจสุตฺตํ

[๑๘๖] “จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อตีตํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา อตีตา ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ อตีโต. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ มนสฺมิปิ นิพฺพินฺทติ นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ ‘วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๒๐. อชฺฌตฺตานาคตานิจฺจสุตฺตํ

[๑๘๗] “จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อนาคตํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา อนาคตา ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ อนาคโต. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๒๑. อชฺฌตฺตปจฺจุปฺปนฺนานิจฺจสุตฺตํ

[๑๘๘] “จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา ปจฺจุปฺปนฺนา ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ ปจฺจุปฺปนฺโน. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๒๒ - ๒๔. อชฺฌตฺตาตีตาทิทุกฺขสุตฺตำ

[๑๘๙ - ๑๙๑] “จกฺขุำ ภิกฺขเว ทุกฺขำ อตีตำ อนาคตำ ปจฺจุปฺปนฺนำ ฯเปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา ฯเปฯ มโน ทุกฺโข อตีโต อนาคโต ปจฺจุปฺปนฺโน. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๒๕ - ๒๗. อชฺฌตฺตาตีตาทิอนตฺตสุตฺตำ

[๑๙๒ - ๑๙๔] “จกฺขุำ ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตำ อนาคตำ ปจฺจุปฺปนฺนำ ฯเปฯ ชิวฺหา อนตฺตา ฯเปฯ มโน อนตฺตา อตีโต อนาคโต ปจฺจุปฺปนฺโน. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๒๘ - ๓๐. พาหิราตีตาทิอนิจฺจสุตฺตำ

[๑๙๕ - ๑๙๗] รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนิจฺจา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๓๑ - ๓๓. พาหิราตีตาทิทุกฺขสุตฺตำ

[๑๙๘ - ๒๐๐] “รูปา ภิกฺขเว ทุกฺขา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา ทุกฺขา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. เอวำ ปสฺสำ ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๓๔-๓๖. พาหิราตีตาทิอนตฺตสุตฺตํ

[๒๐๑-๒๐๓] "รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนตฺตา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๓๗. อชฺฌตฺตาตีตยทนิจฺจสุตฺตํ

[๒๐๔] "จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อตีตํ. ยํ อนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา อตีตา, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ อตีโต, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๓๘. อชฺฌตฺตานาคตยทนิจฺจสุตฺตํ

[๒๐๕] "จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อนาคตํ. ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา อนาคตา, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ อนาคโต.

ยทนิจฺจำ ตำ ทุกฺขำ, ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ ฯเปฯ เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๓๙. อชฺฌตฺตปจฺจุปฺปนฺนยทนิจฺจสุตฺตำ

[๒๐๖] "จกฺขุำ ภิกฺขเว อนิจฺจำ ปจฺจุปฺปนฺนำ. ยทนิจฺจำ ตำ ทุกฺขำ, ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา ปจฺจุปฺปนฺนา, ยทนิจฺจำ ตำ ทุกฺขำ, ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ ฯเปฯ เอวำ ปสฺสำ ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๔๐-๔๒. อชฺฌตฺตาตีตาทิยำทุกฺขสุตฺตำ

[๒๐๗ - ๒๐๙] "จกฺขุำ ภิกฺขเว ทุกฺขำ อตีตำ อนาคตำ ปจฺจุปฺปนฺนำ. ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ ฯเปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา ฯเปฯ มโน ทุกฺโข อตีโต อนาคโต ปจฺจุปฺปนฺโน, ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ. เอวำ ปสฺสำ ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๔๓ - ๔๕. อชฺฌตฺตาตีตาทิยทนตฺตสุตฺตํ

[๒๑๐ - ๒๑๒] "จกฺขุ ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ. ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ ฯเปฯ ชิวฺหา อนตฺตา ฯเปฯ มโน อนตฺตา อตีโต อนาคโต ปจฺจุปฺปนฺโน, ยทนตฺตา ตํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๔๖ - ๔๘. พาหิราตีตาทิยทนิจฺจสุตฺตํ

[๒๑๓ - ๒๑๕] "รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. ยทนิจฺจํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตทนิจฺจนฺติ. ยทนิจฺจํ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตทนิจฺจนฺติ. ยทนิจฺจนฺ

ธมฺมา ทุกฺขา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตา, ยทนตฺตา ตำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ. เอวำ ปสฺสำ ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๕๒ – ๕๔ พาหิราตีตาทิยทนตฺตสุตฺตำ

[๒๑๙ - ๒๒๑] "รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. ยทนตฺตา ตำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนตฺตา อตีตา อนาคตา ปจฺจุปฺปนฺนา. ยทนตฺตา ตำ 'เนตำ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตำ ยถาภูตำ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพำ. เอวำ ปสฺสำ ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๕๕. อชฺฌตฺตายตนอนิจฺจสุตฺตำ

[๒๒๒] "จกฺขุำ ภิกฺขเว อนิจฺจำ ฯเปฯ ชิวฺหา อนิจฺจา ฯเปฯ มโน อนิจฺโจ. เอวำ ปสฺสำ ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๕๖. อชฺฌตฺตายตนทุกฺขสุตฺตำ

[๒๒๓] "จกฺขุำ ภิกฺขเว ทุกฺขำ ฯเปฯ ชิวฺหา ทุกฺขา. กาโย ทุกฺโข. มโน ทุกฺโข. เอวำ ปสฺสำ ฯเปฯ นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๕๗. อชฺฌตฺตายตนอนตฺตสุตฺตํ

[๒๒๔] "จกฺขุ ภิกฺขเว อนตฺตา ฯเปฯ ชิวฺหา อนตฺตา. กาโย อนตฺตา. มโน อนตฺตา. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๕๘. พาหิรายตนอนิจฺจสุตฺตํ

[๒๒๕] "รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนิจฺจา. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๕๙. พาหิรายตนทุกฺขสุตฺตํ

[๒๒๖] "รูปา ภิกฺขเว ทุกฺขา. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา ทุกฺขา. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

๖๐. พาหิรายตนอนตฺตสุตฺตํ

[๒๒๗] "รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา. สทฺทา ฯเปฯ คนฺธา ฯเปฯ รสา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ ธมฺมา อนตฺตา. เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ.

สฏฺฐิเปยฺยาโล สมตฺโต.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉนฺเทนฏฺฐารสา โหนฺติ อตีเตน จ เทฺว นว
ยทนิจฺจาฏฺฐารสา วุตฺตา ตโย อชฺฌตฺตพาหิรา
เปยฺยาโล สฏฺฐิโก วุตฺโต พุทฺเธนาทิจฺจพนฺธุนาติ.

สฏฺฐิ สุตฺตนฺตานิ.

(๑๘) ๓. สมุทฺทวคฺโค

๑. ปฐมสมุทฺทสุตฺตํ

[๒๒๘] "สมุทฺโท สมุทฺโทติ ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ, เนโส ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย สมุทฺโท. มหา เอโส ภิกฺขเว อุทกราสิ มหา อุทกณฺณโว. จกฺขุ์ ภิกฺขเว ปุริสสฺส สมุทฺโท, ตสฺส รูปมโย เวโค. โย ตํ รูปมยํ เวคํ สหติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตริ จกฺขุสมุทฺทํ สอุมฺมึ สาวฏฺฏ์ สคาหํ สรกฺขสํ, ติณฺโณ ปารคโต ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณ ฯเปฯ ชิวฺหา ภิกฺขเว ปุริสสฺส สมุทฺโท, ตสฺส รสมโย เวโค. โย ตํ รสมยํ เวคํ สหติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตริ ชิวฺหาสมุทฺทํ สอุมฺมึ สาวฏฺฏ์ สคาหํ สรกฺขสํ, ติณฺโณ ปารคโต ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณ ฯเปฯ มโน ภิกฺขเว ปุริสสฺส สมุทฺโท, ตสฺส ธมฺมมโย เวโค. โย ตํ ธมฺมมยํ[๑] เวคํ สหติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตริ มโนสมุทฺทํ สอุมฺมึ สาวฏฺฏ์ สคาหํ สรกฺขสํ, ติณฺโณ ปารคโต ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณติ. อิทมโวจ ฯเปฯ สตฺถา

"โย อิมํ สมุทฺทํ สคาหํ สรกฺขสํ
สอุมฺมึ [๒] ภยํ ทุตฺตรํ อจฺจตริ
สเวทคู วุสิตพฺรหฺมจริโย
โลกนฺตคู ปารคโตติ วุจฺจตีติ. ปฐมํ.

---

๑ อิ. ธมฺมเวคํ ๒ ฉ. สาวฏฺฏ์ สภยํ เท. สอูมึ สาวฏฺฏ์ สภยํ.

๒. ทุติยสมุทฺทสุตฺตํ

[๒๒๙] "สมุทฺโท สมุทฺโทติ ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ, เนโส ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย สมุทฺโท, มหา เอโส ภิกฺขเว อุทกราสิ มหา อุทกณฺณโว. สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย สมุทฺโท.[๑] เอตฺถายํ สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี ปชา สเทวมนุสฺสา เยภุยฺเยน สมุทฺทา[๒] กนฺตา กุลกชาตา[๒] กุลคุณฺฑิกชาตา[๓] มุญฺชปพฺพชภูตา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ สํสารํ นาติวตฺตนฺติ ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย สมุทฺโท. เอตฺถายํ สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี ปชา สเทวมนุสฺสา เยภุยฺเยน สมุทฺทา[๒] กนฺตา กุลกชาตา[๒] กุลคุณฺฑิกชาตา[๓] มุญฺชปพฺพชภูตา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ สํสารํ นาติวตฺตนฺตีติ.

"ยสฺส ราโค จ โทโส จ อวิชฺชา จ วิราชิตา
โส อิมํ สมุทฺทํ สคาหํ สรกฺขสํ สอุมฺมิภยं สุทุตฺตรं[๔] อจฺจตริ.
สงฺคาติโค[๕] มจฺจุชโห นิรูปธิ ปหาสิ[๖] ทุกฺขํ อปุนพฺภวาย
อตฺถงฺคโต โส น ปมานเมติ[๗] อโมหยี มจฺจุราชนฺติ พฺรูมีติ. ทุติยं.

---

[๑] อิ. สมุทฺโทติ. [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. สมุนฺนา ตนฺตากุลกชาตา.
[๓] สี. คุลคุณฺฑิกชาตา ฉ.,เท. กุลคณฺฑิกชาตา อิ. คุณคุณิกชาตา [๔] ฉ.,เท.,อิ. ทุตฺตรํ
[๕] "สงฺคาติโคติปิ ปาโฐ. [๖] อิ. ปหาย [๗] ฉ.,เท. น ปุเนติ

๓. พาหิติกปมสุตฺตํ

[๒๓๐] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว พาหิติโก อามิสคตํ พหิสํ คมฺภีเร อุทกรหเท ปกฺขิเปยฺย, ตเมนํ อญฺญตโร อามิสจกฺขุ มจฺโฉ คิเลยฺย. เอวํ หิ โส ภิกฺขเว มจฺโฉ คิลพหิโส[๑] นาหิติกสฺส อนยํ อาปนฺโน พฺยสนํ อาปนฺโน ยถากามกรณีโย พาหิติกสฺส.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ฉ ยิเม พหิสา โลกสฺมึ อนยาย สตฺตานํ วธาย[๒] ปาณีนํ. กตเม ฉ.

สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คิลพหิโส มารสฺส, อนยํ อาปนฺโน พฺยสนํ อาปนฺโน ยถากามกรณีโย ปาปิมโต ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คิลพหิโส มารสฺส, อนยํ อาปนฺโน พฺยสนํ อาปนฺโน ยถากามกรณีโย ปาปิมโต.

สนฺติ [๓] ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ น อภินนฺทติ น อภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น คิลพหิโส มารสฺส, อเภทิ พหิสํ, ปริเภทิ พหิสํ, น อนยํ อาปนฺโน น พฺยสนํ อาปนฺโน น ยถากามกรณีโย ปาปิมโต ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. คิพิตพหิโส. [๒] อิ. พฺยาธาย. [๓] ฉ.,เท. จ.

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, ตญฺเจ ภิกฺขุ น อภินนฺทติ น อภิวทติ น อชฺโฌสาย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น คิลพฺพิโส มารสฺส, อเภทิ พฺพิสํ ปริเภทิ พฺพิสํ น อนยํ อาปนฺโน น พฺยสนํ อาปนฺโน น ยถากามกรณีโย ปาปิมโตติ. ตติยํ.

๔. ขีรรุกฺโขปมสุตฺตํ

[๒๓๑] "ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ โย ราโค โส อตฺถิ, โย โทโส โส อตฺถิ โย โมโห โส อตฺถิ, โย ราโค โส อปฺปหีโน, โย โทโส โส อปฺปหีโน, โย โมโห โส อปฺปหีโน, ตสฺส ปริตฺตา เจปิ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, ปริยาทิยนฺเตวสฺส[๑] จิตฺตํ. โก ปน วาโท อธิมตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ. โย ภิกฺขเว ราโค โส อตฺถิ, โย โทโส โส อตฺถิ, โย โมโห โส อตฺถิ, โย ราโค โส อปฺปหีโน, โย โทโส โส อปฺปหีโน, โย โมโห โส อปฺปหีโน ฯเปฯ

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ โย ราโค โส อตฺถิ, โย โทโส โส อตฺถิ, โย โมโห โส อตฺถิ, โย ราโค โส อปฺปหีโน, โย โทโส โส อปฺปหีโน, โย โมโห โส อปฺปหีโน, ตสฺส ปริตฺตา เจปิ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, ปริยาทิยนฺเตวสฺส

[๑] อิ. ปริยาทิยนฺเตวาสฺส, เอวมุปริปิ.

จิตฺตำ. โก ปน วาโท อธิมตฺตานำ. ตำ กิสฺส เหตุ. โย ภิกฺขเว ราโค โส อตฺถิ, โย โทโส โส อตฺถิ, โย โมโห โส อตฺถิ, โย ราโค โส อปฺปหีโน, โย โทโส โส อปฺปหีโน, โย โมโห โส อปฺปหีโน.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ขีรรุกฺโข อสฺสตฺโถ วา นิโคฺรธโ วา มิลกฺขุ[๑] วา อุทุมฺพโร วา ทหโร ตรุโณ โกมารโก, ตเมนำ ปุริโส ติณฺหาย กุธาริยา[๒] ยโต ยโต ภินฺเทยฺย[๓] อาคจฺเฉยฺย ขีรนฺติ.

เอวำ ภนฺเต. ตำ กิสฺส เหตุ.

"ยำ หิ ภนฺเต ขีรำ ตำ อตฺถีติ.

"เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ โย ราโค โส อตฺถิ, โย โทโส โส อตฺถิ, โย โมโห โส อตฺถิ, โย ราโค โส อปฺปหีโน, โย โทโส โส อปฺปหีโน, โย โมโห โส อปฺปหีโน, ตสฺส ปริตฺตา เจปิ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถำ อาคจฺฉนฺติ, ปริยาทิยนฺเตวสฺส จิตฺตำ, โก ปน วาโท อธิมตฺตานำ. ตำ กิสฺส เหตุ. โย ภิกฺขเว ราโค โส อตฺถิ, โย โทโส โส อตฺถิ, โย โมโห โส อตฺถิ, โย ราโค โส อปฺปหีโน, โย โทโส โส อปฺปหีโน, โย โมโห โส อปฺปหีโน ฯเปฯ

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยสุ รเสสุ โย ราโค โส อตฺถิ ฯเปฯ

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ โย ราโค โส อตฺถิ, โย โทโส โส อตฺถิ, โย โมโห โส อตฺถิ, โย ราโค โส อปฺปหีโน, โย โทโส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปิลกฺโข, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กุฐาริยา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อาภินฺเทยฺย, เอวมุปริปิ.

โส อปฺปหีโน, โย โมโห โส อปฺปหีโน, ตสฺส ปริตฺตา เจปิ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, ปริยาทิยนฺเตวสฺส จิตฺตํ. โก ปน วาโท อธิมตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ. โย ราโค[๑] โส อตฺถิ, โย โทโส โส อตฺถิ, โย โมโห โส อตฺถิ, โย ราโค โส อปฺปหีโน, โย โทโส โส อปฺปหีโน, โย โมโห โส อปฺปหีโน.

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ โย ราโค โส นตฺถิ, โย โทโส โส นตฺถิ, โย โมโห โส นตฺถิ, โย ราโค โส ปหีโน, โย โทโส โส ปหีโน, โย โมโห โส ปหีโน, ตสฺส อธิมตฺตา เจปิ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ. โก ปน วาโท ปริตฺตานํ.

ตํ กิสฺส เหตุ.

โย ภิกฺขเว ราโค โส นตฺถิ, โย โทโส โส นตฺถิ, โย โมโห โส นตฺถิ, โย ราโค โส ปหีโน, โย โทโส โส ปหีโน, โย โมโห โส ปหีโน ฯเปฯ

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยสุ รเสสุ ฯเปฯ มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ โย ราโค โส นตฺถิ, โย โทโส โส นตฺถิ, โย โมโห โส นตฺถิ, โย ราโค โส ปหีโน, โย โทโส โส ปหีโน, โย โมโห โส ปหีโน, ตสฺส อธิมตฺตา เจปิ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ. โก ปน วาโท ปริตฺตานํ.

ตํ กิสฺส เหตุ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โย ภิกฺขเว ราโค

โย ภิกฺขเว ราโค โส นตฺถิ, โย โทโส โส นตฺถิ, โย โมโห โส นตฺถิ, โย ราโค โส ปหีโน, โย โทโส โส ปหีโน, โย โมโห โส ปหีโน. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ขีรรุกฺโข อสฺสตฺโถ วา นิโคฺรโธ วา มิลกฺขุ วา อุทุมฺพโร วา สุกฺโข โกฬาโป เตโรวสฺสิโก,[๑] ตเมนํ ปุริโส ติณฺหาย กุธาริยา ยโต ยโต ภินฺเทยฺย[๒] อาคจฺเฉยฺย ขีรนฺติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

ตํ กิสฺส เหตุ.

"ยํ หิ ภนฺเต ขีรํ, ตํ นตฺถีติ."[๓]

"เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ โย ราโค โส นตฺถิ, โย โทโส โส นตฺถิ, โย โมโห โส นตฺถิ, โย ราโค โส ปหีโน, โย โทโส โส ปหีโน, โย โมโห โส ปหีโน, ตสฺส อธิมตฺตา เจปิ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ. โก ปน วาโท ปริตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ. โย ราโค โส นตฺถิ, โย โทโส โส นตฺถิ, โย โมโห โส นตฺถิ, โย ราโค โส ปหีโน, โย โทโส โส ปหีโน, โย โมโห โส ปหีโน ฯเปฯ

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยสุ รเสสุ ฯเปฯ

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ โย ราโค โส นตฺถิ, โย โทโส โส นตฺถิ, โย โมโห โส นตฺถิ, โย ราโค โส ปหีโน, โย โทโส

---

[๑] อิ. เถโรวสฺสิโก [๒] อิ. อาภินฺเทยฺย [๓] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

โส ปหีโน, โย โมโห โส ปหีโน, ตสฺส อธิมตฺตา เจปิ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ. โก ปน วาโท ปริตฺตานํ.

ตํ กิสฺส เหตุ.

โย ภิกฺขเว ราโค โส นตฺถิ, โย โทโส โส นตฺถิ, โย โมโห โส นตฺถิ, โย ราโค โส ปหีโน, โย โทโส โส ปหีโน, โย โมโห โส ปหีโนติ. จตุตฺถํ

๕. โกฏฺฐิกสุตฺตํ

[๒๓๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโก พาราณสิยํ วิหรนฺติ อิสิปตเน มิคทาเย. อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตं นิสินฺโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ

“กึ นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต จกฺขุ รูปานํ สญฺโญชนํ, รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนํ, ฯเปฯ ชิวฺหา รสานํ สญฺโญชนํ, รสา ชิวฺหาย สญฺโญชนํ ฯเปฯ มโน ธมฺมานํ สญฺโญชนํ, ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนนฺติ.

“น โข อาวุโส โกฏฺฐิก จกฺขุ รูปานํ สญฺโญชนํ, น รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ. ฯเปฯ น ชิวฺหา รสานํ สญฺโญชนํ, น รสา ชิวฺหาย สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ

ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ. ฯเปฯ น มโน ธมฺมานำ สญฺโญชนำ, น ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนำ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยำ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส กาโพ จ พลิพทฺโท โอทาโต จ พลิพทฺโท เอเกน ทาเมน วา โยตฺเตน วา สัยุตฺตา อสฺสุ, โย นุ โข เอวำ วเทยฺย 'กาโพ พลิพทฺโท โอทาตสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนำ, โอทาโต พลิพทฺโท กาพสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนนฺติ. สมฺมา นุ โข โส วทมาโน วเทยฺยาติ.

โน เหตำ อาวุโส.

น โข อาวุโส กาโพ พลิพทฺโท โอทาตสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนำ, นปิ โอทาโต พลิพทฺโท กาพสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนำ, เยน จ โข เต เอเกน ทาเมน วา โยตฺเตน วา สัยุตฺตา, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ.

เอวเมว โข อาวุโส น จกฺขุ รูปานำ สญฺโญชนำ, น รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนำ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยำ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ ฯเปฯ น ชิวฺหา รสานำ สญฺโญชนำ ฯเปฯ น มโน ธมฺมานำ สญฺโญชนำ, น ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนำ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยำ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ.

จกฺขุ วา อาวุโส รูปานำ สญฺโญชนำ อภวิสฺส, รูปา วา จกฺขุสฺส สญฺโญชนำ, นยิทำ พฺรหฺมจริยวาโส ปญฺญาเยถ สมฺมาทุกฺขกฺขยาย, ยสฺมา จ โข อาวุโส น จกฺขุ รูปานำ สญฺโญชนำ, น รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนำ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยำ

ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ, ตสฺมา พฺรหฺมจริยวาโส ปญฺญายติ สมฺมาทุกฺขกฺขยาย ฯเปฯ

ชิวฺหา วา อาวุโส รสานํ สญฺโญชนํ อภวิสฺส, รสา วา ชิวฺหาย สญฺโญชนํ, นยิทํ พฺรหฺมจริยวาโส ปญฺญาเยถ สมฺมาทุกฺขกฺขยาย, ยสฺมา จ โข อาวุโส น ชิวฺหา รสานํ สญฺโญชนํ, น รสา ชิวฺหาย สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ, ตสฺมา พฺรหฺมจริยวาโส ปญฺญายติ สมฺมาทุกฺขกฺขยาย ฯเปฯ

มโน วา อาวุโส ธมฺมานํ สญฺโญชนํ อภวิสฺส, ธมฺมา วา มนสฺส สญฺโญชนํ, นยิทํ พฺรหฺมจริยวาโส ปญฺญาเยถ สมฺมาทุกฺขกฺขยาย, ยสฺมา จ โข อาวุโส น มโน ธมฺมานํ สญฺโญชนํ, น ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ, ตสฺมา พฺรหฺมจริยวาโส ปญฺญายติ สมฺมาทุกฺขกฺขยาย.

อิมินาเปตํ อาวุโส ปริยาเยน เวทิตพฺพํ, ยถา น จกฺขุ รูปานํ สญฺโญชนํ, น รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ ฯเปฯ น ชิวฺหา รสานํ สญฺโญชนํ ฯเปฯ น มโน ธมฺมานํ สญฺโญชนํ, น ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ.

สํวิชฺชติ โข อาวุโส ภควโต จกฺขุ, ปสฺสติ ภควา จกฺขุนา รูปี, ฉนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา, สํวิชฺชติ โข อาวุโส ภควโต โสตํ, สุณาติ ภควา โสเตน สทฺทํ,

ฉนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา. สวิชฺชติ โข อาวุโส ภควโต ฆานํ, ฆายติ ภควา ฆาเนน คนฺธํ, ฉนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา. สวิชฺชติ โข อาวุโส ภควโต ชิวฺหา, สายติ ภควา ชิวฺหาย รสํ, ฉนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา. สวิชฺชติ โข อาวุโส ภควโต กาโย, ผุสติ ภควา กาเยน โผฏฺฐพฺพํ, ฉนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา. สวิชฺชติ โข อาวุโส ภควโต มโน, วิชานาติ[๑] ภควา มนสา ธมฺมํ, ฉนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา.

อิมินา โข เอตํ อาวุโส ปริยาเยน เวทิตพฺพํ, ยถา น จกฺขุ รูปานํ สญฺโญชนํ, น รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ. น โสตํ ฯเปฯ น ฆานํ ฯเปฯ น ชิวฺหา รสานํ สญฺโญชนํ, น รสา ชิวฺหาย สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ, น กาโย ฯเปฯ น มโน ธมฺมานํ สญฺโญชนํ, น ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. กามภูสุตฺตํ

[๒๓๓] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อานนฺโท อายสฺมา จ กามภู โกสมฺพิยํ วิหรนฺติ โฆสิตาราเม. อถ โข อายสฺมา กามภู สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ

---

[๑] อิ. ชานาติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. กามภู.

นิสินฺโน โข อายสฺมา กามภู อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ

"กึ นุ โข อาวุโส อานนฺท จกฺขุ รูปานํ สญฺโญชนํ, รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนํ ฯเปฯ ชิวฺหา รสานํ สญฺโญชนํ, รสา ชิวฺหาย สญฺโญชนํ ฯเปฯ มโน ธมฺมานํ สญฺโญชนํ, ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนนฺติ.

"น โข อาวุโส กามภู[๒] จกฺขุ รูปานํ สญฺโญชนํ, น รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ ฯเปฯ น ชิวฺหา รสานํ สญฺโญชนํ, น รสา ชิวฺหาย สญฺโญชนํ ฯเปฯ น มโน ธมฺมานํ สญฺโญชนํ, น ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนํ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนํ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส กาโฬ จ พลิพทฺโท โอทาโต จ พลิพทฺโท เอเกน ทาเมน วา โยตฺเตน วา สํยุตฺตา อสฺสุ. โย นุ โข เอวํ วเทยฺย 'กาโฬ พลิพทฺโท โอทาตสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนํ, โอทาโต พลิพทฺโท กาฬสฺส[๑] พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนนฺติ. สมฺมา นุ โข โส วทมาโน วเทยฺยาติ.

โน เหตํ อาวุโส.

น โข อาวุโส กาโฬ พลิพทฺโท โอทาตสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนํ, นปิ โอทาโต พลิพทฺโท กาฬสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนํ. เยน จ โข เต เอเกน ทาเมน วา โยตฺเตน วา สํยุตฺตา, ตํ ตตฺถ สญฺโญชนนฺติ.[๒] "เอวเมว โข อาวุโส น จกฺขุ รูปานํ สญฺโญชนํ, น รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนํ ฯเปฯ น ชิวฺหา

---

[๑] อิ. โอทาตสฺส

[๒] ฉ.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

ฯเปฯ น มโน ฯเปฯ ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยำ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนนฺติ. ฉฏฺฐำ.

๗. อุทายีสุตฺตำ

[๒๓๔] เอกำ สมยำ อายสฺมา จ อานนฺโท อายสฺมา จ อุทายี โกสมฺพิยำ วิหรนฺติ โฆสิตาราเม. อถ โข อายสฺมา อุทายี สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ. เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุทายี อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจ

"ยเถว นุ โข อาวุโส อานนฺท อยำ กาโย ภควตา อเนกปริยาเยน อกฺขาโต วิวโฏ ปกาสิโต 'อิติปายำ กาโย อนตฺตาติ. สกฺกา เอวเมวำ[๑] วิญฺญาณมฺปิทำ อาจิกฺขิตุำ เทเสตุำ ปญฺญเปตุำ ปฏฺฐเปตุำ วิวริตุำ วิภชิตุำ อุตฺตานีกาตุำ 'อิติปิทำ วิญฺญาณำ อนตฺตาติ.

"ยเถว โข อาวุโส อุทายิ อยำ กาโย ภควตา อเนกปริยาเยน อกฺขาโต วิวโฏ ปกาสิโต 'อิติปายำ กาโย อนตฺตาติ. สกฺกา เอวเมวำ วิญฺญาณมฺปิทำ อาจิกฺขิตุำ เทเสตุำ ปญฺญเปตุำ ปฏฺฐเปตุำ วิวริตุำ วิภชิตุำ อุตฺตานีกาตุำ 'อิติปิทำ วิญฺญาณำ อนตฺตาติ.

จกฺขุญฺจ อาวุโส ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณนฺติ.

"เอวมาวุโสติ.

"โย จาวุโส เหตุ, โย จ ปจฺจโย จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปาทาย, โส จ เหตุ, โส จ ปจฺจโย สพฺเพน สพฺพำ สพฺพถา สพฺพำ อปริเสสา[๒] นิรุชฺเฌยฺย, อปิ นุ โข จกฺขุวิญฺญาณำ ปญฺญาเยถาติ.

โน เหตำ อาวุโส.

---

[๑] ฉ., เท. เอวเมว [๒] ฉ.,เท. อปริเสสำ อิ. อปริเสโส

"อิมินาปิ โข เอตํ อาวุโส ปริยาเยน ภควตา อกฺขาตํ วิวฏฺฏ ปกาสิตํ 'อิติปิทำ วิญฺญาณำ อนตฺตาติ ฯเปฯ

ชิวฺหญฺจาวุโส ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณนฺติ.

"เอวมาวุโสติ.

"โย จาวุโส เหตุ, โย จ ปจฺจโย ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย, โส จ เหตุ, โส จ ปจฺจโย สพฺเพน สพฺพำ สพฺพถา สพฺพำ อปริเสสา[๑] นิรุชฺเฌยฺย, อปิ นุ โข ชิวฺหาวิญฺญาณำ ปญฺญาเยถาติ.

โน เหตำ อาวุโส.

"อิมินาปิ โข เอตำ อาวุโส ปริยาเยน ภควตา อกฺขาตำ วิวฏฺฏ ปกาสิตำ "อิติปิทำ วิญฺญาณำ อนตฺตาติ ฯเปฯ

"มนญฺจาวุโส ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณนฺติ.

"เอวมาวุโสติ.

"โย จาวุโส เหตุ, โย จ ปจฺจโย มโนวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย, โส จ เหตุ, โส จ ปจฺจโย สพฺเพน สพฺพำ สพฺพถา สพฺพำ อปริเสสา นิรุชฺเฌยฺย, อปิ นุ โข มโนวิญฺญาณำ ปญฺญาเยถาติ.

โน เหตำ อาวุโส.

"อิมินาปิ โข เอตำ อาวุโส ปริยาเยน ภควตา อกฺขาตำ วิวฏฺฏ ปกาสิตำ 'อิติปิทำ วิญฺญาณำ อนตฺตาติ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส ปุริโส สารตฺถิโก สารคเวสี สารปริเยสนำ จรมาโน ติณฺหำ กุธารึ อาทาย วนำ ปวิเสยฺย, โส ตตฺถ ปสฺเสยฺย มหนฺตำ กทลิกฺขนฺธำ อุชุำ นวำ อกุกุกุฏกชาตกำ,[๒] ตเมนำ มูเล ฉินฺเทยฺย,

---

[๑] ฉ.,เท. อปริเสสำ อิ. อปริเสโส, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อกุกุกุกชาตำ

มูเล ฉิตฺวา อคฺเค ฉินฺเทยฺย, อคฺเค เฉตฺวา ปตฺตวฏฺฏึ วินิพฺภุชฺเชยฺย. โส ตตฺถ เผคฺคุมฺปิ นาธิคจฺเฉยฺย กุโต สารํ; เอวเมว โข อาวุโส ภิกฺขุ ฉสุ ผสฺสายตนเนสุ เนวตฺตานํ น อตฺตนิยํ สมนุปสฺสติ, โส เอวํ สมนุปสฺสนฺโต น กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ, อนุปาทิยํ น ปริตสฺสติ, อปริตสฺสํ ปจฺจตฺตญฺเญว ปรินิพฺพายติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตं พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรอิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. สตฺตมं.

๘. อาทิตฺตปริยายสุตฺตํ

[๒๓๕] "อาทิตฺตปริยายं โว ภิกฺขเว ธมฺมปริยายं เทเสสฺสามิ, ตं สุณาถ. กตโม จ [๑] ภิกฺขเว อาทิตฺตปริยาโย ธมฺมปริยาโย. วรํ ภิกฺขเว ตตฺตาย อโยสลากาย อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย[๒] สญฺโชติภูตาย จกฺขุนฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, น เตฺวว จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ อนุพฺยญฺชนโส นิมิตฺตคฺคาโห. นิมิตฺตสฺสาทคธิตํ[๓] วา ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ติฏฺฐมานํ ติฏฺเจยฺย อนุพฺยญฺชนสฺสาทคธิตं วา, ภิกฺขเว ตสฺมึ เจ สมเย กาลं กเรยฺย. ฐานเมตं วิชฺชติ, ยं ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรं คตึ คจฺเฉยฺย นิรยं วา ติรจฺฉานโยนึ วา. อิมं โขหं ภิกฺขเว อาทีนวं ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

วรํ ภิกฺขเว ติณฺเหน อโยสงฺกุนา อาทิตฺเตน สมฺปชฺชลิเตน สญฺโชติภูเตน โสตินฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, น เตฺวว โสตวิญฺเญยฺเยสุ สทฺเทสุ อนุพฺยญฺชนโส นิมิตฺตคฺคาโห. นิมิตฺตสฺสาทคธิตं วา ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ติฏฺฐมานํ ติฏฺเจยฺย อนุพฺยญฺชนสฺสาทคธิตं วา, ตสฺมึ เจ สมเย กาลं กเรยฺย, ฐานเมตं วิชฺชติ, ยं ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรं คตึ คจฺเฉยฺย นิรยं วา ติรจฺฉานโยนึ วา.

---

[๑] อิ. โส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สโชติภูตาย เอวมุปริปิ.
[๓] "นิมิตฺตสฺสาเทคธิตนฺติปิ ปาโจ. ฉ.,เท. นิมิตฺตสฺสาทคถิตं. เอวมุปริปิ.

อิมํ โขหํ ภิกฺขเว อาทีนวํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

วรํ ภิกฺขเว ติณฺเหน นขจฺเฉทเนน อาทิตฺเตน สมฺปชฺชลิเตน สญฺโชติภูเตน ฆานินฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, น เตฺวว ฆานวิญฺเญยฺเยสุ คนฺเธสุ อนุพฺยญฺชนโส นิมิตฺตคฺคาโห. นิมิตฺตสฺสาทคธิตํ วา ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ติฏฺฐมานํ ติฏฺเฐยฺย อนุพฺยญฺชนสฺสาทคธิตํ วา ตสฺมึ เจ สมเย กาลํ กเรยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชติ, ยํ ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ คจฺเฉยฺย นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วา. อิมํ โขหํ ภิกฺขเว อาทีนวํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

วรํ ภิกฺขเว ติณฺเหน ขุเรน อาทิตฺเตน สมฺปชฺชลิเตน สญฺโชติภูเตน ชิวฺหินฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, น เตฺวว ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยสุ รเสสุ อนุพฺยญฺชนโส นิมิตฺตคฺคาโห. นิมิตฺตสฺสาทคธิตํ วา ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ติฏฺฐมานํ ติฏฺเฐยฺย อนุพฺยญฺชนสฺสาทคธิตํ วา, ตสฺมึ เจ สมเย กาลํ กเรยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชติ, ยํ ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ คจฺเฉยฺย นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วา. อิมํ โขหํ ภิกฺขเว อาทีนวํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

วรํ ภิกฺขเว ติณฺหาย สตฺติยา อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย สญฺโชติภูตาย กายินฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, น เตฺวว กายวิญฺเญยฺเยสุ โผฏฺฐพฺเพสุ อนุพฺยญฺชนโส นิมิตฺตคฺคาโห. นิมิตฺตสฺสาทคธิตํ วา ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ติฏฺฐมานํ ติฏฺเฐยฺย อนุพฺยญฺชนสฺสาทคธิตํ วา, ตสฺมึ เจ สมเย กาลํ กเรยฺย. ฐานเมตํ วิชฺชติ, ยํ ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ คจฺเฉยฺย นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วา. อิมํ โขหํ ภิกฺขเว อาทีนวํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

วรํ ภิกฺขเว โสตฺตึ,[๑] โสตฺตึ โข ปนาหํ ภิกฺขเว วณฺณึ

[๑] อิ. สุตฺตึ, เอวมุปริปิ.

ชีวิตานํ[๑] วทามิ, อผลํ ชีวิตานํ วทามิ, โมมูหํ ชีวิตานํ วทามิ, น เตฺวว ตถารูเป วิตกฺเก วิตกฺเกยฺย, ยถารูปานํ วิตกฺกานํ วสงฺคโต สงฺฆํ ภินฺเทยฺย. อิมํ โขหํ[๒] ภิกฺขเว วญฺฌํ ชีวิตานํ อาทีนวํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

ตตฺถ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'ติฏฺฐตุ ตาว ตตฺตาย อโยสลากาย อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย สญฺโชติภูตาย จกฺขุนฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, หนฺทาหํ อิทเมว มนสิกโรมิ, อิติ จกฺขุ์ อนิจฺจํ, รูปา อนิจฺจา, จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, จกฺขุสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ.

ติฏฺฐตุ ตาว ติณฺเหน อโยสงฺกุนา อาทิตฺเตน สมฺปชฺชลิเตน สญฺโชติภูเตน โสตินฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, หนฺทาหํ อิทเมว มนสิกโรมิ, อิติ โสตํ อนิจฺจํ, สทฺทา อนิจฺจา, โสตวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, โสตสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ โสตสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ.

ติฏฺฐตุ ตาว ติณฺเหน นขจฺเฉทเนน อาทิตฺเตน สมฺปชฺชลิเตน สญฺโชติภูเตน ฆานินฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, หนฺทาหํ อิทเมว มนสิกโรมิ, อิติ ฆานํ อนิจฺจํ, คนฺธา อนิจฺจา, ฆานวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ฆานสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ ฯเปฯ ตมฺปิ อนิจฺจํ.

ติฏฺฐตุ ตาว ติณฺเหน ขุเรน อาทิตฺเตน สมฺปชฺชลิเตน สญฺโชติภูเตน ชิวฺหินฺทฺริยํ สมฺปลิมฏฺฐํ, หนฺทาหํ อิทเมว มนสิกโรมิ, อิติ ชิวฺหา อนิจฺจา, รสา อนิจฺจา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ อนิจฺจํ,

[๑] "ชีวิกานฺติปิ ปาโฐ. [๒] ฉ.,เท. ขฺวาหํ

ชิวฺหาสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทำ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ ฯเปฯ ตมฺปิ อนิจฺจำ.

ติฏฺฐตุ ตาว ติณฺหาย สตฺติยา อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย สณฺโชติภูตาย กายินฺทฺริยำ สมฺปลิมฏฺฐำ, หนฺทาหำ อิทเมว มนสิกโรมิ, อิติ กาโย อนิจฺโจ, โผฏฺฐพฺพา อนิจฺจา, กายวิญฺญาณำ อนิจฺจำ, กายสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทำ กายสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ ฯเปฯ ตมฺปิ อนิจฺจำ.

ติฏฺฐตุ ตาว โสตฺตำ, หนฺทาหำ อิทเมว มนสิกโรมิ, อิติ มโน อนิจฺโจ, ธมฺมา อนิจฺจา, มโนวิญฺญาณำ อนิจฺจำ, มโนสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตมฺปิ อนิจฺจำ.

เอวำ ปสฺสำ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ ฯเปฯ ยมฺปิทำ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตำ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทำ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณำ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ.[๑] อยำ โข ภิกฺขเว อาทิตฺตปริยาโย ธมฺมปริยาโยติ. อฏฺฐมำ.

๙. ปฐมหตฺถปาโทปมสุตฺตำ

[๒๓๖] "หตฺเถสุ ภิกฺขเว สติ อาทานนิกฺเขปนำ ปญฺญายติ, ปาเทสุ สติ อภิกฺกมปฏิกฺกโม ปญฺญายติ, ปพฺเพสุ สติ สมฺมิญฺชนปสารณำ ปญฺญายติ, กุจฺฉิสฺมึ สติ ชิฆจฺฉาปิปาสา

[๑] อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

ปญฺญายติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว จกฺขุสฺมึปิ สติ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ สุขทุกฺขกฺ ฯเปฯ ชิวฺหาย สติ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ สุขทุกฺขกฺ ฯเปฯ มนสฺมึ สติ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ สุขทุกฺขกฺ ฯเปฯ

หตฺเถสุ ภิกฺขเว อสติ อาทานนิกฺเขปนกฺ น ปญฺญายติ, ปาเทสุ อสติ อภิกฺกมปฏิกฺกโม น ปญฺญายติ, ปพฺเพสุ อสติ สมฺมิญฺชนปสารณกฺ น ปญฺญายติ, กุจฺฉิสฺมึ อสติ ชิฆจฺฉาปิปาสา น ปญฺญายติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว จกฺขุสฺมึ อสติ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา นุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ สุขทุกฺขกฺ ฯเปฯ ชิวฺหาย อสติ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา นุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ สุขทุกฺขกฺ ฯเปฯ มนสฺมึ อสติ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา นุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ สุขทุกฺขนฺติ. นวมกฺ.

๑๐. ทุติยหตฺถปาโทปมสุตฺตกฺ

[๒๓๗] "หตฺเถสุ ภิกฺขเว สติ อาทานนิกฺเขปนกฺ โหติ, ปาเทสุ สติ อภิกฺกมปฏิกฺกโม โหติ, ปพฺเพสุ สติ สมฺมิญฺชนปสารณกฺ โหติ, กุจฺฉิสฺมึ สติ ชิฆจฺฉาปิปาสา โหติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว จกฺขุสฺมึ สติ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ สุขทุกฺขกฺ ฯเปฯ ชิวฺหาย สติ ฯเปฯ มนสฺมึ สติ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ สุขทุกฺขนฺติ.[๑]

หตฺเถสุ ภิกฺขเว อสติ อาทานนิกฺเขปนกฺ น โหติ, ปาเทสุ อสติ อภิกฺกมปฏิกฺกโม น โหติ, ปพฺเพสุ อสติ สมฺมิญฺชนปสารณกฺ น โหติ, กุจฺฉิสฺมึ อสติ ชิฆจฺฉาปิปาสา น โหติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว จกฺขุสฺมึ อสติ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา นุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตกฺ

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุขกฺ ทุกฺขกฺ ฯเปฯ หตฺเถสุ.

สุขทุกฺขํ ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ มนสฺมึ อสติ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา นุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขนฺติ. ทสมํ.

ตติโย สมุทฺทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว สมุทฺทา พาฬิสิโก[๒] ขีรรุกฺเขน โกฏฺฐิโก
กามภู อุทายิ เจว อาทิตฺเตน จ อฏฺฐมํ
หตฺถปาทปพฺพา[๓] เจว วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

---

[๑] อิ. พาฬิสิโก.

[๒] ฉ.,เท. หตฺถปาทูปมา เทฺวติ อิ. หตฺถปาทุมา ทุเว.

(๑๙.) ๔. อาสีวิสวคฺโค

๑. อาสีวิโสปมสุตฺตํ

[๒๓๘] "เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน. อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว จตฺตาโร อาสีวิสา อุคฺคเตชา โฆรวิสา. อถ ปุริโส อาคจฺเฉยฺย ชีวิตุกาโม อมริตุกาโม สุขกาโม ทุกฺขปฏิกูโล. ตเมนํ เอวํ วเทยฺยุ "อิเม เต อมฺโภ ปุริส จตฺตาโร อาสีวิสา อุคฺคเตชา โฆรวิสา, กาเลน กาลํ อุฏฺฐาเปตพฺพา,[๑] กาเลน กาลํ นฺหาเปตพฺพา กาเลน กาลํ โภเชตพฺพา, กาเลน กาลํ ปเวเสตพฺพา.[๒] ยทา จ โข เต อมฺโภ ปุริส อิเมสํ จตุนฺนํ อาสีวิสานํ อุคฺคเตชานํ โฆรวิสานํ อญฺญตโร วา อญฺญตโร วา กุปฺปิสฺสติ. ตโต ตฺวํ อมฺโภ ปุริส มรณํ วา นิคจฺฉสิ,[๓] มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, ยํ เต อมฺโภ ปุริส กรณียํ, ตํ กโรหีติ.

อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส ภีโต จตุนฺนํ อาสีวิสานํ อุคฺคเตชานํ โฆรวิสานํ เยน วา เตน วา ปลาเยถ. ตเมนํ เอวํ[๔] วเทยฺยุ 'อิเม [๕] เต อมฺโภ ปุริส ปญฺจ วธกา ปจฺจตฺถิกา ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธา 'ยตฺเถว นํ ปสฺสิสฺสาม, ตตฺเถว ชีวิตา โวโรเปสฺสามาติ, ยํ เต อมฺโภ ปุริส กรณียํ, ตํ กโรหีติ.

อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส ภีโต จตุนฺนํ อาสีวิสานํ อุคฺคเตชานํ โฆรวิสานํ ภีโต ปญฺจนฺนํ วธกานํ ปจฺจตฺถิกานํ เยน วา เตน วา ปลาเยถ ตเมนํ เอวํ วเทยฺยุ 'อยนฺเต อมฺโภ ปุริส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วุฏฺฐาเปตพฺพา. [๒] ฉ.,เท. สเวเสตพฺพา. [๓] อิ. นิคจฺฉิสฺสสิ.
[๔] อิ. เอวสทฺโท น ทิสฺสติ. [๕] ฉ.,เท. โข

ฉฏฺโจ อนฺตรจโร วธโก อุกฺขิตฺตาสิโก ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺโธ ‘ยตฺเถว นํ ปสฺสิสฺสามิ, ตตฺเถว สิโร ปาเตสฺสามีติ. ยํ เต อมฺโภ ปุริส กรณียํ, ตํ กโรหีติ.

อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส ภีโต จตุนฺนํ อาสีวิสานํ อุคฺคเตชานํ โฆรวิสานํ ภีโต ปญฺจนฺนํ วธกานํ ปจฺจตฺถิกานํ ภีโต ฉฏฺฐสฺส อนฺตรจรสฺส วธกสฺส อุกฺขิตฺตาสิกสฺส เยน วา เตน วา ปลาเยถ. โส ปสฺเสยฺย สุญฺญํ คามํ, ยญฺญเทว ฆรํ ปวิเสยฺย, ริตฺตกํเยว ปวิเสยฺย, ตุจฺฉกํเยว ปวิเสยฺย, สุญฺญกํเยว ปวิเสยฺย. ยญฺญเทว ภาชนํ ปริมเสยฺย, ริตฺตกํเยว ปริมเสยฺย, ตุจฺฉกํเยว ปริมเสยฺย, สุญฺญกํเยว ปริมเสยฺย. ตเมนํ เอวํ วเทยฺยุ ‘อิทานิ อมฺโภ ปุริส อิมํ สุญฺญคามํ โจรา คามฆาตา[๑] ปวิสนฺติ, ยํ เต อมฺโภ ปุริส กรณียํ, ตํ กโรหีติ.

อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส ภีโต จตุนฺนํ อาสีวิสานํ อุคฺคเตชานํ โฆรวิสานํ, ภีโต ปญฺจนฺนํ วธกานํ ปจฺจตฺถิกานํ ภีโต ฉฏฺฐสฺส อนฺตรจรสฺส วธกสฺส อุกฺขิตฺตาสิกสฺส ภีโต โจรานํ คามฆาตานํ เยน วา เตน วา ปลาเยถ. โส ปสฺเสยฺย มหนฺตํ อุทกณฺณวํ โอริมํ ตีรํ สาสงฺกํ สปฺปฏิภยํ, ปาริมํ ตีรํ เขมํ อปฺปฏิภยํ. นตฺถสฺส[๒] นาวา สนฺตารณี อุตฺตรเสตุ วา อปารา ปารํ คมนาย.

อถ โข ภิกฺขเว ตสฺส ปุริสสฺส เอวมสฺส ‘อยํ โข มหา อุทกณฺณโว โอริมํ ตีรํ สาสงฺกํ สปฺปฏิภยํ, ปาริมํ ตีรํ เขมํ อปฺปฏิภยํ นตฺถสฺส[๓] นาวา สนฺตารณี อุตฺตรเสตุ วา อปารา

---

[๑] ฉ.,เท. คามฆาตถ ปวิสนฺติ อิ. คามฆาตกา วธิสฺสนฺติ [๒] ฉ.,เท.,อิ. น จสฺส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นตฺถิ

ปารำ คมนาย. ยนฺนูนาหำ ติณกฏฺฐสาขาปลาสำ สงฺกฑฺฒิตฺวา กุลลำ พนฺธิตฺวา ตำ กุลลำ นิสฺสาย หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ วายมมาโน โสตฺถินา ปารำ คจฺเฉยฺยนฺติ.

อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส ติณกฏฺฐสาขาปลาสำ สงฺกฑฺฒิตฺวา กุลลำ พนฺธิตฺวา ตำ กุลลำ นิสฺสาย หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ วายมมาโน โสตฺถินา ปารำ คจฺเฉยฺย, ติณฺโณ ปารคโต ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณ.

อุปมา โข มยายำ ภิกฺขเว กตา อตฺถสฺส วิญฺญาปนาย, อยญฺเจตฺถ อตฺโถ 'จตฺตาโร อาสีวิสา อุคฺคเตชา โฆรวิสาติ โข ภิกฺขเว จตุนฺนเมตำ มหาภูตานำ อธิวจนำ, ปจฺวีธาตุยา อาโปธาตุยา เตโชธาตุยา วาโยธาตุยา.

'ปญฺจ วธกา ปจฺจตฺถิกาติ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนเมตำ อุปาทานกฺขนฺธานำ อธิวจนำ. เสยฺยถีทำ. รูปูปาทานกฺขนฺธสฺส[๑] เวทนูปาทานกฺขนฺธสฺส สญฺญูปาทานกฺขนฺธสฺส สงฺขารูปาทานกฺขนฺธสฺส วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺธสฺส.

'ฉฏฺโฐ อนฺตรจโร วธโก อุกฺขิตฺตาสิโกติ โข ภิกฺขเว นนฺทิราคสฺเสตำ อธิวจนำ.

'สุญฺญคาโมติ โข ภิกฺขเว ฉนฺนเมตำ[๒] อชฺฌตฺติกานำ อายตนานำ อธิวจนำ.

จกฺขุโต เจปิ นำ ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อุปปริกฺขติ, ริตฺตกำเยว ขายติ ตุจฺฉกำเยว ขายติ, สุญฺญกำเยว ขายติ. โสตโต เจปิ นำ ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อุปปริกฺขติ, ริตฺตกำเยว ขายติ, ตุจฺฉกำเยว ขายติ, สุญฺญกำเยว

[๑] อิ. รูปูปาทานกฺขนฺโธ [๒] อิ. ฉนฺนำ, เอวมุปริปิ.

ขายติ. ฆานโต เจปิ นํ ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อุปปริกฺขติ, ริตฺตกเยว ขายติ, ตุจฺฉกเยว ขายติ, สุญฺญกเย เยว ขายติ. ชิวฺหาโต เจปิ นํ ภิกฺขเว ฯปฯ กายโต เจปิ นํ ภิกฺขเว ฯปฯ มนโต เจปิ นํ ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อุปปริกฺขติ, ริตฺตกเยว ขายติ, ตุจฺฉกเยว ขายติ, สุญฺญกเยว ขายติ.

'โจรา คามฆาตาติ โข ภิกฺขเว ฉนฺนเนตํ พาหิรานํ อายตนานํ อธิวจนํ. จกฺขุ๎ ภิกฺขเว หญฺญติ มนาปามนาเปสุ รูเปสุ. โสตํ ภิกฺขเว ฯเปฯ ฆานํ ภิกฺขเว ฯเปฯ ชิวฺหา ภิกฺขเว หญฺญติ มนาปามนาเปสุ รเสสุ. กาโย ภิกฺขเว ฯเปฯ มโน ภิกฺขเว หญฺญติ มนาปามนาเปสุ ธมฺเมสุ.

'มหาอุทกณฺณโวติ โข ภิกฺขเว จตุนฺนเนตํ โอฆานํ อธิวจนํ กาโมฆสฺส ภโวฆสฺส ทิฏฺโฐฆสฺส อวิชฺโชฆสฺส.

'โอริมํ ตีรํ สาสงฺกํ สปฺปฏิภยนฺติ โข ภิกฺขเว สกฺกายสฺเสตํ อธิวจนํ.

'ปาริมํ ตีรํ เขมํ อปฺปฏิภยนฺติ โข ภิกฺขเว นิพฺพานสฺเสตํ อธิวจนํ.

'กุลฺลนฺติ โข ภิกฺขเว อริยสฺเสตํ อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อธิวจนํ. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ.

'หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ วายมมาโนติ[๑] โข ภิกฺขเว วิริยารมฺภสฺเสตํ อธิวจนํ.

'ติณฺโณ ปารคโต ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณติ โข ภิกฺขเว อรหโต เอตํ อธิวจนนฺติ. ปฐมํ.

---

[๑] เท.,อิ. วายาโมติ

๒. รโถปมสุตฺตํ

[๒๓๙] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเเจ ว ธมฺเม สุขโสมนสฺสพหุโล วิหรติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยาย. กตเมหิ ตีหิ. อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ, โภชเน มตฺตญฺญู ชาคริยํ อนุยุตฺโต.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สංวรං อาปชฺชติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธं ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสं สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพं ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมं วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนं มนินฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สุภูมิยं จาตุมฺมหาปเถ อาชญฺญรโถ ยุตฺโต อสฺสฏฺฐิโต โอธตปโตโท, ตเมนํ ทกฺโข โยคฺคาจริโย อสฺสทมฺมสารถิ อภิรูหิตฺวา วาเมน หตฺเถน รสฺมิโย คเหตฺวา ทกฺขิเณน หตฺเถน ปโตทं คเหตฺวา เยนิจฺฉกं ยทิจฺฉกं สาเรยฺยาปิ ปจฺจาสาเรยฺยาปิ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิเมสं ฉนฺนं อินฺทฺริยานं อารกฺขาย สิกฺขติ, สญฺญมาย สิกฺขติ, ทมาย สิกฺขติ, อุปสมาย สิกฺขติ. เอวं โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โภชเน มตฺตญฺญู โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารๆ อาหาเรติ 'เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย, อิติ ปุราณญฺจ เวทนๆ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนๆ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส วณๆ อาลิมฺเปยฺย ยาวเทว เสวนตฺถาย[๑] เสยฺยถา วา ปน อกฺขๆ อพฺภญฺเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส นิตฺถรณตฺถาย; เอวเมว[๒] โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารๆ อาหาเรติ 'เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย, อิติ ปุราณญฺจ เวทนๆ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนๆ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ. เอวๆ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โภชเน มตฺตญฺญู โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคริยๆ อนุยุตฺโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวสๆ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตๆ ปริโสเธติ, รตฺติยา ปฐมๆ ยามๆ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตๆ ปริโสเธติ, รตฺติยา มชฺฌิมๆ ยามๆ ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยๆ กปฺเปติ ปาเทน ปาทๆ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญๆ มนสิกริตฺวา, รตฺติยา ปจฺฉิมๆ ยามๆ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตๆ ปริโสเธติ. เอวๆ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคริยมนุยุตฺโต โหติ. อิเมหิ [๓] ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม สุขโสมนสฺสพหุโล วิหรติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานๆ ขยายาติ. ทุติยๆ.

[๑] ฉ.,เท. โรหนตฺถาย อิ. โรปนตฺถาย [๒] ฉ.,เท.,อิ. เอวๆ [๓] ฉ.,เท.,อิ. โข.

๓. กุมฺโมปมสุตฺตํ

[๒๔๐] “ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว กุมฺโม กจฺฉโป สายณฺหสมยํ อนุนทีตีเร โคจรปสุโต อโหสิ. สิคาโลปิ[๑] โข ภิกฺขเว สายณฺหสมยํ อนุนทีตีเร โคจรปสุโต อโหสิ. อทฺทสา โข ภิกฺขเว กุมฺโม กจฺฉโป สิคาลํ ทูรโต ว โคจรปสุตํ, ทิสฺวาน โสณฺฑิปณฺจมานิ องฺคานิ สเก กปาเล สโมทหิตฺวา อปฺโปสฺสุกฺโก ตุณฺหีภูโต สงฺกสายติ. สิคาโลปิ โข ภิกฺขเว อทฺทส[๒] กุมฺมํ กจฺฉปึ ทูรโต ว โคจรปสุตํ, ทิสฺวาน เยน กุมฺโม กจฺฉโป, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา กุมฺมํ กจฺฉปึ ปจฺจุปฏฺฐิโต อโหสิ ‘ยทายํ กุมฺโม กจฺฉโป โสณฺฑิปณฺจมานํ องฺคานํ อณฺฑตรํ วา อณฺฑตรํ วา องฺคํ อภินินฺนาเมสฺสติ, ตตฺเถว จ[๓] นํ คเหตฺวา อุทฺทาลิตฺวา ขาทิสฺสามีติ. ยทา โข ภิกฺขเว กุมฺโม กจฺฉโป โสณฺฑิปณฺจมานํ องฺคานํ อณฺฑตรํ วา อณฺฑตรํ วา องฺคํ น อภินินฺนามิ. อถ สิคาโล กุมฺมมฺหา นิพฺพิชฺช ปกฺกามิ โอตารํ อลภมาโน.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตุมฺเหปิ มาโร ปาปิมา สตตํ สมิตํ ปจฺจุปฏฺฐิโต ‘อปฺเปว นามาหํ อิเมสํ จกฺขุโต วา โอตารํ ลเภยฺยํ ฯเปฯ ชิวฺหาโต วา โอตารํ ลเภยฺยํ ฯเปฯ มนโต วา โอตารํ ลเภยฺยนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารา วิหรถ, จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา มา นิมิตฺตคฺคาหิโน อหุวตฺถ, มา อนุพฺยญฺชนคฺคาหิโน, ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุ. ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชถ, รกฺขถ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชถ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธं ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย

รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย มา นิมิตฺตคฺคาหิโน อหุวตฺถ, มา อนุพฺยญฺชนคฺคาหิโน, ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสංวุตं วิหรนฺตं อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุं. ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชถ, รกฺขถ มนินฺทฺริยं, มนินฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชถ. ยโต ตุมฺเห ภิกฺขเว อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารา วิหริสฺสถ. อถ ตุมฺเหหิปิ มาโร ปาปิมา นิพฺพิชฺช ปกฺกมิสฺสติ โอตารं อลภมาโน กุมฺมมฺหาว สิคาโลติ.

กุมฺโมว[๑] องฺคานิ สเก กปาเล สโมทหं ภิกฺขุ มโนวิตกฺเก[๒] อนิสฺสิโต อญฺญมเหฐยาโน ปรินิพฺพุโต น อุปวเทยฺย กญฺจีติ. ตติยं.

๔. ปฐมทารุกฺขนฺโธปมสุตฺตं

[๒๔๑] เอกं สมยं ภควา โกสมฺพิยं[๓] วิหรติ คงฺคาย นทิยา ตีเร. อทฺทสา โข ภควา มหนฺตं ทารุกฺขนฺธं คงฺคาย นทิยา ตีเร โสเตน วุยฺหมานं, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ปสฺสถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว อมุं มหนฺตं ทารุกฺขนฺธं คงฺคาย นทิยา โสเตน วุยฺหมานนฺติ.

เอวं ภนฺเต.

"สเจ โข ภิกฺขเว ทารุกฺขนฺโธ น โอริมं ตีรं อุปคจฺฉติ, น ปาริมं ตีรं อุปคจฺฉติ, น มชฺเฌ สංสีทิสฺสติ, น ถเล อุสฺสาทิสฺสติ,[๔] น มนุสฺสคฺคาโห คาหิยติ,[๕] น อมนุสฺสคฺคาโห คาหิยติ, น อาวฏฺฏคฺคาโห คาหิยติ, น อนฺโตปูติ ภวิสฺสติ. เอวं หิ โส ภิกฺขเว ทารุกฺขนฺโธ สมุทฺทนินฺโน ภวิสฺสติ สมุทฺทโปโณ สมุทฺทปพฺภาโร. ตं

---

[๑] ฉ.,อิ. กุมฺโมว องฺคานิ สเก กปาเล
สโมทหं ภิกฺขุ มโนวิตกฺเก
อนิสฺสิโต อญฺญมเหฐยาโน
ปรินิพฺพุโต น อุปวเทยฺย กญฺจีติ. ตติยं.

[๒] อิ. มโนวิตกฺโก

[๓] สฺยา. อชฺเฌยं

[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุสฺสีทิสฺสติ.

[๕] ฉ.,เท. คเหสฺสติ.

กิสฺส เหตุ. สมุทฺทนินฺโน ภิกฺขเว คงฺคาย นทิยา โสโต สมุทฺทโปโณ สมุทฺทปพฺภาโร.

เอวเมว โข ภิกฺขเว, สเจ ตุมฺเหปิ น โอริมำ ตีรำ อุปคจฺฉถ, น ปาริมำ ตีรำ อุปคจฺฉถ, น มชฺเฌ สำสีทิสฺสถ, น ถเล อุสฺสาทิสฺสถ,[๑] น มนุสฺสคฺคาโห คาหิยติ,[๒] น อมนุสฺสคฺคาโห คาหิยติ,[๓] น อาวฏฺฏคฺคาโห คาหิยติ,[๒] น อนฺโตปูติ ภวิสฺสติ. เอวำ ตุมฺเห ภิกฺขเว นิพฺพานนินฺนา ภวิสฺสถ, นิพฺพานโปณา นิพฺพานปพฺภารา. ตำ กิสฺส เหตุ. นิพฺพานนินฺนา ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ นิพฺพานโปณา นิพฺพานปพฺภาราติ.

เอวำ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ "กึ นุ โข ภนฺเต โอริมำ ตีรำ, กึ ปาริมำ ตีรำ, โก มชฺเฌ สำสีทิโต,[๔] โก ถเล อุสฺสาโท, โก มนุสฺสคฺคาโห, โก อมนุสฺสคฺคาโห, โก อาวฏฺฏคฺคาโห, โก อนฺโตปูติภาโวติ.

"โอริมำ ตีรนฺติ โข ภิกฺขุ ฉนฺเนตำ อชฺฌตฺติกานำ อายตนานำ อธิวจนำ. 'ปาริมำ ตีรนฺติ โข ภิกฺขุ ฉนฺเนตำ[๕] พาหิรานำ อายตนานำ อธิวจนำ. 'มชฺเฌ สำสีทิโตติ[๖] โข ภิกฺขุ นนฺทิราคสฺเสตำ อธิวจนำ. 'ถเล อุสฺสาโทติ โข ภิกฺขุ อสฺมิมานสฺเสตำ อธิวจนำ.

กตโม จ ภิกฺขุ มนุสฺสคฺคาโห. อิธ ภิกฺขุ คิหีหิ สำสฏฺโฐ วิหรติ, สหนนฺทิ สหโสกี สุขิเตสุ สุขิโต ทุกฺขิเตสุ ทุกฺขิโต อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณีเยสุ อตฺตโน[๗] โยคำ อาปชฺชติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขุ มนุสฺสคฺคาโห.

---

๑ สี.,อิ. ภวิสฺสติ.
๒ ฉ.,เท.,อิ. อุสฺสีทิสฺสถ.
๓ สี.,เท. คเหสฺสติ ฉ. คเหสฺสถ อิ. เหสฺสถ
๔ ฉ.,เท.,อิ. สำสีโท.
๕ อิ. ฉนฺนำ
๖ ฉ.,เท.,อิ. สำสีโทติ.
๗ ฉ.,เท.,อิ. อตฺตนา เตสุ โยคำ

กตโม จ ภิกฺขุ อมนุสฺสคฺคาโห. อิธ ภิกฺขุ เอกจฺโจ อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ 'อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วาติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ อมนุสฺสคฺคาโห. 'อาวฏฺฏคฺคาโหติ โข ภิกฺขุ ปญฺจนฺเนตํ กามคุณานํ อธิวจนํ.

กตโม จ ภิกฺขุ อนฺโตปูติภาโว. อิธ ภิกฺขุ เอกจฺโจ ทุสฺสีโล โหติ, ปาปธมฺโม อสุจิ สงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิญฺโญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจารีปฏิญฺโญ อนฺโตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุกชาโต.[๑] อยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ อนฺโตปูติภาโวติ.

เตน โข ปน สมเยน นนฺโท โคปาลโก ภควโต อวิทูเร ิโต โหติ. อถ โข นนฺโท โคปาลโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "อหํ โข ภนฺเต น โอริมํ ตีรํ อุปคจฺฉามิ, น ปาริมํ ตีรํ อุปคจฺฉามิ, น มชฺเฌ สํสีทิสฺสามิ, น ถเล โอสีทิสฺสามิ,[๒] น [๓] มนุสฺสคฺคาโห คาหิยติ,[๔] น อมนุสฺสคฺคาโห คาหิยติ, น อาวฏฺฏคฺคาโห คาหิยติ, น อนฺโตปูติ ภวิสฺสามิ. สาธุ[๕] ลเภยฺยาหํ ภนฺเต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทนฺติ.

"เตนหิ ตฺวํ นนฺท สามิกานํ คาโว นิยฺยาเทหีติ.[๖]

"คมิสฺสนฺติ ภนฺเต คาโว วจฺฉคิทฺธินิโยติ.

"นิยฺยาเทเหว ตฺวํ นนฺท สามิกานํ คาโวติ. อถ โข นนฺโท โคปาลโก สามิกานํ คาโว นิยฺยาเทตฺวา, เยน ภควา,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กสนนฺชาโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุสฺสีทิสฺสามิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มํ
[๔] ฉ.,เท. คเหสฺสติ อิ. คหิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๖] ฉ.,เท. นิยฺยาเตหีติ, เอวมุปริปิ.

เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ เอตทโวจ "นิยฺยาตา[๑] ภนฺเต สามิกานำ คาโว, ลเภยฺยาหำ ภนฺเต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชำ, ลเภยฺยำ อุปสมฺปทนฺติ.

อลตฺถ โข นนฺโท โคปาลโก ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชำ, อลตฺถ อุปสมฺปทนฺติ.[๒] อจิรูปสมฺปนฺโน จ ปนายสฺมา นนฺโท เอโก วูปกฏฺโฐ ฯเปฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา นนฺโท อรหตำ อโหสีติ. จตุตฺถำ.

๕. ทุติยทารุกฺขนฺโธปมสุตฺตำ

[๒๔๒] เอกำ สมยำ ภควา กิมฺมิลายำ.[๓] วิหรติ คงฺคาย นทิยา ตีเร. อทฺทสา โข ภควา มหนฺตำ ทารุกฺขนฺธำ คงฺคาย นทิยา โสเตน วุยฺหมานำ, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ปสฺสถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว อมุำ มหนฺตำ ทารุกฺขนฺธำ คงฺคาย นทิยา โสเตน วุยฺหมานนฺติ.

"เอวำ ภนฺเต ฯเปฯ เอวำ วุตฺเต, อายสฺมา กิมฺมิโล ภควนฺตำ เอตทโวจ 'กินฺนุโข ภนฺเต โอริมำ ตีรำ ฯเปฯ กตโม จ กิมฺมิล อนฺโตปูติภาโว. อิธ กิมฺมิล ภิกฺขุ อญฺญตรำ สงฺกิลิฏฺฐำ อาปตฺตึ อาปนฺโน โหติ, ยถารูปาย อาปตฺติยา น วุฏฺฐานำ ปญฺญายติ. อยำ วุจฺจติ กิมฺมิล อนฺโตปูติภาโวติ. ปญฺจมำ.

๖. อวสฺสุตปริยายสุตฺตำ

[๒๔๓] เอกำ สมยำ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. เตน โข ปน สมเยน กปิลวตฺถุวาสีนำ สกฺยานำ นวำ

---

[๑] ฉ.,เท. นิยฺยาติตา　อิ. นิยฺยาทิตา
[๒] เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. กิมิลายำ　อิ. กิพฺพิลายำ

สณฺฑาคารํ อจิรการิตํ โหติ อนชฺฌาวุฏฺฐํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เกนจิ วา มนุสฺสภูเตน. อถ โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ “อิธ ภนฺเต กปิลวตฺถุวาสีนํ[๑] สกฺยานํ นวํ สณฺฑาคารํ อจิรการิตํ อนชฺฌาวุฏฺฐํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เกนจิ วา มนุสฺสภูเตน, ตํ ภนฺเต ภควา ปฐมํ ปริภุญฺชตุ, ภควตา ปฐมํ ปริภุตฺตํ, ปจฺฉา กาปิลวตฺถวา สกฺยา ปริภุญฺชิสฺสนฺติ, ตทสฺส กปิลวตฺถุวาสีนํ[๑] สกฺยานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา, เยน นวํ สณฺฑาคารํ, เตนุปสงฺกมึสุ: อุปสงฺกมิตฺวา สพฺพสนฺถริสนฺถตํ สณฺฑาคารํ สนฺถริตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา อุทกมณิกํ ปติฏฺฐาเปตฺวา เตลปฺปทีปึ อาโรเปตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ “สพฺพสนฺถริสนฺถตํ ภนฺเต สณฺฑาคารํ, อาสนานิ ปญฺญตฺตานิ, อุทกมณิโก ปติฏฺฐาปิโต, เตลปฺปทีโป อาโรปิโต, ยสฺสทานิ ภนฺเต ภควา กาลํ มญฺญตีติ.

อถ โข ภควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน, เยน นวํ สณฺฑาคารํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา สณฺฑาคารํ ปวิสิตฺวา มชฺฌิมํ ถมฺภํ นิสฺสาย ปุรตฺถาภิมุโข นิสีทิ. ภิกฺขุสงฺโฆปิ โข ปาเท ปกฺขาเลตฺวา สณฺฑาคารํ ปวิสิตฺวา ปจฺฉิมํ ภิตฺตึ นิสฺสาย ปุรตฺถาภิมุโข นิสีทิ

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กาปิลวตฺถวานํ

ภควนฺตำเยว ปุรกฺขตฺวา. กาปิลวตฺถวาปิ [๑] สกฺยา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา สณฺฐาคารำ ปวิสิตฺวา ปุรตฺถิมำ ภิตฺตึ นิสฺสาย ปจฺฉามุขา นิสีทึสุ ภควนฺตำเยว ปุรกฺขตฺวา. อถ โข ภควา กาปิลวตฺถเว สกฺเย พหุเทว รตฺตึ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหำเสตฺวา อุยฺโยเชสิ "อภิกฺกนฺตา โข โคตม[๒] รตฺติ, ยสฺสทานิ กาลำ มญฺญถาติ. "เอวำ ภนฺเตติ [๓] กาปิลวตฺถวา สกฺยา ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณำ กตฺวา ปกฺกมึสุ.

อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเตสุ กาปิลวตฺถเวสุ สกฺเยสุ อายสฺมนฺตำ มหาโมคฺคลฺลานำ อามนฺเตสิ "วิคตถีนมิทฺโธ โข โมคฺคลฺลาน ภิกฺขุสงฺโฆ, ปฏิภาตุ ตำ โมคฺคลฺลาน ภิกฺขูนำ ธมฺมี กถา, ปิฏฺฐิ เม อาคิลายติ, ตมหำ อายมิสฺสามีติ. "เอวำ ภนฺเตติ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. อถ โข ภควา จตุคฺคุณำ สงฺฆาฏึ ปญฺญเปตฺวา ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยำ กปฺเปสิ ปาเทน ปาทำ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญำ มนสิกริตฺวา. ตตฺร โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขเวติ. "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส ปจฺจสฺโสสุำ. อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ "อวสฺสุตปริยายญฺจ โว อาวุโส เทเสสฺสามิ อนวสฺสุตปริยายญฺจ, ตำ สุณาถ, สาธุกำ มนสิ กโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส ปจฺจสฺโสสุำ. อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ "กถำ อาวุโส อวสฺสุโต โหติ. อิธาวุโส ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปำ ทิสฺวา ปิยรูเป รูเป อธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป

[๑] อิ. โข　[๒] ฉ.,เท.,อิ. โคตมา　[๓] ฉ.,เท.,อิ. โข

รูเป พฺยาปชฺชติ, อนุปฏฺฐิตกายสติ[๑] จ วิหรติ ปริตฺตเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ปิยรูเป ธมฺเม อธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป ธมฺเม พฺยาปชฺชติ, อนุปฏฺฐิตกายสติ[๑] จ วิหรติ ปริตฺตเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. อยํ วุจฺจตาวุโส ภิกฺขุ อวสฺสุโต จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ ฯเปฯ อวสฺสุโต ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยสุ รเสสุ ฯเปฯ อวสฺสุโต มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ.

เอวํวิหารึ จาวุโส ภิกฺขุ๋ จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ, ลเภเถว มาโร โอตารํ, ลเภถ มาโร อารมฺมณํ ฯเปฯ ชิวฺหาโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ ฯเปฯ มนโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ, ลเภเถว มาโร โอตารํ, ลเภถ มาโร อารมฺมณํ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส นฬาคารํ วา ติณาคารํ วา สุกฺขกาฬาสํ[๒] เตโรวสฺสิกํ, ปุรตฺถิมาย เจปิ นํ ทิสาย ปุริโส อาทิตฺตาย ติณุกฺกาย อุปสงฺกเมยฺย, ลเภเถว อคฺคิ โอตารํ, ลเภถ อคฺคิ อารมฺมณํ. ปจฺฉิมาย เจปิ นํ ทิสาย ปุริโส อาทิตฺตาย ติณุกฺกาย อุปสงฺกเมยฺย ฯเปฯ อุตฺตราย เจปิ นํ ทิสาย ฯเปฯ ทกฺขิณาย เจปิ นํ ทิสาย ฯเปฯ เหฏฺฐิมโต เจปิ นํ ฯเปฯ อุปริมโต เจปิ นํ ฯเปฯ ยโต กุโต เจปิ นํ ปุริโส อาทิตฺตาย ติณุกฺกาย อุปสงฺกเมยฺย, ลเภเถว อคฺคิ โอตารํ, ลเภถ อคฺคิ อารมฺมณํ; เอวเมว โข อาวุโส เอวํวิหารึ ภิกฺขุ๋ จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ, ลเภเถว มาโร โอตารํ, ลเภถ

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อนุปฏฺฐิตกายสฺสติ อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. สุขํ โกฬายํ

มาโร อารมฺมณํ, ฯเปฯ ชิวฺหาโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ ฯเปฯ มนโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ, ลเภเถว[๑] มาโร โอตารํ, ลเภถ มาโร อารมฺมณํ.

เอวํวิหาริญฺจาวุโส ภิกฺขุํ รูปา อธิภวฺสุ, น ภิกฺขุ รูเป อธิโภสิ. สทฺทา ภิกฺขุํ อธิภวฺสุ, น ภิกฺขุ สทฺเท อธิโภสิ. คนฺธา ภิกฺขุํ อธิภวฺสุ, น ภิกฺขุ คนฺเธ อธิโภสิ. รสา ภิกฺขุํ อธิภวฺสุ, น ภิกฺขุ รเส อธิโภสิ. โผฏฺฐพฺพา ภิกฺขุํ อธิภวฺสุ, น ภิกฺขุ โผฏฺฐพฺเพ อธิโภสิ. ธมฺมา ภิกฺขุํ อธิภวฺสุ, น ภิกฺขุ ธมฺเม อธิโภสิ. อยํ วุจฺจตาวุโส ภิกฺขุ รูปาธิภูโต สทฺทาธิภูโต คนฺธาธิภูโต รสาธิภูโต โผฏฺฐพฺพาธิภูโต ธมฺมาธิภูโต [๒] อนธิภูโต[๓] อธิภวฺสุ [๔] ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สงฺกิเลสิกา โปโนพฺภวิกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตึ ชาติชรามรณิยา. เอวํ โข อาวุโส อวสฺสุโต โหติ.

กถญฺจาวุโส อนวสฺสุโต โหติ, อิธาวุโส ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา ปิยรูเป รูเป นาธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป รูเป น พฺยาปชฺชติ, อุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ อปฺปมาณเจตโส. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ปิยรูเป ธมฺเม นาธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป ธมฺเม น พฺยาปชฺชติ, อุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ อปฺปมาณเจตโส. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญ วิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. อยํ วุจฺจตาวุโส ภิกฺขุ อนวสฺสุโต

---

[๑] อิ. ลภเตว
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อธิภูโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อนธิภู
[๔] ฉ.,เท.,อิ. นํ

จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ ฯเปฯ อยํ วุจฺจตาวุโส ภิกฺขุ อนวสฺสุโต ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยสุ รเสสุ ฯเปฯ อนวสฺสุโต มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ. เอวํวิหารึ จาวุโส ภิกฺขุ๋ จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ, เนว ลเภถ มาโร โอตารํ, น ลเภถ มาโร อารมฺมณํ ฯเปฯ ชิวฺหาโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ ฯเปฯ มนโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ, เนว ลเภถ มาโร โอตารํ, น ลเภถ มาโร อารมฺมณํ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส กูฏาคารสาลา[๑] วา พหลมตฺติกามทฺทาวิเลปนา,[๒] ปุรตฺถิมาย เจปิ [๓] ทิสาย ปุริโส อาทิตฺตาย ติณุกฺกาย อุปสงฺกเมยฺย, เนว ลเภถ อคฺคิ โอตารํ, น ลเภถ อคฺคิ อารมฺมณํ ฯเปฯ ปจฺฉิมาย เจปิ นํ ฯเปฯ อุตฺตราย เจปิ นํ. ทกฺขิณาย เจปิ นํ ฯเปฯ เหฏฺฐิมโต เจปิ นํ ฯเปฯ อุปริมโต เจปิ นํ ฯเปฯ ยโต กุโตจิ เจ ปุริโส [๓] อาทิตฺตาย ติณุกฺกาย อุปสงฺกเมยฺย เนว ลเภถ อคฺคิ โอตารํ, น ลเภถ อคฺคิ อารมฺมณํ. เอวเมว โข อาวุโส เอวํวิหารึ ภิกฺขุ๋ จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ, เนว ลเภเถว มาโร โอตารํ, น ลเภถ มาโร อารมฺมณํ ฯเปฯ ชิวฺหาโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ น ลเภเถว มาโร โอตารํ, น ลเภถ มาโร อารมฺมณํ. เอวํวิหารี จาวุโส ภิกฺขุ รูเป อธิโภสิ, น รูปา ภิกฺขุ๋ อธิภวึสุ, สทฺเท ภิกฺขุ อธิโภสิ, น สทฺทา ภิกฺขุ๋ อธิภวึสุ. คนฺเธ ภิกฺขุ อธิโภสิ, น คนฺธา ภิกฺขุ๋ อธิภวึสุ. รเส ภิกฺขุ อธิโภสิ, น รสา ภิกฺขุ๋ อธิภวึสุ. โผฏฺฐพฺเพ ภิกฺขุ อธิโภสิ, น โผฏฺฐพฺพา ภิกฺขุ๋ อธิภวึสุ. ธมฺเม ภิกฺขุ อธิโภสิ, น ธมฺมา ภิกฺขุ๋ อธิภวึสุ. อยํ วุจฺจตาวุโส ภิกฺขุ รูปาธิภู สทฺทาธิภู

---

[๑] ฉ.,เท. กูฏาคารํ วา สาลา วา อิ. กุฏาคารํ วา กุฏาคาร สาลา วา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. พหลมตฺติกา อทฺทาวเลปนา [๓] ฉ.,เท.,อิ. นํ

คนฺธาธิภู รสาธิภู โผฏฺฐพฺพาธิภู ธมฺมาธิภู [๑] อธิโภสิ เต ปาปเก อกุสเล ธมฺเม สงฺกิเลสิเก โปโนพฺภวิเก สทเร ทุกฺขวิปาเก อายตึ ชาติชรามรณิเย. เอวํ โข อาวุโส อนวสฺสุโต โหตีติ. อถ โข ภควา วุฏฺฐหิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อามนฺเตสิ "สาธุ สาธุ โข โมคฺคลฺลาน, สาธุ โข ตฺวํ โมคฺคลฺลาน ภิกฺขูนํ อวสฺสุตปริยายญฺจ อนวสฺสุตปริยายญฺจ อภาสีติ.

อิทมโวจ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, สมนุญฺโญ สตฺถา อโหสิ. อตฺตมนา เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ทุกฺขธมฺมสุตฺตํ

[๒๔๔] "ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺเพสํ เยว ทุกฺขธมฺมานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. อถ โข ปนสฺส กามา ทิฏฺฐา โหนฺติ, ยถาสฺส กาเม ปสฺสโต โย กาเมสุ กามฉนฺโท กามเสฺนโห กามมุจฺฉา กามปริฬาโห, โส นานุเสติ. ตถา โข ปนสฺส จาโร จ วิหาโร จ อนุพนฺโธ[๒] โหติ, ยถา จรนฺตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา นานุสฺสวนฺติ.[๓]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺเพสเยว ทุกฺขธมฺมานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ 'อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม. อิติ เวทนา ฯเปฯ อิติ สญฺญา ฯเปฯ อิติ สงฺขารา ฯเปฯ อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโมติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺเพสเยว ทุกฺขธมฺมานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อธิภู อนภิภูโต [๒] ฉ.,เท. อนุพุทฺโธ
[๓] ฉ.,เท. นานุเสนฺติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน กามา ทิฏฺจา โหนฺติ. ยถาสฺส กาเม ปสฺสโต โย กาเมสุ กามฉนฺโท กามเสฺนโห กามมุจฺฉา กามปริฬาโห, โส นานุเสติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว องฺคารกาสุ สาธิกโปริสา ปุณฺณา องฺคารานำ วีตจูจิกานำ วีตธูมานำ. อถ โข ปุริโส อาคจฺเฉยฺย ชีวิตุกาโม อมริตุกาโม สุขกาโม ทุกฺขปฏิกูโล. ตเมนำ เทฺว พลวนฺโต ปุริสา นานาพาหาสุ คเหตฺวา ตำ องฺคารกาสุำ อุปกฑฺเฒยฺยุำ. โส อิติ อิมเมว[๑] กายำ สนฺนาเมยฺย. ตำ กิสฺส เหตุ. อญฺญาณญฺหิ[๒] ภิกฺขเว ตสฺส ปุริสสฺส โหติ[๓] 'อิมญฺจาหำ[๔] องฺคารกาสุำ ปปติสฺสามิ, ตโตนิทานำ มรณำ วา นิคจฺฉิสฺสามิ มรณมตฺตำ วา ทุกฺขนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน องฺคารกาสูปมา กามา ทิฏฺจา โหนฺติ, ยถาสฺส กาเม ปสฺสโต โย กาเมสุ กามฉนฺโท กามเสฺนโห กามมุจฺฉา กามปริฬาโห, โส นานุเสติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จาโร จ วิหาโร จ อนุพนฺโธ[๕] โหติ, ยถา จรนฺตำ วิหรนฺตำ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา นานุสฺสวนฺติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส พหุกณฺฏกำ ทายำ ปวิเสยฺย ตสฺส ปุรโตปิ กณฺฏโก ปจฺฉโตปิ กณฺฏโก อุตฺตรโตปิ กณฺฏโก ทกฺขิณโตปิ กณฺฏโก เหฏฺจโตปิ กณฺฏโก อุปริโตปิ กณฺฏโก, โส สโตว[๖] อภิกฺกเมยฺย, สโตว[๖] ปฏิกฺกเมยฺย 'มา มำ กณฺฏโกติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยำ โลเก ปิยรูปำ สาตรูปำ, อยำ วุจฺจติ อริยสฺส วินเย กณฺฏโกติ. อิติ วิทิตฺวา อสำวโร จ สำวโร จ เวทิตพฺโพ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิติ จีติเจว อิ. อิติ จิติเจว
[๒] ฉ.,เท. ญาตำ อิ. ญาตญฺหิ
[๓] ฉ.,เท. อยำ ปาโส น ทิสฺสติ.
[๔] อิ. อิมำ ขฺวาหำ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อนุพุทฺโธ
[๖] อิ. ยโต จ

กถญฺจ ภิกฺขเว อสัวโร โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปัง ทิสฺวา ปิยรูเป รูเป อธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป รูเป พฺยาปชฺชติ, อนุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ ปริตฺตเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตัง นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหาย รสัง สายิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมัง วิญฺญาย ปิยรูเป ธมฺเม อธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป ธมฺเม พฺยาปชฺชติ, อนุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ ปริตฺตเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตัง นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวัง โข ภิกฺขเว อสัวโร โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว สัวโร โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปัง ทิสฺวา ปิยรูเป รูเป นาธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป รูเป น พฺยาปชฺชติ, อุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ อปฺปมาณเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตัง ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหาย รสัง สายิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมัง วิญฺญาย ปิยรูเป ธมฺเม นาธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป ธมฺเม น พฺยาปชฺชติ, อุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ อปฺปมาณเจตโส, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตัง ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวัง โข ภิกฺขเว สัวโร โหติ.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวัง จรโต เอวัง วิหรโต กทาจิ กรหจิ สติสมฺโมสา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา. ทนฺโธ ภิกฺขเว สตุปฺปาโท, อถ โข นัง ขิปฺปเมว ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวัง คเมติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ทิวสํ สนฺตตฺเต อโยกฏาเห เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ นิปาเตยฺย. ทนฺโธ ภิกฺขเว อุทกผุสิตานํ นิปาโต, อถ โข นํ ขิปฺปเมว ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย; เอวเมว โข ภิกฺขเว ตสฺส เจ ภิกฺขุโน เอวํ จรโต เอวํ วิหรโต กทาจิ กรหจิ สติสมฺโมสา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา. ทนฺโธ ภิกฺขเว สตุปฺปาโท, อถ โข นํ ขิปฺปเมว ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จาโร จ วิหาโร จ อนุพฺทฺโธ โหติ, ยถา จรนฺตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา นานุสฺสวนฺติ.

ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ จรนฺตํ เอวํ วิหรนฺตํ ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา โภเคหิ อภิหฏฺฐุ ปวาเรยฺยุ 'เอหมฺโภ[๑] ปุริส, กินฺเต อิเม กาสาวา อนุทยฺหนฺติ[๒] กึ มุณฺโฑ กปาลมนุจรสิ, เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุญฺชสฺสุ, ปุญฺญานิ จ กโรหีติ. โส จ[๓] ตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ จรนฺโต เอวํ วิหรนฺโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา. อถ มหาชนกาโย อาคจฺเฉยฺย กุทฺทาลปิฏกํ อาทาย 'มยํ อิมํ คงฺคํ นทึ ปจฺฉานินฺนํ กริสฺสาม ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, อปิ นุ โข โส มหาชนกาโย คงฺคํ นทึ ปจฺฉานินฺนํ กเรยฺย ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอหิ โภ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อนุทหนฺติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วต

ตนฺ กิสฺส เหตุ.

"คงฺคา ภนฺเต นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, สา น สุกรา ปจฺฉานินฺนา[๑] กาตุนฺ ปจฺฉาโปณา ปจฺฉาปพฺภารา.[๑] ยาวเทว ปน โส มหาชนกาโย กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสาติ.

"เอวเมว โข ภิกฺขเว ตญฺเจ ภิกฺขุนฺ เอวนฺ จรนฺตนฺ เอวนฺ วิหรนฺตนฺ ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา โภเคหิ อภิหฏฺฐุนฺ ปวาเรยฺยุนฺ 'เอหมฺโภ ปุริส, กึ เต อิเม กาสาวา อนุทยฺหนฺติ. กึ [๒] มุณฺโฑ กปาลมนุจรสิ, เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุญฺชสฺสุ, ปุญฺญานิ จ กโรหีติ. โส วต ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวนฺ จรนฺโต เอวนฺ วิหรนฺโต สิกฺขนฺ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตนฺ ฐานนฺ วิชฺชติ. ตนฺ กิสฺส เหตุ. ยนฺ หิ ตนฺ ภิกฺขเว จิตฺตนฺ ทีฆรตฺตนฺ วิเวกนินฺนนฺ วิเวกโปณนฺ วิเวกปพฺภารนฺ, ตญฺจ[๓] หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตนฺ ฐานนฺ วิชฺชตีติ. สตฺตมนฺ.

๘. กึสุโกปมสุตฺตนฺ

[๒๔๕] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตนฺ ภิกฺขุนฺ เอตทโวจ "กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนนฺ สุวิสุทฺธนฺ โหตีติ.

"ยโต โข อาวุโส ภิกฺขุ ฉนฺนนฺ ผสฺสายตนานนฺ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ยถาภูตนฺ ปชานาติ, เอตฺตาวตา โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนนฺ สุวิสุทฺธนฺ โหตีติ.

[๑-๑] อิ. ปญฺญานินฺนนฺ กาตุนฺ ปจฺฉาโปณนฺ ปจฺฉาปพฺภารนฺ [๒] อิ. นุ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตถา

อถ โข โส ภิกฺขุ อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรเณน, เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ “กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตีติ. “ยโต โข อาวุโส ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ, เอตฺตาวตา โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตีติ.

อถ โข โส ภิกฺขุ อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรเณน, เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ “กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตีติ. “ยโต โข อาวุโส ภิกฺขุ จตุนฺนํ มหาภูตานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอตฺตาวตา โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตีติ.

อถ โข โส ภิกฺขุ อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรเณน เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ “กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตีติ.

“ยโต โข อาวุโส ภิกฺขุ ‘ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอตฺตาวตา โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตีติ.

อถ โข โส ภิกฺขุ อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรเณน, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิธาหํ ภนฺเต, เยนญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมึ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจํ ‘กิตฺตาวตา นุ โข

อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนำ สุวิสุทฺธำ โหตีติ. เอวำ วุตฺเต, ภนฺเต โส ภิกฺขุ มำ เอตทโวจ 'ยโต โข อาวุโส ภิกฺขุ[๑] ฉนฺนำ ผสฺสายตนานำ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ยถาภูตำ ปชานาติ. เอตฺตาวตา [๒] โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนำ สุวิสุทฺธำ โหติ.[๓]

อถ โขหำ ภนฺเต อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรเณน, เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมึ; อุปสงฺกมิตฺวา ตำ ภิกฺขุำ เอตทโวจำ 'กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนำ สุวิสุทฺธำ โหตีติ. เอวำ วุตฺเต, ภนฺเต โส ภิกฺขุ มำ เอตทโวจ 'ยโต โข อาวุโส ภิกฺขุ ปญฺจนฺนำ อุปาทานกฺขนฺธานำ ฯเปฯ จตุนฺนำ มหาภูตานำ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ยถาภูตำ ปชานาติ ฯเปฯ 'ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมำ, สพฺพนฺตำ นิโรธธมฺมนฺติ ยถาภูตำ ปชานาติ. เอตฺตาวตา โข อาวุโส ภิกฺขุโน ทสฺสนำ สุวิสุทฺธำ โหตีติ. อถ โขหำ ภนฺเต อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรเณน, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึ ฯเปฯ กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ภิกฺขุโน ทสฺสนำ สุวิสุทฺธำ โหตีติ.

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ ปุริสสฺส กึสุโก อทิฏฺฐปุพฺโพ อสฺส. โส, เยนญฺญตโร ปุริโส กึสุกสฺส ทสฺสาวี, เตนุปสงฺกเมยฺย; อุปสงฺกมิตฺวา ตำ ปุริสำ เอวำ วเทยฺย 'กีทิโส โภ ปุริส กึสุโกติ. โส เอวำ วเทยฺย 'กาพโก โข อมฺโภ ปุริส กึสุโก, เสยฺยถาปิ ฉามขาณูติ. เตน โข ปน ภิกฺขุ สมเยน ตาทิโสวสฺส กึสุโก, ยถา[๔] ตสฺส ปุริสสฺส ทสฺสนำ. อถ โข โส ภิกฺขุ ปุริโส อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ปุริสสฺส ปญฺหาเวยฺยากรเณน, เยนญฺญตโร ปุริโส กึสุกสฺส ทสฺสาวี,

---

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] อิ. นุ [๓] ฉ.,เท.,อิ. โหตีติ. [๔] ฉ.,เท.,อิ. ยถาปิ

เตนุปสงฺกเมยฺย; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุริสํ เอวํ วเทยฺย "กีทิโส อมฺโภ ปุริส กึสุโกติ. โส เอวํ วเทยฺย "โลหิตโก โข อมฺโภ ปุริส กึสุโก, เสยฺยถาปิ มํสเปสีติ. เตน โข ปน ภิกฺขุ สมเยน ตาทิโสวสฺส กึสุโก, ยถาปิ ตสฺส ปุริสสฺส ทสฺสนํ. อถ โข โส ภิกฺขุ ปุริโส อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ปุริสสฺส ปณฺหาเวยฺยากรเณน, เยนญฺญตโร ปุริโส กึสุกสฺส ทสฺสาวี, เตนุปสงฺกเมยฺย; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุริสํ เอวํ วเทยฺย "กีทิโส โภ ปุริส กึสุโกติ. โส เอวํ วเทยฺย "โอจีรกชาโต[๑] โข อมฺโภ ปุริส กึสุโก อาทิณฺณสิปาฏิโก, เสยฺยถาปิ สิรีโสติ. เตน โข ปน ภิกฺขุ สมเยน ตาทิโสวสฺส กึสุโก, ยถาปิ ตสฺส ปุริสสฺส ทสฺสนํ. อถ โข โส ภิกฺขุ ปุริโส อสนฺตุฏฺโฐ ตสฺส ปุริสสฺส ปณฺหาเวยฺยากรเณน, เยนญฺญตโร ปุริโส กึสุกสฺส ทสฺสาวี, เตนุปสงฺกเมยฺย; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุริสํ เอวํ วเทยฺย "กีทิโส โภ ปุริส กึสุโกติ. โส เอวํ วเทยฺย "พหลปตฺตปลาโส สณฺฑจฺฉาโย[๒] โข อมฺโภ ปุริส กึสุโก, เสยฺยถาปิ นิโคฺรธโกติ. เตน โข ปน ภิกฺขุ สมเยน ตาทิโสวสฺส กึสุโก, ยถาปิ ตสฺส ปุริสสฺส ทสฺสนํ. เอวเมว โข ภิกฺขุ ยถา ยถา อธิมุตฺตานํ เตสํ สปฺปุริสานํ ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหติ,[๓] ตถา ตถา โข เฉเกหิ[๔] สปฺปุริเสหิ พฺยากตํ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ รญฺโญ ปจฺจนฺติมํ นครํ ทฬฺหุ[๕] ปาการโตรณํ ฉทฺวารํ, ตตฺรสฺส โทวาริโก ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อญฺญาตานํ นิวาเรตา, ญาตานํ ปเวเสตา. ปุรตฺถิมาย ทิสาย อาคนฺตฺวา สีฆํ ทูตยุคํ ตํ โทวาริกํ เอวํ วเทยฺย,

---

[๑] อี. โอทีรกชาโต [๒] ฉ.,เท. สนฺทจฺฉาโย [๓] อี. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] สี.,ฉ.,เท.,อี. เตหิ [๕] ฉ.,เท. ทพฺหุทฺธาปิ อี. ทพฺหุทฺทาปิ

"กตฺถมฺโภ[๑] ปุริส อิมสฺส นครสฺส นครสามีติ. โส เอวํ วเทยฺย "เอโส ภนฺเต มชฺเฌ สิงฺฆาฏเก นิสินฺโนติ. อถ โข ตํ สีฆํ ทูตยุคฺคํ นครสามิสฺส ยถาภูตํ วจนํ นียาเทตฺวา ยถาคตมคฺคํ ปฏิปชฺเชยฺย. ปจฺฉิมาย ทิสาย ฯเปฯ อาคนฺตฺวา สีฆํ ทูตยุคฺคํ ฯเปฯ อุตฺตราย ทิสาย ฯเปฯ ทกฺขิณาย ทิสาย อาคนฺตฺวา สีฆํ ทูตยุคฺคํ ตํ โทวาริกํ เอวํ วเทยฺย "กตฺถมฺโภ ปุริส อิมสฺส นครสฺส นครสามีติ. โส เอวํ วเทยฺย "เอโส ภนฺเต มชฺเฌ สิงฺฆาฏเก นิสินฺโนติ. อถ โข ตํ สีฆํ ทูตยุคฺคํ นครสามิสฺส ยถาภูตํ วจนํ นียาเทตฺวา ยถาคตมคฺคํ ปฏิปชฺเชยฺย.

อุปมา โข มยายं ภิกฺขุ กตา อตฺถสฺส วิญฺญาปนาย. อยญฺเจตฺถ อตฺโถ 'นครนฺติ โข ภิกฺขุ อิมสฺเสตํ จาตุมฺมหาภูติกสฺส กายสฺส อธิวจนํ มาตาเปตฺติกสมฺภวสฺส โอทนกุมฺมาสูปจยสฺส นิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทนเภทนวิทฺธํสนธมฺมสฺส.[๒] 'ฉทฺวาราติ โข ภิกฺขุ ฉนฺเนตํ อชฺฌตฺติกานํ อายตนานํ อธิวจนํ. 'โทวาริโกติ โข ภิกฺขุ สติยา เอตํ อธิวจนํ. 'สีฆํ ทูตยุคนฺติ โข ภิกฺขุ สมถวิปสฺสนานเมตํ อธิวจนํ. นครสามีติ โข ภิกฺขุ วิญฺญาณสฺเสตํ อธิวจนํ. "มชฺเฌ สิงฺฆาฏกาติ[๓] โข ภิกฺขุ จตุนฺนเนตํ มหาภูตานํ อธิวจนํ ปจวีธาตุยา อาโปธาตุยา เตโชธาตุยา วาโยธาตุยา. 'ยถาภูตํ วจนนฺติ โข ภิกฺขุ นิพฺพานสฺเสตํ อธิวจนํ. 'ยถาคตมคฺโคติ โข ภิกฺขุ อริยสฺเสตํ อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อธิวจนํ. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิยา ฯเปฯ สมฺมาสมาธิสฺสาติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท., กห โภ อิ. กหมฺโภ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. อนิจฺจุจ-
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สิงฺฆาฏโกติ

๙. วีโณปมสุตฺตํ

[๒๔๖] "ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา จกฺขุวิญฺเญยฺเยสุ รูเปสุ อุปฺปชฺเชยฺย ฉนฺโท วา ราโค วา โทโส วา โมโห วา ปฏิฆํ วาปิ เจตโส, ตโต จิตฺตํ นิวาเรยฺย. "สภโย เจโส มคฺโค สปฺปฏิภโย จ สกณฺฏโก จ สคหโน จ อุมฺมคฺโค จ กุมคฺโค[๑] จ ทุหิติโก จ, อสปฺปุริสเสวิโต เจโส มคฺโค, น เจโส มคฺโค สปฺปุริสเสวิโต, น ตฺวํ เอตํ อรหสีติ. ตโต จิตฺตํ นิวาเรยฺย จกฺขุวิญฺเญยฺเยหิ รูเปหิ ฯเปฯ ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ชิวฺหาวิญฺเญยฺเยสุ รเสสุ ฯเปฯ มโนวิญฺเญยฺเยสุ ธมฺเมสุ อุปฺปชฺเชยฺย ฉนฺโท วา ราโค วา โทโส วา โมโห วา ปฏิฆํ วาปิ เจตโส, ตโต จิตฺตํ นิวาเรยฺย. "สภโย เจโส มคฺโค สปฺปฏิภโย จ สกณฺฏโก จ สคหโน จ อุมฺมคฺโค จ กุมคฺโค จ ทุหิติโก จ, อสปฺปุริสเสวิโต เจโส มคฺโค, น เจโส มคฺโค สปฺปุริสเสวิโต, น ตฺวํ เอตํ อรหสีติ. ตโต จิตฺตํ นิวาเรยฺย มโนวิญฺเญยฺเยหิ ธมฺเมหิ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กิฏฺจํ สมฺปนฺนํ, กิฏฺจารกฺโข จ ปมตฺโต, โคโณ จ กิฏฺจาโท, อทฺทสา กิฏฺจํ โอตริตฺวา ยาวทตฺถํ มทฺทาปชฺเชยฺย, ปมาทฺทา[๒] อาปชฺเชยฺย.[๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ฉสุ ผสฺสายตเนสุ อสํวุตการี ปญฺจสุ กามคุเณสุ ยาวทตฺถํ มทฺทติ อาปชฺชติ, ปมาทฺทา[๓] อาปชฺชติ.[๓]

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กิฏฺจํ สมฺปนฺนํ, กิฏฺจารกฺโข จ อปฺปมตฺโต, โคโณ จ กิฏฺจาโท, อทฺทสา กิฏฺจํ โอตเรยฺย, ตเมนํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กุมฺมคฺโค, เอวมุปริปิ.

[๒-๒] อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

[๓-๓] อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

กิฏฺฐารกฺโข นาสาย สุคฺคหิตํ คณฺเหยฺย, นาสาย สุคฺคหิตํ คเหตฺวา อุปริฆฏฺฏายํ[๑] สุนิคฺคหิตํ นิคฺคณฺเหยฺย, อุปริฆฏฺฏายํ สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา ทณฺเฑน สุตาฬิตํ ตาเฬยฺย, ทณฺเฑน สุตาฬิตํ ตาเฬตฺวา โอสชฺเชยฺย. ทุติยมฺปิ โข ภิกฺขเว ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข ภิกฺขเว โคโณ กิฏฺฐาโท อทฺทุ กิฏฺฐํ โอตเรยฺย, ตเมนํ กิฏฺฐารกฺโข นาสาย สุคฺคหิตํ คเณฺหยฺย, นาสาย สุคฺคหิตํ คเหตฺวา อุปริฆฏฺฏายํ สุนิคฺคหิตํ นิคฺคณฺเหยฺย, อุปริฆฏฺฏายํ สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา ทณฺเฑน สุตาฬิตํ ตาเฬยฺย, ทณฺเฑน สุตาฬิตํ ตาเฬตฺวา โอสชฺเชยฺย. เอวํ หิ โส ภิกฺขเว โคโณ กิฏฺฐาโท คามคโต วา อรญฺญคโต วา ฐานพหุโล วา อสฺส นิสชฺชพหุโล วา, น ตํ กิฏฺฐํ ปุน โอตเรยฺย, ตเมว ปุริมํ ทณฺฑสมฺผสฺสํ สมนุสฺสรนฺโต. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยโต [๒] ภิกฺขุโน ฉสุ ผสฺสายตเนสุ จิตฺตํ อุทฺธชฺชิตํ[๓] โหติ สุทฺธชฺชิตํ,[๔] อชฺฌตฺตเมว สนฺติฏฺฐติ สนฺนิสีทติ, เอโกทิ โหติ สมาธิยติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รญฺโญ วา ราชมหามตฺตสฺส วา วีณาย สทฺโท อสฺสุตปุพฺโพ อสฺส. โส วีณาย สทฺทํ สุเณยฺย, โส เอวํ วเทยฺย 'อมฺโภ กสฺส[๕] นุ โข เอโส สทฺโท เอวรูปนิโย เอวกมฺมนิโย[๖] เอวมทนิโย เอวมุจฺฉนิโย เอวพนฺธนิโยติ. ตเมนํ เอวํ วเทยฺยุ "เอสา โข ภนฺเต วีณา นาม, ยสฺสา เอโส สทฺโท เอวรูปนิโย เอวกมฺมนิโย เอวมทนิโย เอวมุจฺฉนิโย เอวพนฺธนิโยติ. โส เอวํ วเทยฺย 'คจฺฉถ เม โภ ตํ วีณํ อาหรถาติ. ตสฺส ตํ วีณํ อาหเรยฺยุ. ตเมนํ เอวํ วเทยฺยุ 'อยํ โข สา ภนฺเต วีณา,

---

[๑] อิ. อุปริฆาฏาย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โข
[๓] อิ. อุชุชาตํ
[๔] อิ. สมฺมุชุชาตํ
[๕] อิ. กิสฺส
[๖] ฉ.,เท. เอวํ กมนีโย อิ. เอวกมนิโน, เอวมุปริปิ.

ยสฺสา เอโส สทฺโท เอวํรชนิโย เอวํกมฺมนิโย เอวํมทนิโย เอวํมุจฺฉนิโย เอวํพนฺธนิโยติ. โส เอวํ วเทยฺย ‘อลํ เม โภ ตาย วีณาย, ตเมว เม สทฺทํ อาหรถาติ. ตเมนํ เอวํ วเทยฺยุ ‘อยํ โข ภนฺเต วีณา นาม อเนกสมฺภารา มหาสมฺภารา, อเนเกหิ สมฺภาเรหิ สมารทฺธา จรติ.[๑] เสยฺยถีทํ, โทณิญฺจ ปฏิจฺจ จมฺมญฺจ ปฏิจฺจ ทณฺฑญฺจ ปฏิจฺจ อุปฺปาเรณ จ ปฏิจฺจ ตนฺติโย จ ปฏิจฺจ โกณญฺจ ปฏิจฺจ ปุริสสฺส จ ตชฺชํ วายามํ ปฏิจฺจ, เอวายํ ภนฺเต วีณา นาม อเนกสมฺภารา มหาสมฺภารา อเนเกหิ สมฺภาเรหิ สมารทฺธา จรตีติ. โส ตํ วีณํ ทสธา วา สตธา วา ผาเลยฺย, ทสธา วา สตธา วา ตํ ผาเลตฺวา สกลิกํ สกลิกํ กเรยฺย, สกลิกํ สกลิกํ กริตฺวา อคฺคินา ฑเหยฺย, อคฺคินา ฑหิตฺวา มสึ กเรยฺย, มสึ กริตฺวา มหาวาเต วา โอผุเนยฺย, นทิยา วา สีฆโสตาย ปวาเหยฺย, โส เอวํ วเทยฺย ‘อสติ กิรายํ โภ วีณา นาม, ยเถวํ ยงฺกิญฺจิ วีณา นาม, เอตฺถ[๒] ปนายํ ชโน อติเวลมฺปตฺโต ปลาพิโตติ.[๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปึ สมนฺเนสติ[๓] ยาวตา รูปสฺส คติ, เวทนํ สมนฺเนสติ ยาวตา เวทนาย คติ, สญฺญํ สมนฺเนสติ ยาวตา สญฺญาย คติ, สงฺขาเร สมนฺเนสติ ยาวตา สงฺขารานํ คติ, วิญฺญาณํ สมนฺเนสติ ยาวตา วิญฺญาณสฺส คติ, ตสฺส รูปึ สมนฺเนสโต ยาวตา รูปสฺส คติ, เวทนํ สมนฺเนสโต ฯเปฯ สญฺญํ ฯเปฯ สงฺขาเร ฯเปฯ วิญฺญาณํ สมนฺเนสโต ยาวตา วิญฺญาณสฺส คติ ยมฺปิสฺส ตํ โหติ ‘อหนฺติ วา ‘มมนฺติ วา ‘อสฺมีติ วา, ตมฺปิ ตสฺส น โหตีติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วทติ [๒-๒] ฉ.,เท. เอตฺถ จ ปนายํ ชโน อติเวลํ ปมตฺโต ปพฺพิโลติ อิ. เอตฺถ จ มหาชโน ฯเปฯ [๓] ฉ.,เท. สมเนฺวสติ, เอวมุปริปิ.

๑๐. ฉปฺปาณโกปมสุตฺตํ

[๒๔๗] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส อรุคตฺโต ปกฺกคตฺโต สรวนํ ปวิเสยฺย, ตสฺส กุสกณฺฏกา เจปิ[๑] ปาเท วิชฺเฌยฺยุ, สรปตฺตานิ ปกฺกคตฺตานิ วิเลเขยฺยุ.[๒] เอวํ หิ โส ภิกฺขเว [๓] ภิยฺโยโส มตฺตาย ตโตนิทานํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทเยถ.[๔] เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ภิกฺขุ คามคโต วา อรญฺญคโต วา ลภติ วตฺตารํ 'อยญฺจ โส[๕] อายสฺมา เอวการี เอวสมาจาโร อสุจิคามกณฺฏโกติ. ตํ 'กณฺฏโกติ อิติ[๖] วิทิตฺวา อสวโร จ สวโร จ เวทิตพฺโพ.

กถญฺจ ภิกฺขเว อสวโร โหติ. อิธ ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา ปิยรูเป รูเป อธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป รูเป พฺยาปชฺชติ, อนุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ ปริตฺตเจตโส. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย ปิยรูเป ธมฺเม อธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป ธมฺเม พฺยาปชฺชติ, อนุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ ปริตฺตเจตโส. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เจว
[๒] ฉ.,เท. สรปตฺตานิ จ คตฺถานิ วิเลเขยฺยุ อิ. อรูปตฺตานิ ฯเปฯ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปุริโส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิสํเวทิเยถ.
[๕] อิ. โข
[๖] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ฉปฺปาณเก คเหตฺวา นานาวิสเย นานาโคจเร ทฬฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย, อหิ คเหตฺวา ทฬฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย. สุสุมารํ คเหตฺวา ทฬฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย. ปกฺขึ คเหตฺวา ทฬฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย. กุกฺกุรํ| คเหตฺวา ทฬฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย. สิคาลํ คเหตฺวา ทฬฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย. มกฺกฏึ คเหตฺวา ทฬฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย, ทฬฺหาย รชฺชุยา พนฺธิตฺวา มชฺเฌ คณฺเฐ กริตฺวา โอสชฺเชยฺย. อถ โข เต ภิกฺขเว ฉปฺปาณกา นานาวิสยา นานาโคจรา สกํ สกํ โคจรวิสยํ อาวิญฺเฉยฺยุํ, อหิ อาวิญฺเฉยฺย 'วมฺมิกํ ปเวกฺขามีติ, สุสุมาโร อาวิญฺเฉยฺย 'อุทกํ ปเวกฺขามีติ, ปกฺขี อาวิญฺเฉยฺย 'อากาสํ เฑสฺสามีติ, กุกฺกุโร อาวิญฺเฉยฺย 'คามํ ปเวกฺขามีติ. สิคาโล อาวิญฺเฉยฺย 'สีวถิกํ ปเวกฺขามีติ, มกฺกโฏ อาวิญฺเฉยฺย 'วนํ ปเวกฺขามีติ. ยทา โข เต ภิกฺขเว ฉปฺปาณกา ชฺฌตฺตา อสฺสุ กิลนฺตา, อถ [๑] โย เนสํ ปาณกา พลวตโร อสฺส, ตสฺส เต อนุวตฺเตยฺยุํ อนุวิธาเยยฺยุ๒ วสํ คจฺเฉยฺยุ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุโน กายคตาสติ อภาวิตา อพหุลีกตา, ตํ จกฺขุ อาวิญฺฉติ มนาปิเยสุ รูเปสุ, อมนาปิยา รูปา ปฏิกูลา โหนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหา อาวิญฺฉติ ฯเปฯ กาโย อาวิญฺฉติ ฯเปฯ มโน อาวิญฺฉติ มนาปิเยสุ ธมฺเมสุ, อมนาปิยา ธมฺมา ปฏิกูลา โหนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อสวโร โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว สวโร โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา ปิยรูเป รูเป นาธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป รูเป น พฺยาปชฺชติ, อุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ อปฺปมาณเจตโส. ตญฺจ

---

๑ ฉ.,เท.,อิ. โข

๒ อิ. อนุวิชิเยยฺยุ

เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตำ ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ. โสเตน สทฺทำ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธำ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสำ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพำ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมำ วิญฺญาย ปิยรูเป ธมฺเม นาธิมุจฺจติ, อปฺปิยรูเป ธมฺเม น พฺยาปชฺชติ, อุปฏฺฐิตกายสติ จ วิหรติ อปฺปมาณเจตโส. ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตำ ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ฉปฺปาณเก คเหตฺวา นานาวิสเย นานาโคจเร ทพฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย, อหึ คเหตฺวา ฯเปฯ สุำสุมารำ คเหตฺวา ฯเปฯ กุกฺกุรำ คเหตฺวา ฯเปฯ สิคาลำ คเหตฺวา ฯเปฯ มกฺกฏึ คเหตฺวา ทพฺหาย รชฺชุยา พนฺเธยฺย. ทพฺหาย รชฺชุยา พนฺธิตฺวา ทพฺเห ขีเล วา ถมฺเภ วา อุปนิพนฺเธยฺย. อถ โข เต ภิกฺขเว ฉปฺปาณกา นานาวิสยา นานาโคจรา สกำ สกำ โคจรวิสยำ อาวิญฺเฉยฺยุำ, อหิ อาวิญฺเฉยฺย 'วมฺมิกำ ปเวกฺขามีติ, สุำสุมาโร อาวิญฺเฉยฺย 'อุทกำ ปเวกฺขามีติ, ปกฺขี อาวิญฺเฉยฺย 'อากาสำ เฑสฺสามีติ, กุกฺกุโร อาวิญฺเฉยฺย 'คามำ ปเวกฺขามีติ, สิคาโล อาวิญฺเฉยฺย 'สีวถิกำ ปเวกฺขามีติ, มกฺกโฏ อาวิญฺเฉยฺย 'วนำ ปเวกฺขามีติ. ยทา โข เต[๑] ภิกฺขเว ฉปฺปาณกา ชชฺฌตฺตา อสฺสุ กิลนฺตา, อถ ตเมว ขีลำ[๒] วา ถมฺภำ[๒] วา อุปติฏฺเฐยฺยุำ อุปนิสีเทยฺยุำ อุปนิปชฺเชยฺยุำ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุโน กายคตาสติ ภาวิตา พหุลีกตา, ตำ จกฺขุ นาวิญฺฉติ มนาปิเยสุ รูเปสุ, อมนาปิยา รูปา น ปฏิกูลา โหนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหา

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒-๒] อิ. ขีเล วา ภมฺเภ วา

นาวิญฺฉติ ฯเปฯ มโน นาวิญฺฉติ มนาปิเยสุ ธมฺเมสุ, อมนาปิยา ธมฺมา น ปฏิกูลา โหนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว สำวโร โหติ.

'ทฬฺเห ขีเล วา ถมฺเภ วาติ โข ภิกฺขเว กายคตาสติยา เอตํ อธิวจนำ. ตสฺมาติห [๑] ภิกฺขเว เอวำ สิกฺขิตพฺพำ 'กายคตา โน สติ ภาวิตา ภวิสฺสติ พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธาติ. เอวำ หิ โว[๒] ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ทสมำ.

๑๑. ยวกลาปิสุตฺตำ

[๒๔๘] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยวกลาปี[๓] จาตุมฺมหาปเถ นิกฺขิตฺตา อสฺส, อถ ฉ ปุริสา อาคจฺเฉยฺยุำ พฺยาภงฺคิหตฺถา, เต เยน[๔] ยวกลาปี ฉหิ พฺยาภงฺคีหิ หเนยฺยุำ, เอวำ หิ สา ภิกฺขเว ยวกลาปี สุหตา อสฺส ฉหิ พฺยาภงฺคีหิ หญฺญมานา, อถ สตฺตโม ปุริโส อาคจฺเฉยฺย พฺยาภงฺคิหตฺโถ, โส ตำ ยวกลาปี สตฺตมาย พฺยาภงฺคิยา หเนยฺย, เอวำ หิ สา ภิกฺขเว ยวกลาปี สุหตตรา อสฺส สตฺตมาย พฺยาภงฺคิยา หญฺญมานา; เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสุตฺวา ปุถุชฺชโน จกฺขุสฺมึ หญฺญติ มนาปามนาเปหิ รูเปหิ ฯเปฯ ชิวฺหาย หญฺญติ มนาปามนาเปหิ รเสหิ ฯเปฯ มนสฺมึ หญฺญติ มนาปามนาเปหิ ธมฺเมหิ. สเจ โส ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน อายตึ ปุนพฺภวาย เจเตติ. เอวำ หิ โส ภิกฺขเว โมฆปุริโส สุหตตโร โหติ, เสยฺยถาปิ [๕] สา ยวกลาปี สตฺตมาย พฺยาภงฺคิยา หญฺญมานาติ.

ภูตปุพฺพำ ภิกฺขเว เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูฬฺโห อโหสิ. อถ โข ภิกฺขเว เวปจิตฺติ อสุรินฺโท อสุเร อามนฺเตสิ 'สเจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โว [๒] ฉ.,เท.,อิ. โข [๓] ฉ.,เท.,อิ. ยวกลาปี, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ, อิ. ตำ [๕] อิ. ภิกฺขเว

มาริสา เทวาสุรสงฺคาเม สมุปพฺยูพฺเห อสุรา ชิเนยฺยุ, เทวา ปราชิเนยฺยุ, เยน นำ สกฺกำ เทวานมินฺทำ กณฺจปณฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตฺวา มม สนฺติเก อาเนยฺยาถ อสุรปุรนฺติ. สกฺโกปิ โข ภิกฺขเว เทวานมินฺโท เทเว ตาวตึเส อามนฺเตสิ 'สเจ มาริสา เทวาสุรสงฺคาเม สมุปพฺยูพฺเห เทวา ชิเนยฺยุ, อสุรา ปราชิเนยฺยุ, เยน นำ เวปจิตฺติอสุรินฺทำ กณฺจปณฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตฺวา มม สนฺติเก อาเนยฺยาถ สุธมฺมำ เทวสภนฺติ. ตสฺมึ โข ปน ภิกฺขเว[๑] สงฺคาเม เทวา ชินึสุ. [๒] อถ โข ภิกฺขเว เทวา ตาวตึสา เวปจิตฺติอสุรินฺทำ กณฺจปณฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตฺวา สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส สนฺติเก อาเนสุำ สุธมฺมำ เทวสภำ.

ตตฺร สุทำ ภิกฺขเว เวปจิตฺติ อสุรินฺโท กณฺจปณฺจเมหิ พนฺธเนหิ พทฺโธ โหติ. ยทา จ โข ภิกฺขเว เวปจิตฺติสฺส อสุรินฺทสฺส เอวำ โหติ 'ธมฺมิกา โข เทวา, อธมฺมิกา อสุรา, อิทานาหำ[๓] เทวปุรำ คจฺฉามีติ. อถ กณฺจปณฺจเมหิ พนฺธเนหิ มุตฺตำ อตฺตานำ สมนุปสฺสติ, ทิพฺเพหิ จ ปณฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิโต สมงฺคีภูโต ปริจาเรติ. ยทา จ โข ภิกฺขเว เวปจิตฺติสฺส อสุรินฺทสฺส เอวำ โหติ 'ธมฺมิกา โข อสุรา, อธมฺมิกา เทวา, ตตฺเถวทานาหำ อสุรปุรำ คมิสฺสามีติ. อถ กณฺจปณฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธำ อตฺตานำ สมนุปสฺสติ, ทิพฺเพหิ จ ปณฺจหิ กามคุเณหิ ปริหายติ. เอวำ สุขุมำ โข ภิกฺขเว เวปจิตฺติพนฺธนำ, ตโต สุขุมตรำ มารพนฺธนำ. มณฺฑมาโน โข ภิกฺขเว พทฺโธ มารสฺส, อมณฺฑมาโน มุตฺโต ปาปิมโต.

"อสฺมีติ ภิกฺขเว มณฺฑิตเมตำ, "อยมหมสฺมีติ มณฺฑิตเมตำ, "ภวิสฺสนฺติ มณฺฑิตเมตำ, "น ภวิสฺสนฺติ มณฺฑิตเมตำ, "รูปี ภวิสฺสนฺติ

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. อสุรา ปราชินึสุ. [๓] ฉ.,เท.,อิ. อิเจวทานาหำ

มญฺญิตเมตํ, “อรูปี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, “สญฺญี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, “อสญฺญี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, “เนวสญฺญินาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ. มญฺญิตํ ภิกฺขเว โรโค, มญฺญิตํ คณฺโฑ, มญฺญิตํ สลฺลํ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว “อมญฺญมาเนน เจตสา วิหริสฺสามีติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ.

“อสฺมีติ ภิกฺขเว อิญฺชิตเมตํ, “อยมหมสฺมีติ อิญฺชิตเมตํ, “ภวิสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตํ, “น ภวิสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตํ, “รูปี ภวิสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตํ, “อรูปี ภวิสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตํ, “สญฺญี ภวิสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตํ, “อสญฺญี ภวิสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตํ, “เนวสญฺญินาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตํ. อิญฺชิตํ ภิกฺขเว โรโค, อิญฺชิตํ คณฺโฑ, อิญฺชิตํ สลฺลํ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว “อนิญฺชิยมาเนน[๑] เจตสา วิหริสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ.

“อสฺมีติ ภิกฺขเว ผนฺทิตเมตํ, “อยมหมสฺมีติ ผนฺทิตเมตํ, “ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “น ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “รูปี ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “อรูปี ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “สญฺญี ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “อสญฺญี ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “เนวสญฺญินาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ ผนฺทิตเมตํ. ผนฺทิตํ ภิกฺขเว โรโค, ผนฺทิตํ คณฺโฑ, ผนฺทิตํ สลฺลํ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว “อผนฺทิยมาเนน[๒] เจตสา วิหริสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ.

“อสฺมีติ ภิกฺขเว ปปญฺจิตเมตํ, “อยมหมสฺมีติ ปปญฺจิตเมตํ “ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “น ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “รูปี ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “อรูปี ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “สญฺญี ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “อสญฺญี ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ “เนวสญฺญินาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ ปปญฺจิตเมตํ. ปปญฺจิตํ ภิกฺขเว โรโค,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อนิญฺชมาเนน.

[๒] ฉ.,เท.,อิ. อผนฺทมาเนน.

ปปญฺจิตำ คณฺโฑ, ปปญฺจิตำ สลฺลำ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว "นิปฺปปญฺเจน เจตสา วิหริสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพำ.

"อสฺมีติ ภิกฺขเว มานคตเมตำ, "อยมหมสฺมีติ มานคตเมตำ, "ภวิสฺสนฺติ มานคตเมตำ, "น ภวิสฺสนฺติ มานคตเมตำ, "รูปี ภวิสฺสนฺติ มานคตเมตำ, "อรูปี ภวิสฺสนฺติ มานคตเมตำ, "สญฺญี ภวิสฺสนฺติ มานคตเมตำ, "อสญฺญี ภวิสฺสนฺติ มานคตเมตำ, เนวสญฺญินาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ มานคตเมตำ. มานคตเมตำ ภิกฺขเว โรโค, มานคตเมตำ คณฺโฑ, มานคตเมตำ สลฺลำ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว "นิหตมาเนน เจตสา วิหริสฺสามาติ เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. เอกาทสมำ.

จตุตฺโถ อาสีวิสวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

อาสีวิโส รโถ กุมฺโม เทฺวทารุกฺขนฺเธน[๑] อวสฺสุโต
ทุกฺขธมฺมา กึสุกา วีณา ฉปฺปาณา ยวกลาปิเกน[๒] จาติ.

จตุปณฺณาสเก วคฺคสฺสุทฺทานำ

นนฺทิกฺขยา[๓] สฏฺจินยา[๓] สมุทฺโท อุทเกน[๔] จ
จตุปณฺณาสกา เอเต นิปาเตสุ ปกาสิตาติ.

สพายตนสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เทฺว ทารุกฺขนฺธา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยวกลาปีติ
[๓-๓] ฉ.,เท. นนฺทิกฺขโย สฏฺจินโย
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุรเคน จ

๒. เวทนาสังยุตตัง

๑. สคาถวคโค[๑]

๑. สมาธิสุตตัง

[๒๔๙] "ติสโส อิมา ภิกขเว เวทนา. กตมา ติสโส. สุขา เวทนา ทุกขา เวทนา อทุกขมสุขา เวทนา. อิมา โข ภิกขเว ติสโส เวทนา.[๒]

สมาหิโต สมปชาโน สโต พุทธสส สาวโก
เวทนา จ ปชานาติ เวทนานญจ สมภวัง.
ยตถ เจตา นิรุชฌนติ มคคญจ ขยคามินัง
เวทนานัง ขยา ภิกขุ นิจฉาโต ปรินิพพุโตติ. ปฐมัง.

๒. สุขสุตตัง

[๒๕๐] "ติสโส อิมา ภิกขเว เวทนา. กตมา ติสโส. สุขา เวทนา ทุกขา เวทนา อทุกขมสุขา เวทนา. อิมา โข ภิกขเว ติสโส เวทนา.[๒]

สุขัง วา ยทิ วา ทุกขัง อทุกขมสุขัง สห
อชฌตตญจ พหิทธา จ ยงกิญจิ อตถิ เวทิตัง.
เอตัง ทุกขนติ ญตวาน โมสธมมัง ปโลกินัง
ผุสส ผุสส วยัง ผุสสัง[๓] เอวัง ตตถ วิรชชตีติ. ทุติยัง.

---

[๑] ฉ.,เท. สคาถาวคโค. [๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทโท ทิสสติ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปสสัง

๓. ปหานสุตฺตํ

[๒๕๑] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. สุขาย ภิกฺขเว เวทนาย ราคานุสโย ปหาตพฺโพ, ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย ปหาตพฺโพ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย อวิชฺชานุสโย ปหาตพฺโพ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน[๑] สุขาย เวทนาย ราคานุสโย ปหีโน โหติ, ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย ปหีโน โหติ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย อวิชฺชานุสโย ปหีโน โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ[๑] นิราคานุสโย[๒] สมฺมทฺทโส, อจฺเฉชฺชิ ตณฺหํ, วิวตฺตยิ สญฺโญชนํ, สมฺมามานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสาติ.

"สุขํ เวทยมานสฺส เวทนํ อปฺปชานโต
โส ราคานุสโย โหติ อนิสฺสรณทสฺสิโน.
ทุกฺขํ เวทยมานสฺส เวทนํ อปฺปชานโต
ปฏิฆานุสโย โหติ อนิสฺสรณทสฺสิโน.

อทุกฺขมสุขํ สนฺตํ ภูริปญฺญํ น เทสิตํ
ตํ วาปิ[๓] อภินนฺทติ เนว ทุกฺขา ปมุจฺจติ.
ยโต จ[๔] ภิกฺขุ อาตาปี สมฺปชญฺญํ น ริญฺจติ
ตโต โส เวทนา สพฺพา ปริชานาติ ปณฺฑิโต.
โส เวทนา ปริญฺญาย ทิฏฺเฐ ธมฺเม อนาสโว
กายสฺส เภทา ธมฺมฏฺโฐ สงฺขยํ นูเปติ[๕] เวทคูติ. ตติยํ.

---

[๑] อิ. ภิกฺขุโน
[๒] ฉ.,เท. นิรนุสโย อิ. ปหีนราคานุสโย
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตญฺจาปิ
[๔] อิ. ยโต จ โข
[๕] อิ. สงฺขํ โน เปติ, เอวมุปริปิ.

๔. ปาตาลสุตฺตํ

[๒๕๒] "อสฺสุตวา ภิกฺขเว ปุถุชฺชโน เอวํ วาจํ ภาสติ 'อตฺถิ มหาสมุทฺเท ปาตาโลติ, ตํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน อสนฺตํ อสํวิชฺชมานํ เอวํ วาจํ ภาสติ 'อตฺถิ มหาสมุทฺเท ปาตาโลติ. สารีริกานํ โข เอตํ ภิกฺขเว ทุกฺขานํ เวทนานํ อธิวจนํ, ยทิทํ 'ปาตาโลติ. อสฺสุตวา ภิกฺขเว ปุถุชฺชโน สารีริกาย ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ สมาโน โสจติ กิลมติ ปริเทวติ อุรตฺตาฬึ[๑] กนฺทติ สมฺโมหํ อาปชฺชติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ปาตาเล[๒] น ปจฺจุฏฺฐาสิ, คาธญฺจ นชฺฌคา.[๓] สุตวา จ โข ภิกฺขเว อริยสาวโก สารีริกาย ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ สมาโน น[๔] โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ สมฺโมหํ นาปชฺชติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ปาตาเล ปจฺจุฏฺฐาสิ, คาธญฺจ อชฺฌคาติ.

"โย เอตา นาธิวาเสติ อุปฺปนฺนา เวทนา ทุกฺขา
สารีริกา ปาณหรา ยาหิ ผุฏฺโฐ ปเวธติ.
อกฺกนฺทติ ปโรทติ ทุพฺพโล อปฺปถามโก
น โส ปาตาเล ปจฺจุฏฺฐาสิ อโถ คาธมฺปิ นชฺฌคา.
โย เจตา อธิวาเสติ อุปฺปนฺนา เวทนา ทุกฺขา
สารีริกา ปาณหรา ยาหิ ผุฏฺโฐ น เวธติ
สเจ[๕] ปาตาเล ปจฺจุฏฺฐาสิ อโถ คาธมฺปิ อชฺฌคาติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุรตฺตาฬึ, เอวมุปริปิ.
[๒] อิ. ปาตาเลน, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. นาชฺฌคา.
[๔] ฉ.,เท. เนว
[๕] ฉ.,เท. เสว

๕. ทฏฺฐพฺพสุตฺตํ

[๒๕๓] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. สุขา ภิกฺขเว เวทนา ทุกฺขโต ทฏฺฐพฺพา, ทุกฺขา เวทนา สลฬโต ทฏฺฐพฺพา, อทุกฺขมสุขา เวทนา อนิจฺจโต ทฏฺฐพฺพา. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สุขา เวทนา ทุกฺขโต ทิฏฺฐา โหติ, ทุกฺขา เวทนา สลฬโต ทิฏฺฐา โหติ, อทุกฺขมสุขา เวทนา อนิจฺจโต ทิฏฺฐา โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมทฺทโส, อจฺเฉชฺชิ ตณฺหํ, วิวตฺตยิ สญฺโญชนํ, สมฺมามานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสาติ.

"โย สุขํ ทุกฺขโต อทฺท ทุกฺขมทกฺขิ[๑] สลฬโต
อทุกฺขมสุขํ สนฺตํ อทกฺขิ นํ อนิจฺจโต.
สเว สมฺมทฺทโส ภิกฺขุ ปริชานาติ เวทนา
โส เวทนา ปริญฺญาย ทิฏฺเจ ธมฺเม อนาสโว
กายสฺส เภทา ธมฺมฏฺโฐ สงฺขยํ นูเปติ เวทคูติ. ปญฺจมํ.

๖. สลฬสุตฺตํ

[๒๕๔] "อสฺสุตวา ภิกฺขเว ปุถุชฺชโน สุขมฺปิ เวทนํ เวทยติ,[๒] ทุกฺขมฺปิ เวทนํ เวทยติ, อทุกฺขมสุขมฺปิ เวทนํ เวทยติ. สุตวา ภิกฺขเว อริยสาวโก สุขมฺปิ เวทนํ เวทยติ, ทุกฺขมฺปิ เวทนํ เวทยติ, อทุกฺขมสุขมฺปิ เวทนํ เวทยติ. ตตฺร ภิกฺขเว โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส,[๓] กึ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขมทฺทกฺขิ.
[๒] อิ. เวทิยติ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อธิปฺปยาโส อิ. อธิปฺปาโยโส.

อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนนาติ. ภควมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ อสฺสุตวา ภิกฺขเว ปุถุชฺชโน ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโ สมาโน โสจติ กิลมติ ปริเทวติ อุรตฺตาพี กนฺทติ สมฺโมหํ อาปชฺชติ, โส เทฺว เวทนา เวทยติ กายิกญฺจ เจตสิกญฺจ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริสํ สลฺเลน วิชฺเฌยฺยุ,[๑] ตเมนํ ทุติเยน สลฺเลน อนุเวธ[๒] วิชฺเฌยฺยุ.[๑] เอวํ หิ โส ภิกฺขเว ปุริโส เทฺว สลฺเลน[๓] เวทนา เวทยติ ฯเปฯ กายิกญฺจ เจตสิกญฺจ.[๔] เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโ สมาโน โสจติ กิลมติ ปริเทวติ อุรตฺตาพี กนฺทติ สมฺโมหํ อาปชฺชติ, โส เทฺว เวทนา เวทยติ กายิกญฺจ เจตสิกญฺจ. ตสฺสาเยว โข ปน ทุกฺขาย เวทนาย [๕] ปฏิฆวา โหติ, ตเมนํ ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆวนฺตํ โย ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย, โส อนุเสติ. โส ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโ สมาโน กามสุขํ อภินนฺทติ. ตํ กิสฺส เหตุ. น หิ [๖] ภิกฺขเว ปชานาติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน อญฺญตฺร กามสุขา ทุกฺขาย เวทนาย นิสฺสรณํ, ตสฺส กามสุขํ อภินนฺทโต โย สุขาย เวทนาย ราคานุสโย, โส อนุเสติ. โส ตาสํ เวทนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. ตสฺส ตาสํ เวทนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อปฺปชานโต โย อทุกฺขมสุขาย เวทนาย อวิชฺชานุสโย, โส อนุเสติ. โส สุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ, สญฺญุตฺโต นํ เวทยติ. ทุกฺขญฺเจ เวทนํ เวทยติ,

---

[๑] ฉ.,เท. วิชฺเฌยฺย.
[๒] อิ. อยํ ปาโ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. ทฺวิสลฺเลน เวทนํ อิ. เทฺว สลฺเล เวทนา.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโ น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ผุฏฺโ สมาโน, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท. โส

สญฺญุตฺโต นํ เวทยติ. อทุกฺขมสุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ สญฺญุตฺโต นํ เวทยติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน สญฺญุตฺโต ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, สญฺญุตฺโต ทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

สุตวา จ โข ภิกฺขเว อริยสาวโก ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ สมาโน น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาพี กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชติ, โส เอกํ เวทนํ เวทยติ กายิกํ, น เจตสิกํ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริสํ สลฺเลน วิชฺเฌยฺยุ,[๑] น ตเมนํ ทุติเยน สลฺเลน อนุเวชฺ วิชฺเฌยฺยุ. เอวํ หิ โส ภิกฺขเว ปุริโส เอกสลฺเลน เวทนํ เวทยติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ สมาโน น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาพี กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชติ, โส เอกํ เวทนํ เวทยติ กายิกํ, น เจตสิกํ. ตสฺสาเยว โข ปน ทุกฺขาย เวทนาย [๒] ปฏิฆวา น โหติ, ตเมนํ ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆวนฺตํ โย ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย, โส นานุเสติ. โส ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ สมาโน กามสุขํ นาภินนฺทติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ปชานาติ [๓] โส ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก อญฺญตฺร กามสุขา ทุกฺขาย เวทนาย นิสฺสรณํ. ตสฺส กามสุขํ นาภินนฺทโต โย สุขาย เวทนาย ราคานุสโย, โส นานุเสติ. โส ตาสํ เวทนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺส ตาสํ เวทนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานโต โย อทุกฺขมสุขาย เวทนาย อวิชฺชานุสโย, โส นานุเสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิชฺเฌยฺย [๒] ฉ.,เท. ผุฏฺโฐ สมาโน [๓] ฉ.,เท. หิ

โส สุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ, วิสญฺญุตฺโต ตํ เวทยติ. ทุกฺขญฺเจ เวทนํ เวทยติ, วิสญฺญุตฺโต นํ เวทยติ, อทุกฺขมสุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ, วิสญฺญุตฺโต นํ เวทยติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก วิสญฺญุตฺโต ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, 'วิสญฺญุตฺโต ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. อยํ โข ภิกฺขเว วิเสโส, อยํ อธิปฺปายโส, อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนนาติ.

"น โส[๑] เวทนํ เวทยติ สปญฺโญ
สุขมฺปิ ทุกฺขมฺปิ พหุสฺสุโตปิ
อยํ จ ธีรสฺส ปุถุชฺชเนน
อยํ วิเสโส[๒] กุสลสฺส โหติ.
สงฺขาตธมฺมสฺส พหุสฺสุตสฺส
วิปสฺสโต[๓] โลกมิมํ ปรญฺจ
อิฏฺฐสฺส ธมฺมา น มเถนฺติ จิตฺตํ
อนิฏฺฐโต โน ปฏิฆาตเมติ.
ตสฺสานุโรธา อถ วา วิโรธา
วิธมิกา[๔] อตฺถคตา น สนฺติ
ปทญฺจ ญตฺวา วิรชํ อโสกํ สมฺมา
ปชานาติ ภวสฺส ปารคูติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโส น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มหาวิเสโส
[๓] อิ. สมฺปสฺสโต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วิธูปิตา

๗. เคลญฺญสุตฺตํ

[๒๔๕] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน คิลานสาลา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

"สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน กาลํ อาคเมยฺย, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ, อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ, สมฺมิญฺชิเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชานการี[๑] โหติ. สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน กาลํ อาคเมยฺย, อยํ โว[๒] อมฺหากํ อนุสาสนี.

---

[๑] อิ. สมฺปชาโน　　[๒] อิ. โข

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สตสฺส สมฺปชานสฺส อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ ‘อุปฺปนฺนา โข เม อยํ สุขา เวทนา, สา จ โข ปฏิจฺจ, โน อปฺปฏิจฺจ. กึ ปฏิจฺจ. อิมเมว กายํ ปฏิจฺจ. อยํ โข ปน กาโย อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน, อนิจฺจํ โข ปน สงฺขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ กายํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา สุขา เวทนา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสตีติ. โส กาเย จ สุขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ, วยานุปสฺสี วิหรติ, วิราคานุปสฺสี วิหรติ, นิโรธานุปสฺสี วิหรติ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหรติ. ตสฺส กาเย จ สุขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสิโน วิหรโต วยานุปสฺสิโน วิหรโต ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสิโน วิหรโต โย กาเย จ สุขาย จ เวทนาย ราคานุสโย, โส ปหิยฺยติ.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สตสฺส สมฺปชานสฺส อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ ‘อุปฺปนฺนา โข มยายํ ทุกฺขา เวทนา, สา จ โข ปฏิจฺจ, โน อปฺปฏิจฺจ. กึ ปฏิจฺจ. อิมเมว กายํ ปฏิจฺจ. อยํ โข ปน กาโย อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน, อนิจฺจํ โข ปน สงฺขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ กายํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา ทุกฺขา เวทนา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสตีติ. โส กาเย จ ทุกฺขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ, วยานุปสฺสี วิหรติ, วิราคานุปสฺสี วิหรติ, นิโรธานุปสฺสี วิหรติ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหรติ. ตสฺส กาเย จ ทุกฺขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสิโน วิหรโต ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสิโน วิหรโต โย กาเย จ ทุกฺขาย จ เวทนาย ปฏิฆานุสโย, โส ปหิยฺยติ.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวำ สตสฺส สมฺปชานสฺส อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา, โส เอวำ ปชานาติ 'อุปฺปนฺนา โข มฺยายำ อทุกฺขมสุขา เวทนา, สา จ โข ปฏิจฺจ, โน อปฺปฏิจฺจ. กึ ปฏิจฺจ. อิมเมว กายำ ปฏิจฺจ. อยำ โข ปน กาโย อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน, อนิจฺจำ โข ปน สงฺขตำ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนำ กายำ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา อทุกฺขมสุขา เวทนา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสตีติ. โส กาเย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ, วยานุปสฺสี วิหรติ, วิราคานุปสฺสี วิหรติ, นิโรธานุปสฺสี วิหรติ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหรติ. ตสฺส กาเย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสิโน วิหรโต ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสิโน วิหรโต โย กาเย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาย อวิชฺชานุสโย โส ปหียฺยติ.

โส สุขญฺเจ เวทนำ เวทยติ, 'สา อนิจฺจาติ ปชานาติ, 'อนชฺโฌสิตาติ ปชานาติ, 'อนภินนฺทิตาติ ปชานาติ. ทุกฺขญฺเจ เวทนำ เวทยติ ฯเปฯ อทุกฺขมสุขญฺเจ เวทนำ เวทยติ, 'สา อนิจฺจาติ ปชานาติ, 'อนชฺโฌสิตาติ ปชานาติ, อนภินนฺทิตาติ ปชานาติ. โส สุขญฺเจ เวทนำ เวทยติ, วิสญฺญุตฺโต นำ เวทยติ. ทุกฺขญฺเจ เวทนำ เวทยติ, วิสญฺญุตฺโต นำ เวทยติ. อทุกฺขมสุขญฺเจ เวทนำ เวทยติ, วิสญฺญุตฺโต นำ เวทยติ. โส กายปริยนฺติกำ เวทนำ เวทยมาโน 'กายปริยนฺติกำ เวทนำ เวทยามีติ ปชานาติ, ชีวิตปริยนฺติกำ เวทนำ เวทยมาโน 'ชีวิตปริยนฺติกำ เวทนำ เวทยามีติ ปชานาติ, กายสฺส เภทา อุทฺธำ ชีวิตปริยาทานา อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีติภวิสฺสนฺตีติ ปชานาติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว[๑] เตลญฺจ [๒] วฏฺฏิญฺจ ปฏิจฺจ เตลปฺปทีโป ฌาเยยฺย, ตสฺเสว เตลสฺส จ วฏฺฏิยา จ ปริยาทานา อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจ[๓] กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน 'กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ, ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน 'ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ. 'กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีติภวิสฺสนฺตีติ ปชานาตีติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยเคลญฺญสุตฺตํ

[๒๕๖] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน คิลานสาลา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

"สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน กาลํ อาคเมยฺย, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ ฯเปฯ ภาสิเต

---

[๑] อิ. ภิกฺขุ [๒] ฉ.,เท. เตลญฺจ ปฏิจฺจ วฏฺฏึ จ ปฏิจฺจ อิ. เตลญฺจ ปฏิจฺจ วฏฺฏิญฺจ เอวมุปริปิ. [๓] ฉ.,เท.,อิ. เจสทฺโท น ทิสฺสติ.

ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ. สโต [๑] ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน กาลํ อาคเมยฺย, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สตสฺส สมฺปชานสฺส อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ 'อุปฺปนฺนา โข มฺยายํ สุขา เวทนา, สา จ โข ปฏิจฺจ, โน อปฺปฏิจฺจ. กึ ปฏิจฺจ. อิมเมว ผสฺสํ ปฏิจฺจ. อยํ โข ปน ผสฺโส อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน, อนิจฺจํ โข ปน สงฺขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา สุขา เวทนา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสตีติ. โส ผสฺเส จ สุขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ, วยานุปสฺสี ฯเปฯ วิราคานุปสฺสี ฯเปฯ นิโรธานุปสฺสี ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหรติ. ตสฺส ผสฺเส จ สุขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสิโน วิหรโต วยานุปสฺสิโน ฯเปฯ วิราคานุปสฺสิโน ฯเปฯ นิโรธานุปสฺสิโน ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสิโน วิหรโต โย ผสฺเส จ สุขาย จ เวทนาย ราคานุสโย, โส ปหิยฺยติ.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สตสฺส ฯเปฯ วิหรโต อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา ฯเปฯ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ 'อุปฺปนฺนา โข มฺยายํ อทุกฺขมสุขา เวทนา, สา จ โข ปฏิจฺจ, โน อปฺปฏิจฺจ. กึ ปฏิจฺจ. อิมเมว ผสฺสํ ปฏิจฺจ. อยํ โข ปน ผสฺโส อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน ฯเปฯ (ยถา ปุริมสุตฺเต วิตฺถาโร, ตถา วิตฺถาเรตพฺโพ.) กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีติภวิสฺสนฺตีติ ปชานาติ.

---

[๑] อิ. โข

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เตลญฺจ วฏฺฏิญฺจ ปฏิจฺจ เตลปฺปทีโป ฌาเยยฺย, ตสฺเสว เตลสฺส จ วฏฺฏิยา จ ปริยาทานา อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน 'กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ. ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน 'ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ, 'กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีติภวิสฺสนฺตีติ ปชานาตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. อนิจฺจสุตฺตํ

[๒๔๗] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราคธมฺมา นิโรธธมฺมา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราคธมฺมา นิโรธธมฺมาติ. นวมํ.

๑๐. ผสฺสมูลกสุตฺตํ

[๒๔๘] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา ผสฺสชา ผสฺสมูลกา ผสฺสนิทานา ผสฺสปจฺจยา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. สุขเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา. ตสฺเสว สุขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา สุขา เวทนา, สา นิรุชฺฌติ, สา วูปสมติ.[๑] ทุกฺขเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วูปสมฺมติ, เอวมุปริปิ.

ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา. ตสฺเสว ทุกฺขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยำ ตชฺชำ เวทยิตำ ทุกฺขเวทนิยำ ผสฺสำ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา ทุกฺขา เวทนา, สา นิรุชฺฌติ, สา วูปสมติ. อทุกฺขมสุขเวทนิยำ ภิกฺขเว ผสฺสำ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา. ตสฺเสว อทุกฺขมสุขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยำ ตชฺชำ เวทยิตำ อทุกฺขมสุขเวทนิยำ ผสฺสำ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, สา นิรุชฺฌติ, สา วูปสมติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ทฺวินฺนำ กฏฺฐานำ สงฺฆฏฺฏาตนสโมธานา[๑] อุสฺมา ชายติ, เตโช อภินิพฺพตฺตติ. เตสำเยว ทฺวินฺนำ กฏฺฐานำ นานาภาวา วินิกฺเขปา ยา ตชฺชา อุสฺมา, สา นิรุชฺฌติ สา วูปสมติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมา ติสฺโส เวทนา ผสฺสชา ผสฺสมูลกา ผสฺสนิทานา ผสฺสปจฺจยา. ตชฺชำ ผสฺสำ ปฏิจฺจ ตชฺชา[๒] เวทนา อุปฺปชฺชติ. ตชฺชสฺส[๓] ผสฺสสฺส นิโรธา ตชฺชา[๓] เวทนา นิรุชฺฌตีติ. ทสมำ.

เวทนาสัยุตฺตสฺส ปฐโม สคาถวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

สมาธิสุขาย[๔] ปหาเนน ปาตาลำ ทฏฺฐพฺเพน จ[๔]
สลฺลตฺเถน [๖] เคลญฺญำ[๗] อนิจฺจผสฺสมูลกาติ.

---

[๑] สฺยา. สงฺฆฏฺฏา ตสฺส สโมธานา
[๒,๓] อิ. อาเมณฺฑิตำ
[๔] อิ. สมาธิ สุขำ
[๕] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๖] อิ. จ
[๗] ฉ.,เท. สลฺเลน เจว เคลญฺญา

๒. รโหคตวคฺโค

๑. รโหคตสุตฺตํ

[๒๕๙] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ‘ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา. วุตฺตํ โข ปเนตํ ภควตา ‘ยงฺกิญฺจิ เวทยิตํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺติ. กึ นุ โข เอตํ ภควตา สนฺธาย ภาสิตํ, ‘ยงฺกิญฺจิ เวทยิตํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺติ.

“สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, ติสฺโส อิมา ภิกฺขุ เวทนา วุตฺตา มยา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา ติสฺโส เวทนา วุตฺตา มยา. วุตฺตํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ มยา ‘ยงฺกิญฺจิ เวทยิตํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺติ ตํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ มยา สงฺขารานิเยว อนิจฺจตํ สนฺธาย ภาสิตํ ‘ยงฺกิญฺจิ เวทยิตํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺติ. ตํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ มยา สงฺขารานิเยว ขยธมฺมตํ ฯเปฯ วยธมฺมตํ ฯเปฯ วิราคธมฺมตํ ฯเปฯ นิโรธธมฺมตํ ฯเปฯ วิปริณามธมฺมตํ สนฺธาย ภาสิตํ ‘ยงฺกิญฺจิ เวทยิตํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺติ.

อถ โข ปน ภิกฺขุ มยา อนุปุพฺพสงฺขารานิ นิโรโธ อกฺขาโต, ปฐมชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหติ, ทุติยชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจารา นิรุทฺธา โหนฺติ, ตติยชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส ปีติ นิรุทฺธา โหติ, จตุตฺถชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส

อสฺสาสปสฺสาสา นิรุทฺธา โหนฺติ, อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ นิรุทฺธา โหนฺติ. ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค นิรุทฺโธ โหติ, โทโส นิรุทฺโธ โหติ, โมโห นิรุทฺโธ โหติ. อถ โข ภิกฺขุ มยา อนุปุพฺพสงฺขารานํ วูปสโม อกฺขาโต, ปฐมชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา วูปสนฺตา โหติ, ทุติยชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจารา วูปสนฺตา โหนฺติ ฯเปฯ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ วูปสนฺตา โหนฺติ. ขีณาสวสฺส ภิกฺขุ ราโค วูปสนฺโต โหติ, โทโส วูปสนฺโต โหติ, โมโห วูปสนฺโต โหติ. ฉยิมา ภิกฺขุ ปสฺสทฺธิโย, ปฐมชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, ทุติยชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจารา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ, ตติยชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส ปีติ ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, จตุตฺถชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส อสฺสาสปสฺสาสา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ, สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ. ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โทโส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โมโห ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหตีติ. ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อากาเส

๒. ปฐมอากาสสุตฺตํ

[๒๖๐] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อากาเสปิ[๑] วิวิธา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมาปิ วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมาปิ วาตา วายนฺติ, อุตฺตราปิ วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณาปิ วาตา วายนฺติ, สรชาปิ วาตา วายนฺติ, อรชาปิ วาตา วายนฺติ, สีตาปิ วาตา วายนฺติ, อุณฺหาปิ วาตา วายนฺติ, ปริตฺตาปิ วาตา วายนฺติ, อธิมตฺตาปิ วาตา วายนฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมสฺมึ กายสฺมึ วิวิธา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, สุขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชติ, ทุกฺขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชติ, อทุกฺขมสุขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชตีติ.

“ยถาปิ วาตา อากาเส วายนฺติ วิวิธา ปุถู[๑]
ปุรตฺถิมา ปจฺฉิมา จาปิ อุตฺตรา อถ ทกฺขิณา.
สรชา อรชา จาปิ[๒] สีตา อุณฺหา จ เอกทา
อธิมตฺตา ปริตฺตา จ ปุถู[๑] วายนฺติ มาลุตา.
ตเถวิมสฺมึ[๓] กายสฺมึ สมุปฺปชฺชนฺติ เวทนา
สุขทุกฺขสมุปฺปตฺติ อทุกฺขมสุขา จ ยา.
ยโตว[๔] ภิกฺขุ อาตาปี สมฺปชาโน นิรุชฺฌติ[๕]
ตโต โส เวทนา สพฺพา ปริชานาติ ปณฺฑิโต.
โส เวทนา ปริญฺญาย ทิฏเจ ธมฺเม อนาสโว
กายสฺส เภทา ธมฺมฏโฐ สงฺขํ นูเปติ[๖] เวทคูติ. ทุติยํ.

---

[๑] อิ. ปุถุ
[๒] ฉ.,เท. จปิ อิ. วาปิ
[๓] อิ. ตเถวิมสฺมึปิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ยโต จ
[๕] ฉ.,เท. สมฺปชญฺญํ น ริญฺจติ อิ. สมฺปชาโน นิรูปธิ
[๖] ฉ.เท.,อิ. สงฺขยํ โนเปติ

๓. ทุติยอากาสสุตฺตำ

[๒๖๑] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อากาเส วิวิธา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมาปิ วาตา วายนฺติ ฯเปฯ อธิมตฺตาปิ วาตา วายนฺติ, เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมสฺมึ กายสฺมึ วิวิธา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, สุขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชติ, ทุกฺขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชติ, อทุกฺขมสุขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชตีติ. ตติยำ.

๔. อคารสุตฺตำ

[๒๖๒] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อาคนฺตุกาคารำ, ตตฺถ ปุรตฺถิมายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสำ กปฺเปนฺติ, ปจฺฉิมายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสำ กปฺเปนฺติ, อุตฺตรายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสำ กปฺเปนฺติ, ทกฺขิณายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสำ กปฺเปนฺติ, ขตฺติยาปิ อาคนฺตฺวา วาสำ กปฺเปนฺติ, พฺราหฺมณาปิ อาคนฺตฺวา วาสำ กปฺเปนฺติ, เวสฺสาปิ อาคนฺตฺวา วาสำ กปฺเปนฺติ, สุทฺทาปิ อาคนฺตฺวา วาสำ กปฺเปนฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมสฺมึ กายสฺมึ วิวิธา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, สุขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชติ, ทุกฺขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชติ, อทุกฺขมสุขาปิ เวทนา อุปฺปชฺชติ. สามิสาปิ สุขา เวทนา อุปฺปชฺชติ, สามิสาปิ ทุกฺขา เวทนา อุปฺปชฺชติ, สามิสาปิ อทุกฺขมสุขา เวทนา อุปฺปชฺชติ. นิรามิสาปิ สุขา เวทนา อุปฺปชฺชติ, นิรามิสาปิ ทุกฺขา เวทนา อุปฺปชฺชติ, นิรามิสาปิ อทุกฺขมสุขา เวทนา อุปฺปชฺชตีติ. จตุตฺถำ.

๕. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ

[๒๖๓] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "กตมา นุ โข ภนฺเต เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตโม เวทนานิโรโธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. โก เวทนาย อสฺสาโท, โก เวทนาย[๑] อาทีนโว, กึ เวทนาย[๑] นิสฺสรณนฺติ. ติสฺโส อิมา อานนฺท เวทนา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. อิมา วุจฺจติ อานนฺท เวทนา. ผสฺสสมุทยา เวทนาสมุทโย, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. ยํ เวทนํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ เวทนาย อสฺสาโท. ยา เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ เวทนาย อาทีนโว. โย เวทนาย ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณํ. อถ โข ปนานนฺท มยา อนุปุพฺพสงฺขารานํ นิโรโธ อกฺขาโต. ปฐมชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหติ ฯเปฯ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ นิรุทฺธา โหนฺติ. ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค นิรุทฺโธ โหติ, โทโส นิรุทฺโธ โหติ, โมโห นิรุทฺโธ โหติ. อถ โข ปนานนฺท มยา อนุปุพฺพสงฺขารานํ วูปสโม อกฺขาโต. ปฐมชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา วูปสนฺตา โหติ ฯเปฯ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ วูปสนฺตา โหนฺติ. ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

ราโค วูปสนฺโต โหติ, โทโส วูปสนฺโต โหติ, โมโห วูปสนฺโต โหติ. อถ โข ปนานนฺท มยา อนุปุพฺพสงฺขารานํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิ[๒] อกฺขาตา. ปฐมชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ ฯเปฯ อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตนสญฺญา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ. ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โทโส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โมโห ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหตีติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ

[๒๖๔] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ

"กตมา นุ โข อานนฺท เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตโม เวทนานิโรโธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. โก เวทนาย อสฺสาโท, โก เวทนาย อาทีนโว, กึ เวทนาย[๒] นิสฺสรณนฺติ.

"ภควํมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา, ภควํเนตฺติกา. ภควปฺปฏิสรณา. สาธุ ภนฺเต ภควนฺตญฺเญว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.

"เตนหิ อานนฺท สุโณหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ.

---

[๑] อิ. ปสฺสทฺธิ

[๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

"เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ "ติสฺโส อิมา อานนฺท เวทนา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ อานนฺท เวทนา ฯเปฯ ผสฺสสมุทยา ฯเปฯ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โทโส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โมโห ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมสมฺพหุลสุตฺตํ

[๒๖๕] อถ โข สพฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"กตมา นุ โข ภนฺเต เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตโม เวทนานิโรโธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. โก เวทนาย อสฺสาโท, โก เวทนาย อาทีนโว, กึ เวทนาย นิสฺสรณนฺติ.

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว เวทนา. ผสฺสสมุทยา เวทนาสมุทโย, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. ยํ เวทนํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ เวทนาย อสฺสาโท. ยา เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ เวทนาย อาทีนโว. โย เวทนาย ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณํ.

อถ โข ปน ภิกฺขเว มยา อนุปุพฺพสงฺขารานํ นิโรโธ อกฺขาโต, ปรมชฺฌานํ สมาปนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหติ ฯเปฯ

ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค นิรุทฺโธ โหติ, โทโส นิรุทฺโธ โหติ, โมโห นิรุทฺโธ โหติ. อถ โข ปน ภิกฺขเว มยา อนุปุพฺพสงฺขารานำ วูปสโม อกฺขาโต. ปฐมชฺฌานำ สมาปนฺนสฺส วาจา วูปสนฺตา โหติ ฯเปฯ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค วูปสนฺโต โหติ, โทโส วูปสนฺโต โหติ, โมโห วูปสนฺโต โหติ. ฉยิมา ภิกฺขเว ปสฺสทฺธิโย. ปฐมชฺฌานำ สมาปนฺนสฺส วาจา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, ทุติยชฺฌานำ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจารา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ, ตติยชฺฌานำ สมาปนฺนสฺส ปีติ ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, จตุตฺถชฺฌานำ สมาปนฺนสฺส อสฺสาสปสฺสาสา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ, สญฺญาเวทยิตนิโรธำ สมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ. ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โทโส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โมโห ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหตีติ. สตฺตมำ.

๘. ทุติยสมฺพหุลสุตฺตำ

[๒๖๖] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺเน[๑] โข เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ "กตมา นุ โข ภิกฺขเว เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตโม เวทนานิโรโธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. โก เวทนาย อสฺสาโท, โก เวทนาย อาทีนโว, กึ เวทนาย นิสฺสรณนฺติ.

"ภควำมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว เวทนา. ผสฺสสมุทยา. (ยถา ปุริมสุตฺตนฺโต วิตฺถาริโต, ตถา วิตฺถาเรตพฺโพ).[๒] อฏฺฐมำ.

---

[๑] อิ. นิสินฺโน

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยถา ปุริมสุตฺตนฺเต ตถา วิตฺถาเรตพฺโพ.

๙. ปญฺจกงฺคสุตฺตํ

[๒๖๗] อถ โข ปญฺจกงฺโค ฐปติ, เยนายสฺมา อุทายิ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อุทายึ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ปญฺจกงฺโค ฐปติ อายสฺมนฺตํ อุทายึ เอตทโวจ “กติ นุ โข ภนฺเต อุทายิ เวทนา วุตฺตา ภควตาติ.

“ติสฺโส โข คหปติ[๑] เวทนา วุตฺตา ภควตา : สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา โข คหปติ[๑] ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตาติ. เอวํ วุตฺเต ปญฺจกงฺโค ฐปติ อายสฺมนฺตํ อุทายึ เอตทโวจ “น โข ภนฺเต อุทายิ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา, เทฺว เวทนา วุตฺตา ภควตา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา, ยายํ ภนฺเต อทุกฺขมสุขา เวทนา, สนฺตสฺมึ เอสา ปณีเต สุเข วุตฺตา ภควตาติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อุทายิ ปญฺจกงฺคํ ฐปตึ เอตทโวจ “น โข คหปติ เทฺว เวทนา วุตฺตา ภควตา, ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตาติ. ทุติยมฺปิ โข ปญฺจกงฺโค ฐปติ อายสฺมนฺตํ อุทายึ เอตทโวจ “น โข ภนฺเต อุทายิ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา, เทฺว เวทนา วุตฺตา ภควตา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา, ยายํ ภนฺเต อทุกฺขมสุขา เวทนา, สนฺตสฺมึ เอสา ปณีเต สุเข วุตฺตา ภควตาติ.

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อุทายิ ปญฺจกงฺคํ ฐปตึ เอตทโวจ “น โข คหปติ เทฺว เวทนา วุตฺตา ภควตา, ติสฺโส เวทนา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ฐปติ, เอวมุปริปิ.

วุตฺตา ภควตา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตาติ. ตติยมฺปิ โข ปญฺจกงฺโค จปติ อายสฺมนฺตำ อุทายึ เอตทโวจ "น โข ภนฺเต อุทายิ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา, เทฺว เวทนา วุตฺตา ภควตา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา, ยายำ ภนฺเต อทุกฺขมสุขา เวทนา, สนฺตสฺมึ เอสา ปณีเต สุเข วุตฺตา ภควตาติ.

เนว [๑] อสกฺขิ[๒] อายสฺมา อุทายิ ปญฺจกงฺคำ จปติึ สญฺญาเปตุำ, น ปนาสกฺขิ ปญฺจกงฺโค จปติ อายสฺมนฺตำ อุทายึ สญฺญาเปตุำ. อสฺโสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมโต อุทายิสฺส ปญฺจกงฺเคน จปตินา สทฺธึ อิมำ กถาสลฺลาปำ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ยาวตโก อายสฺมโต อุทายิสฺส ปญฺจกงฺเคน จปตินา สทฺธึ อโหสิ กถาสลฺลาโป, ตมฺปิ[๓] สพฺพำ ภควโต อาโรเจสิ.

"สนฺตเมว โข อานนฺท ปริยายำ ปญฺจกงฺโค จปติ อุทายิสฺส ภิกฺขุโน นาพฺภนุโมทิ, สนฺตำ จ ปนานนฺท ปริยายำ อุทายิ ภิกฺขุ ปญฺจกงฺคสฺส จปติโน นาพฺภนุโมทิ. เทฺวปิ มยา อานนฺท เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ติสฺโส[๔] มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ปญฺจปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ฉปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺจารสาปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ฉตฺตึสาปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺฐสตำปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน. เอวำ ปริยาเยน เทสิโต อานนฺท มยา ธมฺโม. เอวำ ปริยาเยน เทสิเต โข อานนฺท มยา ธมฺเม, เย อญฺญมญฺญสฺส

---

๑ อิ. โข ๒ ฉ.,เท. สกฺขิ ๓ ฉ.,เท. ตำ ๔ ฉ.,เท.,อิ. ติสฺโสปิ

สุภาสิตํ สุลปิตํ น สมนุมญฺญิสฺสนฺติ, น สมนุชานิสฺสนฺติ, น สมนุโมทิสฺสนฺติ, เตสํ เอตํ ปาฏิกงฺขํ ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหริสฺสนฺติ.[๑] เอวํ ปริยายเทสิโต โข[๒] อานนฺท มยา ธมฺโม, เอวํ ปริยายเทสิเต โข[๒] อานนฺท มยา ธมฺเม, เย อญฺญมญฺญสฺส สุภาสิตํ สุลปิตํ สมนุมญฺญิสฺสนฺติ, สมนุชานิสฺสนฺติ, สมนุโมทิสฺสนฺติ, เตสํ เอตํ ปาฏิกงฺขํ “สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหริสฺสนฺตีติ.

“ปญฺจิเม อานนฺท กามคุณา. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา ฯเปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา, อิเม โข อานนฺท ปญฺจ กามคุณา. ยํ โข อานนฺท อิเม ปญฺจ กามคุเณ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อิทํ วุจฺจติ กามสุขํ. เย โข อานนฺท เอวํ วเทยฺยุ ‘เอตํ ปรมํ สนฺตํ[๓] สุขํ โสมนสฺสํ ปฏิสํเวเทนฺตีติ. อิทํ เนสาหํ นานุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. เย โข อานนฺท เอวํ วเทยฺยุ ‘เอตํ ปรมํ สนฺตํ[๓] สุขํ

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ. [๒] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. สตฺตา, เอวมุปริปิ.

โสมนสฺสำ ปฏิสำเวเทนฺตีติ. อิทำ เนสำหำ นานุชานามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานำ วูปสมา อชฺฌตฺตำ สมฺปสาทนำ เจตโส เอโกทิภาวำ อวิตกฺกำ อวิจารำ สมาธิชำ ปีติสุขำ ทุติยชฺฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทำ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. เย โข อานนฺท เอวำ วเทยฺยุำ 'เอตำ ปรมำ สนฺตำ สุขำ โสมนสฺสำ ปฏิสำเวเทนฺตีติ. อิทำ เนสำหำ นานุชานามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสำเวเทติ, ยนฺตำ อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยชฺฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทำ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. เย โข อานนฺท เอวำ วเทยฺยุำ 'เอตำ ปรมำ สนฺตำ สุขำ โสมนสฺสำ ปฏิสำเวเทนฺตีติ. อิทำ เนสำหำ นานุชานามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานำ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขำ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถชฺฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทำ โข

อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. เย โข อานนฺท เอวํ วเทยฺยุ 'เอตํ ปรมํ สนฺตํ สุขํ โสมนสฺสํ ปฏิสํเวเทนฺตีติ. อิทำ เนสาหำ นานุชานามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานำ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานำ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานำ อมนสิการา 'อนนฺโต[๑] อากาโสติ อากาสานญฺจายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทำ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. เย โข อานนฺท เอวำ วเทยฺยุ 'เอตำ ปรมำ สนฺตำ สุขำ โสมนสฺสำ ปฏิสำเวเทนฺตีติ. อิทำ เนสาหำ นานุชานามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนำ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตำ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทำ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. เย โข อานนฺท เอวำ วเทยฺยุ 'เอตำ ปรมำ สนฺตำ สุขำ โสมนสฺสำ ปฏิสำเวเทนฺตีติ. อิทำ เนสาหำ นานุชานามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนำ สมติกฺกมฺม 'นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทำ โข

---

[๑] อิ. อนตฺโต อากาโส

อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. เย โข อานนฺท เอวำ วเทยฺยุ ‘เอตำ ปรมำ สนฺตำ สุขำ โสมนสฺสำ ปฏิสำเวเทนฺตีติ. อิทำ เนสาหำ นานุชานามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนำ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทำ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. เย โข อานนฺท เอวำ วเทยฺยุ ‘เอตำ ปรมำ สนฺตำ สุขำ โสมนสฺสำ ปฏิสำเวเทนฺตีติ. อิทำ เนสาหำ นานุชานามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ. อิธานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนำ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทำ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญำ สุขำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

จานำ โข ปเนตำ อานนฺท วิชฺชติ, ยำ อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวำ วเทยฺยุ ‘สญฺญาเวทยิตนิโรธำ สมโณ โคตโม อาห, ตญฺจ สุขสฺมึ ปญฺญเปติ, ตยิทำ กึสุ, ตยิทำ กถำสูติ. เอวำวาทิโน อานนฺท อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา ‘น โข อาวุโส ภควา สุขญฺเญว เวทนำ สนฺธาย สุขสฺมึ ปญฺญเปติ, ยตฺถ ยตฺถาวุโส สุขำ อุปลพฺภติ ยหึ ยหึ,[๑] ตำ ตำ ตถาคโต สุขสฺมึ ปญฺญเปตีติ. นวมำ.

---

[๑] อิ. ยมฺหิ ยมฺหิ สุขำ, เอวมุปริปิ.

๑๐. ภิกฺขุสุตฺตํ

[๒๖๘] "เทฺวปิ มยา ภิกฺขเว เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ติสฺโสปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ปญฺจปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ฉปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺฐารสาปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ฉตฺตึสาปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺฐสตมฺปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน. เอวํ ปริยายเทสิโต ภิกฺขเว มยา ธมฺโม, เอวํ ปริยายเทสิเต โข ภิกฺขเว มยา ธมฺเม, เย อญฺญมญฺญสฺส สุภาสิตํ สุลปิตํ น สมนุมญฺญิสฺสนฺติ, น สมนุชานิสฺสนฺติ, น สมนุโมทิสฺสนฺติ, เตสํ เอตํ ปาฏิกงฺขํ 'ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหริสฺสนฺตีติ.[๑] เอวํ ปริยายเทสิโต ภิกฺขเว มยา ธมฺโม, เอวํ ปริยายเทสิเต โข ภิกฺขเว มยา ธมฺเม เย อญฺญมญฺญสฺส สุภาสิตํ สุลปิตํ สมนุมญฺญิสฺสนฺติ, สมนุชานิสฺสนฺติ, สมนุโมทิสฺสนฺติ, เตสํ เอตํ ปาฏิกงฺขํ 'สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหริสฺสนฺตีติ.[๑]

"ปญฺจิเม ภิกฺขเว กามคุณา ฯเปฯ ฐานํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ วเทยฺยุ 'สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมโณ โคตโม อาห, ตญฺจ สุขสฺมึ ปญฺญเปติ, ตยิทํ กึสุ, ตยิทํ กถํสูติ. เอวํวาทิโน ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา 'น โข อาวุโส ภควา สุขญฺเญว เวทนํ สนฺธาย สุขสฺมึ ปญฺญเปติ, ยตฺถ ยตฺถ อาวุโส สุขํ อุปลพฺภติ ยหึ ยหึ, ตํ ตํ ตถาคโต สุขสฺมึ ปญฺญเปตีติ. ทสมํ.

[๑] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

ทุติโย รโหคตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

รโหคตา[๑] เทฺว วาตา จ นิวาสา เทฺว อานนฺทกา
สมฺพหุลา จ เทฺว วุตฺตา ปญฺจกงฺโค จ ภิกฺขุนาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. รโหคตํ เทฺว อากาสํ สมฺพหุลา ทุเว วุตฺตา
อคารํ เทฺว จ อานนฺทา ปญฺจกงฺโค จ ภิกฺขุนาติ.
อิ. รโหคตํ เทฺว อากาสํ อฏฺฐงฺเคน จ ทุเว วุตฺตา
อคารํ เทฺว จ สนฺตกํ ปญฺจกงฺโค จ ภิกฺขุนาติ.

๓. อฏฺฐสตปริยายวคฺโค

๑. สีวกสุตฺตํ

[๒๖๙] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. อถ โข โมฬิยสีวโก[๑] ปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โมฬิยสีวโก ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "สนฺติ โภ โคตม เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน 'ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสංเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพนฺตํ ปุพฺเพกตเหตูติ. อิธ ปน[๒] ภวं โคตโม กิมาหาติ.

"ปิตฺตสมุฏฺฐานานิปิ โข สีวก อิเธกจฺจานิ เวทยิตานิ อุปฺปชฺชนฺติ. สามมฺปิ โข เอตं สีวก เอวं เวทิตพฺพं, ยถา ปิตฺตสมุฏฺฐานานิปิ อิเธกจฺจานิ เวทยิตานิ อุปฺปชฺชนฺติ. โลกสฺสปิ โข เอตं สีวก สจฺจสมฺมตं, ยถา ปิตฺตสมุฏฺฐานานิปิ อิเธกจฺจานิ เวทยิตานิ อุปฺปชฺชนฺติ. ตตฺร สีวก เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน 'යงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสංเวทยติ[๓] สุขํ วา ทุกฺขं วา อทุกฺขมสุขं วา, สพฺพนฺตं ปุพฺเพกตเหตูติ. ยญฺจ สามं ญาตं, ตญฺจ อติธาวนฺติ, ยं[๔] โลเก สจฺจสมฺมตं, ตญฺจ อติธาวนฺติ, ตสฺมา 'เตสं สมณพฺราหฺมณานं มิจฺฉาติ วทามิ.

"เสมฺหสมุฏฺฐานานิปิ โข สีวก ฯเปฯ วาตสมุฏฺฐานานิปิ โข สีวก ฯเปฯ สนฺนิปาตสมุฏฺฐานานิปิ[๕] โข สีวก ฯเปฯ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. โมฬิยสีวโก อิ. โมลิยสีวโก [๒] ฉ.,เท. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิสංเวเทติ [๔] ฉ.,เท. ยญฺจ อิ. ยं จ [๕] ฉ.,เท.,อิ. สนฺนิปาติกานิปิ

อุตุปริณามชานิปิ โข สิวก ฯเปฯ วิสมปริหารชานิปิ โข สิวก ฯเปฯ โอปกฺกมิกานิปิ โข สิวก ฯเปฯ กมฺมวิปากชานิปิ โข สิวก อิเธกจฺจานิ เวทยิตานิ อุปฺปชฺชนฺติ, สามํปิ โข เอตํ สิวก เอวํ เวทิตพฺพํ, ยถา กมฺมวิปากชานิปิ อิเธกจฺจานิ เวทยิตานิ อุปฺปชฺชนฺติ. โลกสฺสปิ โข เอตํ สิวก สจฺจสมฺมตํ, ยถา กมฺมวิปากชานิปิ อิเธกจฺจานิ เวทยิตานิ อุปฺปชฺชนฺติ. ตตฺถ สิวก เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน 'ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวทยติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพนฺตํ ปุพฺเพกตเหตูติ. ยญฺจ สามํ ญาตํ, ตญฺจ อติธาวนฺติ, ยं[๑] โลเก สจฺจสมฺมตํ, ตญฺจ อติธาวนฺติ, ตสฺมา 'เตสํ สมณพฺราหฺมณานํ มิจฺฉาติ วทามีติ.

เอวํ วุตฺเต, โมฬิยสิวโก ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ.

ปิตฺตํ เสมฺหญฺจ วาโต จ สนฺนิปาตา อุตูนิ จ
วิสมํ โอปกฺกมิกญฺจ[๒] กมฺมวิปาเกน อฏฺฐมีติ. ปฐมํ.

๒. อฏฺฐสตสุตฺตํ

[๒๗๐] "อฏฺฐสตปริยายํ โว ภิกฺขเว ธมฺมปริยายํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว อฏฺฐสตปริยาโย ธมฺมปริยาโย. เทฺวปิ มยา ภิกฺขเว เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ติสฺโสปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ปญฺจปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ฉปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺฐารสาปิ มยา เวทนา

---

[๑] ฉ.,อิ. ยญฺจ โลเก [๒] ฉ.,เท.,อิ, จสทฺโท น ทิสฺสติ.

วุตฺตา ปริยาเยน, ฉตฺตึสาปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺฐสตมฺปิ มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน.

กตมา จ ภิกฺขเว เทฺว เวทนา. กายิกา จ เจตสิกา จ, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว เทฺว เวทนา. กตมา จ ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา. กตมา จ ภิกฺขเว ปญฺจ เวทนา. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ปญฺจ เวทนา. กตมา จ ภิกฺขเว ฉ เวทนา. จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสชา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ฉ เวทนา. กตมา จ ภิกฺขเว อฏฺฐารส เวทนา. ฉ โสมนสฺสูปวิจารา ฉ โทมนสฺสูปวิจารา ฉ อุเปกฺขูปวิจารา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อฏฺฐารส เวทนา. กตมา จ ภิกฺขเว ฉตฺตึส เวทนา. ฉ เคหสิตานิ โสมนสฺสานิ ฉ เนกฺขมฺมสิตานิ โสมนสฺสานิ ฉ เคหสิตานิ โทมนสฺสานิ ฉ เนกฺขมฺมสิตานิ โทมนสฺสานิ ฉ เคหสิตา อุเปกฺขา, ฉ เนกฺขมฺมสิตา อุเปกฺขา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ฉตฺตึส เวทนา. กตมา จ ภิกฺขเว อฏฺฐสตํ เวทนา. อตีตา ฉตฺตึส เวทนา, อนาคตา ฉตฺตึส เวทนา, ปจฺจุปฺปนฺนา ฉตฺตึส เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อฏฺฐสตํ เวทนา. อยมฺปิ โข ภิกฺขเว อฏฺฐสตปริยาโย ธมฺมปริยาโยติ. ทุติยํ.

๓. อญฺญตรภิกฺขุสุตฺตํ

[๒๗๑] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “กตมา นุ โข ภนฺเต เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตมา

เวทนาสมุทยคามินี ปฏิปทา. กตโม เวทนานิโรโธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. โก เวทนาย อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กึ นิสฺสรณนฺติ.

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขุ เวทนา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขุ เวทนา.[๑] ผสฺสสมุทยา เวทนาสมุทโย. ตณฺหา เวทนาสมุทยคามินี ปฏิปทา. ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. ยํ เวทนํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ เวทนาย อสฺสาโท. ยา เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ เวทนาย อาทีนโว. โย เวทนาย ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณนฺติ. ตติยํ.

๔. ปุพฺพสุตฺตํ

[๒๗๒] "ปุพฺเพ เม ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ 'กตมา นุ โข เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตมา เวทนาสมุทยคามินี ปฏิปทา. กตโม เวทนานิโรโธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. โก เวทนาย อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กึ นิสฺสรณนฺติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'ติสฺโส อิมา เวทนา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ เวทนา. ผสฺสสมุทยา เวทนาสมุทโย. ตณฺหาเวทนาสมุทยคามินี ปฏิปทา ฯเปฯ โย เวทนาย ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณนฺติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] อิ. ติสฺโส เวทนา

๕. ญาณสุตฺตํ

[๒๗๓] อิมา เวทนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. ‘อยํ เวทนาสมุทโยติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. ‘อยํ เวทนาสมุทยคามินี ปฏิปทาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาทิ. ‘อยํ เวทนานิโรโธติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาทิ. ‘อยํ เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาทิ. ‘อยํ เวทนาย อสฺสาโทติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ ฯเปฯ ‘อยํ เวทนาย อาทีนโวติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ ฯเปฯ “อิทํ[๑] เวทนาย นิสฺสรณนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทีติ. ปญฺจมํ.

๖. สมฺพหุลภิกฺขุสุตฺตํ

[๒๗๔] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ “กตมา นุ โข ภนฺเต เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตมา เวทนาสมุทยคามินี ปฏิปทา ฯเปฯ โก เวทนาย อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กึ นิสฺสรณนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิทํ โข นิสฺสรณนฺติ

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา: สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว เวทนา. ผสฺสสมุทยา เวทนาสมุทโย. ตณฺหาเวทนาสมุทยคามินี ปฏิปทา. ผสฺสนิโรธา ฯเปฯ โย เวทนาย ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ. อิทํ เวทนาย นิสฺสรณนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๒๗๕] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิมาสํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, น เตเม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปน เต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺราหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ. เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิมาสํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต โข เม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺราหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๒๗๖] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิมาสํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ ปชานนฺติ ฯเปฯ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. ตติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๒๗๗] "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา เวทนํ นปฺปชานนฺติ, เวทนาสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, เวทนานิโรธํ นปฺปชานนฺติ, เวทนานิโรธคามินีปฏิปทำ นปฺปชานนฺติ, เวทนานิโรธคามินีปฏิปทำ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ ปชานนฺติ ฯเปฯ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. นวมํ.

๑๐. สุทฺธิกสุตฺตํ

[๒๗๘] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนาติ. ทสมํ.

๑๑. นิรามิสสุตฺตํ

[๒๗๙] "อตฺถิ ภิกฺขเว สามิสา ปีติ, อตฺถิ นิรามิสา ปีติ. อตฺถิ ภิกฺขเว[๑] นิรามิสา นิรามิสตรา ปีติ. อตฺถิ สามิสํ สุขํ, อตฺถิ นิรามิสํ สุขํ, อตฺถิ นิรามิสา นิรามิสตรํ สุขํ, อตฺถิ สามิสา

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อุเปกฺขา, อตฺถิ นิรามิสา อุเปกฺขา, อตฺถิ นิรามิสา นิรามิสตรา อุเปกฺขา, อตฺถิ สามิโส วิโมกฺโข, อตฺถิ นิรามิโส วิโมกฺโข, อตฺถิ นิรามิสา นิรามิสตโร วิโมกฺโข. กตมา จ ภิกฺขเว สามิสา ปีติ. ปญฺจิเม ภิกฺขเว กามคุณา. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา ฯเปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา. อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ กามคุณา. ยา โข ภิกฺขเว อิเม ปญฺจ กามคุเณ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ปีติ, อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามิสา ปีติ.

กตมา จ ภิกฺขเว นิรามิสา ปีติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกำ สวิจารำ วิเวกชำ ปีติสุขำ ปฐมชฺฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, วิตกฺกวิจารานำ วูปสมา อชฺฌตฺตำ สมฺปสาทนำ เจตโส เอโกทิภาวำ อวิตกฺกำ อวิจารำ สมาธิชำ ปีติสุขำ ทุติยชฺฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิรามิสา ปีติ.

กตมา จ ภิกฺขเว นิรามิสา นิรามิสตรา ปีติ. ยา โข ภิกฺขเว ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราคา จิตฺตำ วิมุตฺตำ ปจฺจเวกฺขโต โทสา จิตฺตำ วิมุตฺตำ ปจฺจเวกฺขโต โมหา จิตฺตำ วิมุตฺตำ ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชติ ปีติ, อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิรามิสา นิรามิสตรา ปีติ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สามิสำ สุขำ. ปญฺจิเม ภิกฺขเว กามคุณา. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา ฯเปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา. อิเม โข

ภิกฺขเว ปญฺจ กามคุณา. ยํ โข ภิกฺขเว อิเม ปญฺจ กามคุเณ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามิสํ สุขํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว นิรามิสํ สุขํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ฯเปฯ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิรามิสํ สุขํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว นิรามิสา นิรามิสตรํ สุขํ. ยํ โข ภิกฺขเว ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราคา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โมหา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิรามิสา นิรามิสตรํ สุขํ.

กตมา จ ภิกฺขเว สามิสา อุเปกฺขา. ปญฺจิเม ภิกฺขเว กามคุณา. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา ฯเปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา. อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ กามคุณา. ยา โข ภิกฺขเว อิเม ปญฺจ กามคุเณ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขา, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามิสา อุเปกฺขา.

กตมา จ ภิกฺขเว นิรามิสา อุเปกฺขา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิรามิสา อุเปกฺขา.

กตมา จ ภิกฺขเว นิรามิสา นิรามิสตรา อุเปกฺขา. ยา โข ภิกฺขเว ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราคา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โมหา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขา, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิรามิสา นิรามิสตรา อุเปกฺขา.

กตโม จ ภิกฺขเว สามิโส วิโมกฺโข. รูปปฏิสัยุตฺโต วิโมกฺโข สามิโส วิโมกฺโข. กตโม จ ภิกฺขเว นิรามิโส วิโมกฺโข. อรูปปฏิสัยุตฺโต วิโมกฺโข นิรามิโส วิโมกฺโข.

กตโม จ ภิกฺขเว นิรามิสา นิรามิสตโร วิโมกฺโข. โย โข ภิกฺขเว ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราคา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โมหา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชติ วิโมกฺโข, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิรามิสา นิรามิสตโร วิโมกฺโขติ. เอกาทสมํ.

ตติโย อฏฺฐสตปริยายวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สิวกอฏฺฐสตํ[๑] ภิกฺขุ ปุพฺเพ ญาณญฺจ ภิกฺขุนา
สมณพฺราหฺมณา ตีณิ สุทฺธิกํ จ นิรามิสนฺติ.

เวทนาสัยุตฺตํ สมตฺตํ.

---

[๑] อิ. สีวกอฏฺฐสต

๓. มาตุคามสัยุตฺตัง

๑. เปยฺยาลวคฺโค

๑. มาตุคามสุตฺตัง

[๒๘๐] "ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม เอกนฺตอมนาโป โหติ ปุริสสฺส. กตเมหิ ปญฺจหิ. น จ รูปวา โหติ น จ โภควา โหติ, น จ สีลวา โหติ, อลโส จ โหติ, ปชญฺจสฺส น ลภติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม เอกนฺตอมนาโป โหติ ปุริสสฺส. ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม เอกนฺตมนาโป โหติ ปุริสสฺส. กตเมหิ ปญฺจหิ. รูปวา จ โหติ, โภควา จ โหติ, สีลวา จ โหติ, ทกฺโข จ โหติ อนลโส, ปชญฺจสฺส ลภติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม เอกนฺตมนาโป โหติ ปุริสสฺสาติ. ปฐมं.

๒. ปุริสสุตฺตัง

[๒๘๑] "ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปุริโส เอกนฺตอมนาโป โหติ มาตุคามสฺส. กตเมหิ ปญฺจหิ. น จ รูปวา โหติ, น จ โภควา โหติ, น จ สีลวา โหติ, อลโส จ โหติ, ปชญฺจสฺส น ลภติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปุริโส เอกนฺตอมนาโป โหติ มาตุคามสฺส. ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปุริโส เอกนฺตมนาโป โหติ มาตุคามสฺส. กตเมหิ ปญฺจหิ. รูปวา จ โหติ, โภควา จ โหติ, สีลวา จ โหติ, ทกฺโข จ โหติ อนลโส, ปชญฺจสฺส ลภติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปุริโส เอกนฺตมนาโป โหติ มาตุคามสฺสาติ. ทุติยं.

๓. อาเวณิกทุกฺขสุตฺตํ

[๒๘๒] “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส อาเวณิกานิ ทุกฺขานิ, ยานิ มาตุคาโม ปจฺจนุโภติ อญฺญตฺเรว ปุริเสหิ. กตมานิ ปญฺจ. อิธ ภิกฺขเว มาตุคาโม ทหโร สมาโน ปติกุลํ คจฺฉติ, ญาตเกหิ วินา โหติ, อิทํ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส ปฐมํ อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคาโม ปจฺจนุโภติ อญฺญตฺเรว ปุริเสหิ. ปุน จปรํ ภิกฺขเว มาตุคาโม อุตุนี โหติ, อิทํ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส ทุติยํ อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคาโม ปจฺจนุโภติ อญฺญตฺเรว ปุริเสหิ. ปุน จปรํ ภิกฺขเว มาตุคาโม คพฺภินี โหติ, อิทํ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส ตติยํ อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคาโม ปจฺจนุโภติ อญฺญตฺเรว ปุริเสหิ. ปุน จปรํ ภิกฺขเว มาตุคาโม วิชายติ, อิทํ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส จตุตฺถํ อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคาโม ปจฺจนุโภติ อญฺญตฺเรว ปุริเสหิ. ปุน จปรํ ภิกฺขเว มาตุคาโม ปุริสสฺส ปาริจริยํ อุเปติ, อิทํ โข ภิกฺขเว มาตุคามสฺส ปญฺจมํ อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคาโม ปจฺจนุโภติ อญฺญตฺเรว ปุริเสหิ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส อาเวณิกานิ ทุกฺขานิ, ยานิ มาตุคาโม ปจฺจนุโภติ อญฺญตฺเรว ปุริเสหีติ. ตติยं.

๔. ตีหิธมฺเมหิสุตฺตํ

[๒๘๓] “ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม เยภุยฺเยน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว มาตุคาโม ปุพฺพณฺหสมยํ มจฺเฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ, มชฺฌนฺติกสมยํ อิสฺสาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ, สายณฺหสมยํ

กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ, อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม เยภุยฺเยน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตีติ. จตุตฺถํ.

๕. โกธนสุตฺตํ

[๒๘๔] อถ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิธาหํ ภนฺเต มาตุคามํ ปสฺสามิ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตํ. กตีหิ นุ โข ภนฺเต ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตีติ.

"ปญฺจหิ โข อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ โหติ, โกธโน จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตีติ. ปญฺจมํ.

๖. อุปนาหีสุตฺตํ

[๒๘๕] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ,

อโนตฺตปฺปี จ โหติ, โอปนาหี จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชตีติ. ฉฏฺฐำ.

๗. อิสฺสุกีสุตฺตำ

[๒๘๖] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ โหติ, อิสฺสุกี จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชตีติ. สตฺตมำ.

๘. มจฺฉรีสุตฺตำ

[๒๘๗] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ โหติ, มจฺฉรี จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส ฯเปฯ อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชตีติ. อฏฺฐมำ.

๙. อติจารีสุตฺตํ

[๒๘๘] “ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ฯเปฯ อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ โหติ, อติจารี จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ฯเปฯ อุปปชฺชตีติ. นวมํ.

๑๐. ทุสฺสีลสุตฺตํ

[๒๘๙] “ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส ฯเปฯ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ โหติ, ทุสฺสีโล จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส ฯเปฯ นิรยํ อุปปชฺชตีติ. ทสมํ.

๑๑. อปฺปสฺสุตสุตฺตํ

[๒๙๐] “ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ฯเปฯ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ โหติ, อปฺปสฺสุโต จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ฯเปฯ นิรยํ อุปปชฺชตีติ. เอกาทสมํ.

๑๒. กุสีตสุตฺตํ

[๒๙๑] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ฯเปฯ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ โหติ, กุสีโต จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส ฯเปฯ อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตีติ. ทุวาทสมํ.

๑๓. มุฏฺฐสฺสติสุตฺตํ

[๒๙๒] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส ฯเปฯ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. อสฺสทฺโธ จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ โหติ, มุฏฺฐสฺสติ จ โหติ, ทุปฺปญฺโญ จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส ฯเปฯ นิรยํ อุปปชฺชตีติ. เตรสมํ.

๑๔. ปญฺจเวรสุตฺตํ

[๒๙๓] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส ฯเปฯ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. ปาณาติปาตี จ โหติ, อทินฺนาทายี จ โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารี จ โหติ, มุสาวาที จ โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตีติ. จุทฺทสมํ.

ปฐโม เปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

มาตุคาโม ปุริโส จ อาเวณิกา ติธมฺโม จ
โกธโน อุปนาหี จ อิสฺสุกี มจฺฉเรน จ.
อติจารี จ ทุสฺสีโล อปฺปสฺสุโต จ กุสีโต
มุฏฺฐสฺสติ ปญฺจเวรํ กณฺหปกฺเข ปกาสิโต.

๒. เปยฺยาลวคฺโค

๑. อกฺโกธนสุตฺตำ

[๒๙๔] อถ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ภควนฺตำ เอตทโวจ "อิธาหำ ภนฺเต มาตุคามำ ปสฺสามิ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺตำ. กตีหิ นุ โข ภนฺเต ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชตีติ.

"ปญฺจหิ โข อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. สทฺโธ จ โหติ, หิริมา จ โหติ, โอตฺตปฺปี จ โหติ, อกฺโกธโน จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชติ. ปฐมำ.

๒. อนุปนาหีสุตฺตำ

[๒๙๕] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. สทฺโธ จ โหติ, หิริมา จ โหติ, โอตฺตปฺปี จ โหติ, อนุปนาหี จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชติ. ทุติยำ.

๓. อนิสฺสุกีสุตฺตํ

[๒๙๖] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. สทฺโธ จ โหติ, หิริมา จ โหติ, โอตฺตปฺปี จ โหติ, อนิสฺสุกี จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ ฯเปฯ ตติยํ.

๔. อมจฺฉรีสุตฺตํ

[๒๙๗] อมจฺฉรี จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ ฯเปฯ จตุตฺถํ.

๕. อนติจารีสุตฺตํ

[๒๙๘] อนติจารี จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ ฯเปฯ ปญฺจมํ.

๖. สุสีลสุตฺตํ

[๒๙๙] สีลวา จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

๗. พหุสฺสุตสุตฺตํ

[๓๐๐] พหุสฺสุโต จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ ฯเปฯ สตฺตมํ.

๘. อารทฺธวิริยสุตฺตํ

[๓๐๑] อารทฺธวิริโย จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ ฯเปฯ อฏฺฐมํ.

๙. อุปฏฺฐิตสฺสติสุตฺตํ

[๓๐๒] อุปฏฺฐิตสฺสติ จ โหติ, ปญฺญวา จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชตีติ. นวมํ (อิเม อฏฺจ สุตฺตนฺตา สงฺเขปาปิ).

๑๐. ปญฺจสีลสุตฺตนฺ

[๓๐๓] "ปญฺจหิ อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต จ โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต จ โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต จ โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต จ โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต จ โหติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชตีติ. ทสมํ.

ทุติโย เปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานนฺ[๑]

เทฺว มนาปา อมนาปา จ อาเวณิกา ตีหิ อนุรุทฺโธ
โกธโน อุปนาหี จ อิสฺสกี มจฺฉเรน จ.
อติจารี จ ทุสฺสีลนฺ[๒] อปฺปสฺสุโต จ กุสีโต
มุฏฺฐสฺสติ [๓] ปญฺจเวรํ กณฺหปกฺเข ปกาสิโต.
อนุรุทฺโธ อกฺโกธโน อนุปนาหี อนิสฺสุกี
อมจฺฉรี อนติจารี สีลวา จ พหุสฺสุโต.
วีริยสติ ปญฺจสีลา จ สุกฺกปกฺเข ปกาสิโตติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตสฺสุทฺทานนฺ
ทุติเย จ อกฺโกธโน อนุปนาหี อนิสฺสกึ
อมจฺฉรี อนติจารี สีลวา จ พหุสฺสุโต
วีริยนฺ สติสีลนฺ จ สุกฺกปกฺเข ปกาสิโต.

[๒] อิ. ทุสฺสีโล [๓] อิ. จ

๓. พลวคฺโค

๑. วิสารทสุตฺตํ

[๓๐๔] “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส พลานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปพลํ โภคพลํ ญาติพลํ ปุตฺตพลํ สีลพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส พลานิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหิ พเลหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม วิสารโท อคารํ อชฺฌาวสตีติ. ปฐมํ.

๒. ปสยฺหสุตฺตํ

[๓๐๕] “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส พลานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปพลํ โภคพลํ ญาติพลํ ปุตฺตพลํ สีลพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส พลานิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหิ พเลหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม สามิกํ ปสยฺห อคารํ อชฺฌาวสตีติ. ทุติยํ.

๓. อภิภุยฺยสุตฺตํ

[๓๐๖] “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส พลานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปพลํ โภคพลํ ญาติพลํ ปุตฺตพลํ สีลพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส พลานิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหิ พเลหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม สามิกํ อภิภุยฺย วตฺตตีติ. ตติยํ.

๔. เอกสุตฺตํ

[๓๐๗] “เอเกน จ โข ภิกฺขเว พเลน สมนฺนาคโต ปุริโส มาตุคามํ อภิภุยฺย วตฺตติ. กตเมน เอเกน พเลน. อิสฺสริยพเลน อภิภูตํ ภิกฺขเว มาตุคามํ เนว รูปพลํ ตายติ, น โภคพลํ ตายติ, น ญาติพลํ ตายติ, น ปุตฺตพลํ ตายติ, น สีลพลํ ตายตีติ. จตุตฺถํ.

๕. องฺคสุตฺตำ

[๓๐๘] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส พลานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปพลำ โภคพลำ ญาติพลำ ปุตฺตพลำ สีลพลำ. รูปพเลน จ โข[๑] ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ, น จ โภคพเลน, เอวำ โส เตน องฺเคน อปริปูโร โหติ. ยโต จ โข ภิกฺขเว มาตุคาโม รูปพเลน จ สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ, เอวำ โส เตน องฺเคน ปริปูโร โหติ. รูปพเลน จ โข ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ, น จ ญาติพเลน, เอวำ โส เตน องฺเคน อปริปูโร โหติ. ยโต จ โข ภิกฺขเว มาตุคาโม รูปพเลน จ สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ ญาติพเลน จ, เอวำ โส เตน องฺเคน ปริปูโร โหติ. รูปพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ ญาติพเลน จ, น จ ปุตฺตพเลน, เอวำ โส เตน องฺเคน อปริปูโร โหติ. ยโต จ โข ภิกฺขเว มาตุคาโม รูปพเลน จ สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ ญาติพเลน จ ปุตฺตพเลน จ, เอวำ โส เตน องฺเคน ปริปูโร โหติ. รูปพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ ญาติพเลน จ ปุตฺตพเลน จ, น จ สีลพเลน, เอวำ โส เตน องฺเคน อปริปูโร โหติ. ยโต จ โข ภิกฺขเว มาตุคาโม รูปพเลน จ สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ ญาติพเลน จ ปุตฺตพเลน จ สีลพเลน จ, เอวำ โส เตน องฺเคน ปริปูโร โหติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส พลานีติ. ปญฺจมำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

๖. นาเสนฺติสุตฺตํ

[๓๐๙] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส พลานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปพลํ โภคพลํ ญาติพลํ ปุตฺตพลํ สีลพลํ. รูปพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ, น จ สีลพเลน, นาเสนฺเตว นํ, กุเล น วาเสนฺติ. รูปพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ, น จ สีลพเลน, นาเสนฺเตว นํ, กุเล น วาเสนฺติ. รูปพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ ญาติพเลน จ, น จ สีลพเลน, นาเสนฺเตว นํ, กุเล น วาเสนฺติ. รูปพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ ญาติพเลน จ ปุตฺตพเลน จ, น จ สีลพเลน, นาเสนฺเตว นํ, กุเล น วาเสนฺติ. ยโต[๑] จ โข ภิกฺขเว มาตุคาโม รูปพเลน สมนฺนาคโต โหติ โภคพเลน จ ญาติพเลน จ ปุตฺตพเลน จ สีลพเลน จ, วาเสนฺเตว นํ กุเล, น นาเสนฺติ.[๑]

สีลพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ, น จ รูปพเลน, วาเสนฺเตว นํ กุเล, น นาเสนฺติ. สีลพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ, น จ โภคพเลน, วาเสนฺเตว นํ กุเล, น นาเสนฺติ. สีลพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ, น จ ญาติพเลน, วาเสนฺเตว นํ กุเล, น นาเสนฺติ. สีลพเลน จ ภิกฺขเว มาตุคาโม สมนฺนาคโต โหติ, น จ ปุตฺตพเลน, วาเสนฺเตว นํ กุเล, น นาเสนฺติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส พลานีติ. ฉฏฺฐํ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

๗. เหตุสุตฺตำ

[๓๑๐] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส พลานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปพลำ โภคพลำ ญาติพลำ ปุตฺตพลำ สีลพลำ. น ภิกฺขเว มาตุคาโม รูปพลเหตุ วา โภคพลเหตุ วา ญาติพลเหตุ วา ปุตฺตพลเหตุ วา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชติ, สีลพลเหตุ โข ภิกฺขเว มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส พลานีติ. สตฺตมำ.

๘. ฐานสุตฺตำ

[๓๑๑] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว ฐานานิ ทุลฺลภานิ อกตปุญฺเญน มาตุคาเมน. กตมานิ ปญฺจ. ปฏิรูเป กุเล ชาเยยฺยนฺติ, อิทำ ภิกฺขเว ปฐมำ ฐานำ ทุลฺลภำ อกตปุญฺเญน มาตุคาเมน. ปฏิรูเป กุเล ชายิตฺวา ปฏิรูปำ กุลำ คจฺเฉยฺยนฺติ, อิทมฺปิ[๑] ภิกฺขเว ทุติยำ ฐานำ ทุลฺลภำ อกตปุญฺเญน มาตุคาเมน. ปฏิรูเป กุเล ชายิตฺวา ปฏิรูปำ กุลำ คนฺตฺวา อสปตฺติ[๒] อคารำ อชฺฌาวเสยฺยนฺติ, อิทมฺปิ[๑] ภิกฺขเว ตติยำ ฐานำ ทุลฺลภำ อกตปุญฺเญน มาตุคาเมน. ปฏิรูเป กุเล ชายิตฺวา ปฏิรูปำ กุลำ คนฺตฺวา อสปตฺติ[๒] อคารำ อชฺฌาวสนฺตี ปุตฺตวตี อสฺสนฺติ, อิทมฺปิ[๑] ภิกฺขเว จตุตฺถำ ฐานำ ทุลฺลภำ อกตปุญฺเญน มาตุคาเมน. ปฏิรูเป กุเล ชายิตฺวา ปฏิรูปำ กุลำ คนฺตฺวา อสปตฺติ[๒] อคารำ อชฺฌาวสนฺตี ปุตฺตวตี สมานา สามิกำ อภิภุยฺย วตฺเตยฺยนฺติ, อิทมฺปิ[๑] ภิกฺขเว ปญฺจมำ ฐานำ ทุลฺลภำ อกตปุญฺเญน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] อิ. อสปตฺตี

มาตุคาเมน. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ ฐานานิ ทุลฺลภานิ อกตปุญฺเญน มาตุคาเมน.

ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว ฐานานิ สุลภานิ กตปุญฺเญน มาตุคาเมน. กตมานิ ปญฺจ. ปฏิรูเป กุเล ชาเยยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ปฐมํ ฐานํ สุลภํ กตปุญฺเญน มาตุคาเมน. ปฏิรูเป กุเล ชายิตฺวา ปฏิรูปึ กุลํ คจฺเฉยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ทุติยํ ฐานํ สุลภํ กตปุญฺเญน มาตุคาเมน. ปฏิรูเป กุเล ชายิตฺวา ปฏิรูปึ กุลํ คนฺตฺวา อสปตฺติ อคารํ อชฺฌาวเสยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตติยํ ฐานํ สุลภํ กตปุญฺเญน มาตุคาเมน. ปฏิรูเป กุเล ชายิตฺวา ปฏิรูปึ กุลํ คนฺตฺวา อสปตฺติ อคารํ อชฺฌาวสนฺตี ปุตฺตวตี อสฺสนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว จตุตฺถํ ฐานํ สุลภํ กตปุญฺเญน มาตุคาเมน. ปฏิรูเป กุเล ชายิตฺวา ปฏิรูปึ กุลํ คนฺตฺวา อสปตฺติ อคารํ อชฺฌาวสนฺตี ปุตฺตวตี สมานา สามิกํ อภิภุยฺย วตฺเตยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ปญฺจมํ ฐานํ สุลภํ กตปุญฺเญน มาตุคาเมน. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ ฐานานิ สุลภานิ กตปุญฺเญน มาตุคาเมนาติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปญฺจสีลวิสารทสุตฺตํ

[๓๑๒] “ปญฺจหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม วิสารโท อคารํ อชฺฌาวสติ. กตเมหิ ปญฺจหิ. ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต จ โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต จ โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต จ โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต จ โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต จ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว

ปญฺจหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม วิสารโท อคารๆ อชฺฌาวสตีติ. นวมๆ.

๑๐. วฑฺฒีสุตฺตนฺ

[๓๑๓] "ปญฺจหิ ภิกฺขเว วฑฺฒีหิ วฑฺฒมานา อริยสาวิกา อริยาย วฑฺฒิยา วฑฺฒติ, สาราทายินี จ โหติ วราทายินี จ กายสฺส. กตเมหิ ปญฺจหิ. สทฺธาย วฑฺฒติ, สีเลน วฑฺฒติ, สุเตน วฑฺฒติ, จาเคน วฑฺฒติ, ปญฺญาย วฑฺฒติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหิ วฑฺฒีหิ วฑฺฒมานา อริยสาวิกา อริยาย วฑฺฒิยา วฑฺฒติ, สาราทายินี จ โหติ วราทายินี จ กายสฺสาติ.

"สทฺธาย สีเลน จ ยา ปวฑฺฒติ
ปญฺญาย จาเคน สุเตน จูภยนฺ
สา ตาทิสี สีลวตี อุปาสิกา
อาทียติ สารมิเธว อตฺตโนติ. ทสมนฺ.

ตติโย พลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานนฺ

ปญฺจ วิสารทา ปสยฺหา อภิภุยฺย องฺเคน ปญฺจมนฺ
นาสยิตฺถ เหตุฏฺฐานนฺ วิสารทา วฑฺฒินา ทสาติ.

สมตฺตนฺ[๑] มาตุคามสัยุตฺตนฺ.

---

[๑] สฺยา. นิฏฺฐิตนฺ

๔. ชมฺพุขาทกสัยุตฺตํ

๑. นิพฺพานปญฺหาสุตฺตํ

[๓๑๔] เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต มคเธสุ วิหรติ นาลคามเก. อถ โข ชมฺพุขาทโก ปริพฺพาชโก, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชมฺพุขาทโก ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ

“นิพฺพานํ นิพฺพานนฺติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อาวุโส นิพฺพานนฺติ. “โย โข อาวุโส ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย, อิทํ วุจฺจติ นิพฺพานนฺติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ. “อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ. “กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ. “อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ปฐมํ.

๒. อรหตฺตปญฺหาสุตฺตํ

[๓๑๕] “อรหตฺตํ อรหตฺตนฺติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อาวุโส อรหตฺตนฺติ. “โย โข อาวุโส ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย, อิทํ วุจฺจติ อรหตฺตนฺติ. “อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส อรหตฺตสฺส สจฺฉิกิริยายาติ. “อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส อรหตฺตสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส อรหตฺตสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตสฺส อรหตฺตสฺส สจฺฉิกิริยาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส อรหตฺตสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส อรหตฺตสฺส สจฺฉิกิริยาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ทุติยํ.

๓. ธมฺมวาทีปญฺหาสุตฺตํ

[๓๑๖] “เก นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต โลเก ธมฺมวาทิโน, เก โลเก สุปฏิปนฺนา, เก โลเก สุคตาติ.

“เย โข อาวุโส ราคปฺปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, โทสปฺปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, โมหปฺปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, เต โลเก ธมฺมวาทิโน. เย โข อาวุโส ราคสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โทสสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โมหสฺส ปหานาย

ปฏิปนฺนา, เต โลเก สุปฏิปนฺนา. เยสํ โข อาวุโส ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต[๑] อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, โทโส ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, โมโห ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, เต โลเก สุคตาติ.

"อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานายาติ.

"อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานายาติ.

"กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานายาติ.

"อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานายาติ.

"ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานาย, อลญฺจ ปน อาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ตติยํ.

๔. กิมตฺถิยสุตฺตํ

[๓๑๗] "กิมตฺถิยํ อาวุโส สารีปุตฺต สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อนภาวํ คโต อิ. อนภาวคโต

"ทุกฺขสฺส โข อาวุโส ปริญฺญตฺถํ ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ.

"อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ.

"อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ.

"กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ.

"อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ.

"ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. จตุตฺถํ.

๕. อสฺสาสปตฺตสุตฺตนิทฺเทส

[๓๑๘] "อสฺสาสปตฺโต อสฺสาสปตฺโตติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต อสฺสาสปตฺโต โหตีติ. "ยโต โข อาวุโส ภิกฺขุ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอตฺตาวตา[๑] โข อาวุโส อสฺสาสปตฺโต โหตีติ.

"อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

---

[๑] ฉ. เอตฺตาวตา นุ โข

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ปญฺจมํ.

๖. ปรมสฺสาสปตฺตสุตฺตํ

[๓๑๙] “ปรมสฺสาสปตฺโต ปรมสฺสาสปตฺโตติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส ปรมสฺสาสปตฺโต โหตีติ. “ยโต โข อาวุโส ภิกฺขุ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ, เอตฺตาวตา โข อาวุโส ปรมสฺสาสปตฺโต โหตีติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“กตโม ปน อาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

"อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

"ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. เวทนาปญฺหาสุตฺตํ

[๓๒๐] "เวทนา เวทนาติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมา นุ โข อาวุโส เวทนาติ.

"ติสฺโส อิมา อาวุโส เวทนา. กตมา[๑] ติสฺโส.[๑] สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. อิมา โข อาวุโส ติสฺโส เวทนาติ.

"อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตาสํ ติสฺสนฺนํ[๒] เวทนานํ ปริญฺญายาติ.

"อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตาสํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญายาติ.

"กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตาสํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญายาติ.

"อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตาสํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ

[๑-๑] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.　　[๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตาสํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญายาติ.

“ภพฺพโก อาวุโส มคฺโค, ภพฺพิกา ปฏิปทา เอตาสํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญาย. อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. สตฺตมํ.

๘. อาสวปญฺหาสุตฺตํ

[๓๒๑] “อาสโว อาสโวติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตโม นุ โข อาวุโส อาสโวติ.

“ตโยเม อาวุโส อาสวา: กามาสโว ภวาสโว อวิชฺชาสโว. อิเม โข อาวุโส ตโย อาสวาติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอเตสํ อาสวานํ ปหานายาติ.

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอเตสํ อาสวานํ ปหานายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอเตสํ อาสวานํ ปหานายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอเตสํ อาสวานํ ปหานาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอเตสํ อาสวานํ ปหานายาติ.

“ภพฺพโก อาวุโส มคฺโค, ภพฺพิกา ปฏิปทา เอเตสํ อาสวานํ ปหานาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. อฏฺฐมํ.

๙. อวิชชาปัญหาสูตร

[๓๒๒] “อวิชชา อวิชชาติ อาวุโส สารีปุตต วุจจติ, กตมา นุ โข อาวุโส อวิชชาติ.

“ยं โข อาวุโส ทุกเข อญาณं, ทุกขสมุทเย อญาณं, ทุกขนิโรเธ อญาณं, ทุกขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อญาณं. อยं วุจจตาวุโส อวิชชาติ.

“อตถิ ปนาวุโส มคโค, อตถิ ปฏิปทา เอติสสา อวิชชาย ปหานายาติ.

“อตถิ โข อาวุโส มคโค, อตถิ ปฏิปทา เอติสสา อวิชชาย ปหานายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคโค, กตมา ปฏิปทา เอติสสา อวิชชาย ปหานายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฐงคิโก มคโค เอติสสา อวิชชาย ปหานาย. เสยยถีทं. สมมาทิฏฐิ ฯเปฯ สมมาสมาธิ. อยं โข อาวุโส มคโค. อยं ปฏิปทา เอติสสา อวิชชาย ปหานายาติ.

“ภททโก อาวุโส มคโค, ภททิกา ปฏิปทา เอติสสา อวิชชาย ปหานาย, อลญจ ปนาวุโส สารีปุตต อปปมาทายาติ. นวมं.

๑๐. ตณฺหาปณฺหาสุตฺตํ

[๓๒๓] “ตณฺหา ตณฺหาติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมา นุ โข อาวุโส ตณฺหาติ.

“ติสฺโส อิมา อาวุโส ตณฺหา: กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิมา โข อาวุโส ติสฺโส ตณฺหาติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานายาติ.

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานายาติ.

“ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ทสมํ.

๑๑. โอฆปณฺหาสุตฺตํ

[๓๒๔] “โอโฆ โอโฆติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตโม นุ โข อาวุโส โอโฆติ.

“จตฺตาโรเม อาวุโส โอฆา: กาโมโฆ ภโวโฆ ทิฏฺโฐโฆ อวิชฺโชโฆ. อิเม โข อาวุโส จตฺตาโร โอฆาติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอเตสํ โอฆานํ ปหานายาติ.

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอเตสํ โอฆานํ ปหานายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอเตสํ โอฆานํ ปหานายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอเตสํ โอฆานํ ปหานาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอเตสํ โอฆานํ ปหานายาติ.

“ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอเตสํ โอฆานํ ปหานาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. เอกาทสมํ.

๑๒. อุปาทานปญฺหาสุตฺตํ

[๓๒๕] “อุปาทานํ อุปาทานนฺติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อาวุโส อุปาทานนฺติ.

“จตฺตารีมานิ อาวุโส อุปาทานานิ: กามุปาทานํ ทิฏฺฐุปาทานํ สีลพฺพตุปาทานํ อตฺตวาทุปาทานํ. อิมานิ โข อาวุโส จตฺตาริ อุปาทานานีติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานายาติ.

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานายาติ.

“ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ทุวาทสมํ.

๑๓. ภวปญฺหาสุตฺตํ

[๓๒๖] “ภโว ภโวติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตโม นุ โข อาวุโส ภโวติ.

ตโยเม อาวุโส ภวา: กามภโว รูปภโว อรูปภโว. อิเม โข อาวุโส ตโย ภวาติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอเตสํ ภวานํ ปริญฺญายาติ.

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอเตสํ ภวานํ ปริญฺญายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอเตสํ ภวานํ ปริญฺญายาติ.

"อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอเตสำ ภวานำ ปริญฺญาย. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ โข อาวุโส มคฺโค, อยำ ปฏิปทา เอเตสำ ภวานำ ปริญฺญายาติ.

"ภทฺทโก อาวุโส มคฺโคม ภทฺทิกา ปฏิปทา เอเตสำ ภวานำ ปริญฺญาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. เตรสมำ.

๑๔. ทุกฺขปญฺหาสุตฺตำ

[๓๒๗] "ทุกฺขำ ทุกฺขนฺติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมำ นุ โข อาวุโส ทุกฺขนฺติ.

"ติสฺโส อิมา อาวุโส ทุกฺขตา: ทุกฺขทุกฺขตา สงฺขารทุกฺขตา วิปริณามทุกฺขตา. อิมา โข อาวุโส ติสฺโส ทุกฺขตาติ.

"อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตาสำ ทุกฺขตานำ ปริญฺญายาติ.

"อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตาสำ ทุกฺขตานำ ปริญฺญายาติ.

"กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตาสำ ทุกฺขตานำ ปริญฺญายาติ.

"อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตาสำ ทุกฺขตานำ ปริญฺญาย. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ โข อาวุโส มคฺโค, อยำ ปฏิปทา เอตาสำ ทุกฺขตานำ ปริญฺญายาติ.

"ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตาสำ ทุกฺขตานำ ปริญฺญาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. จุทฺทสมำ.

๑๕. สกฺกายปญฺหาสุตฺตํ

[๓๒๘] “สกฺกาโย สกฺกาโยติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมา นุ โข อาวุโส สกฺกาโยติ.

“ปญฺจิเม อาวุโส อุปาทานกฺขนฺธา สกฺกาโย วุตฺตา ภควตา. เสยฺยถีทํ. รูปูปาทานกฺขนฺโธ เวทนูปาทานกฺขนฺโธ สญฺญูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ. อิเม โข อาวุโส ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา สกฺกาโย วุตฺตา ภควตาติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส สกฺกายสฺส ปริญฺญายาติ.

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส สกฺกายสฺส ปริญฺญายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส สกฺกายสฺส ปริญฺญายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตสฺส สกฺกายสฺส ปริญฺญาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส สกฺกายสฺส ปริญฺญายาติ.

“ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส สกฺกายสฺส ปริญฺญาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ปณฺณรสมํ.

๑๖. ทุกฺกรปญฺหาสุตฺตำ

[๓๒๙] “กึ นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุกฺกรนฺติ.

“ปพฺพชฺชา โข อาวุโส อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุกฺกราติ.

“ปพฺพชิเตน ปนาวุโส กึ ทุกฺกรนฺติ.

“ปพฺพชิเตน โข อาวุโส อภิรติ ทุกฺกราติ.

“อภิรเตน ปนาวุโส กึ ทุกฺกรนฺติ.

“อภิรเตน โข อาวุโส ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ ทุกฺกราติ.

“กีวจิรำ ปนาวุโส ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขุ อรหำ อสฺสาติ.

“น จิรำ อาวุโสติ. โสพสมำ.

ชมฺพุขาทกสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

ตสฺสุทฺทานำ

นิพฺพานำ อรหตฺตญฺจ ธมฺมวาที กิมตฺถิยำ
อสฺสาโส ปรมสฺสาโส เวทนา อาสวาวิชฺชา
ตณฺหา โอฆา อุปาทานำ ภโว ทุกฺขญฺจ สกฺกาโย
อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุกฺกรนฺติ.

๕. สามณฺฑกสุตฺตนฺตสุตฺตาทิวณฺณนา

๑. สามณฺฑกสุตฺตวณฺณนา

[๓๓๐] เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต วชฺชีสุ วิหรติ อุกฺกเจลายํ[๑] คงฺคาย นทิยา ตีเร. อถ โข สามณฺฑโก ปริพฺพาชโก, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สามณฺฑโก ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ “นิพฺพานํ นิพฺพานนฺติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อาวุโส นิพฺพานนฺติ.

“โย โข อาวุโส ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย, อิทํ วุจฺจติ นิพฺพานนฺติ.

“อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

“อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

---

[๑] อิ. อุกฺกเวลายํ

"ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, อลญฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ปฐมํ. (ยถาชมฺพุขาทกสํสุตฺตํ ตถา วิตฺถาเรตพฺพํ).

๒. ทุกฺกรปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๑] "กึ นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุกฺกรนฺติ.

"ปพฺพชฺชา โข อาวุโส อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุกฺกรนฺติ.

"ปพฺพชิเตน ปนาวุโส กึ ทุกฺกรนฺติ.

"ปพฺพชิเตน โข อาวุโส อภิรติ ทุกฺกราติ.

"อภิรเตน ปนาวุโส กึ ทุกฺกรนฺติ.

"อภิรเตน โข อาวุโส ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ ทุกฺกราติ.

"กีวจิรํ ปนาวุโส ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขุ อรหํ อสฺสาติ.

"น จิรํ อาวุโสติ. โสพฺพสมํ.

ปุริมสุตฺตสทิสํ[๑] อุทฺทานํ.

สามญฺญกสัยุตฺตํ สมตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,อิ. ปุริมกสทิสํ เอว เท. ปุริมสทิสํ

๖. โมคฺคลฺลานสํยุตฺตํ

๑. ปฐมชฺฌานปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขเวติ.[๑] "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เต[๒] ภิกฺขู[๒] เอตทโวจ

"อิธ มยฺหํ อาวุโส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ 'ปฐมชฺฌานํ ปฐมชฺฌานนฺติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ปฐมชฺฌานนฺติ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ 'อิธ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ ปฐมชฺฌานนฺติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ, ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต กามสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ 'โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ ปฐมชฺฌานํ ปมาโท, ปฐมชฺฌาเน จิตฺตํ สณฺฐเปหิ, ปฐมชฺฌาเน จิตฺตํ เอโกทึ[๓] กโรหิ, ปฐมชฺฌาเน จิตฺตํ สมาทหาติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส อปเรน สมเยน วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ

---

[๑] อิ. ภิกฺขโวติ [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๓] อิ. เอโกทิ, เอวมุปริปิ.

สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘สตฺถารานุคฺคหิโต สาวโก มหาภิญฺญตํ ปตฺโตติ. มมํ ตํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘สตฺถารานุคฺคหิโต สาวโก มหาภิญฺญตํ ปตฺโตติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยฌานปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๓] “ทุติยฌานํ ทุติยฌานนฺติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ทุติยฌานนฺติ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ ‘อิธ ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ ทุติยฌานนฺติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต วิตกฺกสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ ‘โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ ทุติยฌานํ ปมาโท, ทุติยฌานเน จิตฺตํ สณฺฐเปหิ, ทุติยฌานเน จิตฺตํ เอโกทึ กโรหิ, ทุติยฌานเน จิตฺตํ สมาทหาติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส อปเรน สมเยน วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘สตฺถารานุคฺคหิโต สาวโก มหาภิญฺญตํ ปตฺโตติ. มมํ ตํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘สตฺถารานุคฺคหิโต สาวโก มหาภิญฺญตํ ปตฺโตติ. ทุติยํ.

๓. ตติยชฺฌานปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๔] "ตติยชฺฌานํ ตติยชฺฌานนฺติ วุจฺจติ, 'กตมํ นุ โข ตติยชฺฌานนฺติ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ 'อิธ ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ, สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ ตติยชฺฌานนฺติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรามิ, สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทมิ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต ปีติสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ 'โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ ตติยชฺฌานํ ปมาโท, ตติยชฺฌาเน จิตฺตํ สณฺฐเปหิ, ตติยชฺฌาเน จิตฺตํ เอโกทึ กโรหิ, ตติยชฺฌาเน จิตฺตํ สมาทหาติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส อปเรน สมเยน ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรามิ,[๑] สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทมิ.[๒] ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ฯเปฯ มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโตติ. ตติยํ.

---

[๑] อิ. วิหาสึ

[๒] เท.,อิ. ปฏิสํเวเทสึ

๔. จตุตฺถชฺฌานปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๕] "จตุตฺถชฺฌานํ จตุตฺถชฺฌานนฺติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข จตุตฺถชฺฌานนฺติ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ 'อิธ ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ จตุตฺถชฺฌานนฺติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ, ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต สุขสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ 'โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ จตุตฺถชฺฌานํ ปมาโท, จตุตฺถชฺฌาเน จิตฺตํ สณฺฐเปหิ, จตุตฺถชฺฌาเน จิตฺตํ เอโกทึ กโรหิ, จตุตฺถชฺฌาเน จิตฺตํ สมาทหาติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส อปเรน สมเยน สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ฯเปฯ มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโตติ. จตุตฺถํ.

๕. อากาสานญฺจายตนปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๖] "อากาสานญฺจายตนํ อากาสานญฺจายตนนฺติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อากาสานญฺจายตนนฺติ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ 'อิธ ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา 'อนนฺโต

อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ อากาสานญฺจายตนนฺติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา 'อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต รูปสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ 'โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ อากาสานญฺจายตนํ ปมาโท, อากาสานญฺจายตเน จิตฺตํ สณฺฐเปหิ, อากาสานญฺจายตเน จิตฺตํ เอโกทึ กโรหิ, อากาสานญฺจายตเน จิตฺตํ สมาทหาติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส อปเรน สมเยน สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา 'อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ฯเปฯ มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโตติ. ปญฺจมํ.

๖. วิญฺญาณญฺจายตนปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๗] "วิญฺญาณญฺจายตนํ วิญฺญาณญฺจายตนนฺติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข วิญฺญาณญฺจายตนนฺติ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ 'อิธ ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณญฺจายตนนฺติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต อากาสานญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ 'โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ วิญฺญาณญฺจายตนํ ปมาโท, วิญฺญาณญฺจายตเน จิตฺตํ สณฺฐเปหิ, วิญฺญาณญฺจายตเน จิตฺตํ เอโกทึ กโรหิ, วิญฺญาณญฺจายตเน จิตฺตํ สมาทหาติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส อปเรน สมเยน สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ฯเปฯ มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโตติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อากิญฺจญฺญายตนปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๘] "อากิญฺจญฺญายตนํ อากิญฺจญฺญายตนนฺติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อากิญฺจญฺญายตนนฺติ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ 'อิธ ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ อากิญฺจญฺญายตนนฺติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต วิญฺญาณญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ 'โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ อากิญฺจญฺญายตนํ ปมาโท, อากิญฺจญฺญายตเน จิตฺตํ สณฺฐเปหิ, อากิญฺจญฺญายตเน จิตฺตํ เอโกทึ กโรหิ, อากิญฺจญฺญายตเน จิตฺตํ สมาทหาติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส อปเรน สมเยน สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ

สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ฯเปฯ มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโตติ. สตฺตมํ.

๘. เนวสญฺญานาสญฺญายตนปญฺหาสุตฺตํ

[๓๓๙] “เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนนฺติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข เนวสญฺญานาสญฺญายตนนฺติ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ ‘อิธ ภิกฺขุ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ วุจฺจติ เนวสญฺญานาสญฺญายตนนฺติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต อากิญฺจญฺญายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ ‘โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ ปมาโท, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จิตฺตํ สณฺฐเปหิ, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จิตฺตํ เอโกทึ กโรหิ, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน จิตฺตํ สมาทหาติ. โส ขฺวาหํ อาวุโส อปเรน สมเยน สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ฯเปฯ มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโตติ. อฏฺฐมํ.

๙. อนิมิตฺตปณฺหาสุตฺตำ

[๓๔๐] "อนิมิตฺโต เจโตสมาธิ อนิมิตฺโต เจโตสมาธีติ วุจฺจติ, กตโม นุ โข อนิมิตฺโต เจโตสมาธีติ. ตสฺส มยฺหำ อาวุโส เอตทโหสิ 'อิธ ภิกฺขู สพฺพนิมิตฺตานำ อมนสิการา อนิมิตฺตำ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อยำ วุจฺจติ อนิมิตฺโต เจโตสมาธีติ. โส ขฺวาหำ อาวุโส สพฺพนิมิตฺตานำ อมนสิการา อนิมิตฺตำ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหำ อาวุโส อิมินา วิหาเรน วิหรโต นิมิตฺตานุสาริวิญฺญาณำ โหติ.

อถ โข มำ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ 'โมคฺคลฺลาน โมคฺคลฺลาน มา พฺราหฺมณ อนิมิตฺตำ เจโตสมาธึ ปมาโท, อนิมิตฺเต เจโตสมาธิสฺมึ จิตฺตำ สณฺฐเปหิ, อนิมิตฺเต เจโตสมาธิสฺมึ จิตฺตำ เอโกทึ กโรหิ, อนิมิตฺเต เจโตสมาธิสฺมึ จิตฺตำ สมาทหาติ. โส ขฺวาหำ อาวุโส อปเรน สมเยน สพฺพนิมิตฺตานำ อมนสิการา อนิมิตฺตำ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหาสึ. ยำ หิ ตำ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'สตฺถารานุคฺคหิโต สาวโก มหาภิญฺญตำ ปตฺโตติ. มมำ ตำ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'สตฺถารานุคฺคหิโต สาวโก มหาภิญฺญตำ ปตฺโตติ. นวมำ.

๑๐. สกฺกสุตฺตำ

[๓๔๑] อถ[๑] โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตำ วา พาหำ ปสาเรยฺย, ปสาริตำ วา พาหำ สมฺมิญฺเชยฺย, เอวเมว เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ

---

[๑] อิ. เอกำ สมยำ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺโน สาวตฺถิยำ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม

ปาตุรโหสิ. อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ปญฺจหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

"สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺธสรณคมนํ โหติ, พุทฺธสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข เทวานมินฺท ธมฺมสรณคมนํ โหติ, ธมฺมสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข เทวานมินฺท สงฺฆสรณคมนํ โหติ, สงฺฆสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

"สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺธสรณคมนํ โหติ, พุทฺธสรณคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺมสรณคมนํ โหติ, ธมฺมสรณคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน สงฺฆสรณคมนํ ฯเปฯ สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ฉหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท สตฺตหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อฏฺฐหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสีติยา เทวตาสหสฺเสหิ

สทฺธึ, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

"สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺธสรณคมนํ โหติ, พุทฺธสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข เทวานมินฺท ธมฺมสรณคมนํ โหติ, ธมฺมสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข เทวานมินฺท สงฺฆสรณคมนํ โหติ, สงฺฆสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

"สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺธสรณคมนํ โหติ, พุทฺธสรณคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺมสรณคมนํ โหติ ฯเปฯ สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน สงฺฆสรณคมนํ โหติ, สงฺฆสรณคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ปญฺจหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

“สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินฺท ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินฺท สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินฺท อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขณฺเฑหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิสฺเสหิ วิญฺญุปสตฺเถหิ อปรามฏฺเฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

"สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตำ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรำ ปุญฺญกฺเขตฺตำ โลกสฺสาติ, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนำ โหติ อขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺตีติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ฉหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท สตฺตหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อฏฺฐหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสีติยา เทวตาสหสฺเสหิ สทฺธึ, เยนายสฺมา

มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

“สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินฺท ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินฺท สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินฺท อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

“สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ

พุทฺโธ ภควาติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสංวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ปญฺจหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ เอกมนฺตํ ฐิตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทं อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

"สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺธสรณคมนํ โหติ, พุทฺธสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส

เภทา ปรั มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข เทวานมินฺท ธมฺมสรณคมนํ โหติ, ธมฺมสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรั มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข เทวานมินฺท สงฺฆสรณคมนํ โหติ, สงฺฆสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรั มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหีติ.

“สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺธสรณคมนํ โหติ, พุทฺธสรณคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรั มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺมสรณคมนํ โหติ ฯเปฯ สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน สงฺฆสรณคมนํ โหติ, สงฺฆสรณคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหีติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ฉหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท สตฺตหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อฏฺฐหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสีติยา เทวตาสหสฺเสหิ สทฺธึ, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

“สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺธสรณคมนํ โหติ, พุทฺธสรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข เทวานมินฺท ธมฺมสรณคมนํ โหติ ฯเปฯ สาธุ โข เทวานมินฺท สงฺฆสรณคมนํ โหติ, สงฺฆสรณคมนเหตุ โข

เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหีติ.

“สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺธสรณคมนํ โหติ ฯเปฯ สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺมสรณคมนํ โหติ ฯเปฯ สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน สงฺฆสรณคมนํ โหติ, สงฺฆสรณคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหีติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ปญฺจหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

“สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ

อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข เทวานมินฺท ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตนฺ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ ฯเปฯ

สาธุ โข เทวานมินฺท สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรำ ปุญฺญกฺเขตฺตนฺ โลกสฺสาติ, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ ฯเปฯ

สาธุ โข เทวานมินฺท อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนำ โหติ อขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหีติ.

"สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มาริส[๑] โมคฺคลฺลาน ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหีติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ฉหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท สตฺตหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อฏฺฐหิ เทวตาสเตหิ สทฺธึ ฯเปฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสีติยา เทวตาสหสฺเสหิ

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

สทฺธึ, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ มหาโมคฺคลฺลานำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตำ ฐิตำ โข สกฺกำ เทวานมินฺทำ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

"สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'อิติปิ โส ภควา อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข เทวานมินฺท ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตำ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชนฺติ เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข เทวานมินฺท สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนำ โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สามีจิปฏิปนฺโน

ภควโต สาวกสงฺโฆ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข เทวานมินฺท อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อขณฺเฑหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิสฺเสหิ วิญฺญูปสตฺเถหิ อปรามฏฺเฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหีติ.

“สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน

สมนฺนาคมนฺ โหติ ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตฺ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรฺ มรณา สุคตึ สคฺคฺ โลกฺ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนฺ โหติ ‘สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรฺ ปุญฺญกฺเขตฺตฺ โลกสฺสาติ, สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรฺ มรณา สุคตึ สคฺคฺ โลกฺ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ฯเปฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนฺ โหติ อขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสฺวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรฺ มรณา สุคตึ สคฺคฺ โลกฺ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคฺคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหีติ. ทสมฺ.

๑๑. จนฺทนสุตฺตํ

[๓๔๒] อถ โข จนฺทโน เทวปุตฺโต ฯเปฯ อถ โข สุยาโม เทวปุตฺโต ฯเปฯ อถ โข สนฺตุสิโต เทวปุตฺโต ฯเปฯ อถ โข สุนิมฺมิโต เทวปุตฺโต ฯเปฯ อถ โข วสวตฺติ เทวปุตฺโต ฯเปฯ (อิเม ปญฺจ เปยฺยาลา,[๑] ยถา สกฺโก เทวานมินฺโท, ตถา วิตฺถาเรตพฺพาติ.[๒]) เอกาทสมํ.

โมคฺคลฺลานสํยุตฺตํ สมตฺตํ.

ตสฺสุทฺทานํ

สวิตกฺกาวิตกฺกญฺจ สุเขน จ[๓] อุเปกฺขโก
อากาสญฺเจว วิญฺญาณํ อากิญฺจญฺญา เนวสญฺญินา[๔]
อนิมิตฺโต จ สกฺโก จ จนฺทเนกาทเสน จาติ.

---

[๑] ฉ. เปยฺยาลี
[๒] อิ. วิตฺถาเรตพฺพานิ
[๓] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. อากิญฺจํ เนวสญฺญินา อิ. อากิญฺจเนวสญฺญินา

๗. จิตฺตสัยุตฺตำ[๑]

๑. สญฺโญชนสุตฺตำ

[๓๔๓] เอกำ สมยำ สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขู มจฺฉิกาสณฺเฑ วิหรนฺติ อมฺพาฏกวเน. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานำ เถรานำ ภิกฺขูนำ ปจฺฉาภตฺตำ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานำ มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานำ สนฺนิปติตานำ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ "สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา นานตฺถา นานาพฺยญฺชนา, อุทาหุ เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานนฺติ. ตตฺเรกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกฺขูหิ เอวำ พฺยากตำ โหติ "สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยญฺชนา จาติ. เอกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกฺขูหิ เอวำ พฺยากตำ โหติ "สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน จิตฺโต คหปติ มิคปถกำ อนุปฺปตฺโต โหติ เกนจิเทว กรณีเยน. อสฺโสสิ โข จิตฺโต คหปติ "สมฺพหุลานำ กิร เถรานำ ภิกฺขูนำ ปจฺฉาภตฺตำ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานำ มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานำ สนฺนิปติตานำ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ "สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา นานตฺถา นานาพฺยญฺชนา, อุทาหุ เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานนฺติ. ตตฺเรกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกฺขูหิ เอวำ พฺยากตำ "สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยญฺชนา จาติ. เอกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกฺขูหิ เอวำ พฺยากตำ

---

[๑] สฺยา. จิตฺตคหปติปุจฺฉาสัยุตฺตำ

"สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานนฺติ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยน เถรา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตं นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ เถเร ภิกฺขู เอตทโวจ "สุตเมตं[๑] ภนฺเต 'สมฺพหุลานं กิร เถรานं ภิกฺขูนं ปจฺฉาภตฺตं ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานं มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานं สนฺนิปติตานं อยมนฺตรากถา อุทปาทิ 'สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา นานตฺถา นานาพฺยญฺชนา, อุทาหุ เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานนฺติ. เอกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกฺขูหิ เอวं พฺยากตं "สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยญฺชนา จาติ. เอกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกฺขูหิ เอวं พฺยากตं "สญฺโญชนนฺติ วา อาวุโส 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานนฺติ.

"เอวं คหปตีติ.

"สญฺโญชนนฺติ วา ภนฺเต 'สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ วา อิเม ธมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยญฺชนา จ, เตนหิ ภนฺเต อุปมं[๒] กริสฺสามิ, อุปมายปิเธกจฺเจ วิญฺญู ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถं อาชานนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภนฺเต กาโพ จ พลิพทฺโท[๓] โอทาโต จ พลิพทฺโท เอเกน ทาเมน วาโยตฺเตน วา สํยุตฺตา อสฺสุ, โย นุ โข เอวं วเทยฺย 'กาโพ พลิพทฺโท โอทาตสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนं, โอทาโต พลิพทฺโท กาพสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนนฺติ. สมฺมา นุ โข โส วทมาโน วเทยฺยาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุตํ เมตं
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปมं โว
[๓] อิ. พลิวทฺโท, เอวมุปริปิ.

"โน เหตำ คหปติ. น โข คหปติ กาโพ พลิพทฺโท โอทาตสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนำ, นปิ โอทาโต พลิพทฺโท กาพสฺส พลิพทฺทสฺส สญฺโญชนำ, เยน โข เต เอเกน ทาเมน วา โยตฺเตน วา สัยุตฺตา, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนนฺติ.

"เอวเมว โข ภนฺเต น จกฺขุ รูปานำ สญฺโญชนำ, น รูปา จกฺขุสฺส สญฺโญชนำ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยำ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ. น โสตำ สทฺทานำ ฯเปฯ น ฆานำ คนฺธานำ ฯเปฯ น ชิวฺหา รสานำ ฯเปฯ น กาโย โผฏฺฐพฺพานำ สญฺโญชนำ, น โผฏฺฐพฺพา กายสฺส สญฺโญชนำ, ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยำ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนำ. น มโน ธมฺมานำ สญฺโญชนำ, น ธมฺมา มนสฺส สญฺโญชนำ. ยญฺจ ตตฺถ ตทุภยำ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฉนฺทราโค, ตำ ตตฺถ สญฺโญชนนฺติ.

"ลาภา เต คหปติ, สุลทฺธำ เต คหปติ, ยสฺส เต คมฺภีเร พุทฺธวจเน ปญฺญาจกฺขุ กมตีติ. ปฐมำ.

๒. ปฐมอิสิทตฺตสุตฺตำ

[๓๔๔] เอกำ สมยำ สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขู มจฺฉิกาสณฺเฑ วิหรนฺติ อมฺพาฏกวเน. อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยน เถรา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ เถเร ภิกฺขู เอตทโวจ "อธิวาเสนฺตุ เม ภนฺเต เถรา สฺวาตนาย ภตฺตนฺติ. อธิวาเสสุำ โข เถรา ภิกฺขู ตุณฺหีภาเวน. อถ โข จิตฺโต คหปติ เถรานำ ภิกฺขูนำ อธิวาสนำ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณำ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข เถรา ภิกฺขู

ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน จิตฺตสฺส คหปติโน นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทึสุ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยน เถรา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ "ธาตุนานตฺตํ ธาตุนานตฺตนฺติ ภนฺเต เถร วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ ภควตาติ. เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา เถโร ตุณฺหี อโหสิ. ทุติยมฺปิ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ "ธาตุนานตฺตํ ธาตุนานตฺตนฺติ ภนฺเต เถร วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ ภควตาติ. ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา เถโร ตุณฺหี อโหสิ. ตติยมฺปิ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ "ธาตุนานตฺตํ ธาตุนานตฺตนฺติ ภนฺเต เถร วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ ภควตาติ. ตติยมฺปิ โข อายสฺมา เถโร ตุณฺหี อโหสิ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อิสิทตฺโต ตสฺมึ ภิกฺขุสงฺเฆ สพฺพนวโก โหติ. อถ โข อายสฺมา อิสิทตฺโต อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ "พฺยากโรมหํ ภนฺเต เถร จิตฺตสฺส คหปติโน เอตํ ปญฺหนฺติ. "พฺยากโรหิ ตฺวํ [๑] อิสิทตฺต จิตฺตสฺส คหปติโน เอตํ ปญฺหนฺติ.

"เอวํ หิ ตฺวํ คหปติ ปุจฺฉสิ 'ธาตุนานตฺตํ ธาตุนานตฺตนฺติ ภนฺเต เถร วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ ภควตาติ.

เอวํ ภนฺเต.

[๑] ฉ.,เท. อาวุโส

"อิทํ โข คหปติ ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ ภควตา: จกฺขุธาตุ รูปธาตุ จกฺขุวิญฺญาณธาตุ ฯเปฯ มโนธาตุ ธมฺมธาตุ มโนวิญฺญาณธาตุ. เอตฺตาวตา โข คหปติ ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ ภควตาติ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมโต อิสิทตฺตสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา เถเร ภิกฺขู ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ โข เถรา ภิกฺขู ภุตฺตาวิโน โอนีตปตฺตปาณิโน อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ. อถ โข อายสฺมา เถโร อายสฺมนฺตํ อิสิทตฺตํ เอตทโวจ "สาธุ โข ตฺวํ อาวุโส อิสิทตฺต เอโส ปญฺโห ปฏิภาสิ, เนโส ปญฺโห มํ ปฏิภาสิ. เตนหาวุโส อิสิทตฺต ยทา อญฺญถาปิ เอวรูโป ปญฺโห อาคจฺเฉยฺย, ตญฺเญวตฺถ ปฏิภาเสยฺยาสีติ.[๑] ทุติยํ.

๓. ทุติยอิสิทตฺตสุตฺตํ

[๓๔๕] เอกํ สมยํ สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขู มจฺฉิกาสณฺเฑ วิหรนฺติ อมฺพาฏกวเน. อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยน เถรา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ เถเร ภิกฺขู เอตทโวจ " อธิวาเสนฺตุ เม ภนฺเต เถรา สฺวาตนาย ภตฺตนฺติ. อธิวาเสสุ โข เถรา ภิกฺขู ตุณฺหีภาเวน. อถ โข จิตฺโต คหปติ เถรานํ ภิกฺขูนํ อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข เถรา ภิกฺขู ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย,

[๑] อิ. ปติภาเสยฺยาติ

เยน จิตฺตสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทึสุ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยน เถรา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ “ยา อิมา ภนฺเต เถร อเนกวิหิตา ทิฏฺฐิโย โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโกติ วา, ‘อสสฺสโต โลโกติ วา, ‘อนฺตวา โลโกติ วา, ‘อนนฺตวา โลโกติ วา, ‘ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา, ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ วา, ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา. (ยานิ จิมานิ ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิคตานิ พฺรหฺมชาเล ภณิตานิ), อิมา นุ โข ภนฺเต ทิฏฺฐิโย กิสฺมึ สติ โหนฺติ, กิสฺมึ อสติ น โหนฺตีติ.

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา เถโร ตุณฺหี อโหสิ. ทุติยมฺปิ โข จิตฺโต คหปติ ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ “ยา อิมา ภนฺเต เถร อเนกวิหิตา ทิฏฺฐิโย โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโกติ วา, ‘อสสฺสโต โลโกติ วา, ‘อนฺตวา โลโกติ วา, ‘อนนฺตวา โลโกติ วา, ‘ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา, ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ วา, ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา. (ยานิ จิมานิ ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิคตานิ พฺรหฺมชาเล ภณิตานิ), อิมา นุ โข ภนฺเต ทิฏฺฐิโย กิสฺมึ สติ โหนฺติ, กิสฺมึ อสติ น โหนฺตีติ. ตติยมฺปิ โข อายสฺมา เถโร ตุณฺหี อโหสิ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อิสิทตฺโต ตสฺมึ ภิกฺขุสงฺเฆ สพฺพนวโก โหติ. อถ โข อายสฺมา อิสิทตฺโต อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ "พฺยากโรมหำ ภนฺเต เถร จิตฺตสฺส คหปติโน เอตำ ปญฺหนฺติ.

"พฺยากโรหิ ตฺวำ อาวุโส อิสิทตฺต จิตฺตสฺส คหปติโน เอตำ ปญฺหนฺติ.

"เอวำ หิ ตฺวำ คหปติ ปุจฺฉสิ 'ยา อิมา ภนฺเต เถร อเนกวิหิตา ทิฏฺฐิโย โลเก อุปฺปชฺชนฺติ 'สสฺสโต โลโกติ วา, 'อสสฺสโต โลโกติ วา, 'อนฺตวา โลโกติ วา, 'อนนฺตวา โลโกติ วา ฯเปฯ อิมา นุ โข ภนฺเต ทิฏฺฐิโย กิสฺมึ สติ โหนฺติ, กิสฺมึ อสติ น โหนฺตีติ.

เอวำ ภนฺเต.

"ยา อิมา คหปติ อเนกวิหิตา ทิฏฺฐิโย โลเก อุปฺปชฺชนฺติ 'สสฺสโต โลโกติ วา, 'อสสฺสโต โลโกติ วา, 'อนฺตวา โลโกติ วา, 'อนนฺตวา โลโกติ วา, 'ตำ ชีวำ ตำ สรีรนฺติ วา, 'อญฺญำ ชีวำ อญฺญำ สรีรนฺติ วา, 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา, 'น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา. (ยานิ จิมานิ ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิคตานิ พฺรหฺมชาเล ภณิตานิ), อิมา โข คหปติ ทิฏฺฐิโย สกฺกายทิฏฺฐิยา สติ โหนฺติ, สกฺกายทิฏฺฐิยา อสติ น โหนฺตีติ.

"กถำ ปน ภนฺเต สกฺกายทิฏฺฐิ โหตีติ.

"อิธ คหปติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน อริยานำ อทสฺสาวี อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินีโต, สปฺปุริสานำ อทสฺสาวี

สปฺปุริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปฺปุริสธมฺเม อวินีโต รูปี อตฺตโต สมนุปสฺสติ, รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา รูปึ, รูปสฺมึ วา อตฺตานํ. เวทนํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ ฯเปฯ สญฺญํ ฯเปฯ สงฺขาเร ฯเปฯ วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานํ. เอวํ โข คหปติ สกฺกายทิฏฺฐิ โหตีติ.

"กถํ ปน ภนฺเต สกฺกายทิฏฺฐิ น โหตีติ.

"อิธ คหปติ สุตวา อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสาวี อริยธมฺมสฺส โกวิโท อริยธมฺเม วินีโต,[๑] สปฺปุริสานํ ทสฺสาวี สปฺปุริสธมฺมสฺส โกวิโท สปฺปุริสธมฺเม วินีโต[๑] น รูปึ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา รูปึ, น รูปสฺมึ วา อตฺตานํ. น เวทนํ ฯเปฯ น สญฺญํ ฯเปฯ น สงฺขาเร ฯเปฯ น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานํ. เอวํ โข คหปติ สกฺกายทิฏฺฐิ น โหตีติ.

"กุโต ภนฺเต อยฺโย อิสิทตฺโต อาคจฺฉตีติ.

"อวนฺติยา โขหํ คหปติ อาคจฺฉามีติ.

"อตฺถิ ภนฺเต อวนฺติยา อิสิทตฺโต นาม กุลปุตฺโต อมฺหากํ อทิฏฺฐสหาโย ปพฺพชิโต, ทิฏฺโฐ โส อายสฺมตาติ.

"เอวํ คหปตีติ.

"กหํ นุ โข โส[๒] ภนฺเต อายสฺมา เอตรหิ วิหรตีติ. เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา อิสิทตฺโต ตุณฺหี อโหสิ. อยฺโย โน ภนฺเต อิสิทตฺโตติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุวินีโต [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

"เอวํ คหปตีติ.

"อภิรมตุ ภนฺเต อยฺโย อิสิทตฺโต มจฺฉิกาสณฺเฑ รมณียํ อมฺพาฏกวนํ, อหํ อยฺยสฺส อิสิทตฺตสฺส อุสฺสุกฺกํ กริสฺสามิ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ.

"กลฺยาณํ วุจฺจติ คหปตีติ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมโต อิสิทตฺตสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา เถเร ภิกฺขู ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ โข เถรา ภิกฺขู ภุตฺตาวิโน โอนีตปตฺตปาณิโน อุฏฺจายาสนา ปกฺกมึสุ. อถ โข อายสฺมา เถโร อายสฺมนฺตํ อิสิทตฺตํ เอตทโวจ "สาธุ โข ตฺวํ[๑] อาวุโส อิสิทตฺต เอโส ปณฺโห ปฏิภาสิ, เนโส ปณฺโห มมํ ปฏิภาสิ. เตนหาวุโส อิสิทตฺต ยทา อญฺญถาปิ[๒] เอวรูโป ปณฺโห อาคจฺเฉยฺย, ตญฺเญวตฺถ ปฏิภาเสยฺยาสีติ.[๓] อถ โข อายสฺมา อิสิทตฺโต เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย มจฺฉิกาสณฺฑมฺหา ปกฺกามิ. ยํ มจฺฉิกาสณฺฑมฺหา ปกฺกามิ, ตถา ปกฺกนฺโตว อโหสิ. น ปุน ปจฺจาคจฺฉีติ. ตติยํ.

๔. มหกปาฏิหาริยสุตฺตํ

[๓๔๖] เอกํ สมยํ สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขู มจฺฉิกาสณฺเฑ วิหรนฺติ อมฺพาฏกวเน. อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยน เถรา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ เถเร ภิกฺขู

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตํ
[๒] อิ. อญฺญทาปิ
[๓] อิ. ปติภาเสยฺยาติ

เอตทโวจ “อธิวาเสนฺตุ เม ภนฺเต[๑] เถรา สฺวาตนาย โคกุเล ภตฺตนฺติ. อธิวาเสสุ โข เถรา ภิกฺขู ตุณฺหีภาเวน. อถ โข จิตฺโต คหปติ เถรานํ ภิกฺขูนํ อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เถเร ภิกฺขู อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข เถรา ภิกฺขู ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน จิตฺตสฺส คหปติโน โคกุลํ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทึสุ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ เถเร ภิกฺขู ปณีเตน สปฺปิปายาเสน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ โข เถรา ภิกฺขู ภุตฺตาวิโน โอนีตปตฺตปาณิโน อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ. จิตฺโตปิ โข คหปติ “เสสกํ วิสชฺเชถาติ วตฺวา เถเร ภิกฺขู ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิ. เตน โข ปน สมเยน อุณฺหํ โหติ กุฏฺฐิตํ, เต จ เถรา ภิกฺขู ปเวลิยมาเนน มญฺเญ กาเยน คจฺฉนฺติ, ยถา ตํ โภชนํ ภุตฺตาวิโน.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหโก ตสฺมึ ภิกฺขุสงฺเฆ สพฺพนโว[๒] โหติ. อถ โข อายสฺมา มหโก อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ “สาธุ ขฺวสฺส ภนฺเต เถรสฺส[๓] สีตโก จ วาโต วาเยยฺย, อพฺภสํปิลาโป[๔] จ อสฺส, เทโว จ เอกเมกํ ผุสเยยฺยาติ.[๕] “สาธุ ขฺวสฺส อาวุโส มหก ยํ สีตโก จ วาโต วาเยยฺย, อพฺภสํปิลาโป จ อสฺส, เทโว จ เอกเมกํ ผุสเยยฺยาติ. อถ โข อายสฺมา มหโก ตถารูปึ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขริ, ยถายं[๖] สีตโก จ วาโต วายิ, อพฺภสํปิลาโป จ อสฺส, เทโว จ เอกเมกํ ผุสิ.

---

[๑] อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพนวโก
[๓] ฉ.,เท. เถร อิ. เถร ยํ
[๔] อิ. อพฺภสมฺวิลาโป
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ผุสาเยยฺยาติ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ยถา

อถ โข จิตฺตสฺส คหปติโน เอตทโหสิ “โย โข อิมสฺมึ ภิกฺขุสงฺเฆ สพฺพนโว ภิกฺขุ, ตสฺสายํ เอวรูโป อิทฺธานุภาโวติ. อถ โข อายสฺมา มหโก อารามํ สมฺปาปุณิตฺวา อายสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ “อลเมตฺตาวตา ภนฺเต เถราติ.

“อลเมตฺตาวตา อาวุโส มหก, กตเมตฺตาวตา อาวุโส มหก, ปูชิตเมตฺตาวตา อาวุโส มหกาติ. อถ โข เถรา ภิกฺขู ยถาวิหารํ อคมํสุ, อายสฺมาปิ มหโก สกํ วิหารํ อคมาสิ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยนายสฺมา มหโก, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สายสฺมนฺตํ มหกํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมนฺตํ มหกํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต อยฺโย มหโก อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อิทฺธิปาฏิหาริยํ ทสฺเสตูติ.

“เตนหิ ตฺวํ คหปติ อาพินฺเท อุตฺตราสงฺคํ ปญฺญเปตฺวา ติณกลาปึ โอกาเสหีติ. “เอวมฺภนฺเตติ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมโต มหกสฺส ปฏิสฺสุตฺวา อาพินฺเท อุตฺตราสงฺคํ ปญฺญเปตฺวา ติณกลาปึ โอกาเสสิ. อถ โข อายสฺมา มหโก วิหารํ ปวิสิตฺวา สุจิฆฏิกํ ทตฺวา ตถารูปึ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขริ, ยถา ตาพจฺฉิคฺคเหน จ อคฺคพนฺตริกาย จ อจฺจิ[๑] นิกฺขมิตฺวา ติณานิ ฌาเปสิ, น อุตฺตราสงฺคํ ฌาเปสิ. อถ โข จิตฺโต คหปติ อุตฺตราสงฺคํ ปปฺโผเฏตฺวา[๒] สංวิคฺโค โลมหฏฺฐชาโต เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. อถ โข อายสฺมา มหโก วิหารา นิกฺขมิตฺวา จิตฺตํ คหปตึ เอตทโวจ “อลเมตฺตาวตา คหปตีติ.

---

[๑] อิ. อจฺฉิ　　[๒] อิ. ปปฺโปเฏตฺวา

"อลเมตฺตาวตา ภนฺเต มหก, กตเมตฺตาวตา ภนฺเต มหก, ปูชิตเมตฺตาวตา ภนฺเต มหก, อภิรมตุ ภนฺเต อยฺโย มหโก มจฺฉิกาสณฺเฑ รมณียํ อมฺพาฏกวนํ, อหํ อยฺยสฺส มหกสฺส อุสฺสุกฺกํ กริสฺสามิ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ.

"กลฺยาณํ วุจฺจติ คหปตีติ. อถ โข อายสฺมา มหโก เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย มจฺฉิกาสณฺฑมฺหา ปกฺกามิ. ยํ มจฺฉิกาสณฺฑมฺหา ปกฺกามิ, ตถา ปกฺกนฺโตว อโหสิ. น ปุน ปจฺจาคจฺฉีติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมกามภูสุตฺตํ

[๓๔๗] เอกํ สมยํ อายสฺมา กามภู มจฺฉิกาสณฺเฑ วิหรติ อมฺพาฏกวเน. อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยนายสฺมา กามภู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ กามภุํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข จิตฺตํ คหปตึ อายสฺมา กามภู เอตทโวจ "วุตฺตมิทํ คหปติ

'เนลงฺโค เสตปจฺฉาโท เอกาโร วตฺตตี รโถ
อนีฆํ ปสฺส อายนฺตํ ฉินฺนโสตํ อพนฺธนนฺติ.

"อิมสฺส นุ โข คหปติ สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ วิตฺถาเรน อตฺโถ ทฏฺฐพฺโพติ. "กึ นุ โข เอตํ ภนฺเต ภควตา ภาสิตนฺติ.

"เอวํ คหปตีติ.

"เตนหิ ภนฺเต มุหุตฺตํ อาคเมหิ, ยาวสฺส อตฺถํ เปกฺขามีติ. อถ โข จิตฺโต คหปติ มุหุตฺตํ ตุณฺหี หุตฺวา อายสฺมนฺตํ กามภุํ เอตทโวจ

"เนลงฺคนฺติ โข ภนฺเต สีลานเมตํ อธิวจนํ. 'เสตปจฺฉาโทติ

โข ภนฺเต วิมุตฺติยา เอตำ อธิวจนำ. 'เอกาโรติ โข ภนฺเต สติยา เอตำ อธิวจนำ. 'วตฺตตีติ โข ภนฺเต อภิกฺกมปฏิกฺกมสฺเสตำ อธิวจนำ. 'รโถติ โข ภนฺเต อิมสฺเสตำ จาตุมฺมหาภูติกสฺส กายสฺส อธิวจนำ มาตาเปตฺติกสมฺภวสฺส โอทนกุมฺมาสูปจยสฺส อนิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทน-เภทนวิทฺธำสนธมฺมสฺส. ราโค โข ภนฺเต นีโฆ, โทโส นีโฆ, โมโห นีโฆ, เต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา ขีณาสโว ภิกฺขุ 'อนีโฆติ วุจฺจติ. 'อายนฺตนฺติ โข ภนฺเต อรหโต เอตำ อธิวจนำ. 'โสโตติ โข ภนฺเต ตณฺหาเยตำ อธิวจนำ. สา ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา ขีณาสโว ภิกฺขุ 'ฉินฺนโสโตติ วุจฺจติ. ราโค โข[๑] ภนฺเต พนฺธนำ, โทโส พนฺธนำ, โมโห พนฺธนำ, เต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา ขีณาสโว ภิกฺขุ 'อพนฺธโนติ วุจฺจติ. อิติ โข ภนฺเต ยนฺตำ ภควตา วุตฺตำ

'เนลงฺโค เสตปจฺฉาโท เอกาโร วตฺตตี รโถ
อนีฆำ ปสฺส อายนฺตำ ฉินฺนโสตำ อพนฺธนนฺติ.

"อิมสฺส โขหำ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวำ วิตฺถาเรน อตฺถำ อาชานามีติ.

"ลาภา เต คหปติ, สุลทฺธำ เต คหปติ, ยสฺส เต คมฺภีเร พุทฺธวจเน ปญฺญาจกฺขุ กมตีติ. ปญฺจมำ.

---

[๑] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

๖. ทุติยกามภูสุตฺตํ

[๓๔๘] เอกํ สมยํ อายสฺมา กามภู มจฺฉิกสณฺเฑ วิหรติ อมฺพาฏกวเน. อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยนายสฺมา กามภู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ กามภุํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมนฺตํ กามภุํ เอตทโวจ "กติ นุ โข ภนฺเต สงฺขาราติ.

"ตโย โข คหปติ สงฺขารา: กายสงฺขาโร วจีสงฺขาโร จิตฺตสงฺขาโรติ.

"สาธุ ภนฺเตติ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมโต กามภุสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อายสฺมนฺตํ กามภุํ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ "กตโม ปน ภนฺเต กายสงฺขาโร, กตโม วจีสงฺขาโร, กตโม จิตฺตสงฺขาโรติ.

"อสฺสาสปสฺสาสา โข คหปติ กายสงฺขาโร, วิตกฺกวิจารา วจีสงฺขาโร, สญฺญา จ เวทนา จ จิตฺตสงฺขาโรติ.

"สาธุ ภนฺเตติ โข จิตฺโต คหปติ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ "กสฺมา ปน ภนฺเต อสฺสาสปสฺสาสา กายสงฺขาโร, กสฺมา วิตกฺกวิจารา วจีสงฺขาโร, กสฺมา สญฺญา จ เวทนา จ จิตฺตสงฺขาโรติ.

"อสฺสาสปสฺสาสา โข คหปติ กายิกา, เอเต ธมฺมา กายปฏิพทฺธา, ตสฺมา อสฺสาสปสฺสาสา กายสงฺขาโร. ปุพฺเพ โข คหปติ วิตกฺเกตฺวา วิจาเรตฺวา ปจฺฉา วาจํ ภินฺทติ, ตสฺมา วิตกฺกวิจารา วจีสงฺขาโร. สญฺญา จ เวทนา จ เจตสิกา, เอเต ธมฺมา จิตฺตปฏิพทฺธา, ตสฺมา สญฺญา จ เวทนา จ จิตฺตสงฺขาโรติ.

"สาธุ ฯเปฯ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ "กถมฺปน ภนฺเต สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ โหตีติ.

“น โข คหปติ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชนฺตสฺส ภิกฺขุโน เอวํ โหติ ‘อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชิสฺสนฺติ วา, ‘อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามีติ วา, ‘อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโนติ วา. อถขฺวสฺส ปุพฺเพ ว ตถา จิตฺตํ ภาวิตํ โหติ, ยนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนตีติ.

“สาธุ ฯเปฯ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ “สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชนฺตสฺส ปน ภนฺเต ภิกฺขุโน กตเม ธมฺมา ปรมํ นิรุชฺฌนฺติ, ยทิ วา กายสงฺขาโร ยทิ วา วจีสงฺขาโร ยทิ วา จิตฺตสงฺขาโรติ.

“สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชนฺตสฺส โข คหปติ ภิกฺขุโน วจีสงฺขาโร ปรมํ นิรุชฺฌติ, ตโต กายสงฺขาโร, ตโต จิตฺตสงฺขาโรติ.

“สาธุ ฯเปฯ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ “ยฺวายํ ภนฺเต มโต กาลกโต, โย จายํ ภิกฺขุ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน, อิเมสํ กึ นานากรณนฺติ.

“ยฺวายํ คหปติ มโต กาลกโต, ตสฺส กายสงฺขาโร นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, วจีสงฺขาโร นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, จิตฺตสงฺขาโร นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, อายุปริกฺขีโณ, อุสฺมา วูปสนฺตา, อินฺทฺริยานิ วิปริภินฺนานิ. โย จ ขฺวายํ คหปติ ภิกฺขุ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน, ตสฺสปิ กายสงฺขาโร นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, วจีสงฺขาโร นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, จิตฺตสงฺขาโร นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, อายุอปริกฺขีโณ, อุสฺมา อวูปสนฺตา, อินฺทฺริยานิ วิปฺปสนฺนานิ. ยฺวายํ คหปติ มโต กาลกโต, โย จายํ ภิกฺขุ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนฺโน, อิทํ เนสํ นานากรณนฺติ.

“สาธุ ฯเปฯ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ “กถมฺปน ภนฺเต สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐานํ โหตีติ.

"น โข คหปติ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐหนฺตสฺส ภิกฺขุโน เอวํ โหติ 'อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐหิสฺสนฺติ วา, 'อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐหามีติ วา, 'อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐิโตติ วาติ,[๑] อถขฺวสฺส ปุพฺเพ ว ตถา จิตฺตํ ภาวิตํ โหติ, ยนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนตีติ.

"สาธุ ภนฺเต ฯเปฯ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ "สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐหนฺตสฺส ปน ภนฺเต ภิกฺขุโน กตเม ธมฺมา ปฐมํ อุปฺปชฺชนฺติ, ยทิ วา กายสงฺขาโร ยทิ วา วจีสงฺขาโร ยทิ วา จิตฺตสงฺขาโรติ.[๑]

"สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐหนฺตสฺส โข[๒] คหปติ ภิกฺขุโน จิตฺตสงฺขาโร ปฐมํ อุปฺปชฺชติ, ตโต กายสงฺขาโร, ตโต วจีสงฺขาโรติ.

"สาธุ ฯเปฯ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ "สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐิตํ ปน ภนฺเต ภิกฺขุ กติ ผสฺสา ผุสนฺติ.[๓]

"สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐิตํ โข คหปติ ภิกฺขุ ตโย ผสฺสา ผุสนฺติ สุญฺโญ[๔] ผสฺโส อนิมิตฺโต ผสฺโส อปฺปณิหิโต ผสฺโสติ.

"สาธุ ฯเปฯ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ "สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐิตสฺส ปน[๕] ภนฺเต ภิกฺขุโน กึนินฺนํ จิตฺตํ โหติ กึโปณํ กึปพฺภารนฺติ.

"สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐิตสฺส โข คหปติ ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารนฺติ.

---

[๑] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. ผุสนฺตีติ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สุญฺญโต
[๕] อิ. โข ปน

"สาธุ ภนฺเตติ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมโต กามภุสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อายสฺมนฺตํ กามภภุ์ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ "สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา ปน ภนฺเต กติ ธมฺมา พหูปการาติ.

"อทฺธา โข ตฺวํ คหปติ, ยํ ปรมํ ปุจฺฉิตพฺพํ, ตํ ปุจฺฉสิ,[๑] อปิ จ ตฺยาหํ พฺยากริสฺสามิ, สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา โข คหปติ เทฺว ธมฺมา พหูปการา: สมโถ จ วิปสฺสนา จาติ. ฉฏฺจ.

๗. โคทตฺตสุตฺตํ

[๓๔๙] เอกํ สมยํ อายสฺมา โคทตฺโต มจฺฉิกาสณฺเฑ วิหรติ อมฺพาฏกวเน. อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยนายสฺมา โคทตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ โคทตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข จิตฺตํ คหปตึ อายสฺมา โคทตฺโต เอตทโวจ "ยา จายํ คหปติ อปฺปมาณา เจโตวิมุตฺติ, ยา จ อากิญฺจญฺญา เจโตวิมุตฺติ, ยา จ สุญฺญตา เจโตวิมุตฺติ, ยา จ อนิมิตฺตา เจโตวิมุตฺติ. อิเม ธมฺมา นานตฺถา นานาพฺยญฺชนา,[๒] อุทาหุ เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานนฺติ.

"อตฺถิ ภนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อิเม ธมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยญฺชนา จ. อตฺถิ ปน ภนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อิเม ธมฺมา[๓] เอกตฺถา[๔] พฺยญฺชนเมว นานนฺติ.

"กตโม จ ภนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อิเม ธมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยญฺชนา จ. อิธ ภนฺเต ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน

---

[๑] อิ. ตํ ปุจฺฉา ปุจฺฉสิ
[๒] อิ. นานพฺยญฺชนา, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. อิเม ธมฺเม
[๔] อิ. เอกตฺถา เจว

เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. กรุณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. อยํ วุจฺจติ ภนฺเต อปฺปมาณา[๑] เจโตวิมุตฺติ.[๑]

กตมา จ ภนฺเต อากิญฺจญฺญา เจโตวิมุตฺติ. อิธ ภนฺเต ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'นตฺถิ กิญฺจี'ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ วุจฺจติ ภนฺเต อากิญฺจญฺญา เจโตวิมุตฺติ.

กตมา จ ภนฺเต สุญฺญตา เจโตวิมุตฺติ. อิธ ภนฺเต ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วาติ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'สุญฺญมิทํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา'ติ. อยํ วุจฺจติ ภนฺเต สุญฺญตา เจโตวิมุตฺติ.

กตมา จ ภนฺเต อนิมิตฺตา เจโตวิมุตฺติ. อิธ ภนฺเต ภิกฺขุ สพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา อนิมิตฺตํ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ วุจฺจติ ภนฺเต อนิมิตฺตา เจโตวิมุตฺติ. อยํ โข ภนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อิเม ธมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยญฺชนา จ.

[๑-๑] อิ. อปฺปมาเณน เจตสา วิมุตฺติ

กตโม จ ภนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อิเม ธมฺมา เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานํ. ราโค ภนฺเต ปมาณกรโณ, โทโส ปมาณกรโณ, โมโห ปมาณกรโณ, เต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา. ยาวตา โข ภนฺเต อปฺปมาณา เจโตวิมุตฺติโย อกุปฺปา ตาสํ เจโตวิมุตฺติ อคฺคมกฺขายติ. สา โข ปน อกุปฺปา เจโตวิมุตฺติ สุญฺญา ราเคน, สุญฺญา โทเสน, สุญฺญา โมเหน. ราโค โข[๑] ภนฺเต กิญฺจนํ, โทโส กิญฺจนํ, โมโห กิญฺจนํ, เต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา. ยาวตา โข ภนฺเต อากิญฺจญฺญา เจโตวิมุตฺติโย อกุปฺปา ตาสํ เจโตวิมุตฺติ อคฺคมกฺขายติ. สา โข ปน อกุปฺปา เจโตวิมุตฺติ สุญฺญา ราเคน, สุญฺญา โทเสน, สุญฺญา โมเหน. ราโค โข ภนฺเต นิมิตฺตกรโณ, โทโส นิมิตฺตกรโณ, โมโห นิมิตฺตกรโณ, เต ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา. ยาวตา โข ภนฺเต อนิมิตฺตา เจโตวิมุตฺติโย อกุปฺปา ตาสํ เจโตวิมุตฺติ อคฺคมกฺขายติ.

"สา โข ปน อกุปฺปา เจโตวิมุตฺติ สุญฺญา ราเคน, สุญฺญา โทเสน, สุญฺญา โมเหน. อยํ โข ภนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อิเม ธมฺมา เอกตฺถา พฺยญฺชนเมว นานนฺติ. "ลาภา เต คหปติ, สุลทฺธํ เต คหปติ, ยสฺส เต คมฺภีเร พุทฺธวจเน ปญฺญาจกฺขุ กมตีติ. สตฺตมํ.

---

[๑] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

๘. นิคณฺฐนาฏปุตฺตสุตฺตํ

[๓๕๐] เตน โข ปน สมเยน นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต มจฺฉิกาสณฺฑํ อนุปฺปตฺโต โหติ มหติยา นิคณฺฐปริสาย สทฺธึ. อสฺโสสิ โข จิตฺโต คหปติ "นิคณฺโฐ กิร นาฏปุตฺโต มจฺฉิกสณฺฑํ อนุปฺปตฺโต มหติยา นิคณฺฐปริสาย สทฺธินฺติ. อถ โข จิตฺโต คหปติ สมฺพหุเลหิ อุปาสเกหิ สทฺธึ, เยน นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา นิคณฺเฐน นาฏปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข จิตฺตํ คหปตึ นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต เอตทโวจ "สทฺทหสิ ตฺวํ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส 'อตฺถิ อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ, อตฺถิ วิตกฺกวิจารานํ นิโรโธติ.

"น ขฺวาหํ เอตฺถ ภนฺเต ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิ 'อตฺถิ อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ, อตฺถิ วิตกฺกวิจารานํ นิโรโธติ.

เอวํ วุตฺเต, นิคณฺโฐ นาฏปุตฺตํ สกํ ปริสํ อปโลเกตฺวา[๑] เอตทโวจ "อิทํ ภวนฺโต ปสฺสนฺตุ, ยาว อุชุโก จายํ จิตฺโต คหปติ, ยาว อสโฐ จายํ จิตฺโต คหปติ, ยาว อมายาวี จายํ จิตฺโต คหปติ. วาตํ วา โส ชาเลน พาเธตพฺพํ มญฺเญยฺย, โย วิตกฺกวิจาเร นิโรเธตพฺพํ มญฺเญยฺย. สกมุฏฺจินา วา โส คงฺคาย โสตํ อาวาเรตพฺพํ มญฺเญยฺย, โย วิตกฺกวิจาเร นิโรเธตพฺพํ มญฺเญยฺยาติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ ภนฺเต, กตมํ นุ โข ปณีตตรํ ญาณํ วา สทฺธา วาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุลฺโลเกตฺวา

"สทฺธาย โข คหปติ ฌาณนฺ เยว ปณีตตรนฺติ.

"อหนฺ โข ภนฺเต ยาวเทว อากงฺขามิ, วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกนฺ สวิจารนฺ วิเวกชนฺ ปีติสุขนฺ ปฐมชฺฌานนฺ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหนฺ โข ภนฺเต ยาวเทว อากงฺขามิ, วิตกฺกวิจารานนฺ วูปสมา ฯเปฯ ทุติยชฺฌานนฺ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหนฺ โข ภนฺเต ยาวเทว อากงฺขามิ, ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตติยชฺฌานนฺ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหนฺ โข ภนฺเต ยาวเทว อากงฺขามิ, สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตุตฺถชฺฌานนฺ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. น[๑] โส ขฺวาหนฺ ภนฺเต เอวนฺ ชานนฺโต เอวนฺ ปสฺสนฺโต กายสฺส[๒] สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สทฺธาย คมิสฺสามิ 'อตฺถิ อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ, อตฺถิ วิตกฺกวิจารานนฺ นิโรโธติ.

เอวนฺ วุตฺเต นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต สกนฺ ปริสนฺ อปโลเกตฺวา เอตทโวจ "อิทนฺ ภวนฺโต ปสฺสนฺตุ, ยาว อนุชฺชุโก จายนฺ จิตฺโต คหปติ, ยาว สโฐ[๓] จายนฺ จิตฺโต คหปติ, ยาว มายาวี จายนฺ จิตฺโต คหปตีติ.

"อิทาเนว จ ปน[๔] มยนฺ ภนฺเต ภาสิตนฺ เอวนฺ อาชานาม 'อิทนฺ ภวนฺโต ปสฺสนฺตุ, ยาว อุชุโก จายนฺ จิตฺโต คหปติ, ยาว อสโฐ จายนฺ จิตฺโต คหปติ, ยาว อมายาวี จายนฺ จิตฺโต คหปตีติ. อิทาเนว จ ปน มยนฺ ภนฺเต ภาสิตนฺ เอวนฺ อาชานาม 'อิทนฺ ภวนฺโต ปสฺสนฺตุ, ยาว อนุชฺชุโก จายนฺ จิตฺโต คหปติ, ยาว สโฐ จายนฺ จิตฺโต คหปติ, ยาว มายาวี จายนฺ จิตฺโต คหปตีติ. สเจ เต ภนฺเต ปุริมนฺ สจฺจนฺ, ปจฺฉิมนฺ เต มิจฺฉา. สเจ ปน เต ภนฺเต ปจฺฉิมนฺ[๕] สจฺจนฺ ปุริมนฺ เต มิจฺฉา.[๕] อิเม โข ปน ภนฺเต ทส

---

[๑] อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. กสฺส อญฺญสฺส อิ. กสฺสญฺญสฺส
[๓] อิ. สฏฺโฐ [๔] ฉ.,เท. อิทาเนว โข เต อิ. อิทาเนว โข เต ปน
[๕-๕] ฉ.,เท. ปุริมนฺ มิจฺฉา ปจฺฉิมนฺ เต สจฺจนฺ

สหธมฺมิกา ปญฺหา อาคจฺฉนฺติ, ยทา เนสํ อตฺถํ อาชาเนยฺยาสิ, อถ มํ ปฏิหเรยฺยาสิ สทฺธึ นิคณฺฐปริสาย. เอโก ปญฺโห เอโก อุทฺเทโส เอกํ เวยฺยากรณํ, เทฺว ปญฺหา เทฺว อุทฺเทสา เทฺว เวยฺยากรณานิ, ตโย ปญฺหา ตโย อุทฺเทสา ตีณิ เวยฺยากรณานิ, จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุทฺเทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานิ, ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจ อุทฺเทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานิ, ฉ ปญฺหา ฉ อุทฺเทสา ฉ เวยฺยากรณานิ สตฺต ปญฺหา สตฺต อุทฺเทสา สตฺต เวยฺยากรณานิ, อฏฺฐ ปญฺหา อฏฺฐ อุทฺเทสา อฏฺฐ เวยฺยากรณานิ, นว ปญฺหา นว อุทฺเทสา นว เวยฺยากรณานิ, ทส ปญฺหา ทส อุทฺเทสา ทส เวยฺยากรณานีติ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ นิคณฺฐํ นาฏปุตฺตํ อิเม ทส สหธมฺมิเก ปญฺเห อาปุจฺฉิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามีติ. อฏฺฐมํ.

๙. อเจลกสฺสปสุตฺตํ

[๓๕๑] เตน โข ปน สมเยน อเจโล กสฺสโป มจฺฉิกสณฺฑสฺมึ อนุปฺปตฺโต โหติ จิตฺตสฺส คหปติโน ปุราณคิหิสหาโย. อสฺโสสิ โข จิตฺโต คหปติ “อเจโล กิร กสฺสโป มจฺฉิกสณฺฑสฺมึ อนุปฺปตฺโต อมฺหากํ ปุราณคิหิสหาโยติ. อถ โข จิตฺโต คหปติ, เยน อเจโล กสฺสโป, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อเจเลน กสฺสเปน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จิตฺโต คหปติ อเจลํ กสฺสปํ เอตทโวจ “กีวจิรํ ปพฺพชิโตสิ[๑] ภนฺเต กสฺสปาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปพฺพชิตสฺส

"ตีสมตฺตานิ โข เม คหปติ วสฺสานิ ปพฺพชิตสฺสาติ.

"อิเมหิ[๑] ปน เต ภนฺเต ตีสมตฺเตหิ วสฺเสหิ อตฺถิ โกจิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม อลมริยญาณทสฺสนวิเสโส อธิคโต ผาสุวิหาโรติ.

"อิเมหิ โข เม คหปติ ตีสมตฺเตหิ วสฺเสหิ[๒] นตฺถิ โกจิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม อลมริยญาณทสฺสนวิเสโส อธิคโต ผาสุวิหาโร อญฺญตฺร นคฺเคยฺยา จ มุณฺเฑยฺยา จ วาพนิปฺโปตนาย[๓] จาติ.

เอวํ วุตฺเต, จิตฺโต คหปติ อเจลํ กสฺสปํ เอตทโวจ "อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ธมฺมสฺส สฺวากฺขาตตา, ยตฺร หิ นาม ตีสมตฺเตหิ วสฺเสหิ น โกจิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม[๔] อลมริยญาณทสฺสนวิเสโส อธิคโต ภวิสฺสติ[๕] ผาสุวิหาโร อญฺญตฺร นคฺเคยฺยา จ มุณฺเฑยฺยา จ วาพนิปฺโปตนาย[๓] จาติ.

"ตุยฺหมฺปน คหปติ กีวจิรํ อุปาสกตฺตํ อุปคตสฺสาติ.

"มยฺหมฺปิ โข ปน ภนฺเต ตีสมตฺตานิ วสฺสานิ อุปาสกตฺตํ อุปคตสฺสาติ.

"อิเมหิ ปน[๖] เต คหปติ ตีสมตฺเตหิ วสฺเสหิ อตฺถิ โกจิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม อลมริยญาณทสฺสนวิเสโส อธิคโต ผาสุวิหาโรติ.

"คิหิโนปิ สิยา ภนฺเต, อหํ หิ ภนฺเต ยาวเทว อากงฺขามิ, วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหํ หิ ภนฺเต ยาวเทว อากงฺขามิ, วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา ฯเปฯ ทุติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหํ หิ ภนฺเต ยาวเทว อากงฺขามิ, ปีติยา จ วิราคา

---

[๑] อิ. อิเมหิ โข　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. วสฺเสหิ ปพฺพชิตสฺส

[๓] ฉ.,เท. ปาวพนิปฺโผฏนาย อิ. ปาวาพนิปฺโผฏนาย, เอวมุปริปิ.

[๔] ฉ.,อิ. อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา, เอวมุปริปิ.　　[๕] ฉ.,เท. อภวิสฺส　　[๖] อิ. โข ปน.

ฯเปฯ ตติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหญฺหิ ภนฺเต ยาวเทว อากงฺขามิ, สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. สเจ โข ปนาหํ ภนฺเต ภควตา[๑] ปจฺจตฺตํ พฺยากเรยฺยํ,[๒] อนจฺฉริยํ โข ปเนตํ, ยํ มํ ภควา เอวํ พฺยากเรยฺย 'นตฺถิ ตํ สญฺโญชนํ, เยน สญฺโญชเนน สํยุตฺโต จิตฺโต คหปติ ปุน อิมํ โลกํ อาคจฺเฉยฺยาติ.

เอวํ วุตฺเต, อเจโล กสฺสโป จิตฺตํ คหปตึ เอตทโวจ "อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ธมฺมสฺส สฺวากฺขาตตา, ยตฺร หิ นาม คิหี โอทาตวสโน เอวรูปึ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ อธิคมิสฺสติ ผาสุวิหารํ. ลเภยฺยาหํ คหปติ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทนฺติ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ อเจลํ กสฺสปึ อาทาย, เยน เถรา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขู เอตทโวจ "อยํ ภนฺเต อเจโล กสฺสโป อมฺหากํ ปุราณคิหิสหาโย, อิมํ เถรา ปพฺพาเชนฺตุ อุปสมฺปาเทนฺตุ, อหมสฺส อุสฺสุกํ กริสฺสามิ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสน-คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ. อลตฺถ [๓] อเจโล กสฺสโป อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทำ. อจิรูปสมฺปนฺโน จ ปนายสฺมา กสฺสโป เอโก วูปกฏฺโ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ, "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร จ ปนายสฺมา กสฺสโป อรหตํ อโหสีติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,อิ. ภควโต [๒] ฉ.,เท. กาลํ กเรยฺยํ อิ. กาลํ กเรยฺย. [๓] ฉ.,เท. โข

๑๐. คิลานทสฺสนสุตฺตํ

[๓๕๒] เตน โข ปน สมเยน จิตฺโต คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข สมฺพหุลา อารามเทวตา วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสธีติณวนปฺปตีสุ อธิวตฺถา เทวตา สงฺคมฺม สมาคมฺม จิตฺตํ คหปตึ เอตทโวจุ “ปณิเธหิ คหปติ ‘อนาคตมทฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวตฺตีติ.

เอวํ วุตฺเต, จิตฺโต คหปติ [๑] อารามเทวตา วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสธีติณวนปฺปตีสุ อธิวตฺถา เทวตา เอตทโวจ “ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตมฺปิ อธุวํ, ตมฺปิ ปหาย คมนียนฺติ. เอวํ วุตฺเต, จิตฺตสฺส คหปติโน มิตฺตามจฺจา ญาติสาโลหิตา จิตฺตํ คหปตึ เอตทโวจุ “สตึ อยฺยปุตฺต อุปฏฺเจปหิ, มา วิปฺปลปสีติ.[๒]

“กินฺตฺยาหํ[๓] วทามิ, ยํ มํ ตุมฺเห เอวํ วเทถ ‘สตึ อยฺยปุตฺต อุปฏฺเจปหิ, มา วิปฺปลปสีติ.

“เอวํ โข ตฺวํ อยฺยปุตฺต วเทสิ ‘ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตมฺปิ อธุวํ, ตมฺปิ ปหาย คมนียนฺติ.

“ตถา หิ ปน มํ อารามเทวตา วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสธีติณวนปฺปตีสุ อธิวตฺถา เทวตา เอวมาหํสุ ‘ปณิเธหิ คหปติ ‘อนาคตมทฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวตฺตีติ. ตาหํ เอวํ วทามิ ‘ตมฺปิ อนิจฺจํ ฯเปฯ ตมฺปิ ปหาย คมนียนฺติ.

“กิมฺปน ตา อยฺยปุตฺต อารามเทวตา วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสธีติณวนปฺปตีสุ อธิวตฺถา เทวตา อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา เอวมาหํสุ ‘ปณิเธหิ คหปติ ‘อนาคตมทฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวตฺตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตา [๒] ฉ.,เท.,อิ. วิปฺปลปีติ [๓] สฺยา. กินฺตาหํ

"ตาสํ โข อารามเทวตานํ วนเทวตานํ รุกฺขเทวตานํ โอสธีติณวนปฺปตีสุ อธิวตฺถานํ เทวตานํ เอวํ โหติ 'อยํ โข จิตฺโต คหปติ สีลวา กลฺยาณธมฺโม, สเจ ปณิทหิสฺสติ 'อนาคตมทฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวตฺตีติ, ตสฺส[๑] โข อยํ[๑] อิชฺฌิสฺสติ สีลวโต เจโตปณิธิ สีลสฺส[๒] วิสุทฺธตฺตา. ธมฺมิโก ธมฺมิกํ พลํ อนุปฺปทสฺสตีติ.[๓] อิมา โข ตา อารามเทวตา วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสธีติณวนปฺปตีสุ อธิวตฺถา เทวตา อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา เอวมาหํสุ 'ปณิเธหิ คหปติ 'อนาคตมทฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวตฺตีติ. ตาหํ เอวํ วทามิ 'ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตมฺปิ อธฺรุวํ, ตมฺปิ ปหาย คมนียนฺติ.

"เตนหิ อยฺยปุตฺต อมฺเหปิ โอวทาหีติ.[๔]

"ตสฺมา หิ โว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ: พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา ภวิสฺสาม 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา ภวิสฺสาม 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา ภวิสฺสาม 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. ยํ โข[๕] ปน[๕]

[๑-๑] อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. ผลํ อนุปสฺสตีติ อิ. ผลํ อนุสริสฺสตีติ.
[๔] อิ. โอวเทหีติ.
[๕-๕] อิ. อิเม สทฺทา น ทิสฺสนฺติ.

กิญฺจิ กุเล เทยฺยธมฺมำ, สพฺพนฺตำ อปฺปฏิวิภตฺตำ ภวิสฺสติ สีลวนฺเตหิ กลฺยาณธมฺเมหีติ. เอวำ หิ โว สิกฺขิตพฺพนฺติ.

อถ โข จิตฺโต คหปติ มิตฺตามจฺเจ ญาติสาโลหิเต พุทฺเธ จ ธมฺเม จ สงฺเฆ จ [๑] จาเค จ สมาทเปตฺวา กาลมกาสีติ.

จิตฺตสัยุตฺตำ สมตฺตำ.[๒]

ตสฺสุทฺทานำ

สญฺโญชนา[๓] เทฺว อิสิทตฺตา มหโก กามภู ปิจ
โคทตฺโต จ นิคณฺโฐ จ อเจเลน คิลานนฺติ.[๔]

---

๑ อิ. ปสาเทตฺวา
๒ ฉ.,เท.,อิ. จิตฺตคหปติปุจฺฉา สมตฺตำ.
๓ ฉ.,เท. สโยชนำ
๔ ฉ.,เท. คิลานทสฺสนนฺติ.

๘. คามณิสังยุตตัง

๑. จณฺฑสุตฺตํ

[๓๕๓] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข จณฺโฑ คามณี,[๑] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จณฺโฑ คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺโจ 'จณฺโฑ'[๒] จณฺโฑเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺโจ 'โสรโต'[๓] โสรโตเตฺวว สงฺขํ คจฺฉตีติ.

"อิธ [๔] คามณิ เอกจฺจสฺส ราโค อปฺปหีโน โหติ, ราคสฺส อปฺปหีนตฺตา ปเร โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปิยมาโน โกปํ ปาตุกโรติ, โส 'จณฺโฑเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. โทโส อปฺปหีโน โหติ, โทสสฺส อปฺปหีนตฺตา ปเร โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปิยมาโน โกปํ ปาตุกโรติ, โส 'จณฺโฑเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. โมโห อปฺปหีโน โหติ, โมหสฺส อปฺปหีนตฺตา ปเร โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปิยมาโน โกปํ ปาตุกโรติ, โส 'จณฺโฑเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. อยํ โข คามณิ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺโจ 'จณฺโฑ จณฺโฑเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ.

อิธ ปน คามณิ เอกจฺจสฺส ราโค ปหีโน โหติ, ราคสฺส ปหีนตฺตา ปเร น โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปิยมาโน โกปํ น ปาตุกโรติ, โส 'โสรโตเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. โทโส ปหีโน โหติ, โทสสฺส ปหีนตฺตา ปเร น โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปิยมาโน โกปํ น ปาตุกโรติ, โส 'โสรโตเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. โมโห ปหีโน โหติ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. คามณิ [๒-๓] อิ. น อาเมณฺฑิตํ อิ. สูรโต [๔] อิ. โข

โมหสฺส ปหีนตฺตา ปเร น โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปิยมาโน โกปํ น ปาตุกโรติ, โส 'โสรโตเตฺววว สงฺขํ คจฺฉติ. อยํ โข คามณิ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺโจ 'โสรโต โสรโตเตฺววว สงฺขํ คจฺฉตีติ.

เอวํ วุตฺเต, จณฺโฑ คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ.[๑] เอวเมว[๒] ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มํ ภนฺเต[๓] ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ปฐมํ.

๒. ตาลปุฏตสุตฺตํ

[๓๕๔] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. อถ โข ตาลปุฏโต[๔] นฏคามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ตาลปุฏโต นฏคามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตํ เมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อาจริยปาจริยานํ นฏานํ ภาสมานานํ 'โย โส นโฏ รงฺคมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ สจฺจาลิเกน ชนํ หาเสติ รเมติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปหาสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ. อิธ ภควา กิมาหาติ.

---

[๑] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. เอวเมวํ
[๓] ฉ.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๔] สี.,อิ. ตลปุโฏ ฉ. ตาลปุโฏ, เอวมุปริปิ.

"อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ.

ทุติยมฺปิ โข ตาลปุตฺโต นฏคามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อาจริยปาจริยานํ นฏานํ ภาสมานานํ 'โย โส นโฏ รงฺคมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ สจฺจาลิเกน ชนํ หาเสติ รเมติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปหาสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ, อิธ ภควา กิมาหาติ. "อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ.

ตติยมฺปิ โข ตาลปุตฺโต นฏคามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อาจริยปาจริยานํ นฏานํ ภาสมานานํ 'โย โส นโฏ รงฺคมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ สจฺจาลิเกน ชนํ หาเสติ รเมติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปหาสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ. อิธ ภควา กิมาหาติ.

"อทฺธา โข ตฺยาหํ คามณิ นาลตฺถ[๑] 'อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ. อปิจ ตฺยาหํ พฺยากริสฺสามิ. ปุพฺเพ โข คามณิ สตฺตา อวีตราคา ราคพนฺธนพนฺธา,[๒] เตสํ นโฏ รงฺคมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ เย ธมฺมา รชนิยา, เต อุปสํหรติ ภิยฺโย สราคาย.[๓] ปุพฺเพ โข คามณิ สตฺตา อวีตโทสา โทสพนฺธนพนฺธา, เตสํ นโฏ รงฺคมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ เย ธมฺมา โทสนิยา, เต อุปสํหรติ ภิยฺโย สโทสาย. ปุพฺเพ โข คามณิ สตฺตา อวีตโมหา โมหพนฺธนพนฺธา, เตสํ นโฏ รงฺคมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ เย ธมฺมา โมหนิยา, เต อุปสํหรติ ภิยฺโย สโมหาย. โส อตฺตนา มตฺโต ปมตฺโต ปมาเท จตฺวา[๔] กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปหาโส นาม

---

[๑] ฉ.,เท. ลภามิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ราคพนฺธนพทฺธา, เอวมุปริปิ
[๓] ฉ.,เท. ภิยฺโยโส มตฺตาย อิ. ภิยฺโยโส มตฺตาย สราตาย, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปเร มเทตฺวา

นิรโย, ตตฺถ อุปปชฺชติ. สเจ โข ปนสฺส เอวำ ทิฏฺฐิ โหติ "โย โส นโฏ รงฺคมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ สจฺจาลิเกน ชนำ หาเสติ รเมติ, โส กายสฺส เภทา ปรำ มรณา ปหาสานำ เทวานำ สหพฺยตำ อุปปชฺชตีติ, สาสฺส จ[๑] โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส โข ปนาหำ คามณิ ปุริสปุคฺคลสฺส ทฺวินฺนำ คตีนำ อญฺญตรำ คตึ วทามิ นิรยำ วา ติรจฺฉานโยนึ วาติ.

เอวำ วุตฺเต, ตาลปุตฺโต นฏคามณี ปโรทิ, อสฺสูนิ ปวตฺเตสิ.

"เอตำ โข ตฺยาหำ คามณิ นาลตฺถำ 'อลำ คามณิ ติฏฺฐเตตำ, มา มำ เอตำ ปุจฺฉีติ.

"นาหำ ภนฺเต เอตำ โรทามิ, ยำ มำ ภควา เอวมาห. อปิ จาหำ ภนฺเต ปุพฺพเกหิ อาจริยปาจริเยหิ นเฏหิ ทีฆรตฺตำ นิกโต วญฺจิโต ปลุทฺโธ 'โย โส นโฏ รงฺคมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ สจฺจาลิเกน ชนำ หาเสติ รเมติ, โส กายสฺส เภทา ปรำ มรณา ปหาสานำ เทวานำ สหพฺยตำ อุปปชฺชตีติ.

"อภิกฺกนฺตำ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตำ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตำ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนำ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคำ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตำ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ,[๒] เอวเมว[๓] ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหำ ภนฺเต ภควนฺตำ สรณำ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, ลเภยฺยาหำ ภนฺเต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชำ, ลเภยฺยำ อุปสมฺปทนฺติ. อลตฺถ โข ตาลปุตฺโต นฏคามณี ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชำ, อลตฺถ อุปสมฺปทำ. อจิรูปสมฺปนฺโน จ ปนายสฺมา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๒] อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอวเมวำ

ตาลปุตฺโต เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ฯเปฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ตาลปุตฺโต อรหตํ อโหสีติ. ทุติยํ.

๓. โยธาชีวสุตฺตํ

[๓๔๕] อถ โข โยธาชีโว คามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โยธาชีโว คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อาจริยปาจริยานํ โยธาชีวานํ ภาสมานานํ "โย โส โยธาชีโว สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมนํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สรชิตานํ[๑] เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ, อิธ ภควา กิมาหาติ.

"อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ. ทุติยมฺปิ โข ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข โยธาชีโว คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อาจริยปาจริยานํ โยธาชีวานํ ภาสมานานํ 'โย โส โยธาชีโว สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมนํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ, อิธ ภควา กิมาหาติ.

"อถฺธา โข ตฺยาหํ คามณิ นาลตฺถ[๒] 'อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ. อปิจ ตฺยาหํ พฺยากริสฺสามิ. โย โส คามณิ โยธาชีโว สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตสฺส ตํ จิตฺตํ ปุพฺเพ คหิตํ[๓] ทุกฺกฏฺฐ ทุปฺปณิหิตํ "อิเม สตฺตา หญฺญนฺตุ วา

---

[๑] ฉ.,เท. ปรชิตานํ อิ. สรญฺชิตานํ, เอวมุปริปิ [๒] อิ. น ลภามิ
[๓] อิ. หีนํ

วชฺฌนฺตุ วา อุจฺฉิชฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา[๑] อเหสุ๋ อิติ วาติ. ตเมนํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สรชิโต[๒] นาม นิรโย, ตตฺถ อุปปชฺชติ. สเจ โข ปนสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ โหติ "โย โส โยธาชีโว สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมนํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ. สาสฺส โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส โข ปนาหํ คามณิ ปุริสปุคฺคลสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วาติ.

เอวํ วุตฺเต, โยธาชีโว คามณี ปโรทิ, อสฺสูนิ ปวตฺเตสิ. "เอตํ โข ตฺยาหํ คามณิ นาลตฺถํ 'อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ.

"นาหํ ภนฺเต เอตํ โรทามิ, ยํ มํ ภควา เอวมาห. อปิ จาหํ ภนฺเต ปุพฺพเกหิ อาจริยปาจริเยหิ โยธาชีเวหิ ทีฆรตฺตํ นิกโต วญฺจิโต ปลุทฺโธ 'โย โส โยธาชีโว สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมนํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ. อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต ฯเปฯ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ตติยं.

๔. หตฺถาโรหสุตฺตํ

[๓๕๖] อถ โข หตฺถาโรโห คามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] อิ. วาสทฺโท น ทิสฺสติ.　　[๒] ฉ.,เท. ปรชิโต　อิ. สราชิตา นาม นิรยา

๕. อสฺสาโรหสุตฺตํ

[๓๔๗] อถ โข อสฺสาโรโห คามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อสฺสาโรโห คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อาจริยปาจริยานํ อสฺสาโรหานํ ภาสมานานํ 'โย โส อสฺสาโรโห สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมนํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ, อิธ ภควา กิมาหาติ.

"อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ. ทุติยมฺปิ โข ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข อสฺสาโรโห คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อาจริยปาจริยานํ อสฺสาโรหานํ ภาสมานานํ 'โย โส อสฺสาโรโห สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมนํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตีติ, อิธ ภควา กิมาหาติ.

"อทฺธา โข ตฺยาหํ คามณิ นาลตฺถ 'อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ. อปิจ โข ตฺยาหํ พฺยากริสฺสามิ. โย โส คามณิ อสฺสาโรโห สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตสฺส ตํ จิตฺตํ ปุพฺเพ คหิตํ ทุกฺกฏํ ทุปฺปณิหิตํ "อิเม สตฺตา หญฺญนฺตุ วา วชฺฌนฺตุ วา อุจฺฉิชฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา อเหสุํ อิติ วาติ, ตเมนํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สรชิโต นาม นิรโย, ตตฺถ อุปปชฺชติ.

สเจ โข ปนสฺส เอวำ ทิฏฺฐิ โหติ "โย โส อสฺสาโรโห สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมนำ อุสฺสหนฺตำ วายมนฺตำ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สรชิตานำ เทวานำ สหพฺยตำ อุปปชฺชตีติ, สาสฺส โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส โข ปนาหำ คามณิ ปุริสปุคฺคลสฺส ทฺวินฺนำ คตีนำ อญฺญตรำ คตึ วทามิ นิรยำ วา ติรจฺฉานโยนึ วาติ.

เอวำ วุตฺเต, อสฺสาโรโห คามณี ปโรทิ, อสฺสูนิ ปวตฺเตสิ.

"เอตำ โข ตฺยาหำ คามณิ นาลตฺถำ 'อลำ คามณิ ติฏฺฐเตตำ, มา มำ เอตำ ปุจฺฉีติ.

"นาหำ ภนฺเต เอตำ โรทามิ, ยำ มำ ภควา เอวมาห. อปิ จาหำ ภนฺเต ปุพฺพเกหิ อาจริยปาจริเยหิ อสฺสาโรเหหิ ทีฆรตฺตำ นิกโต วญฺจิโต ปลุทฺโธ 'โย โส อสฺสาโรโห สงฺคาเม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมนำ อุสฺสหนฺตำ วายมนฺตำ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สรชิตานำ เทวานำ สหพฺยตำ อุปปชฺชตีติ. อภิกฺกนฺตำ ภนฺเต ฯเปฯ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตำ สรณงฺคตนฺติ. ปญฺจมำ.

๖. อสิพนฺธกปุตฺตสุตฺตำ

[๓๕๘] เอกำ สมยำ ภควา นาฬนฺทายำ วิหรติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี ภควนฺตำ เอตทโวจ "พฺราหฺมณา ภนฺเต ปจฺฉาภูมกา กามณฺฑลุกา เสวาลมาลิกา

อุทโกโรหกา อคฺคิปริจารกา, เต มตํ กาลกตํ อุยฺยาเปนฺติ นาม, สญฺญาเปนฺติ นาม, สคฺคํ นาม โอกฺกาเปนฺติ. ภควา ปน ภนฺเต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปโหติ ตถา กาตุ, ยถา สพฺโพ โลโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺยาติ.

"เตนหิ คามณิ ตญฺเญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ. ยถา เต ขเมยฺย, ตถา นํ พฺยากเรยฺยาสีติ,[๑] ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. อิธสฺส[๒] ปุริโส ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุ มิจฺฉาจารี, มุสาวาที ปิสุณวาโจ ผรุสวาโจ สมฺผปฺปลาปี, อภิชฺฌาลุ พฺยาปนฺนจิตฺโต มิจฺฉาทิฏฺฐิโก, ตเมนํ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมาคมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปญฺชลิโก อนุปริสกฺเกยฺย 'อยํ ปุริโส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชตูติ.[๓] ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. อปิ นุ โส ปุริโส มหโต ชนกายสฺส อายาจนเหตุ วา โถมนเหตุ วา ปญฺชลิกาอนุปริสกฺกนเหตุ วา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺยาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"เสยฺยถาปิ คามณิ ปุริโส มหนฺตํ[๔] ปุถุสิลํ คมฺภีเร อุทกรหเท ปกฺขิเปยฺย, ตเมนํ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมาคมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปญฺชลิโก อนุปริสกฺเกยฺย 'อุมฺมุชฺช โภ ปุถุสิเล, อุปฺลว โภ ปุถุสิเล, ถลมุปฺลว โภ ปุถุสิเลติ. ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. อปิ นุ สา ปุถุสิลา มหโต ชนกายสฺส อายาจนเหตุ วา โถมนเหตุ วา ปญฺชลิกาอนุปริสกฺกนเหตุ วา อุมฺมุชฺเชยฺย วา อุปฺลเวยฺย วา ถลํ วา อุปฺลเวยฺยาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

---

[๑] อิ. วฺยากเรยฺยาสิ [๒] อิ. อิธาสฺส [๓] อิ. อุปปชฺชติ [๔] ฉ.,เท.,อิ. มหตึ

"เอวเมว โข คามณิ โย โส ปุริโส ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุ มิจฺฉาจารี, มุสาวาที ปิสุณวาโจ ผรุสวาโจ สมฺผปฺปลาปี, อภิชฺฌาลุ พฺยาปนฺนจิตฺโต มิจฺฉาทิฏฺฐิโก. กิญฺจาปิ ตํ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมาคมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปญฺชลิโก อนุปริสกฺเกยฺย 'อยํ ปุริโส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชตูติ. อถ โข โส ปุริโส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺย.

ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. อิธสฺส ปุริโส ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต มุสาวาทา ปฏิวิรโต ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต อนภิชฺฌาลุ อพฺยาปนฺนจิตฺโต สมฺมาทิฏฺฐิโก. ตเมนํ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมาคมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปญฺชลิโก อนุปริสกฺเกยฺย 'อยํ ปุริโส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตูติ. ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. อปิ นุ โส ปุริโส มหโต ชนกายสฺส อายาจนเหตุ วา โถมนเหตุ วา ปญฺชลิกาอนุปริสกฺกนเหตุ วา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺยาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"เสยฺยถาปิ คามณิ ปุริโส สปฺปิกุมฺภํ วา เตลกุมฺภํ วา คมฺภีรํ อุทกรหทึ[๑] โอคาหิตฺวา[๒] ภินฺเทยฺย. ตตฺร[๓] ยสฺส[๓] สกฺขรา วา กจลา วา, สา อโธคามี อสฺส. ยญฺจ ขฺวสฺส ตตฺร สปฺปิ วา เตลํ วา, ตํ อุทฺธงฺคามิ อสฺส, ตเมนํ มหาชนกาโย สงฺคมฺม

---

[๑] ฉ.,เท. อุทกรหเท

[๒] ฉ.,เท.,อิ. โอคาเหตฺวา

[๓-๓] ฉ.,เท. ตตฺร ยาสฺส อิ. ตตฺรสฺส ยา

สมาคมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปญฺชลิโก อนุปริสกฺเกยฺย ‘โอสีท โภ สปฺปิเตล, สํสีท โภ สปฺปิเตล. อโธ คจฺฉ โภ สปฺปิเตลาติ. ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. อปิ นุ ตํ สปฺปิเตลํ มหโต ชนกายสฺส อายาจนเหตุ วา โถมนเหตุ วา ปญฺชลิกาอนุปริสกฺกนเหตุ วา โอสีเทยฺย วา สํสีเทยฺย วา อโธ วา คจฺเฉยฺยาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“เอวเมว โข คามณิ โย โส ปุริโส ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต มุสาวาทา ปฏิวิรโต ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต อนภิชฺฌาลุ อพฺยาปนฺนจิตฺโต สมฺมาทิฏฺฐิโก. กิญฺจาปิ ตํ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมาคมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปญฺชลิโก อนุปริสกฺเกยฺย ‘อยํ ปุริโส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตูติ. อถ โข โส ปุริโส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺยาติ. เอวํ วุตฺเต, อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต ฯเปฯ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. เขตฺตูปมสุตฺตํ

[๓๕๙] เอกํ สมยํ ภควา นาฬนฺทายํ วิหรติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ “นนุ ภนฺเต ภควา สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรตีติ.

"เอวำ คามณิ ตถาคโต สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรตีติ.

"อถ กิญฺจรหิ ภนฺเต ภควา เอกจฺจานำ สกฺกจฺจำ ธมฺมำ เทเสติ, เอกจฺจานำ โน ตถา สกฺกจฺจำ ธมฺมำ เทเสตีติ.

"เตนหิ คามณิ ตญฺเญวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ. ยถา เต ขเมยฺย, ตถา นำ พฺยากเรยฺยาสิ. ตำ กึ มญฺญสิ คามณิ อิธ[๑] กสฺสกสฺส คหปติโน ตีณิ เขตฺตานิ, เอกำ เขตฺตำ อคฺคำ, เอกำ เขตฺตำ มชฺฌิมำ, เอกำ เขตฺตำ หีนำ ชงฺคลำ โอสรำ[๒] ปาปภูมิ. ตำ กึ มญฺญสิ คามณิ. อสุ กสฺสโก คหปติ วีชานิ ปติฏฺฐเปตุกาโม[๓] กตฺถ ปฐมำ ปติฏฺฐเปยฺย, ยำ วา อทุ เขตฺตำ อคฺคำ, ยำ วา อทุ เขตฺตำ มชฺฌิมำ, ยำ วา อทุ เขตฺตำ หีนำ ชงฺคลำ โอสรำ ปาปภูมินฺติ.

"อสุ ภนฺเต กสฺสโก คหปติ พีชานิ ปติฏฺฐเปตุกาโม ยำ อทุ เขตฺตำ อคฺคำ, ตตฺถ ปติฏฺฐเปยฺย. ตตฺถ ปติฏฺฐเปตฺวา ยำ อทุ เขตฺตำ มชฺฌิมำ, ตตฺถ ปติฏฺฐเปยฺย ตตฺถ ปติฏฺฐเปตฺวา ยำ อทุ เขตฺตำ หีนำ ชงฺคลำ โอสรำ ปาปภูมิ, ตตฺถ ปติฏฺฐเปยฺยปิ โนปิ ปติฏฺฐเปยฺย. ตำ กิสฺส เหตุ. อนฺตมโส โคภตฺตำปิ ภวิสฺสตีติ.

"เสยฺยถาปิ คามณิ ยำ อทุ เขตฺตำ อคฺคำ, เอวเมว มยฺหำ ภิกฺขุ ภิกฺขุนิโย, เตสาหำ ธมฺมำ เทเสมิ อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ ปริโยสานกลฺยาณำ สาตฺถำ สพฺยญฺชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ ปกาเสมิ. ตำ กิสฺส เหตุ. เอเต หิ คามณิ มำทีปา มำเลณา มำตาณา มำสรณา วิหรนฺติ. เสยฺยถาปิ คามณิ ยำ อทุ เขตฺตำ มชฺฌิมำ, เอวเมว มยฺหำ อุปาสกา อุปาสิกาโย, เตสาหำ[๔] ธมฺมำ เทเสมิ อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ ปริโยสานกลฺยาณำ

---

[๑] เท. อิธสฺสุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อูสรำ
[๓] เท. ปติฏฺฐาเปตุกาโม
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เตสำ ปาหำ, เอวมุปริปิ.

สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสมิ. ตํ กิสฺส เหตุ. เอเต หิ คามณิ มํทีปา มํเลณา มํตาณา มํสรณา วิหรนฺติ. เสยฺยถาปิ คามณิ ยํ อทุ๎ เขตฺตํ หีนํ ชงฺคลํ โอสรํ ปาปภูมิ, เอวเมว มยฺหํ อญฺญติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณปริพฺพาชกา, เนสํ จาหํ ธมฺมํ เทเสมิ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสมิ. ตํ กิสฺส เหตุ. อปฺเปวนาม เอกปทมฺปิ อาชาเนยฺยุ๎, ตํ เนสํ อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.[๑]

เสยฺยถาปิ คามณิ ปุริสสฺส ตโย อุทกมณิกา. เอโก อุทกมณิโก อจฺฉิทฺโท อหาริอปริหารี,[๒] เอโก อุทกมณิโก อจฺฉิทฺโท หาริปริหารี.[๓] เอโก อุทกมณิโก ฉิทฺโท หาริปริหารี. ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ อสุ ปุริโส อุทกํ นิกฺขิปิตุกาโม ตตฺถ[๔] ปฐมํ นิกฺขิเปยฺย. โย วา โส อุทกมณิโก อจฺฉิทฺโท อหาริอปริหารี, โย วา โส อุทกมณิโก อจฺฉิทฺโท หาริปริหารี, โย วา โส อุทกมณิโก ฉิทฺโท หาริปริหารี.

อสุ ภนฺเต ปุริโส อุทกํ นิกฺขิปิตุกาโม โย โส อุทกมณิโก อจฺฉิทฺโท อหาริอปริหารี, ตตฺถ นิกฺขิเปยฺย. ตตฺถ นิกฺขิปิตฺวา, โย โส อุทกมณิโก อจฺฉิทฺโท หาริปริหารี,[๓] ตตฺถ นิกฺขิเปยฺย, ตตฺถ นิกฺขิปิตฺวา โย โส อุทกมณิโก ฉิทฺโท หาริปริหารี, ตตฺถ นิกฺขิเปยฺยปิ โนปิ นิกฺขิเปยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ. อนฺตมโส ภณฺฑโธวนํปิ ภวิสฺสตีติ. “เสยฺยถาปิ คามณิ โย โส อุทกมณิโก อจฺฉิทฺโท อหาริอปริหารี, เอวเมว มยฺหํ ภิกฺขุ ภิกฺขุนิโย, เตสาหํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุขายาติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อหารี อปริหารี, เอวมุปริปิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. หารี ปริหารี, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. กตฺถ, เอวมุปริปิ.

ธมฺมำ เทเสมิ อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ ปริโยสานกลฺยาณำ สาตฺถำ สพฺยญฺชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ ปกาเสมิ, ตำ กิสฺส เหตุ. เอเต หิ คามณิ มำทีปา มำเลณา มำตาณา มำสรณา วิหรนฺติ. เสยฺยถาปิ คามณิ โย โส อุทกมณิโก อจฺฉิทฺโท หาริปริหารี, เอวเมว มยฺหำ อุปาสกา อุปาสิกาโย, เตสำ[๑] อหำ ธมฺมำ เทเสมิ อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ ปริโยสานกลฺยาณำ สาตฺถำ สพฺยญฺชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ ปกาเสมิ. ตำ กิสฺส เหตุ. เอเต หิ คามณิ มำทีปา มำเลณา มำตาณา มำสรณา วิหรนฺติ. เสยฺยถาปิ คามณิ โย โส อุทกมณิโก ฉิทฺโท หาริปริหารี, เอวเมว มยฺหำ อญฺญติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณปริพฺพาชกา, เตสำ อหำ ธมฺมำ เทเสมิ อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ ปริโยสานกลฺยาณำ สาตฺถำ สพฺยญฺชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ ปกาเสมิ. ตำ กิสฺส เหตุ. อปฺเปวนาม เอกปทมฺปิ อาชาเนยฺยุำ, ตำ เนสำ อสฺส ทีฆรตฺตำ หิตาย สุขายาติ. เอวำ วุตฺเต, อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี ภควนฺตำ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตำ ภนฺเต ฯเปฯ อุปาสกำ มำ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตำ สรณงฺคตนฺติ. สตฺตมำ.

๘. สงฺฆธมฺมสุตฺตำ

[๓๖๐] เอกำ สมยำ ภควา นาฬนฺทายำ วิหรติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี นิคณฺฐสาวโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺนำ โข อสิพนฺธกปุตฺตำ คามณึ ภควา เอตทโวจ "กถำ นุ โข คามณิ นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต สาวกานำ ธมฺมำ เทเสตีติ.

"เอวำ โข ภนฺเต นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต สาวกานำ ธมฺมำ

[๑] ฉ.,เท. เตสาหำ

เทเสติ 'โยโกจิ ปาณํ อติมาเปติ,[๑] สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโก. โยโกจิ อทินฺนํ อาทิยติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโก. โยโกจิ กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโก. โยโกจิ มุสา ภณติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโก. ยํ พหุลํ ยํ พหุลํ วิหรติ, เตน เตน นิยฺยตีติ. เอวํ โข ภนฺเต นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต สาวกานํ ธมฺมํ เทเสตีติ.

"ยํ พหุลํ ยํ พหุลํ จ คามณิ วิหรติ, เตน เตน นิยฺยตีติ. เอวํ สนฺเต น โกจิ อาปายิโก เนรยิโก ภวิสฺสติ, ยถา นิคณฺจสฺส นาฏปุตฺตสฺส วจนํ.

ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ โย โส ปุริโส ปาณาติปาตี รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา สมยาสมยํ อุปาทาย กตโม พหุตโร สมโย ยํ [๒]โส ปาณํ อติมาเปติ, ยํ วา โส ปาณํ นาติมาเปตีติ.

"โย โส ภนฺเต ปุริโส ปาณาติปาตี รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา สมยาสมยํ อุปาทาย อปฺปตโร โส สมโย, ยํ โส ปาณํ อติมาเปติ. อถ โข เสฺวว พหุตโร สมโย, ยํ โส ปาณํ นาติมาเปตีติ.

"ยํ พหุลํ ยํ พหุลํ จ คามณิ วิหรติ, เตน เตน นิยฺยตีติ. เอวํ สนฺเต น โกจิ อาปายิโก เนรยิโก ภวิสฺสติ, ยถา นิคณฺจสฺส นาฏปุตฺตสฺส วจนํ.

ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. โย โส ปุริโส อทินฺนาทายี รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา สมยาสมยํ อุปาทาย กตโม พหุตโร สมโย, ยํ โส อทินฺนํ อาทิยติ, ยํ วา โส อทินฺนํ นาทิยตีติ.

"โย โส ภนฺเต ปุริโส อทินฺนาทายี รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา

---

[๑] ฉ.,เท. อติปาเตติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. วา, เอวมุปริปิ.

สมยาสมยำ อุปาทาย อปฺปตโร โส สมโย, ยำ โส อทินฺนำ อาทิยติ, อถ โข เสฺวว พหุตโร สมโย, ยำ โส อทินฺนำ นาทิยตีติ.

"ยำ พหุลำ ยำ พหุลำ จ คามณิ วิหรติ, เตน เตน นิยฺยตีติ. เอวำ สนฺเต น โกจิ อาปายิโก เนรยิโก ภวิสฺสติ, ยถา นิคณฺฐสฺส นาฏปุตฺตสฺส วจนำ.

ตำ กึ มญฺญสิ คามณิ. โย โส ปุริโส กาเมสุ มิจฺฉาจารี รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา สมยาสมยำ อุปาทาย กตโม พหุตโร สมโย, ยำ โส กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, ยำ วา โส กาเมสุ มิจฺฉา น จรตีติ.

"โย โส ภนฺเต ปุริโส กาเมสุ มิจฺฉาจารี รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา สมยาสมยำ อุปาทาย อปฺปตโร โส สมโย, ยำ โส กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, อถ โข เสฺวว พหุตโร สมโย, ยำ โส กาเมสุ มิจฺฉา น จรตีติ.

"ยำ พหุลำ ยำ พหุลำ จ คามณิ วิหรติ, เตน เตน นิยฺยตีติ. เอวำ สนฺเต น โกจิ อาปายิโก เนรยิโก ภวิสฺสติ, ยถา นิคณฺฐสฺส นาฏปุตฺตสฺส วจนำ.

ตำ กึ มญฺญสิ คามณิ. โย โส ปุริโส มุสาวาที รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา สมยาสมยำ อุปาทาย กตโม พหุตโร สมโย, ยำ โส มุสา ภณติ, ยำ วา โส มุสา น ภณตีติ.

"โย โส ภนฺเต ปุริโส มุสาวาที รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา สมยาสมยำ อุปาทาย อปฺปตโร โส สมโย, ยำ โส มุสา ภณติ, อถ โข เสฺวว พหุตโร สมโย, ยำ โส มุสา น ภณตีติ. ยำ พหุลำ ยำ พหุลำ จ คามณิ วิหรติ, เตน เตน นิยฺยตีติ. เอวำ สนฺเต น โกจิ อาปายิโก เนรยิโก ภวิสฺสติ, ยถา นิคณฺฐสฺส นาฏปุตฺตสฺส วจนำ.

อิธ คามณิ เอกจฺโจ สตฺถา เอวํวาที โหติ เอวํทิฏฺฐิ 'โย โกจิ ปาณมติมาเปติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโก. โย โกจิ อทินฺนํ อาทิยติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโก. โย โกจิ กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโก. โย โกจิ มุสา ภณติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโกติ. ตสฺมึ โข ปน คามณิ สตฺถริ สาวโก อภิปฺปสนฺโน โหติ, ตสฺส เอวํ โหติ "มยฺหํ โข สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'โย โกจิ ปาณมติมาเปติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโกติ. 'อตฺถิ โข ปน มยา ปาโณ อติมาปิโต,[๑] อหํปมฺหิ อาปายิโก เนรยิโกติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติ. ตํ คามณิ วาจํ อปฺปหาย ตํ จิตฺตํ อปฺปหาย ตํ ทิฏฺฐึ อปฺปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ยถาภตํ[๒] นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. "มยฺหํ โข สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'โย โกจิ อทินฺนํ อาทิยติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโกติ. 'อตฺถิ โข ปน มยา อทินฺนํ อาทินฺนํ, อหํปมฺหิ อาปายิโก เนรยิโกติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติ. ตํ คามณิ วาจํ อปฺปหาย ตํ จิตฺตํ อปฺปหาย ตํ ทิฏฺฐึ อปฺปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. "มยฺหํ โข สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'โย โกจิ กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโกติ. 'อตฺถิ โข ปน มยา กาเมสุ มิจฺฉาจารา[๓] จิณฺณา, อหํปมฺหิ[๓] อาปายิโก เนรยิโกติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติ. ตํ คามณิ วาจํ อปฺปหาย ตํ จิตฺตํ อปฺปหาย ตํ ทิฏฺฐึ อปฺปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. "มยฺหํ โข สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'โย โกจิ มุสา ภณติ สพฺโพ โส อาปายิโก เนรยิโกติ. 'อตฺถิ โข ปน มยา มุสา ภณิตํ, อหํปมฺหิ อาปายิโก เนรยิโกติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติ. ตํ คามณิ วาจํ อปฺปหาย ตํ จิตฺตํ อปฺปหาย ตํ ทิฏฺฐึ อปฺปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย.

---

[๑] ฉ.,เท. อติปาปิโต. [๒] อิ. ยถาหตํ

[๓-๓] อิ. มิจฺฉา จิณฺณํ อหมฺปมฺหิ อิ. มิจฺฉา จิณฺณมาหมฺปมฺหิ

อิธ ปน คามณิ ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา, โส อเนกปริยาเยน ปาณาติปาตํ ครหติ วิครหติ, 'ปาณาติปาตา วิรมถาติ จาห.[๑] อทินฺนาทานํ ครหติ วิครหติ, 'อทินฺนาทานา วิรมถาติ จาห. กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ครหติ วิครหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา วิรมถาติ จาห. มุสาวาทํ ครหติ วิครหติ, 'มุสาวาทา วิรมถาติ จาห. ตสฺมึ โข ปน คามณิ สตฺถริ สาวโก อภิปฺปสนฺโน โหติ, โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'ภควา โข อเนกปริยาเยน ปาณาติปาตํ ครหติ วิครหติ, 'ปาณาติปาตา วิรมถาติ จาห. อตฺถิ โข ปน มยา ปาโณ อติมาปิโต ยาวตโก วา ตาวตโก วา, โย โข ปน มยา ปาโณ อติมาปิโต ยาวตโก วา ตาวตโก วา, ตํ น สุฏฺฐุ ตํ น สาธุ. อหญฺเจว โข ปน ตปฺปจฺจยา วิปฺปฏิสารี อสฺสํ, น เม ตํ ปาปกมฺมํ อกตํ ภวิสฺสตีติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ตญฺเจว ปาณาติปาตา ปชหติ, อายติญฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ. เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส ปหานํ โหติ, เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส สมติกฺกโม โหติ.

ภควา โข อเนกปริยาเยน อทินฺนาทานํ ครหติ วิครหติ, 'อทินฺนาทานา วิรมถาติ จาห. อตฺถิ โข ปน มยา อทินฺนํ อาทินฺนํ ยาวตกํ วา ตาวตกํ วา, ยํ โข ปน มยา อทินฺนํ อาทินฺนํ ยาวตกํ วา ตาวตกํ วา, ตํ น สุฏฺฐุ ตํ น สาธุ. อหญฺเจว โข ปน ตปฺปจฺจยา วิปฺปฏิสารี อสฺสํ, น เม ตํ ปาปกมฺมํ อกตํ ภวิสฺสตีติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ตญฺเจว อทินฺนาทานํ

[๑] อิ. อาห

ปชหติ, อายติญฺจ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส ปหานํ โหติ. เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส สมติกฺกโม โหติ.

'ภควา โข อเนกปริยาเยน กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ครหติ วิครหติ, 'กาเมสุ มิจฺฉาจารา วิรมถาติ จาห. อตฺถิ โข ปน มยา กาเมสุ มิจฺฉา จิณฺณํ ยาวตกํ วา ตาวตกํ วา, ยํ โข ปน มยา กาเมสุ มิจฺฉา จิณฺณํ ยาวตกํ วา ตาวตกํ วา, ตํ น สุฏฺฐุ ตํ น สาธุ. อหญฺเจว โข ปน ตปฺปจฺจยา วิปฺปฏิสารี อสฺสํ, น เม ตํ ปาปกมฺมํ อกตํ ภวิสฺสตีติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ตญฺเจว กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ปชหติ, อายติญฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ. เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส ปหานํ โหติ, เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส สมติกฺกโม โหติ.

'ภควา โข ปน อเนกปริยาเยน มุสาวาทํ ครหติ วิครหติ, 'มุสาวาทา วิรมถาติ จาห. อตฺถิ โข ปน มยา มุสา ภณิตํ ยาวตกํ วา ตาวตกํ วา, ยํ โข ปน มยา มุสา ภณิตํ ยาวตกํ วา ตาวตกํ วา, ตํ น สุฏฺฐุ ตํ น สาธุ. อหญฺเจว โข ปน ตปฺปจฺจยา วิปฺปฏิสารี อสฺสํ, น เม ตํ ปาปกมฺมํ อกตํ ภวิสฺสตีติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ตญฺเจว มุสาวาทํ ปชหติ, อายติญฺจ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ. เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส ปหานํ โหติ, เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส สมติกฺกโม โหติ.

โส ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ. อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ. กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ. มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ. ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย

วาจาย ปฏิวิรโต โหติ. ผรุสำ วาจำ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ. สมฺผปฺปลาปำ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ. อภิชฺฌำ ปหาย อนภิชฺฌาลุ โหติ. พฺยาปาทปโทสำ ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ. มิจฺฉาทิฏฺฐึ ปหาย สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวำ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยำ. ตถา ตติยำ. ตถา จตุตฺถำ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ โลกำ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. เสยฺยถาปิ คามณิ พลวา สงฺขธโม อปฺปกสิเรเนว จตุทฺทิสา วิญฺญาเปยฺย; เอวเมว โข คามณิ เอวำ ภาวิตาย เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา เอวำ พหุลีกตาย ยำ ปมาณกตำ กมฺมำ, น ตำ ตตฺราวสิสฺสติ, น ตำ ตตฺราวติฏฺฐติ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวำ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต กรุณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยำ. ตถา ตติยำ. ตถา จตุตฺถำ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ โลกำ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. เสยฺยถาปิ คามณิ พลวา สงฺขธโม อปฺปกสิเรเนว จตุทฺทิสา วิญฺญาเปยฺย; เอวเมว โข คามณิ เอวำ ภาวิตาย อุเปกฺขาย เจโตวิมุตฺติยา เอวำ พหุลีกตาย ยำ ปมาณกตำ กมฺมำ, น ตำ ตตฺราวสิสฺสติ, น ตำ ตตฺราวติฏฺฐตีติ. เอวำ วุตฺเต, อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี นิคณฺฐสาวโก ภควนฺตำ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตำ

ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. กุลสุตฺตํ

[๓๖๑] เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน นาฬนฺทา, ตทวสริ, ตตฺร สุทํ ภควา นาฬนฺทายํ วิหรติ ปาวาริกมฺพวเน.

เตน โข ปน สมเยน นาฬนฺทา ทุพฺภิกฺขา โหติ ทฺวีหิติกา เสตฏฺฐิกา สลากาวุตฺตา. เตน โข ปน สมเยน นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต นาฬนฺทายํ ปฏิวสติ มหติยา นิคณฺฐปริสาย สทฺธึ. อถ โข อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี นิคณฺฐสาวโก, เยน นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา นิคณฺฐํ นาฏปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺนํ โข อสิพนฺธกปุตฺตํ คามณึ นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต เอตทโวจ “เอหิ ตฺวं คามณิ สมณสฺส โคตมสฺส วาทं อาโรเปหิ, เอวं เต กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิสฺสติ ‘อสิพนฺธกปุตฺเตน คามณินา สมณสฺส โคตมสฺส เอวंมหิทฺธิกสฺส เอวंมหานุภาวสฺส วาโท อาโรปิโตติ.

“กถं ปนาหं ภนฺเต สมณสฺส โคตมสฺส เอวंมหิทฺธิกสฺส เอวंมหานุภาวสฺส วาทं อาโรเปมีติ.[๑] “เอหิ ตฺวं คามณิ, เยน สมโณ โคตโม, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สมณं โคตมं เอวं วเทหิ ‘นนุ ภนฺเต ภควา อเนกปริยาเยน กุลานं อนุทยं วณฺเณติ อนุรกฺขं วณฺเณติ, อนุกมฺปं วณฺเณตีติ. สเจ เต[๒] คามณิ สมโณ โคตโม เอวं ปุฏฺโฐ เอวं พฺยากโรติ ‘เอวं คามณิ ตถาคโต

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาโรเปสฺสามีติ [๒] ฉ.,เท.,อิ. โข

อเนกปริยาเยน กุลานำ อนุทยำ วณฺเณติ, อนุรกฺขำ วณฺเณติ, อนุกมฺปำ วณฺเณตีติ. ตเมนำ ตฺวำ เอวำ วเทยฺยาสิ 'อถ กิญฺจรหิ ภนฺเต ภควา นาฬนฺเท ทุพฺภิกฺเข ทฺวีหิติเก เสตฏฺฐิเก สลากาวุตฺเต มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ จาริกญฺจรติ. อุจฺเฉทาย ภควา กุลานำ ปฏิปนฺโน, อนยาย ภควา กุลานำ ปฏิปนฺโน, อุปฆาตาย ภควา กุลานำ ปฏิปนฺโนติ. อิมำ โข เต คามณิ สมโณ โคตโม อุภโตโกฏิกำ ปญฺหำ ปุฏฺโฐ เนว สกฺขติ อุคฺคิลิตุำ, เนว สกฺขติ โอคิลิตุนฺติ. "เอวำ ภนฺเตติ โข อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี นิคณฺฐสฺส นาฏปุตฺตสฺส ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา นิคณฺฐำ นาฏปุตฺตำ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณำ กตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี ภควนฺตำ เอตทโวจ

"นนุ ภนฺเต ภควา อเนกปริยาเยน กุลานำ อนุทยำ วณฺเณติ, อนุรกฺขำ วณฺเณติ, อนุกมฺปำ วณฺเณตีติ. "เอวำ คามณิ ตถาคโต อเนกปริยาเยน กุลานำ อนุทยำ วณฺเณติ, อนุรกฺขำ วณฺเณติ, อนุกมฺปำ วณฺเณตีติ.

"อถ กิญฺจรหิ ภนฺเต ภควา นาฬนฺเท ทุพฺภิกฺเข ทฺวีหิติเก เสตฏฺฐิเก สลากาวุตฺเต มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ จาริกำ จรติ. อุจฺเฉทาย ภควา กุลานำ ปฏิปนฺโน, อนยาย ภควา กุลานำ ปฏิปนฺโน, อุปฆาตาย ภควา กุลานำ ปฏิปนฺโนติ.

"อิโต โส คามณิ เอกนวุโต[๑] กปฺโป, ยมหำ อนุสฺสรามิ นาภิชานามิ กิญฺจิ กุลำ ปกฺกภิกฺขาทาเนน[๒] อุปหตปุพฺพำ. อถ โข ยานิ ตานิ กุลานิ อทฺธานิ มหทฺธนานิ มหาโภคานิ

[๑] ฉ.,เท. เอกนวุติกปฺเป [๒] ฉ.,เท. ปกฺกภิกฺขานุปฺปทานมตฺเตน

ปหูตชาตรูปรชตานิ ปหูตวิตฺตูปกรณานิ ปหูตธนธญฺญานิ, สพฺพานิ ตานิ ทานสมฺภูตานิ เจว สจฺจสมฺภูตานิ จ สญฺญมสมฺภูตานิ[๑] จ. อฏฺ คามณิ เหตู อฏฺ ปจฺจยา กุลานํ อุปฆาตาย, ราชโต วา กุลานิ อุปฆาตํ คจฺฉนฺติ, โจรโต วา กุลานิ อุปฆาตํ คจฺฉนฺติ, อคฺคิโต วา กุลานิ อุปฆาตํ คจฺฉนฺติ, อุทกโต วา กุลานิ อุปฆาตํ คจฺฉนฺติ, นิหิตํ วา ธานา วิคจฺฉติ,[๒] ทุปฺปยุตฺตา วา กมฺมนฺตา วิปชฺชนฺติ,[๓] กุเล วา กุลงฺคาโรติ อุปปชฺชติ, โย เต โภเค วิกิรติ วิธมติ วิทฺธํเสติ, อนิจฺจตาเยว อฏฺจมีติ, อิเม โข คามณิ อฏฺ เหตู อฏฺ ปจฺจยา กุลานํ อุปฆาตาย. อิเมสุ โข คามณิ อฏฺสุ เหตูสุ อฏฺสุ ปจฺจเยสุ สํวิชฺชมาเนสุ, โย มํ เอวํ วเทยฺย 'อุจฺเฉทาย ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโน, อนยาย ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโน, อุปฆาตาย ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโนติ. ตํ คามณิ วาจํ อปฺปหาย ตํ จิตฺตํ อปฺปหาย ตํ ทิฏฺึ อปฺปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยติ. เอวํ วุตฺเต, อสิพนฺธกปุตฺโต คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. นวมํ.

๑๐. มณิจูฬกสุตฺตํ

[๓๖๒] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน ราชนฺเตปุเร ราชปริสาย[๔] สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ "กปฺปติ สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ชาตรูปรชตํ, สาทิยนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา

---

[๑] ฉ.,เท. สามญฺญสมฺภูตานิ
[๒] สี.,อิ. นาธิคจฺฉนฺติ
[๓] อิ. กมฺมนฺตํ ชหนฺติ
[๔] อิ. ราชปริสายํ

ชาตรูปรชตฺ, ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน มณิจูฬโก คามณี ตสฺสฺ ปริสายฺ นิสินฺโน โหติ. อถ โข มณิจูฬโก คามณี ตฺ ปริสฺ เอตทโวจ "มา อยฺยา เอวฺ อวจุตฺถ, น กปฺปติ สมณานฺ สกฺยปุตฺติยานฺ ชาตรูปรชตฺ, น สาทิยนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตฺ, น ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตฺ, นิกฺขิตฺตมณิสุวณฺณา สมณา สกฺยปุตฺติยา, อเปตชาตรูปรชตาติ. อสกฺขิ โข มณิจูฬโก คามณี ตฺ ปริสฺ สญฺญาเปตฺุ.

อถ โข มณิจูฬโก คามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตฺ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตฺ นิสีทิ, เอกมนฺตฺ นิสินฺโน โข มณิจูฬโก คามณี ภควนฺตฺ เอตทโวจ "อิธ ภนฺเต ราชนฺเตปุเร ราชปริสาย สนฺนิสินฺนานฺ สนฺนิปติตานฺ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ 'กปฺปติ สมณานฺ สกฺยปุตฺติยานฺ ชาตรูปรชตฺ, สาทิยนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตฺ, ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตนฺติ. เอวฺ วุตฺเต, อหฺ ภนฺเต ตฺ ปริสฺ เอตทโวจฺ 'มา อยฺยา เอวฺ อวจุตฺถ, น กปฺปติ สมณานฺ สกฺยปุตฺติยานฺ ชาตรูปรชตฺ, น สาทิยนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตฺ, น ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตฺ, นิกฺขิตฺตมณิสุวณฺณา สมณา สกฺยปุตฺติยา, อเปตชาตรูปรชตาติ. อสกฺขึ โขหฺ ภนฺเต ตฺ ปริสฺ สญฺญาเปตฺุ. กจฺจาหฺ ภนฺเต เอวฺ พฺยากรมาโน วุตฺตวาที เจว ภควโต โหมิ, น จ ภควนฺตฺ อภูเตน อพฺภาจิกฺขามิ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมฺ พฺยากโรมิ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต[๑] คารยฺหฺ จานฺ อาคจฺฉตีติ.

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วาทานุวาโท, เอวมุปริปิ.

"ตคฺฆ ตฺวํ คามณิ เอวํ พฺยากรมาโน วุตฺตวาทึ เจว เม อโหสิ, น จ มํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขสิ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรสิ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต[๑] คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉติ. น หิ คามณิ กปฺปติ สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ชาตรูปรชตํ, น สาทิยนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตํ, น ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชาตรูปรชตํ, นิกฺขิตฺตมณิสุวณฺณา สมณา สกฺยปุตฺติยา, อเปตชาตรูปรชตา. ยสฺส โข คามณิ ชาตรูปรชตํ กปฺปติ, ปญฺจปิ ตสฺส กามคุณา กปฺปนฺติ, ยสฺส ปญฺจ กามคุณา กปฺปนฺติ, ตสฺสปิ[๒] ชาตรูปรชตํ กปฺปติ,[๒] เอกํเสเนตํ คามณิ ธาเรยฺยาสิ 'อสฺสมณธมฺโม อสกฺยปุตฺติยธมฺโมติ. อปิ จาหํ คามณิ เอวํ วทามิ 'ติณฺณํ ติณฺณฏฺิเกน ปริเยสิตพฺพํ, ทารุ ทารุฏฺิเกน ปริเยสิตพฺพํ, สกฏฺ สกฏฺฏฺิเกน ปริเยสิตพฺพํ, ปุริโส ปุริสฏฺิเกน ปริเยสิตพฺโพ. น เตฺววาหํ คามณิ 'เกนจิ ปริยาเยน ชาตรูปรชตํ สาทิตพฺพํ ปริเยสิตพฺพนฺติ วทามีติ. ทสมํ.

๑๑. คนฺธภกสุตฺตํ

[๓๖๓] เอกํ สมยํ ภควา มลฺเลสุ วิหรติ อุรุเวลกปฺปึ นาม มลฺลานํ นิคโม. อถ โข คนฺธภโก[๓] คามณี,[๓] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข คนฺธภโก คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สาธุ เม ภนฺเต ภควา ทุกฺขสฺส สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ เทเสตูติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วาทานุวาโท เอวมุปริปิ [๒-๒] สี.,ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๓-๓] ฉ.,เท. ภทฺรโก คามณี อิ. ภทฺรคโก คามณี

"อหญฺเจ เต คามณิ อตีตมทฺธานำ อารพฺภ ทุกฺขสฺส สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ เทเสยฺยำ 'เอวำ อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ, ตตฺร เต สิยา กงฺขา สิยา วิมติ. อหญฺเจ เต คามณิ อนาคตมทฺธานำ อารพฺภ ทุกฺขสฺส สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ เทเสยฺยำ 'เอวำ ภวิสฺสติ อนาคตมทฺธานนฺติ, ตตฺราปิ เต สิยา กงฺขา สิยา วิมติ. อปิ จาหำ คามณิ อิเธว นิสินฺโน เอตฺเถว เต นิสินฺนสฺส ทุกฺขสฺส สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ เทเสสฺสามิ, ตำ สุโณหิ สาธุกำ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวำ ภนฺเตติ โข คนฺธภโก คามณี ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"ตำ กึ มญฺญสิ คามณิ. อตฺถิ เต อุรุเวลกปฺเป มนุสฺสา, เยสำ เต วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา อุปฺปชฺเชยฺยุำ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ.

"อตฺถิ เม ภนฺเต อุรุเวลกปฺเป มนุสฺสา, เยสำ เม วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา อุปฺปชฺเชยฺยุำ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ.

"อตฺถิ ปน เต คามณิ อุรุเวลกปฺเป มนุสฺสา, เยสำ เต วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา นุปฺปชฺเชยฺยุำ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ.

"อตฺถิ เม ภนฺเต อุรุเวลกปฺเป มนุสฺสา, เยสำ เม วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา นุปฺปชฺเชยฺยุำ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ.

"โก นุ โข คามณิ เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน เต เอกจฺจานำ อุรุเวลกปฺปิยานำ มนุสฺสานำ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา

ครหาย วา อุปฺปชฺเชยฺยุ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา, โก[๑] วา ปน คามณิ เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน เต เอกจฺจานํ อุรุเวลกปฺปิยานํ มนุสฺสานํ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา นุปฺปชฺเชยฺยุ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ.[๑]

"เยสํ เม ภนฺเต อุรุเวลกปฺปิยานํ มนุสฺสานํ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา อุปฺปชฺเชยฺยุ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา, อตฺถิ เม เตสุ ฉนฺทราโค. เยสมฺปน เม ภนฺเต อุรุเวลกปฺปิยานํ มนุสฺสานํ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา นุปฺปชฺเชยฺยุ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา, นตฺถิ เม เตสุ ฉนฺทราโคติ.

"อิมินา ตฺวํ คามณิ ธมฺเมน ทิฏเฐน วิทิเตน อกาลิเกน ปตฺเตน ปริโยคาฬฺเหน อตีตานาคเต นยํ เนหิ, ยํ โข กิญฺจิ อตีตมทฺธานํ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชิ, สพฺพนฺตํ ฉนฺทมูลกํ ฉนฺทนิทานํ, ฉนฺโท หิ มูลํ ทุกฺขสฺส. ยมฺปิ หิ กิญฺจิ อนาคตมทฺธานํ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชิสฺสติ, สพฺพนฺตํ ฉนฺทมูลกํ ฉนฺทนิทานํ, ฉนฺโท หิ มูลํ ทุกฺขสฺสาติ.

"อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต, ยาว สุภาสิตญฺจิทํ เตน[๒] ภควตา 'ยงฺกิญฺจิ อตีตมทฺธานํ[๓] ทุกฺขํ อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชิ,[๔] สพฺพนฺตํ ฉนฺทมูลกํ ฉนฺทนิทานํ, ฉนฺโท หิ มูลํ ทุกฺขสฺสาติ. ยงฺกิญฺจิ อนาคตมทฺธานํ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชิสฺสติ, สพฺพนฺตํ ฉนฺทมูลกํ ฉนฺทนิทานํ, ฉนฺโท หิ มูลํ ทุกฺขสฺสาติ. อตฺถิ เม ภนฺเต จิรวาสี นาม กุมาโร พหิ อาวสเถ ปฏิวสติ. โส ขฺวาหํ

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภนฺเต
[๓] อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุปฺปชฺชติ

ภนฺเต กาลสฺเสว วุฏฺฐาย ปุริสกฺ อุยฺโยเชมิ 'คจฺฉ ภเณ จิรวาสึ กุมารกฺ ชานาหีติ. ยาวกีวญฺจ ภนฺเต โส ปุริโส นาคจฺฉติ, ตสฺส เม โหเตว อญฺญถตฺตกฺ 'มา เหวกฺ[๑] จิรวาสิสฺส กุมารสฺส กิญฺจิ อาพาธเยฺยาติ.[๒]

"ตกฺ กึ มญฺญสิ คามณิ. จิรวาสิสฺส [๓] กุมารสฺส วเยน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา อุปฺปชฺเชยฺยุกฺ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ.

"จิรวาสิสฺส เม ภนฺเต กุมารสฺส วเยน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ชีวิตสฺสปิ สิยา อญฺญถตฺตกฺ, กึ ปน เม นุปฺปชฺชิสฺสนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ.

"อิมินา[๔] โข เอตกฺ คามณิ ปริยาเยน เวทิตพฺพกฺ 'ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขกฺ อุปฺปชฺชมานกฺ อุปฺปชฺชติ, สพฺพนฺตกฺ ฉนฺทมูลกกฺ ฉนฺทนิทานกฺ, ฉนฺโท หิ มูลกฺ ทุกฺขสฺสาติ, ตกฺ กึ มญฺญสิ คามณิ. ยทา เต จิรวาสิมาตา อทิฏฺฐา อโหสิ อสฺสุตา อโหสิ เต จิรวาสิมาตุยา ฉนฺโท วา ราโค วา เปมกฺ วาติ.

โน เหตกฺ ภนฺเต.

"ทสฺสนกฺ วา เต คามณิ อาคมฺม สวนกฺ วา, [๕] เอวกฺ เต อโหสิ จิรวาสิมาตุยา ฉนฺโท วา ราโค วา เปมกฺ วาติ.

เอวกฺ ภนฺเต.

"ตกฺ กึ มญฺญสิ คามณิ. จิรวาสิมาตุยา เต วเยน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา อุปฺปชฺเชยฺยุกฺ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เหว
[๒] ฉ.,เท. อาพาธยิสฺสถาติ อิ. อาพาธเยสฺสตีติ.
[๓] อิ. เต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อิมินาปิ
[๕] อิ. เต คามณิ อาคมฺม

"จิรวาสิมาตุยา เม ภนฺเต วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ชีวิตสฺสปิ สิยา อญฺญถตฺตํ, กึ ปน เม นุปฺปชฺชิสฺสนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ. "อิมินา โข เอตํ คามณิ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ 'ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชติ, สพฺพนฺตํ ฉนฺทมูลกํ ฉนฺทนิทานํ, ฉนฺโท หิ มูลํ ทุกฺขสฺสาติ. เอกาทสมํ.

๑๒. ราสิยสุตฺตํ

[๓๖๔] อถ โข ราสิโย คามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราสิโย คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ ภนฺเต 'สมโณ โคตโม สพฺพํ ตปํ ครหติ, สพฺพํ ตปสฺสึ ลูขชีวึ เอกึเสน อุปวทติ อุปกฺโกสตีติ. เย เต ภนฺเต เอวมาหํสุ "สมโณ โคตโม สพฺพํ ตปํ ครหติ, สพฺพํ ตปสฺสึ ลูขชีวึ เอกึเสน อุปวทติ อุปกฺโกสตีติ. กจฺจิ เต ภนฺเต ภควโต วุตฺตวาทิโน, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรนฺติ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉตีติ.

"เย เต คามณิ เอวมาหํสุ 'สมโณ โคตโม สพฺพํ ตปํ ครหติ, สพฺพํ ตปสฺสึ ลูขชีวึ เอกึเสน อุปวทติ อุปกฺโกสตีติ. น เม เต วุตฺตวาทิโน, อพฺภาจิกฺขนฺติ จ ปน มนฺเต อสตา [๑] อภูเตน.

เทฺวเม คามณิ อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา. โย จายํ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานุโยโค หีโน คมฺโม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสญฺหิโต, โย จายํ อตฺตกิลมถานุโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสญฺหิโต. เอเต เต คามณิ อุโภ อนฺเต อนุปคมฺม

[๑] ฉ.,เท. ตุจฺฉา

มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. กตมา จ สา คามณิ มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ, อยํ โข สา คามณิ มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ.

ตโยเม[๑] คามณิ กามโภคิโน สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อิธ คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน, อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ น[๒] ปีเณติ, น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน, อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน, อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ, น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธมฺเมน

---

[๑] ฉ.,เท. ตโย โข เม [๒] อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น สัวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อิธ [๑] คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, สัวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ.

อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ น[๒] ปีเณติ, น สัวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น สัวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, สัวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค คธิโต มุจฺฉิโต อชฺฌาปนฺโน อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, สัวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ. ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน, อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ, น สัวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อยํ คามณิ กามโภคี ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. กตเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา ปฐเมน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปน

[๒] อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

จาเนน คารยฺโห, 'น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน คารยฺโห, 'น สัวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน จาเนน คารยฺโห. อยํ คามณิ กามโภคี อิเมหิ ตีหิ จาเนหิ คารยฺโห.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน, อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น สัวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อยํ คามณิ กามโภคี ทฺวีหิ จาเนหิ คารยฺโห, เอเกน จาเนน ปาสัโส. กตเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ คารยฺโห. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเนน คารยฺโห, 'น สัวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน คารยฺโห. กตเมน เอเกน จาเนน ปาสัโส. 'อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตีติ อิมินา เอเกน จาเนน ปาสัโส. อยํ คามณิ กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ คารยฺโห, อิมินา เอเกน จาเนน ปาสัโส.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโภคี อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน, อธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, สัวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ. อยํ คามณิ กามโภคี เอเกน จาเนน คารยฺโห, ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสัโส. กตเมน เอเกน จาเนน คารยฺโห. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห. กตเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสัโส. 'อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตีติ อิมินา ปจเมน จาเนน ปาสัโส, 'สัวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสัโส. อยํ คามณิ กามโภคี อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห, อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสัโส.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ, น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ คามณิ กามโภคี เอเกน ฐาเนน ปาสโส, ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. กตเมน เอเกน ฐาเนน ปาสโส. 'ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสโส. กตเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารยฺโห, 'น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารยฺโห, 'น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน ฐาเนน คารยฺโห. อยํ คามณิ กามโภคี อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสโส, อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อยํ คามณิ กามโภคี ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสโส, ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. กตเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสโส. 'ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสโส, 'อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน ปาสโส. กตเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารยฺโห, 'น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารยฺโห. อยํ คามณิ กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสโส, อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา

สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานำ สุเขติ ปีเณติ, สำวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ. อยำ คามณิ กามโภคี ตีหิ จาเนหิ ปาสำโส, เอเกน จาเนน คารยฺโห. กตเมหิ ตีหิ จาเนหิ ปาสำโส. 'ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเนน ปาสำโส, 'อตฺตานำ สุเขติ ปีเณตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสำโส, 'สำวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน จาเนน ปาสำโส. กตเมน เอเกน จาเนน คารยฺโห. 'อธมฺเมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนาติ อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห. อยำ คามณิ กามโภคี อิเมหิ ตีหิ จาเนหิ ปาสำโส, อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห.

ตตฺร [๑] คามณิ ยฺวายำ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน น อตฺตานำ สุเขติ น ปีเณติ, น สำวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อยำ คามณิ กามโภคี เอเกน จาเนน ปาสำโส, ทฺวีหิ จาเนหิ คารยฺโห. กตเมน เอเกน จาเนน ปาสำโส. 'ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา เอเกน จาเนน ปาสำโส. กตเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ คารยฺโห. 'น อตฺตานำ สุเขติ น ปีเณตีติ อิมินา ปจเมน จาเนน คารยฺโห, 'น สำวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน คารยฺโห. อยำ คามณิ กามโภคี อิมินา เอเกน จาเนน ปาสำโส, อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ คารยฺโห.

ตตฺร คามณิ ยฺวายำ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานำ สุเขติ ปีเณติ, น สำวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ. อยำ คามณิ กามโภคี ทวีหิ จาเนหิ ปาสำโส, เอเกน จาเนน คารยฺโห. กตเมหิ ทฺวีหิ

[๑] อิ. โข

จาเนหิ ปาสโส. 'ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเนน ปาสโส, 'อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสโส. กตเมน เอเกน จาเนน คารยฺโห. 'น สวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห. อยํ คามณิ กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสโส, อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, สวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค คธิโต มุจฺฉิโต อชฺฌาปนฺโน[๑] อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ. อยํ คามณิ กามโภคี ตีหิ จาเนหิ ปาสโส, เอเกน จาเนน คารยฺโห. กตเมหิ ตีหิ จาเนหิ ปาสโส. 'ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปจเมน จาเนน ปาสโส, อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสโส, 'สวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน จาเนน ปาสโส. กตเมน เอเกน จาเนน คารยฺโห. 'เต จ โภเค คธิโต มุจฺฉิโต อชฺฌาปนฺโน อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชตีติ อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห. อยํ คามณิ กามโภคี อิเมหิ ตีหิ จาเนหิ ปาสโส, อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, 'ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, สวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนฺโน[๒] อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ. อยํ คามณิ กามโภคี จตูหิ จาเนหิ ปาสโส. กตเมหิ จตูหิ จาเนหิ ปาสโส. ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนาติ อิมินา ปจเมน

---

[๑] ฉ.,เท. อชฺโฌปนฺโน [๒] ฉ.,เท. อนชฺโฌปนฺโน

จาเนน ปาสำโส, ‘อตฺตานำ สุเขติ ปีเณตีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาสำโส, ‘สำวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตีติ อิมินา ตติเยน จาเนน ปาสำโส, ‘เต จ โภเค อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชตีติ อิมินา จตุตฺเถน จาเนน ปาสำโส, อยำ คามณิ กามโภคี อิเมหิ จตูหิ จาเนหิ ปาสำโส.

ตโยเม คามณิ ตปสฺสิโน ลูขชีวิโน สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อิธ คามณิ เอกจฺโจ ตปสฺสี ลูขชีวี สทฺโธ อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชิโต โหติ ‘อปฺเปวนาม กุสลำ ธมฺมำ อธิคจฺเฉยฺยำ, อปฺเปวนาม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมำ[๑] อลมริยญาณทสฺสนวิเสสำ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ, โส อตฺตานำ อาตาเปติ ปริตาเปติ, กุสลญฺจ ธมฺมำ นาธิคจฺฉติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมำ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสำ น สจฺฉิกโรติ.

อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ ตปสฺสี ลูขชีวี สทฺโธ อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชิโต โหติ ‘อปฺเปวนาม กุสลำ ธมฺมำ อธิคจฺเฉยฺยำ, อปฺเปวนาม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมำ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสำ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ, โส อตฺตานำ อาตาเปติ ปริตาเปติ, กุสลำ หิ โข ธมฺมำ อธิคจฺฉติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมำ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสำ น สจฺฉิกโรติ.

อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ ตปสฺสี ลูขชีวี สทฺโธ อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชิโต โหติ ‘อปฺเปวนาม กุสลำ ธมฺมำ อธิคจฺเฉยฺยำ, อปฺเปวนาม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมำ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสำ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ, โส อตฺตานำ อาตาเปติ ปริตาเปติ, กุสลญฺจ ธมฺมำ อธิคจฺฉติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมำ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสำ สจฺฉิกโรติ.

ตตฺร คามณิ ยฺวายำ ตปสฺสี ลูขชีวี อตฺตานำ อาตาเปติ ปริตาเปติ, กุสลญฺจ ธมฺมำ นาธิคจฺฉติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมำ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสำ น สจฺฉิกโรติ, อยำ คามณิ ตปสฺสี ลูขชีวี

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา, เอวมุปริปิ.

ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. กตเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห. ‘อตฺตานํ อาตาเปติ ปริตาเปตีติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารยฺโห. ‘กุสลญฺจ ธมฺมํ นาธิคจฺฉตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารยฺโห, ‘อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ น สจฺฉิกโรตีติ อิมินา ตติเยน ฐาเนน คารยฺโห. อยํ คามณิ ตปสฺสี ลูขชีวี อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ ตปสฺสี ลูขชีวี อตฺตานํ อาตาเปติ ปริตาเปติ, กุสลญฺหิ โข ธมฺมํ อธิคจฺฉติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ น สจฺฉิกโรติ, อยํ คามณิ ตปสฺสี ลูขชีวี ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห, เอเกน ฐาเนน ปาสํโส. กตเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห, ‘อตฺตานํ อาตาเปติ ปริตาเปตีติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารยฺโห. ‘อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ น สจฺฉิกโรตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารยฺโห. กตเมน เอเกน ฐาเนน ปาสํโส. ‘กุสลญฺหิ โข ธมฺมํ อธิคจฺฉตีติ อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสํโส. อยํ คามณิ ตปสฺสี ลูขชีวี อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารยฺโห, อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสํโส.

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ ตปสฺสี ลูขชีวี อตฺตานํ อาตาเปติ ปริตาเปติ, กุสลํ จ ธมฺมํ อธิคจฺฉติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ สจฺฉิกโรติ. อยํ คามณิ ตปสฺสี ลูขชีวี เอเกน ฐาเนน คารยฺโห, ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส. กตเมน เอเกน ฐาเนน คารยฺโห. ‘อตฺตานํ อาตาเปติ ปริตาเปตีติ อิมินา เอเกน ฐาเนน คารยฺโห. กตเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส. ‘กุสลํ จ ธมฺมํ อธิคจฺฉตีติ อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสํโส, ‘อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ สจฺฉิกโรตีติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน

ปาสโส. อยนฺ คามณิ ตปสฺสี ลูขชีวี อิมินา เอเกน จาเนน คารยฺโห, อิเมหิ ทฺวีหิ จาเนหิ ปาสโส.

ติสฺโส อิมา คามณิ สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตนฺ เวทิตพฺพา วิญฺญูหิ. กตมา ติสฺโส. ยนฺ รตฺโต ราคาธิกรณนฺ อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ. ราเค ปหีเน เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ[๑] เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ[๑] เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตนฺ เวทิตพฺพา วิญฺญูหิ. ยนฺ ทุฏฺโฐ โทสาธิกรณนฺ อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, โทเส ปหีเน เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตนฺ เวทิตพฺพา วิญฺญูหิ. ยนฺ มูฬฺโห โมหาธิกรณนฺ อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, โมเห ปหีเน เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตนฺ เวทิตพฺพา วิญฺญูหิ. อิมา โข คามณิ ติสฺโส สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตนฺ เวทิตพฺพา วิญฺญูหีติ.

เอวนฺ วุตฺเต, ราสิโย คามณี ภควนฺตนฺ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตนฺ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตนฺ ภนฺเต ฯเปฯ อุปาสกนฺ มนฺ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตนฺ สรณงฺคตนฺติ. ทฺวาทสมนฺ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ.

๑๓. ปาฏลิยสุตฺตํ

[๓๖๕] เอกํ สมยํ ภควา โกฬิเยสุ วิหรติ, อุตฺตรนฺนาม โกฬิยานํ นิคโม. อถ โข ปาฏลิโย คามณี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ปาฏลิโย คามณี ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ ภนฺเต 'สมโณ โคตโม มายํ ชานาตีติ, เย เต ภนฺเต เอวมาหํสุ 'สมโณ โคตโม มายํ ชานาตีติ, กจฺจิ เต ภนฺเต ภควโต วุตฺตวาทิโน, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรนฺติ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉติ. อนพฺภกฺขาตุกามา[๑] หิ มยํ ภนฺเต ภควนฺตนฺติ. "เย เต คามณิ เอวมาหํสุ 'สมโณ โคตโม มายํ ชานาตีติ, วุตฺตวาทิโน เจว เม, เต น จ มํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรนฺติ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉตีติ. "สจฺจเมว กิร โภ มยํ เตสํ สมณพฺราหฺมณานํ น สทฺทหาม 'สมโณ โคตโม มายํ ชานาตีติ. สมโณ ขลุ โภ โคตโม มายาวีติ. "โย นุ โข คามณิ เอวํ วเทติ 'อหํ มายํ ชานามีติ, โส เอวํ วเทติ 'อหํ มายาวีติ. ตเถว ตํ ภควา โหติ ตเถว ตํ สุคต โหตีติ. "เตนหิ คามณิ ตญฺเญวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ. ยถา เต ขเมยฺย, ตถา ตํ พฺยากเรยฺยาสิ.

ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. ชานาสิ ตฺวํ โกฬิยานํ ลมฺพจูฬเก ภเฏติ.

"ชานามหํ ภนฺเต โกฬิยานํ ลมฺพจูฬเก ภเฏติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. กิมตฺถิยา โกฬิยานํ ลมฺพจูฬกา ภฏาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อนพฺภาจิกฺขิตุกามา

"เย จ ภนฺเต โกฬิยานํ โจรา, เต จ ปฏิเสเธตุํ, ยานิ จ โกฬิยานํ ทูเตยฺยานิ, ตานิ จ ปหาตุํ,[๑] เอตทตฺถิยา ภนฺเต โกฬิยานํ ลมฺพจูฬกา ภฏาติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. ชานาสิ ตฺวํ โกฬิยานํ นิคเม[๒] ลมฺพจูฬเก ภเฏ สีลวนฺโต[๓] วา เต ทุสฺสีลา[๓] วาติ.

"ชานามหํ ภนฺเต โกฬิยานํ ลมฺพจูฬเก ภเฏ ทุสฺสีเล ปาปธมฺเม, เย จ โลเก ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา, โกฬิยานํ ลมฺพจูฬกา ภฏา เตสํ อญฺญตราติ.

"โย นุ โข คามณิ เอวํ วเทยฺย 'ปาฏลิโย คามณี ชานาติ โกฬิยานํ ลมฺพจูฬเก ภเฏ ทุสฺสีเล ปาปธมฺเม, ปาฏลิโยปิ คามณี ทุสฺสีโล ปาปธมฺโมติ, สมฺมา นุ โข โส วทมาโน วเทยฺยาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"อญฺเญ ภนฺเต โกฬิยานํ ลมฺพจูฬกา ภฏา, อญฺโญหมสฺมิ, อญฺญถาธมฺมา โกฬิยานํ ลมฺพจูฬกา ภฏา, อญฺญถาธมฺโมหมสฺมีติ. "ตฺวํ หิ นาม คามณิ ลจฺฉสิ 'ปาฏลิโย คามณี ชานาติ โกฬิยานํ ลมฺพจูฬเก ภเฏ ทุสฺสีเล ปาปธมฺเม, น จ ปาฏลิโย คามณี ทุสฺสีโล ปาปธมฺโมติ, ตสฺมา[๔] ตถาคโต น ลจฺฉติ 'ตถาคโต มายํ ชานาติ, น จ ตถาคโต มายาวีติ. มายญฺจาหํ คามณิ ปชานามิ มายาย จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ มายาวี กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ.

ปาณาติปาตญฺจาหํ คามณิ ปชานามิ ปาณาติปาตสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ ปาณาติปาตี[๕] กายสฺส เภทา ปรํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วหาตุํ [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. สีลวนฺเต วา ทุสฺสีเล [๔] ฉ.,เท.,อิ. กสฺมา [๕] อิ. ปาณาติปาตา

มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. อทินฺนาทานํ จาหं คามณิ ปชานามิ อทินฺนาทานสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ อทินฺนาทายี กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. กาเมสุ มิจฺฉาจารญฺจาหं คามณิ ปชานามิ กาเมสุ มิจฺฉาจารสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ กาเมสุ มิจฺฉาจารี กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. มุสาวาทญฺจาหं คามณิ ปชานามิ มุสาวาทสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ มุสาวาที กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. ปิสุณวาจญฺจาหं คามณิ ปชานามิ ปิสุณวาจาย จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ ปิสุณวาโจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. ผรุสวาจญฺจาหं คามณิ ปชานามิ ผรุสวาจาย จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ ผรุสวาโจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. สมฺผปฺปลาปญฺจาหं คามณิ ปชานามิ สมฺผปฺปลาปสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ สมฺผปฺปลาปี กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. อภิชฺฌญฺจาหं คามณิ ปชานามิ อภิชฺฌาย จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ อภิชฺฌาลุ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. พฺยาปาทปโทสญฺจาหं คามณิ ปชานามิ พฺยาปาทปโทสสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ พฺยาปนฺนจิตฺโต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ. มิจฺฉาทิฏฺจึ

จาหํ คามณิ ปชานามิ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตญฺจ ปชานามิ.

สนฺติ หิ[๑] คามณิ เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวฺวาทิโน เอวฺทิฏฺฐิโน 'โย โกจิ ปาณมติมาเปติ,[๒] สพฺโพ โส ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทยติ. โย โกจิ อทินฺนํ อาทิยติ, สพฺโพ โส ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทยติ. โย โกจิ กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, สพฺโพ โส ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทยติ. โย โกจิ มุสา ภณติ, สพฺโพ โส ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทยตีติ.

ทิสฺสติ โข จ ปน คามณิ อิเธกจฺโจ มาลี กุณฺฑลี สุนฺหาโต สุวิลิตฺโต กปฺปิตเกสมสฺสุ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรนฺโต. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส กึ อกาสิ มาลี กุณฺฑลี สุนฺหาโต สุวิลิตฺโต กปฺปิตเกสมสฺสุ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรตีติ. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยं ปุริโส รญฺโญ ปจฺจตฺถิกํ ปสยฺห ชีวิตา โวโรเปติ, ตสฺส ราชา อตฺตมโน อภิหารมทาสิ, เตนายं ปุริโส มาลี กุณฺฑลี สุนฺหาโต สุวิลิตฺโต กปฺปิตเกสมสฺสุ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรตีติ.

ทิสฺสติ โข คามณิ อิเธกจฺโจ ทพฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหं คาพฺหพนฺธนं พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑं กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิยาย รถิยं สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกं ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา[๓] ทกฺขิณโต นครสฺส สีสं ฉิชฺชมาโน. ตเมนं

---

[๑] อิ. หิสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. ปาณมติปาเตติ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นิกฺขาเมตฺวา, เอวมุปริปิ.

เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส กึ อกาสิ, ทพฺพาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหํ คาพฺหพนฺธนํ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑํ กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิยาย รถิยํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉินฺทตีติ. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส ราชเวรึ อิตฺถึ วา ปุริสํ วา ชีวิตา โวโรเปติ, เตน นํ ราชาโน คเหตฺวา เอวรูปึ[๑] กมฺมกรณึ[๑] กาเรนฺตีติ.

ตํ กึ มญฺญสิ คามณิ. อปิ นุ เต เอวรูปึ ทิฏฺฐึ วา สุตึ วาติ.

"ทิฏฺฐญฺจ โน ภนฺเต สุตญฺจ สุยฺยิสฺสตี จาติ.

"ตตฺร คามณิ เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน 'โย โกจิ ปาณมติมาเปติ, สพฺโพ โส ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขึ โทมนสฺสํ ปฏิสำเวทยตีติ. สจฺจำ วา เต อาหำสุ มุสา วาติ.

มุสา ภนฺเต.

"เย ปน เต ตุจฺฉึ มุสา วิลปนฺติ, สีลวนฺโต วา เต ทุสฺสีลา วาติ.

ทุสฺสีลา ภนฺเต.

"เย ปน เต ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา, มิจฺฉาปฏิปนฺนา วา เต สมฺมาปฏิปนฺนา วาติ.

มิจฺฉาปฏิปนฺนา ภนฺเต.

"เย ปน เต มิจฺฉาปฏิปนฺนา, มิจฺฉาทิฏฺฐิกา วา เต สมฺมาทิฏฺฐิกา วาติ.

มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ภนฺเต.

"เย ปน เต มิจฺฉาทิฏฺฐิกา, กลฺลำ นุ เตสุ ปสีทิตุนฺติ.

[๑-๑] ฉ.,เท. เอวรูปึ กมฺมการณึ, เอวมุปริปิ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"ทิสฺสติ โข ปน คามณิ อิเธกจฺโจ มาลี กุณฺฑลี ฯเปฯ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรนฺโต. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส กึ อกาสิ, มาลี กุณฺฑลี ฯเปฯ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรตีติ.

ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส รญฺโญ ปจฺจตฺถิกสฺส ปสยฺห อทินฺนํ [๑] อาทิยติ,[๑] ตสฺส ราชา อตฺตมโน อภิหารมทาสิ, เตนายํ ปุริโส มาลี กุณฺฑลี ฯเปฯ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรตีติ.

ทิสฺสติ โข คามณิ อิเธกจฺโจ ทพฺหาย รชฺชุยา ฯเปฯ ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉิชฺชมาโน. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส กึ อกาสิ, ทพฺหาย รชฺชุยา ฯเปฯ ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉินฺทตีติ. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส คามา วา อรญฺญา วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิยติ, เตน นํ ราชาโน คเหตฺวา เอวรูปึ กมฺมกรณึ กาเรนฺตีติ. ตํ กึ มญฺเญสิ คามณิ. อปิ นุ เต เอวรูปึ ทิฏฺฐึ วา สุตํ วาติ.

"ทิฏฺฐญฺจ โน ภนฺเต สุตญฺจ สุยฺยิสฺสติ จาติ.

"ตตฺร คามณิ เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน 'โย โกจิ อทินฺนํ อาทิยติ, สพฺโพ โส ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทยตีติ. สจฺจํ วา เต อาหํสุ มุสา วาติ ฯเปฯ กลฺลํ นุ เตสุ ปสีทิตุนฺติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"ทิสฺสติ โข ปน คามณิ อิเธกจฺโจ มาลี กุณฺฑลี ฯเปฯ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรนฺโต. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. รตนํ อหาสิ

อยํ ปุริโส กึ อกาสิ, มาลี กุณฺฑลี ฯเปฯ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรตีติ. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส รญฺโญ ปจฺจตฺถิกสฺส ทาเรสุ จาริตฺตํ อาปชฺชิ, ตสฺส ราชา อตฺตมโน อภิหารมทาสิ, เตนายํ ปุริโส มาลี กุณฺฑลี ฯเปฯ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรตีติ.

ทิสฺสติ โข คามณิ อิเธกจฺโจ ทพฺหาย รชฺชุยา ฯเปฯ ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉิชฺชมาโน. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส กึ อกาสิ, ทพฺหาย รชฺชุยา ฯเปฯ ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉินฺทตีติ. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส กุลิตฺถีสุ กุลกุมารีสุ จาริตฺตํ อาปชฺชิ, เตน นํ ราชาโน คเหตฺวา เอวรูปึ กมฺมกรณํ กาเรนฺตีติ. ตํ กึ มญฺเญสิ คามณิ. อปิ นุ เต เอวรูปึ ทิฏฺฐึ วา สุตํ วาติ.

"ทิฏฺฐญฺจ โน ภนฺเต สุตญฺจ สุยฺยิสฺสตี จาติ.

"ตตฺร คามณิ เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน 'โย โกจิ กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, สพฺโพ โส ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทยตีติ. สจฺจํ วา เต อาหํสุ มุสา วาติ ฯเปฯ กลฺลํ นุ เตสุ ปสีทิตุนฺติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"ทิสฺสติ โข ปน คามณิ อิเธกจฺโจ มาลี กุณฺฑลี สุนฺหาโต สุวิลิตฺโต กปฺปิตเกสมสฺสุ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรนฺโต. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส กึ อกาสิ, มาลี กุณฺฑลี สุนฺหาโต สุวิลิตฺโต กปฺปิตเกสมสฺสุ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรตีติ. ตเมนํ เอวมาหํสุ 'อมฺโภ อยํ ปุริโส ราชานํ

มุสาวาเทน หาเสติ, ตสฺส ราชา อตฺตมโน อภิหารมทาสิ, เตนายำ ปุริโส มาลี กุณฺฑลี สุนฺหาโต สุวิลิตฺโต กปฺปิตเกสมสฺสุ อิตฺถิกาเมหิ ราชา มญฺเญ ปริจาเรตีติ.

ทิสฺสติ โข คามณิ อิเธกจฺโจ ทพฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหำ คาพฺหพนฺธนำ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑำ กตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิยาย รถิยำ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกำ ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส สีสำ ฉิชฺชมาโน. ตเมนำ เอวมาหำสุ 'อมฺโภ อยำ ปุริโส กึ อกาสิ, ทพฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหำ คาพฺหพนฺธนำ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑำ กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิยาย รถิยำ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกำ ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส สีสำ ฉินฺทตีติ. ตเมนำ เอวมาหำสุ 'อมฺโภ อยำ ปุริโส คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา มุสาวาเทน อตฺถำ ภญฺชิ, เตน นำ ราชาโน คเหตฺวา เอวรูปำ กมฺมกรณำ กาเรนฺตีติ. ตำ กึ มญฺญสิ คามณิ. อปิ นุ เต เอวรูปำ ทิฏฺฐำ วา สุตำ วาติ.

"ทิฏฺฐญฺจ โน ภนฺเต สุตญฺจ สุยฺยิสฺสติ จาติ.

"ตตฺร คามณิ เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน 'โย โกจิ มุสา ภณติ, สพฺโพ โส ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ทุกฺขำ โทมนสฺสำ ปฏิสำเวทยตีติ. สจฺจำ วา เต อาหำสุ มุสา วาติ.

มุสา ภนฺเต.

"เย ปน เต ตุจฺฉำ มุสา วิลปนฺติ, สีลวนฺโต วา เต ทุสฺสีลา วาติ.

ทุสฺสีลา ภนฺเต.

“เย ปน เต ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา, มิจฺฉาปฏิปนฺนา วา เต สมฺมาปฏิปนฺนา วาติ.

มิจฺฉาปฏิปนฺนา ภนฺเต.

“เย ปน เต มิจฺฉาปฏิปนฺนา, มิจฺฉาทิฏฺฐิกา วา เต สมฺมาทิฏฺฐิกา วาติ.

มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ภนฺเต.

“เย ปน เต มิจฺฉาทิฏฺฐิกา, กลฺลํ นุ เตสุ ปสีทิตุนฺติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต, อตฺถิ เม ภนฺเต อาวสถาคารํ, ตตฺถ อตฺถิ มญฺจกานิ, อตฺถิ อาสนานิ, อตฺถิ อุทกมณิโก, อตฺถิ เตลปฺปทีโป, ตตฺถ โย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาสํ อุเปติ, เตนาหํ ยถาสตฺติ ยถาพลํ สංวิภชามิ. ภูตปุพฺพํ ภนฺเต จตฺตาโร สตฺถาโร นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา, ตสฺมึ อาวสถาคาเร วาสං อุปคจฺฉึสุ.

เอโก สตฺถา เอวංวาที เอวංทิฏฺฐิ ‘นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานං กมฺมานං ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยं โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกं ปรญฺจ โลกं สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ.

เอโก สตฺถา เอวංวาที เอวංทิฏฺฐิ ‘อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตทุกฺกฏานං กมฺมานං ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยं

โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ.

เอโก สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'กโรโต การยโต, ฉินฺทโต เฉทาปยโต, ปจโต ปาจยโต,[๑] โสจโต โสจยโต,[๒] กิลมโต กิลมยโต,[๓] ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมติมาปยโต,[๔] อทินฺนํ อาทิยโต, สนฺธึ ฉินฺทโต, นิลฺโลปึ หรโต, เอกาคาริกํ กโรโต, ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต, ปรทารํ คจฺฉโต, มุสา ภณโต, กโรโต น กรียติ ปาปึ, ขุรปริยนฺเตน เจปิ จกฺเกน โย อิมิสฺสา ปจวิยา ปาเณ เอกं มํสขลํ เอกं มํสปุญฺชํ กเรยฺย, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปึ, นตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. ทกฺขิณํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เฉทาเปนฺโต ปจนฺโต ปาเจนฺโต,[๕] นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปึ, นตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. อุตฺตรํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย ททนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยาเชนฺโต,[๖] นตฺถิ ตโตนิทานํ ปุญฺญํ, นตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโม. ทาเนน ทเมน สัยเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปุญฺญํ, นตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโมติ.

เอโก สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'กโรโต การยโต, ฉินฺทโต เฉทาปยโต, ปจโต ปาจยโต, โสจโต โสจยโต, กิลมโต กิลมยโต, ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมติมาปยโต, อทินฺนํ อาทิยโต, สนฺธึ ฉินฺทโต, นิลฺโลปึ หรโต, เอกาคาริกํ กโรโต, ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต, ปรทารํ คจฺฉโต, มุสา ภณโต, กโรโต กรียติ ปาปึ, ขุรปริยนฺเตน จกฺเกน เจปิ โย อิมิสฺสา ปจวิยา ปาเณ เอกं

---

[๑] ฉ.,เท. ปาจาปยโต [๒] ฉ.,เท. โสจาปยโต [๓] ฉ.,เท. กิลมาปยโต
[๔] ฉ.,เท. ปาณมติปาตยโต [๕] ฉ.,เท. ปาจาเปนฺโต [๖] ฉ.,เท.,อิ. ยชาเปนฺโต, เอวมุปริปิ.

มํสขลํ เอกํ มํสปุญฺชํ กเรยฺย, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, อตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. ทกฺขิณํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เฉทาเปนฺโต ปจนฺโต ปาเจนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, อตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. อุตฺตรํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย ททนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยาเชนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปุญฺญํ, อตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโม. ทาเนน ทเมน สํยเมน สจฺจวชฺเชน อตฺถิ ปุญฺญํ, อตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโมติ.

"ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต อหุเทว กงฺขา, อหุ วิจิกิจฺฉา 'โก สุ นาม อิเมสํ ภวตํ สมณพฺราหฺมณานํ สจฺจํ อาห โก มุสาติ.

"อลํ หิ เต คามณิ กงฺขิตุํ, อลํ วิจิกิจฺฉิตุํ, กงฺขนิเย จ ปน [๑] ฐาเน วิจิกิจฺฉา อุปฺปนฺนาติ.

"เอวํ ปสนฺนาหํ ภนฺเต ภควติ. 'ปโหติ เม ภควา ตถา ธมฺมํ เทเสตุํ, ยถาหํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชเหยฺยนฺติ.

"อตฺถิ คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตฺวํ จิตฺตสมาธึ ปฏิลเภยฺยาสิ, เอวํ ตฺวํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชเหยฺยาสิ. กตโม จ คามณิ ธมฺมสมาธิ. อิธ คามณิ อริยสาวโก ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อภิชฺฌํ ปหาย อนภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปาทปโทสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐึ ปหาย สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ.

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เต

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวำ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยำ. ตถา ตติยำ. ตถา จตุตฺถำ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ โลกำ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ, โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘ยฺวายำ สตฺถา เอวำวาที เอวำทิฏฺฐิ ‘นตฺถิ ทินฺนำ, นตฺถิ ยิฏฺฐำ, นตฺถิ หุตำ, นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานำ กมฺมานำ ผลำ วิปาโก, นตฺถิ อยำ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกำ ปรญฺจ โลกำ สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. สเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจำ วจนำ, อปณฺณกตาย มยฺหำ, โยหำ น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ[๑] ตสำ วา ถาวรำ วา, อุภยเมตฺถ กฏฺคคฺคาโห, ยำ จมฺหิ กาเยน สำวุโต วาจาย สำวุโต มนสา สำวุโต, ยญฺจ กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชิสฺสามีติ. ตสฺส ปามุชฺชำ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขำ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตำ สมาธิยติ. อยำ โข คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตฺวำ จิตฺตสมาธึ ปฏิลเภยฺยาสิ, เอวำ ตฺวำ อิมำ กงฺขาธมฺมำ ปชเหยฺยาสิ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวำ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยำ. ตถา ตติยำ. ตถา จตุตฺถำ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ

[๑] “พฺยาปาเธมีติปิ ปาโจ.

โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ, โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘ยฺวายํ สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ ‘อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยं โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. สเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจนํ, อปณฺณกตาย มยฺหํ, โยหํ น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วา, อุภยเมตฺถ กฏคฺคาโห, ยญฺจมฺหิ กาเยน สํวุโต วาจาย สํวุโต มนสา สํวุโต, ยญฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ. ตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อยं โข คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตฺวํ จิตฺตสมาธึ ปฏิลเภยฺยาสิ, เอวํ ตฺวํ อิมं กงฺขาธมฺมํ ปชเหยฺยาสิ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ, โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘ยฺวายํ สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ ‘กโรโต การยโต, ฉินฺทโต เฉทาปยโต, ปจโต ปาจยโต, โสจโต[๑] โสจยโต,[๑] กิลมโต กิลมยโต,[๒]

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. โสจยโต โสจาปยโต, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,อิ. กิลมาปยโต

ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมติมาปยโต, อทินฺนํ อาทิยโต, สนฺธึ ฉินฺทโต, นิลฺโลปึ หรโต, เอกาคาริกํ กโรโต, ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต, ปรทารํ คจฺฉโต, มุสา ภณโต, กโรโต น กรียติ ปาปํ, ขุรปริยนฺเตน เจปิ จกฺเกน โย อิมิสฺสา ปจวิยา ปาเณ เอกํ มังสขลํ เอกํ มังสปุญฺชํ กเรยฺย, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. ทกฺขิณํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เฉทาเปนฺโต ปจนฺโต ปาเจนฺโต, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. อุตฺตรํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย ททนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยาเชนฺโต, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปุญฺญํ, นตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโม. ทาเนน ทเมน สัยเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปุญฺญํ, นตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโมติ. สเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจนํ, อปณฺณกตาย มยฺหํ, ยฺวาหํ น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสฺ วา ถาวรํ วา, อุภยเมตฺถ กฏฺคคฺคาโห, ยญฺจมฺหิ กาเยน สังวุโต วาจาย สังวุโต มนสา สังวุโต, ยญฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ. ตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อยํ โข คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตฺวํ จิตฺตสมาธึ ปฏิลเภยฺยาสิ, เอวํ ตฺวํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชเหยฺยาสิ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวं[๑] วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถึ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ

[๑] อิ. เอวสทฺโท น ทิสฺสติ.

โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘ยฺวายํ สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ ‘กโรโต การยโต, ฉินฺทโต เฉทาปยโต, ปจโต ปาจยโต, โสจโต โสจยโต, กิลมโต กิลมยโต, ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมติมาปยโต, อทินฺนํ อาทิยโต, สนฺธึ ฉินฺทโต, นิลฺโลปึ หรโต, เอกาคาริกํ กโรโต, ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต, ปรทารํ คจฺฉโต, มุสา ภณโต, กโรโต กรียติ ปาปึ, ขุรปริยนฺเตน เจปิ จกฺเกน โย อิมิสฺสา ปจวิยา ปาเณ เอกं มํสขลํ เอกं มํสปุญฺชํ กเรยฺย, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปึ, อตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. ทกฺขิณํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เฉทาเปนฺโต ปจนฺโต ปาเจนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปึ, อตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. อุตฺตรํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย ททนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยาเชนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปุญฺญํ, อตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโม. ทาเนน ทเมน สํยเมน สจฺจวชฺเชน อตฺถิ ปุญฺญํ, อตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโมติ. สเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจวจนํ, อปณฺณกตาย มยฺหํ, ยฺวาหํ น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสฺมา วา ถาวรา วา, อุภยเมตฺถ กฏคฺคาโห, ยญฺจมฺหิ กาเยน สํวุโต วาจาย สํวุโต มนสา สํวุโต, ยญฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ. ตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขึ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อยํ โข คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตฺวํ จิตฺตสมาธึ ปฏิลเภยฺยาสิ, เอวํ ตฺวํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชเหยฺยาสิ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวำ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต กรุณาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ ฯเปฯ

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวำ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยำ. ตถา ตติยำ. ตถา จตุตฺถำ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ โลกำ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘ยฺวาหำ สตฺถา เอวำวาที เอวำทิฏฺฐิ ‘นตฺถิ ทินฺนำ, นตฺถิ ยิฏฺฐำ, นตฺถิ หุตำ, นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานำ กมฺมานำ ผลำ วิปาโก, นตฺถิ อยำ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกำ ปรญฺจ โลกำ สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. สเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจำ วจนำ, อปณฺณกตาย มยฺหำ, ยฺวาหำ น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสำ วา ถาวรำ วา, อุภยเมตฺถ กฏคฺคาโห, ยญฺจมฺหิ กาเยน สำวุโต วาจาย สำวุโต มนสา สำวุโต, ยญฺจ กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชิสฺสามีติ. ตสฺส ปามุชฺชำ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขำ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตำ สมาธิยติ. อยำ โข คามณิ ธมฺมสมาธิ. ตตฺร เจ ตฺวำ จิตฺตสมาธึ ปฏิลเภยฺยาสิ, เอวำ ตฺวำ อิมำ กงฺขาธมฺมำ ปชเหยฺยาสิ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘ยฺวายํ สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ ‘อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. สเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจนํ, อปณฺณกตาย มยฺหํ, ยฺวาหํ น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วา, อุภยเมตฺถ กฏฺคฺคาโห, ยญฺจมฺหิ กาเยน สํวุโต วาจาย สํวุโต มนสา สํวุโต, ยญฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ. ตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อยํ โข คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตฺวํ จิตฺตสมาธึ ปฏิลภิยฺยาสิ, เอวํ ตฺวํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชเหยฺยาสิ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ

โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘ยฺวายํ สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ ‘กโรโต การยโต, ฉินฺทโต เฉทาปยโต, ปจโต ปาจยโต, โสจโต โสจยโต, กิลมโต กิลมยโต, ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมติมาปยโต, อทินฺนํ อาทิยโต, สนฺธึ ฉินฺทโต, นิลฺโลปึ หรโต, เอกาคาริกํ กโรโต, ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต, ปรทารํ คจฺฉโต, มุสา ภณโต, กโรโต น กรียติ ปาปํ, ขุรปริยนฺเตน เจปิ จกฺเกน โย อิมิสฺสา ปจวิยา ปาเณ เอกं มํสขลํ เอกं มํสปุญฺชํ กเรยฺย, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. ทกฺขิณํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เฉทาเปนฺโต ปจนฺโต ปาเจนฺโต, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. อุตฺตรํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย ททนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยาเชนฺโต, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปุญฺญํ, นตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโม. ทาเนน ทเมน สัยเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปุญฺญํ, นตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโมติ. สเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจนํ, อปณฺณกตาย มยฺหํ, ยฺวาหํ น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วา, อุภยเมตฺถ กฏฺคคฺคาโห, ยญฺจมฺหิ กาเยน สํวุโต วาจาย สํวุโต มนสา สํวุโต, ยญฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ. ตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อยํ โข คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตฺวํ จิตฺตสมาธึ ปฏิลเภยฺยาสิ, เอวํ ตฺวํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชเหยฺยาสิ.

สโข โส คามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'ยฺวายํ สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'กโรโต การยโต, ฉินฺทโต เฉทาปยโย, ปจโต ปาจยโต, โสจโต โสจยโต, กิลมโต กิลมยโต, ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมติมาปยโต, อทินฺนํ อาทิยโต, สนฺธึ ฉินฺทโต, นิลฺโลปึ หรโต, เอกาคาริกํ กโรโต, ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต, ปรทารํ คจฺฉโต, มุสา ภณโต, กโรโต กรียติ ปาปึ, ขุรปริยนฺเตน เจปิ จกฺเกน โย อิมิสฺสา ปจวิยา ปาเณ เอกํ มํสขลํ เอกํ มํสปุญฺชํ กเรยฺย, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปึ, อตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. ทกฺขิณํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เฉทาเปนฺโต ปจนฺโต ปาเจนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปึ, อตฺถิ ปาปสฺส อาคโม. อุตฺตรํ เจปิ คงฺคาย ตีรํ คจฺเฉยฺย ททนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยาเชนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปุญฺญึ, อตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโม. ทาเนน ทเมน สํยเมน สจฺจวชฺเชน อตฺถิ ปุญฺญึ, อตฺถิ ปุญฺญสฺส อาคโมติ. สเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจนํ, อปณฺณกตาย มยฺหํ, ยฺวาหํ น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วา, อุภยเมตฺถ กฏฺคคาโห, ยญฺจมฺหิ กาเยน สํวุโต วาจาย สํวุโต มนสา สํวุโต, ยญฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ. ตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย

สุขำ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตำ สมาธิยติ. อยำ โข คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตฺวำ จิตฺตสมาธึ ปฏิลเภยฺยาสิ, เอวำ ตฺวำ อิมำ กงฺขาธมฺมำ ปชเหยฺยาสีติ.

เอวำ วุตฺเต, ปาฏลิโย คามณี ภควนฺตำ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตำ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตำ ภนฺเต ฯเปฯ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตำ สรณงฺคตนฺติ. เตรสมำ.

คามณิสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

ตสฺสุทฺทานำ

จณฺฑปุตฺโต[๑] โยธาชีโว หตฺถิ[๒] หโย จ ภูมโก
เทสนาสงฺขา กุลำ มณิจูฬำ คนฺธภกราสิยปาฏลีติ.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จณฺโฑ ปุโฏ [๒] ฉ.,เท. หตฺถิสุโส อสิพนฺธโก อิ. หตฺถิ หโย ปจฺจาภูมโก
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ภทฺรราสิยปาฏลีติ

๕. อสงฺขตสંยุตฺตं

๑. ปฐมวคฺโค

๑. กายคตาสติสุตฺตं

[๓๖๖] เอวมฺเม สุตं. เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุं. ภควา เอตทโวจ "อสงฺขตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสงฺขตคามิญฺจ มคฺคं, ตं สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อสงฺขตं. โย ภิกฺขเว ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อิทं วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตं. กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. กายคตาสติ. อยं วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค.

อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตं โว มยา อสงฺขตं, เทสิโต อสงฺขตคามิมคฺโค. ยं ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียं สาวกานं หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย, กตं โว ตं มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ เอตานิ สุญฺญาคารานิ. ฌายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ, อยं โว อมฺหากं อนุสาสนีติ. ปฐมं.

๒. สมถวิปสฺสนาสุตฺตं

[๓๖๗] อสงฺขตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสงฺขตคามิญฺจ มคฺคं, ตं สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อสงฺขตं. โย ภิกฺขเว ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อิทं วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตं. กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. สมโถ จ วิปสฺสนา จ. อยं วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ ทุติยं.

๗. สวิตกฺกสวิจารสุตฺตํ

[๓๖๘] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. สวิตกฺกสวิจาโร สมาธิ, อวิตกฺกวิจารมตฺโต สมาธิ, อวิตกฺกอวิจาโร สมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ ตติยํ.

๔. สุญฺญตสมาธิสุตฺตํ

[๓๖๙] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. สุญฺญโต สมาธิ, อนิมิตฺโต สมาธิ, อปฺปณิหิโต สมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ จตุตฺถํ.

๕. สติปฏฺฐานสุตฺตํ

[๓๗๐] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. จตฺตาโร สติปฏฺฐานา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ ปญฺจมํ.

๖. สมฺมปฺปธานสุตฺตํ

[๓๗๑] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

๗. อิทฺธิปาทสุตฺตํ

[๓๗๒] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. จตฺตาโร อิทฺธิปาทา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ สตฺตมํ.

๘. อินฺทฺริยสุตฺตํ

[๓๗๓] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. ปญฺจินฺทฺริยานิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ อฏฺฐมํ.

๙. พลสุตฺตํ

[๓๗๔] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. ปญฺจ พลานิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ นวมํ.

๑๐. โพชฺฌงฺคสุตฺตํ

[๓๗๕] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. สตฺต โพชฺฌงฺคา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ ทสมํ.

๑๑. มคฺคงฺคสุตฺตํ

[๓๗๖] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตํ[๑] โว มยา อสงฺขตํ, เทสิโต อสงฺขตคามิมคฺโค. ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปึ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ เอตานิ สุญฺญาคารานิ. ฌายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ. อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ. เอกาทสมํ.

อสงฺขตสํยุตฺตสฺส ปฐโม วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

กาโย สมโถ วิตกฺโก สุญฺญตา[๒] สติปฏฺฐานา
สมฺมปฺปธานา อิทฺธิปาทา อินฺทฺริยา พลโพชฺฌงฺคา
มคฺเคน เอกาทสมํ ทสุทฺทานํ[๓] ปวุจฺจติ.

---

[๑] อิ. เวทยิตํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. สุญฺญโต
[๓] ฉ.,เท. ตสฺสุทฺทานํ อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

๒. ทุติยวคฺโค

๑. อสงฺขตสุตฺตํ

[๓๗๗] "อสงฺขตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสงฺขตคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อสงฺขตํ. โย ภิกฺขเว ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตํ. กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. สมโถ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตํ โว มยา อสงฺขตํ, เทสิโต อสงฺขตคามิมคฺโค. ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ เอตานิ สุญฺญาคารานิ. ฌายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ. อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ.

"อสงฺขตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสงฺขตคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อสงฺขตํ. โย ภิกฺขเว ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตํ. กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. วิปสฺสนา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตํ โว มยา อสงฺขตํ ฯเปฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ.

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. สวิตกฺโก สวิจาโร สมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อวิตกฺโก วิจารมตฺโต สมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ.

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. สุญฺญโต สมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อนิมิตฺโต สมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อปฺปณิหิโต สมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานกฺ กุสลานกฺ ธมฺมานกฺ อุปฺปาทาย ฉนฺทกฺ ชเนติ วายมติ, วิริยกฺ อารภติ, จิตฺตกฺ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อยกฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปนฺนานกฺ กุสลานกฺ ธมฺมานกฺ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทกฺ ชเนติ วายมติ, วิริยกฺ อารภติ, จิตฺตกฺ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อยกฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตกฺ อิทฺธิปาทกฺ ภาเวติ. อยกฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตกฺ อิทฺธิปาทกฺ ภาเวติ. อยกฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตกฺ อิทฺธิปาทกฺ ภาเวติ. อยกฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วีมกฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตกฺ อิทฺธิปาทกฺ ภาเวติ. อยกฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยกฺ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตกฺ วิราคนิสฺสิตกฺ นิโรธนิสฺสิตกฺ โวสฺสคฺคปริณามึ. อยกฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิริยินฺทฺริยกฺ ภาเวติ

วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตินฺทฺริยํ ภาเวติ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิริยพลํ ภาเวติ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติพลํ ภาเวติ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมาธิพลํ ภาเวติ ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺญาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคกัง ภาเวติ ฯเปฯ วิริยสมฺโพชฺฌงฺคกัง ภาเวติ ฯเปฯ ปีติสมฺโพชฺฌงฺคกัง ภาเวติ ฯเปฯ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคกัง ภาเวติ ฯเปฯ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคกัง ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคกัง ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตัง วิราคนิสฺสิตัง นิโรธนิสฺสิตัง โวสฺสคฺคปริณามิ. อยัง วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตัง วิราคนิสฺสิตัง นิโรธนิสฺสิตัง โวสฺสคฺคปริณามึ. อยัง วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯเปฯ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาสงฺกปฺปัง ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาวาจัง ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมากมฺมนฺตัง ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาอาชีวัง ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาวายามัง ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสตึ ภาเวติ ฯเปฯ [๑] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตัง วิราคนิสฺสิตัง นิโรธนิสฺสิตัง โวสฺสคฺคปริณามึ. อยัง วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตัง โว มยา อสงฺขตัง, เทสิโต อสงฺขตคามิมคฺโค. ยัง ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียัง สาวกานัง หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปัง อุปาทาย, กตัง โว ตัง มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ เอตานิ สุญฺญาคารานิ. ฌายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ. อยัง โว อมฺหากัง อนุสาสนีติ. ปฐมัง.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อสงฺขตญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อสงฺขตคามิญฺจ มคฺคัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อสงฺขตัง

๒. อนฺตสุตฺตํ

[๓๗๘] อนฺตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนฺตคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อนฺตํ ฯเปฯ (ยถา อสงฺขตํ วิตฺถาริตํ, ตถา วิตฺถาเรตพฺพํ). ทุติยํ.

๓-๓๒. อนาสวาทิสุตฺตํ

[๓๗๙] อนาสวญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนาสวคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อนาสวํ ฯเปฯ

[๓๘๐] สจฺจญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สจฺจคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว สจฺจํ ฯเปฯ

[๓๘๑] ปารญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ปารคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ปารํ ฯเปฯ

[๓๘๒] นิปุณญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ นิปุณคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว นิปุณํ ฯเปฯ

[๓๘๓] สุทุทฺทสญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สุทุทฺทสคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว สุทุทฺทสํ ฯเปฯ

[๓๘๔] อชชฺชรญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อชชฺชรคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อชชฺชรํ ฯเปฯ

[๓๘๕] ธฺรุวญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ธฺรุวคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ธฺรุวํ ฯเปฯ

[๓๘๖] อปโลกินญฺจ[๑] โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อปโลกินคามิญฺจ[๒] มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อปโลกินํ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อปโลกิตญฺจ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. อปโลกิตคามิญฺจ, เอวมุปริปิ.

[๓๘๗] อนิทสฺสนญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนิทสฺสนคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อนิทสฺสนัง ฯเปฯ

[๓๘๘] นิปฺปปญฺจัง จ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ นิปฺปปญฺจคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว นิปฺปปญฺจัง ฯเปฯ

[๓๘๙] สนฺตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สนฺตคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว สนฺตัง ฯเปฯ

[๓๙๐] อมตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อมตคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อมตัง ฯเปฯ

[๓๙๑] ปณีตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ปณีตคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ปณีตัง ฯเปฯ

[๓๙๒] สิวญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สิวคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว สิวัง ฯเปฯ

[๓๙๓] เขมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ เขมคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว เขมัง ฯเปฯ

[๓๙๔] ตณฺหกฺขยญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ตณฺหกฺขยคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ตณฺหกฺขยัง ฯเปฯ

[๓๙๕] อจฺฉริยญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อจฺฉริยคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อจฺฉริยัง ฯเปฯ

[๓๙๖] อพฺภุตญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อพฺภุตคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อพฺภุตัง ฯเปฯ

[๓๙๗] อนีติกญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนีติกคามิญฺจ มคฺคกัง, ตัง สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อนีติกัง ฯเปฯ

[๓๙๘] อนีติกธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนีติกธมฺมคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อนีติกธมฺมํ ฯเปฯ

[๓๙๙] นิพฺพานญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ นิพฺพานคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว นิพฺพานํ ฯเปฯ

[๔๐๐] อพฺยาปชฺฌญฺจ[๑] โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อพฺยาปชฺฌคามิญฺจ[๒] มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อพฺยาปชฺฌํ ฯเปฯ

[๔๐๑] วิราคญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ วิราคคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว วิราโค ฯเปฯ

[๔๐๒] สุทฺธิญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สุทฺธิคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมา จ ภิกฺขเว สุทฺธิ ฯเปฯ

[๔๐๓] มุตฺติญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ มุตฺติคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมา จ ภิกฺขเว มุตฺติ ฯเปฯ

[๔๐๔] อนาลยญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนาลยคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว อนาลโย ฯเปฯ

[๔๐๕] ทีปญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ทีปคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ทีปึ ฯเปฯ

[๔๐๖] เลณญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ เลณคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว เลณํ ฯเปฯ

[๔๐๗] ตาณญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ตาณคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ตาณํ ฯเปฯ

[๔๐๘] สรณญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สรณคามิญฺจ มคฺคํ, ตํ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว สรณํ ฯเปฯ พตฺตึสติมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อพฺยาพชฺฌญฺจ [๒] ฉ.,เท. อพฺยาพชฺฌคามิญฺจ, เอวมุปริปิ.

๓๓. ปรายนสุตฺตำ

[๔๐๙] "ปรายนญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ปรายนคามิญฺจ มคฺคำ, ตำ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ปรายนำ. โย ภิกฺขเว ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปรายนำ. กตโม จ ภิกฺขเว ปรายนคามิมคฺโค. กายคตาสติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปรายนคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตำ โว มยา ปรายนำ เทสิโต ปรายนคามิมคฺโค. ยำ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียำ สาวกานำ หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปำ อุปาทาย, กตำ โว ตำ มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ, เอตานิ สุญฺญาคารานิ. ฌายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ. อยำ โว อมฺหากำ อนุสาสนีติ. (ยถา อสงฺขตำ วิตฺถาริตำ, ตถา วิตฺถาเรตพฺพำ). เตตฺตึสติมำ.

ทุติโย วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

สงฺขตำ ตำ อนาสวำ สจฺจญฺจ ปารำ นิปุณำ สุทุทฺทสำ
อชชฺชรนฺตำ[๑] ธุวำ อปโลกินำ[๒] อนิทสฺสนำ นิปฺปปญฺจสนฺตำ.
อมตำ ปณีตญฺจ สิวญฺจ เขมำ ตณฺหกฺขโย อจฺฉริยญฺจ อพฺภุตำ
อนีติกำ อนีติกธมฺมำ นิพฺพานเมตำ สุคเตน เทสิตำ.
อพฺยาปชฺโฌ วิราโค จ สุทฺธิ มุตฺติ อนาลโย
ทีปำ[๓] เลณญฺจ ตาณญฺจ สรณญฺจ ปรายนนฺติ.

อสงฺขตสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

---

[๑] ฉ.,เท. อชชฺชรำ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อปโลกิตำ [๓] ฉ.,เท. ทีโป

๑๐. อพฺยากตสํยุตฺตํ

๑. เขมาสุตฺตํ

[๔๑๐] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน เขมา ภิกฺขุนี โกสเลสุ จาริกํ จรมานา อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ สาเกตํ โตรณวตฺถุสฺมึ วาสํ อุปคตา โหติ. อถ โข ราชา ปเสนทิโกสโล สาเกตา สาวตฺถึ คจฺฉนฺโต อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ สาเกตํ[๑] โตรณวตฺถุสฺมึ เอกรตฺติวาสํ อุปคจฺฉติ.[๒] อถ โข ราชา ปเสนทิโกสโล อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส โตรณวตฺถุสฺมึ ตถารูปึ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ชาน, ยมหํ อชฺช ปยิรุปาเสยฺยนฺติ.

"เอวํ เทวาติ โข โส ปุริโส รญฺโญ ปเสนทิโกสลสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เกวลกปฺปึ โตรณวตฺถุ[๓] อาหิณฺฑนฺโต นาทฺทส ตถารูปึ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ยํ ราชา ปเสนทิโกสโล ปยิรุปาเสยฺย. อทฺทสา โข โส ปุริโส เขมํ ภิกฺขุนึ โตรณวตฺถุสฺมึ วาสํ อุปคตํ, ทิสฺวาน, เยน ราชา ปเสนทิโกสโล, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ ปเสนทิโกสลํ เอตทโวจ

"นตฺถิ โข เทว โตรณวตฺถุสฺมึ ตถารูโป สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา ยํ เทโว ปยิรุปาเสยฺย. อตฺถิ จ โข เทว เขมา นาม ภิกฺขุนี ตสฺส ภควโต สาวิกา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. ตสฺสา โข ปน อยฺยาย เอวํกลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อนฺตรา จ สาเกตํ อนฺตรา จ สาวตฺถึ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปคจฺฉิ
[๓] อิ. โตรณวตฺถุสฺมึ

'ปณฺฑิตา พฺยตฺตา[๑] เมธาวินี พหุสฺสุตา จิตฺตกถี[๒] กลฺยาณปฏิภาณาติ. ตं เทโว ปยิรุปาสตูติ.

อถ โข ราชา ปเสนทิโกสโล, เยน เขมา ภิกฺขุนี, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เขมํ ภิกฺขุนึ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ, เอกมนฺตं นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิโกสโล เขมं ภิกฺขุนึ เอตทโวจ "กึ นุ โข อยฺเย โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ.

"อพฺยากตं โข เอตं มหาราช ภควตา 'โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ.

"กึ ปนยฺเย น โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยากตं ภควตา 'น โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ.

"กึ นุ โข อยฺเย โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ.

"อพฺยากตं โข เอตं มหาราช ภควตา 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ.

"กึ ปนยฺเย เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยากตं ภควตา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ.

"กึ นุ โข อยฺเย โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ อิติ ปุฏฺจา สมานา 'อพฺยากตं โข เอตं มหาราช ภควตา 'โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ วเทสิ. 'กึ ปนยฺเย น โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ อิติ ปุฏฺจา สมานา 'เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยากตं ภควตา 'น โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ วเทสิ. 'กึ นุ โข อยฺเย

[๑] ฉ.,อิ. วิยตฺตา
[๒] ฉ.,เท. จิตฺตกถา

โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺฐา สมานา ‘อพฺยากตํ โข เอตํ มหาราช ภควตา ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ. ‘กึ ปนยฺเย เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺฐา สมานา ‘เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยากตํ ภควตา ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ. ‘โก นุ โข อยฺเย เหตุ, โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ.

“เตนหิ มหาราช ตญฺเญวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ, ยถา เต ขเมยฺย, ตถา นํ พฺยากเรยฺยาสิ. ตํ กึ มญฺญสิ มหาราช, อตฺถิ เต โกจิ คณโก วา มุทฺทิโก วา สงฺขายโก วา, โย ปโหติ คงฺคาย วาลิกํ คเณตุํ ‘เอตฺตกา วาลิกา อิติ วา, ‘เอตฺตกานิ วาลิกสตานิ อิติ วา ‘เอตฺตกานิ วาลิกสหสฺสานิ อิติ วา, ‘เอตฺตกานิ วาลิกสตสหสฺสานิ อิติ วาติ.

โน เหตํ อยฺเย.

“อตฺถิ ปน เต โกจิ คณโก วา มุทฺทิโก วา สงฺขายโก วา, โย ปโหติ มหาสมุทฺเท อุทกํ คเณตุํ ‘เอตฺตกานิ อุทกาพฺหกานิ อิติ วา, ‘เอตฺตกานิ อุทกาพฺหกสตานิ อิติ วา, ‘เอตฺตกานิ อุทกาพฺหกสหสฺสานิ อิติ วา, ‘เอตฺตกานิ อุทกาพฺหกสตสหสฺสานิ อิติ วาติ.

โน เหตํ อยฺเย.

ตํ กิสฺส เหตุ.

“มหยฺเย สมุทฺโท คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปริโยคาโหติ.[๑]

---

[๑] “ทุปฺปริโยคาโพฺหติปิ ปาโจ.

"เอวเมว โข มหาราช เยน รูเปน ตถาคตำ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย, ตำ รูปำ ตถาคตสฺส ปหีนำ อุจฺฉินฺนมูลำ ตาลาวตฺถุกตำ อนภาวงฺคตำ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมำ. รูปสงฺขฺยา วิมุตฺโต โข มหาราช ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปริโยคาโห เสยฺยถาปิ มหาราช[๑] มหาสมุทฺโท. 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ.

ยาย เวทนาย ตถาคตำ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย, สา เวทนา ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา. เวทนาสงฺขฺยา วิมุตฺโต โข มหาราช ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปริโยคาโห เสยฺยถาปิ มหาราช มหาสมุทฺโท. 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ.

ยาย สญฺญาย ตถาคตำ ฯเปฯ เยหิ สงฺขาเรหิ ตถาคตำ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย, เต สงฺขารา ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา. สงฺขารสงฺขฺยา วิมุตฺโต โข มหาราช ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปริโยคาโห เสยฺยถาปิ มหาราช มหาสมุทฺโท. 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ น อุเปติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

เยน วิญฺญาเณน ตถาคตํ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย, ตํ วิญฺญาณํ ตถาคตสฺส ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺคตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ. วิญฺญาณสงฺขฺยา วิมุตฺโต โข มหาราช ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปริโยคาโห เสยฺยถาปิ มหาราช มหาสมุทฺโท. 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปตีติ.

อถ โข ราชา ปเสนทิโกสโล เขมาย ภิกฺขุนิยา ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เขมํ ภิกฺขุนึ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข ราชา ปเสนทิโกสโล อปเรน สมเยน, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิโกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "กึ นุ โข ภนฺเต โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"อพฺยากตํ โข เอตํ มหาราช มยา 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ ปน ภนฺเต, น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยากตํ มยา 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ นุ โข ภนฺเต, โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"อพฺยากตํ โข เอตํ มหาราช มยา 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มาณาติ.

"กึ ปน ภนฺเต, เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยากตํ มยา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ นุ โข ภนฺเต 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺโจ สมาโน, 'อพฺยากตํ โข เอตํ มหาราช มยา 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ ฯเปฯ 'กึ ปน ภนฺเต, เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺโจ สมาโน, 'เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยากตํ มยา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ. โก นุ โข ภนฺเต เหตุ, โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ.

"เตนหิ มหาราช ตญฺเญวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ, ยถา เต ขเมยฺย, ตถา นํ พฺยากเรยฺยาสิ. ตํ กึ มญฺญสิ มหาราช. อตฺถิ เต โกจิ คณโก วา มุทฺทิโก วา สงฺขายโก วา, โย ปโหติ คงฺคาย วาลิกํ คเณตุํ 'เอตฺตกา วาลิกา อิติ วา ฯเปฯ 'เอตฺตกานิ วาลิกสตสหสฺสานิ อิติ วาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"อตฺถิ ปน เต โกจิ คณโก วา มุทฺทิโก วา สงฺขายโก วา, โย ปโหติ มหาสมุทฺเท อุทกํ คเณตุํ 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกานิ อิติ วา ฯเปฯ 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตสหสฺสานิ อิติ วาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

ตํ กิสฺส เหตุ. มหา หิ[๑] ภนฺเต สมุทฺโท คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปริโยคาโหติ. "เอวเมว โข มหาราช เยน รูเปน ตถาคตํ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย, ตํ รูปํ ตถาคตสฺส ปหีนํ

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หิสทฺโท น ทิสฺสติ.

อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺคตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ. รูปสงฺขฺยา[๑] วิมุตฺโต โข มหาราช ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปริโยคาโห เสยฺยถาปิ มหาราช สมุทฺโท,[๒] 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ. ยาย เวทนาย ฯเปฯ ยาย สญฺญาย ฯเปฯ เยหิ สงฺขาเรหิ. ฯเปฯ

เยน วิญฺญาเณน ตถาคตํ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย, ตํ วิญฺญาณํ ตถาคตสฺส ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺคตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ. วิญฺญาณสงฺขฺยา วิมุตฺโต โข มหาราช ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปริโยคาโห เสยฺยถาปิ มหาราช มหาสมุทฺโท. 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปติ, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ น อุเปตีติ.

"อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต, ยตฺร หิ นาม สตฺถุ เจว สาวิกาย จ อตฺเถน อตฺโถ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิหายิสฺสติ,[๓] ยทิทํ อคฺคปทสฺมึ. เอกมิทาหํ ภนฺเต สมยํ เขมํ ภิกฺขุนึ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ อปุจฺฉึ. สาปิ เม อยฺยา เอเตหิ ปเทหิ เอเตหิ พฺยญฺชเนหิ เอตมตฺถํ พฺยากาสิ, เสยฺยถาปิ ภควา. อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต, ยตฺร หิ นาม สตฺถุ เจว สาวิกาย จ อตฺเถน อตฺโถ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนํ

---

[๑] ฉ.,เท. รูปสงฺขาย วิมุตฺโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มหาสมุทฺโท
[๓] ฉ.,เท.,อิ. น วิโรธยิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

สัสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิหายิสฺสติ, ยทิทำ อคฺคปทสฺมึ. หนฺททานิ มยำ ภนฺเต คจฺฉาม. พหุกิจฺจา มยำ พหุกรณียาติ.

"ยสฺสทานิ ตฺวำ มหาราช กาลำ มญฺญสีติ. อถ โข ราชา ปเสนทิโกสโล ภควโต ภาสิตำ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณำ กตฺวา ปกฺกามีติ. ปฐมำ.

๒. อนุราธสุตฺตำ

[๔๑๑] เอวมฺเม[๑] สุตำ.[๑] เอกำ สมยำ ภควา เวสาลิยำ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายำ. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อนุราโธ ภควโต อวิทูเร อรญฺญกุฏิกายำ วิหรติ. อถ โข สมฺพหุลา อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา, เยนายสฺมา อนุราโธ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุราเธน สทฺธึ สมฺโมทึสุ. สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทึสุ. เอกมนฺตำ นิสินฺนา โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อายสฺมนฺตำ อนุราธำ เอตทโวจุำ "โย โส อาวุโส อนุราธ ตถาคโต อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต ตำ ตถาคโต อิเมสุ จตูสุ ฐาเนสุ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปติ 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา 'น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วาติ. "โย โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต ตำ ตถาคโต อญฺญตฺร อิเมหิ จตูหิ ฐาเนหิ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปติ 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา 'น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วาติ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

เอวํ วุตฺเต, เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อายสฺมนฺตํ อนุราธํ เอตทโวจุ “โส จายํ ภิกฺขุ นโว ภวิสฺสติ อจิรปพฺพชิโต เถโร วา ปน พาโล อพฺยตฺโตติ. อถ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อายสฺมนฺตํ อนุราธํ นววาเทน จ พาลวาเทน จ อปสาเทตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ.

อถ โข อายสฺมโต อนุราธสฺส อจิรปกฺกนฺเตสุ อญฺญติตฺถิเยสุ ปริพฺพาชเกสุ เอตทโหสิ “สเจ โข มํ เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อุตฺตรึ ปุจฺเฉยฺยุํ, กถํ พฺยากรมาโน นุ ขฺวาหํ เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ วุตฺตวาที เจว ภควโต อสฺสํ, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺเขยฺยํ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากเรยฺยํ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺเฉยฺยาติ. อถ โข อายสฺมา อนุราโธ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อนุราโธ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิธาหํ ภนฺเต ภควโต อวิทูเร อรญฺญกุฏิกายํ วิหรามิ. อถ โข ภนฺเต สมฺพหุลา อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา, เยนาหํ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มยา สทฺธึ สมฺโมทึสุ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตं นิสินฺนา โข ภนฺเต เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา มํ เอตทโวจุ ‘โย โส อาวุโส อนุราธ ตถาคโต อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต ตํ ตถาคโต อิเมสุ จตูสุ ฐาเนสุ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปติ, ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วาติ. เอวํ วุตฺโตหํ ภนฺเต เต อญฺญติตฺถิเย ปริพฺพาชเก เอตทโวจ

‘โย โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต ตํ ตถาคโต อญฺญตฺร อิเมหิ จตูหิ ฐาเนหิ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปติ ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วาติ. เอวํ วุตฺเต, ภนฺเต เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา มํ เอตทโวจุ๎ ‘โส จายํ[๑] ภิกฺขุ นโว ภวิสฺสติ อจิรปพฺพชิโต เถโร วา ปน พาโล อพฺยตฺโตติ. อถ โข มํ ภนฺเต เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา นววาเทน จ พาลวาเทน จ อปสาเทตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ. ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต, อจิรปกฺกนฺเตสุ เตสุ อญฺญติตฺถิเยสุ ปริพฺพาชเกสุ เอตทโหสิ ‘สเจ โข มํ เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อุตฺตรึ ปุจฺเฉยฺยุ๎, กถํ พฺยากรมาโน นุ ขฺวาหํ เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ วุตฺตวาทึ เจว ภควโต อสฺสํ, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺเขยฺยํ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากเรยฺยํ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต[๒] คารยฺหํ ฐานํ คจฺเฉยฺยาติ.[๓]

“ตํ กึ มญฺญสิ อนุราธ. รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุ๎ ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“เวทนา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯเปฯ สญฺญา ฯเปฯ สงฺขารา ฯเปฯ

---

[๑] เท.,อิ. โย จายํ [๒] ฉ.,เท. วาทานุวาโท [๓] ฉ.,เท.,อิ. อาคจฺเฉยฺย

“วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ.

อนิจฺจํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ. ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ.

ทุกฺขํ ภนฺเต.

“ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ ‘เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“ตสฺมาติห อนุราธ ยงฺกิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ รูปํ ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. ยา กาจิ เวทนา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา ฯเปฯ ยา กาจิ สญฺญา ฯเปฯ เย เกจิ สงฺขารา ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ วิญฺญาณํ ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ อนุราธ สุตวา อริยสาวโก รูปสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, เวทนายปิ นิพฺพินฺทติ, สญฺญายปิ นิพฺพินฺทติ, สงฺขาเรสุปิ นิพฺพินฺทติ, วิญฺญาณสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ ‘วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ. ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ.

“ตํ กึ มญฺญสิ อนุราธ. ‘รูปํ ตถาคโตติ สมนุปสฺสสีติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

“เวทนํ ตถาคโตติ สมนุปสฺสสีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

“สญฺญำ ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

“สงฺขาเร ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

‘โน เหตำ ภนฺเต.

“วิญฺญาณำ ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

“ตำ กึ มญฺญสิ อนุราธ, ‘รูปสฺมึ ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

“อญฺญตฺร รูปา ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

“เวทนาย ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

“อญฺญตฺร เวทนาย ฯเปฯ สญฺญาย ฯเปฯ อญฺญตฺร สญฺญาย ฯเปฯ สงฺขาเรสุ ฯเปฯ อญฺญตฺร สงฺขาเรหิ ฯเปฯ

วิญฺญาณสฺมึ ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

“อญฺญตฺร วิญฺญาณา ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

“ตำ กึ มญฺญสิ อนุราธ. ‘รูปำ เวทนำ[๑] สญฺญำ[๒] สงฺขาเร[๓] วิญฺญาณำ ตถาคโตติ สมนุปสฺสตีติ.

โน เหตำ ภนฺเต.

---

[๑] อิ. เวทนา [๒] อิ. สญฺญา [๓] อิ. สงฺขารา

"ตํ กึ มญฺญสิ อนุราธ. 'ยํ[๑] โส อรูปี อเวทโน อสญฺญี อสงฺขาโร อวิญฺญาโณ ตถาคโตติ สมนุปสฺสสีติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"เอตฺถ จ[๒] เต อนุราธ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สจฺจโต[๓] วา ตถโต วา อนุปลพฺภิยมาโน[๔] กลฺลํ นุ เต ตํ เวยฺยากรณํ 'โย โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต ตํ ตถาคโต อญฺญตฺริเมหิ จตูหิ ฐาเนหิ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปติ 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วาติ.

โน เหตํ ภนฺเต.

"สาธุ สาธุ อนุราธ, ปุพฺเพ จาหํ อนุราธ เอตรหิ จ ทุกฺขญฺเจว ปญฺญเปมิ ทุกฺขสฺส จ นิโรธนฺติ. ทุติยํ.

๓. ปฐมสารีปุตฺตโกฏฺฐิตสุตฺตํ

[๔๑๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต[๕] พาราณสิยํ วิหรนฺติ อิสิปตเน มิคทาเย. อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโต สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโต อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ
[๒] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. สจฺจโต เถตโต ตถาคโต อนุปลพฺภิยมาโน
[๔] อิ. สจฺจโต เถตโต ตถาคเต อนุปลพฺภยมาเน
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มหาโกฏฺฐิโก, เอวมุปริปิ.

"กึ นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"อพฺยากตํ โข เอตํ อาวุโส ภควตา 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ ปนาวุโส น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข อาวุโส อพฺยากตํ ภควตา 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ นุ โข อาวุโส โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"อพฺยากตํ โข เอตํ อาวุโส ภควตา 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ ปนาวุโส เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข อาวุโส อพฺยากตํ ภควตา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ นุ โข อาวุโส โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน, อพฺยากตํ โข เอตํ อาวุโส ภควตา 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ ฯเปฯ กึ ปนาวุโส 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน, เอตมฺปิ โข อาวุโส อพฺยากตํ ภควตา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ. โก นุ โข อาวุโส เหตุ, โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ.

"โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ โข อาวุโส รูปคตเมตํ. 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ รูปคตเมตํ. 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ รูปคตเมตํ. 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ รูปคตเมตํ. 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ

โข อาวุโส เวทนาคตเมตํ. ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ เวทนาคตเมตํ. ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ เวทนาคตเมตํ. ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ เวทนาคตเมตํ. ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ โข อาวุโส สญฺญาคตเมตํ. ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ สญฺญาคตเมตํ. ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ สญฺญาคตเมตํ. ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ สญฺญาคตเมตํ. ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ โข อาวุโส สงฺขารคตเมตํ. ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ สงฺขารคตเมตํ. ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ สงฺขารคตเมตํ. ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ สงฺขารคตเมตํ. ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ โข อาวุโส วิญฺญาณคตเมตํ. ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วิญฺญาณคตเมตํ. ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วิญฺญาณคตเมตํ. ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วิญฺญาณคตเมตํ. อยํ โข อาวุโส เหตุ, อยํ ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ. ตติยํ.

๔. ทุติยสารีปุตฺตโกฏฺฐิตสุตฺตํ

[๔๑๓] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต พาราณสิยํ วิหรนฺติ อิสิปตเน มิคทาเย ฯเปฯ สาเยว ปุจฺฉา. “โก นุ โข อาวุโส เหตุ, โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ.

“รูปี โข อาวุโส อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ, รูปสมุทยํ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ, รูปนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต

ยถาภูตํ, รูปนิโรธคามินีปฏิปทำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ, ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ. เวทนำ ฯเปฯ สญฺญำ ฯเปฯ สงฺขาเร ฯเปฯ วิญฺญาณำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, วิญฺญาณสมุทยำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, วิญฺญาณนิโรธำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, วิญฺญาณนิโรธคามินีปฏิปทำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ.

รูปญฺจ โข อาวุโส ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, รูปสมุทยำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, รูปนิโรธำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, รูปนิโรธคามินีปฏิปทำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ. เวทนำ ฯเปฯ สญฺญำ ฯเปฯ สงฺขาเร ฯเปฯ วิญฺญาณำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, วิญฺญาณสมุทยำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, วิญฺญาณนิโรธำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, วิญฺญาณนิโรธคามินีปฏิปทำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ. ‘น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ

มรณาติปิสฺส น โหติ. อยํ โข อาวุโส เหตุ, อยํ ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ. จตุตฺถํ.

๕. ตติยสารีปุตฺตโกฏฺฐิตสุตฺตํ

[๔๑๔] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต พาราณสิยํ วิหรนฺติ อิสิปตเน มิคทาเย ฯเปฯ สาเยว ปุจฺฉา. “โก นุ โข อาวุโส เหตุ, โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ.

“รูเป โข อาวุโส อวิคตราคสฺส อวิคตจฺฉนฺทสฺส อวิคตเปมสฺส อวิคตปิปาสสฺส อวิคตปริฬาหสฺส อวิคตตณฺหสฺส ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส โหติ ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส โหติ. เวทนาย ฯเปฯ สญฺญาย ฯเปฯ สงฺขาเรสุ ฯเปฯ วิญฺญาเณ อวิคตราคสฺส อวิคตจฺฉนฺทสฺส อวิคตเปมสฺส อวิคตปิปาสสฺส อวิคตปริฬาหสฺส อวิคตตณฺหสฺส ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส โหติ ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส โหติ.

รูเป จ โข อาวุโส วิคตราคสฺส ฯเปฯ เวทนาย ฯเปฯ สญฺญาย ฯเปฯ สงฺขาเรสุ ฯเปฯ วิญฺญาเณ วิคตราคสฺส วิคตจฺฉนฺทสฺส วิคตเปมสฺส วิคตปิปาสสฺส วิคตปริฬาหสฺส วิคตตณฺหสฺส ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส น โหติ ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส น โหติ. อยํ โข อาวุโส เหตุ, อยํ ปจฺจโย, เยเนตํ[๑] อพฺยากตํ ภควตาติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] อิ. เยน ตํ

๖. จตุตฺถสารีปุตฺตโกฏฺฐิตสุตฺตฺ

[๔๑๕] เอกำ สมยำ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต พาราณสิยำ วิหรนฺติ อิสิปตเน มิคทาเย. อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา มหาโกฏฺฐิโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหาโกฏฺฐิเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตำ มหาโกฏฺฐิตำ เอตทโวจ “กึ นุ โข อาวุโส มหาโกฏฺฐิตา ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ. ฯเปฯ กึ ปนาวุโส ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘เอตมฺปิ โข อาวุโส อพฺยากตำ ภควตา ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วเทสิ.

“โก นุ โข อาวุโส เหตุ, โก ปจฺจโย, เยเนตำ อพฺยากตำ ภควตาติ.

“รูปารามสฺส โข อาวุโส รูปรตสฺส รูปสมฺมุทิตสฺส รูปนิโรธำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ. เวทนารามสฺส โข อาวุโส เวทนารตสฺส เวทนาสมฺมุทิตสฺส เวทนานิโรธำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ ฯเปฯ สญฺญารามสฺส โข อาวุโส ฯเปฯ สงฺขารารามสฺส โข อาวุโส ฯเปฯ วิญฺญาณารามสฺส โข อาวุโส วิญฺญาณรตสฺส วิญฺญาณสมฺมุทิตสฺส วิญฺญาณนิโรธำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ.

น รูปารามสฺส โข อาวุโส น รูปรตสฺส น รูปสมฺมุทิตสฺส รูปนิโรธํ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ, 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส น โหติ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส น โหติ. น เวทนารามสฺส โข อาวุโส ฯเปฯ น สญฺญารามสฺส โข อาวุโส ฯเปฯ น สงฺขารารามสฺส โข อาวุโส ฯเปฯ น วิญฺญาณารามสฺส โข อาวุโส น วิญฺญาณรตสฺส น วิญฺญาณสมฺมุทิตสฺส วิญฺญาณนิโรธํ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ, 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส น โหติ ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส น โหติ. อยมฺปิ[๑] โข อาวุโส เหตุ, อยํ ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ.

"สิยา ปนาวุโส อญฺโญปิ ปริยาโย, เยน ปริยาเยเนตํ[๒] อพฺยากตํ ภควตาติ.

"สิยา อาวุโส, ภวารามสฺส โข อาวุโส ภวรตสฺส ภวสมฺมุทิตสฺส ภวนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ, 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส โหติ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส โหติ.

น ภวารามสฺส โข อาวุโส น ภวรตสฺส น ภวสมฺมุทิตสฺส ภวนิโรธํ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ, 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส น โหติ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิสฺส น โหติ. อยมฺปิ โข อาวุโส ปริยาโย, เยเนตํ อพฺยากตํ ภควตาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ โข [๒] ฉ.,เท. เยเนตํ อิ. เยน ตํ, เอวมุปริปิ.

"สิยา ปนาวุโส อญฺโญปิ ปริยาโย, เยเนตำ อพฺยากตำ ภควตาติ.

"สิยา อาวุโส, อุปาทานารามสฺส โข อาวุโส อุปาทานรตสฺส อุปาทานสมฺมุทิตสฺส อุปาทานนิโรธำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ.

น อุปาทานารามสฺส โข อาวุโส น อุปาทานรตสฺส น อุปาทานสมฺมุทิตสฺส อุปาทานนิโรธำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ, อยมฺปิ โข อาวุโส ปริยาโย, เยเนตำ อพฺยากตำ ภควตาติ.

"สิยา ปนาวุโส อญฺโญปิ ปริยาโย, เยเนตำ อพฺยากตำ ภควตาติ.

"สิยา อาวุโส, ตณฺหารามสฺส โข อาวุโส ตณฺหารตสฺส ตณฺหาสมฺมุทิตสฺส ตณฺหานิโรธำ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตำ, 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส โหติ.

น ตณฺหารามสฺส โข อาวุโส น ตณฺหารตสฺส น ตณฺหาสมฺมุทิตสฺส ตณฺหานิโรธำ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตำ, 'โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิสฺส น โหติ. อยำ โข อาวุโส ปริยาโย, เยเนตำ อพฺยากตำ ภควตาติ.

"สิยา ปนาวุโส อญฺโญปิ ปริยาโย, เยเนตำ อพฺยากตำ ภควตาติ.

"เอตฺถทานิ อาวุโส สารีปุตฺต อิโต อุตฺตรึ กึ อิจฺฉสิ. ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺตสฺส อาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุโน วตฺตํ[๑] นตฺถิ ปญฺญาปนายาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. โมคฺคลฺลานสุตฺตํ

[๔๑๖] อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหาโมคฺคลฺลาเนน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียं วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ, เอกมนฺตं นิสินฺโน โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตं มหาโมคฺคลฺลานं เอตทโวจ "กึ นุ โข โภ โมคฺคลฺลาน สสฺสโต โลโกติ.

"อพฺยากตํ โข เอตं วจฺฉ ภควตา 'สสฺสโต โลโกติ.

"กึ ปนาวุโส[๒] โภ โมคฺคลฺลาน อสสฺสโต โลโกติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตํ ภควตา 'อสสฺสโต โลโกติ.

"กึ นุ โข โภ โมคฺคลฺลาน อนฺตวา โลโกติ.

"อพฺยากตํ โข เอตं วจฺฉ ภควตา 'อนฺตวา โลโกติ.

"กึ ปน โภ โมคฺคลฺลาน อนนฺตวา โลโกติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตํ ภควตา, 'อนนฺตวา โลโกติ.

"กึ นุ โข โภ โมคฺคลฺลาน ตं ชีวं ตं สรีรนฺติ.

"อพฺยากตํ โข เอตं วจฺฉ ภควตา 'ตं ชีวं ตं สรีรนฺติ.

"กึ ปน โภ โมคฺคลฺลาน อญฺญं ชีวं อญฺญं สรีรนฺติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตํ ภควตา 'อญฺญं ชีวं อญฺญं สรีรนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วฏฺฏึ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. กึ ปน โภ, เอวมุปริปิ.

"กึ ปน[๑] โภ โมคฺคลฺลาน โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺฉ ภควตา 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ ปน โภ โมคฺคลฺลาน น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตํ ภควตา 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ นุ โข โภ โมคฺคลฺลาน โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺฉ ภควตา 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"กึ ปน โภ โมคฺคลฺลาน เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตํ ภควตา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"โก นุ โข โภ โมคฺคลฺลาน เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ ปุฏฺฐานํ เอวํ เวยฺยากรณํ โหติ 'สสฺสโต โลโกติ วา, 'อสสฺสโต โลโกติ วา, 'อนฺตวา โลโกติ วา, 'อนนฺตวา โลโกติ วา, 'ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา, 'อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ วา, 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา. โก ปน โภ โมคฺคลฺลาน เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน สมณสฺส โคตมสฺส เอวํ ปุฏฺฐสฺส น เอวํ เวยฺยากรณํ โหติ 'สสฺสโต โลโกติปิ, 'อสสฺสโต โลโกติปิ, 'อนฺตวา โลโกติปิ,

[๑] เท.,อิ. กึ นุ โข, เอวมุปริปิ.

'อนนฺตวา โลโกติปิ, 'ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติปิ, 'อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติปิ, 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ, 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปีติ.

"อญฺญติตฺถิยา จ[๑] โข วจฺฉ ปริพฺพาชกา จกฺขุ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหํ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสนฺติ ฯเปฯ มนํ 'เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสนฺติ. ตสฺมา อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ ปุฏฺฐานํ เอวํ เวยฺยากรณํ โหติ 'สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, ตถาคโต จ โข วจฺฉ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ จกฺขุ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสติ ฯเปฯ ชิวฺหํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสติ ฯเปฯ มนํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสติ. ตสฺมา ตถาคตสฺส เอวํ ปุฏฺฐสฺส น เอวํ เวยฺยากรณํ โหติ 'สสฺสโต โลโกติปิ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปีติ.

อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก อุฏฺฐายาสนา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "กึ นุ โข โภ โคตม สสฺสโต โลโกติ.

"อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺฉ มยา 'สสฺสโต โลโกติ ฯเปฯ 'กึ ปน โภ โคตม เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตนฺ มยา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรนฺ มรณาติ.

"โก นุ โข โภ โคตม เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน อญฺญติตฺถิยานนฺ ปริพฺพาชกานนฺ เอวนฺ ปุฏฺฐานนฺ เอวนฺ เวยฺยากรณนฺ โหติ 'สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรนฺ มรณาติ วา. โก ปน โภ โคตม เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน โภโต โคตมสฺส เอวนฺ ปุฏฺฐสฺส น เอวนฺ เวยฺยากรณนฺ โหติ 'สสฺสโต โลโกติปิ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรนฺ มรณาติปีติ.

"อญฺญติตฺถิยา โข วจฺฉ ปริพฺพาชกา จกฺขุนฺ 'เอตนฺ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสนฺติ ฯเปฯ ชิวฺหนฺ 'เอตนฺ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสนฺติ ฯเปฯ มนนฺ 'เอตนฺ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ สมนุปสฺสนฺติ. ตสฺมา อญฺญติตฺถิยานนฺ ปริพฺพาชกานนฺ เอวนฺ ปุฏฺฐานนฺ เอวนฺ เวยฺยากรณนฺ โหติ 'สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรนฺ มรณาติ วา. ตถาคโต จ โข วจฺฉ อรหนฺ สมฺมาสมฺพุทฺโธ จกฺขุนฺ 'เนตนฺ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสติ ฯเปฯ ชิวฺหนฺ 'เนตนฺ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสติ ฯเปฯ มนนฺ 'เนตนฺ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ สมนุปสฺสติ. ตสฺมา ตถาคตสฺส เอวนฺ ปุฏฺฐสฺส น เอวนฺ เวยฺยากรณนฺ โหติ 'สสฺสโต โลโกติปิ, 'อสสฺสโต โลโกติปิ, 'อนฺตวา โลโกติปิ, 'อนนฺตวา โลโกติปิ, 'ตนฺ ชีวนฺ ตนฺ สรีรนฺติปิ, 'อญฺญนฺ ชีวนฺ อญฺญนฺ สรีรนฺติปิ, 'โหติ ตถาคโต ปรนฺ มรณาติปิ, 'น โหติ ตถาคโต ปรนฺ

มรณาติปิ, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปิ, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปีติ.

"อจฺฉริยํ โภ โคตม, อพฺภุตํ โภ โคตม, ยตฺร หิ นาม สตฺถุ จ สาวกสฺส จ อตฺเถน อตฺโถ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิหายิสฺสติ,[๑] ยทิทํ อคฺคปทสฺมึ. อิทานาหํ โภ โคตม สมณํ มหาโมคฺคลฺลานํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ อปุจฺฉึ. สมโณปิ เม มหาโมคฺคลฺลาโน เอเตหิ ปเทหิ เอเตหิ พฺยญฺชเนหิ เอตมตฺถํ[๒] พฺยากาสิ, เสยฺยถาปิ ภวํ โคตโม, อจฺฉริยํ โภ โคตม, อพฺภุตํ โภ โคตม, ยตฺร หิ นาม สตฺถุ จ สาวกสฺส จ อตฺเถน อตฺโถ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิหายิสฺสติ, ยทิทํ อคฺคปทสฺมินฺติ. สตฺตมํ.

๘. วจฺฉโคตฺตสุตฺตํ

[๔๑๗] อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "กึ นุ โข โภ โคตม สสฺสโต โลโกติ.

"อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺฉ มยา 'สสฺสโต โลโกติ ฯเปฯ 'กึ ปน โภ โคตม เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตํ มยา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

---

[๑] เท. น วิโรธยิสฺสติ [๒] ฉ.,เท. ตมตฺถํ

"โก นุ โข โภ โคตม เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ เอวำ ปุฏฺฐานำ เอวำ เวยฺยากรณำ โหติ 'สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา. โก ปน โภ โคตม เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน โภโต โคตมสฺส เอวำ ปุฏฺฐสฺส น เอวำ เวยฺยากรณำ โหติ 'สสฺสโต โลโกติปิ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปีติ.

"อญฺญติตฺถิยา โข วจฺฉ ปริพฺพาชกา รูปำ อตฺตโต สมนุปสฺสนฺติ รูปวนฺตำ วา อตฺตานำ, อตฺตนิ วา รูปำ, รูปสฺมึ วา อตฺตานำ. เวทนำ อตฺตโต สมนุปสฺสนฺติ ฯเปฯ สญฺญำ ฯเปฯ สงฺขาเร ฯเปฯ วิญฺญาณำ อตฺตโต สมนุปสฺสนฺติ, วิญฺญาณวนฺตำ วา อตฺตานำ, อตฺตนิ วา วิญฺญาณำ, วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานำ. ตสฺมา อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ เอวำ ปุฏฺฐานำ เอวำ เวยฺยากรณำ โหติ 'สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา. ตถาคโต จ โข วจฺฉ อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ น รูปำ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น รูปวนฺตำ วา อตฺตานำ, น อตฺตนิ วา รูปำ, น รูปสฺมึ วา อตฺตานำ. น เวทนำ อตฺตโต สมนุปสฺสติ ฯเปฯ น สญฺญำ ฯเปฯ น สงฺขาเร ฯเปฯ น วิญฺญาณำ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น วิญฺญาณวนฺตำ วา อตฺตานำ, น อตฺตนิ วา วิญฺญาณำ, น วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานำ. ตสฺมา ตถาคตสฺส เอวำ ปุฏฺฐสฺส น เอวำ เวยฺยากรณำ โหติ 'สสฺสโต โลโกติปิ ฯเปฯ 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปีติ.

อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก อุฏฺฐายาสนา, เยนายสฺมา

มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหาโมคฺคลฺลาเนน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ “กึ นุ โข โภ โมคฺคลฺลาน สสฺสโต โลโกติ.

“อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺฉ ภควตา ‘สสฺสโต โลโกติ ฯเปฯ “กึ ปน โภ โมคฺคลฺลาน เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

“เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตํ ภควตา ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

“โก นุ โข โภ โมคฺคลฺลาน เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ ปุฏฺฐานํ เอวํ เวยฺยากรณํ โหติ ‘สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา. โก ปน โภ โมคฺคลฺลาน เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน สมณสฺส โคตมสฺส เอวํ ปุฏฺฐสฺส น เอวํ เวยฺยากรณํ โหติ ‘สสฺสโต โลโกติปิ ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติปีติ.

“อญฺญติตฺถิยา โข วจฺฉ ปริพฺพาชกา รูปึ อตฺตโต สมนุปสฺสนฺติ, รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา รูปึ, รูปสฺมึ วา อตฺตานํ. เวทนํ อตฺตโต สมนุปสฺสนฺติ ฯเปฯ สญฺญํ ฯเปฯ สงฺขาเร ฯเปฯ วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสนฺติ, วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานํ. ตสฺมา อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ ปุฏฺฐานํ เอวํ เวยฺยากรณํ

โหติ ‘สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติ วา. ตถาคโต จ โข วจฺฉ อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ น รูปำ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น รูปวนฺตำ วา อตฺตานำ, น อตฺตนิ วา รูปำ, น รูปสฺมึ วา อตฺตานำ. น เวทนำ อตฺตโต สมนุปสฺสติ ฯเปฯ น สญฺญำ ฯเปฯ น สงฺขาเร ฯเปฯ น วิญฺญาณำ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น วิญฺญาณวนฺตำ วา อตฺตานำ, น อตฺตนิ วา วิญฺญาณำ, น วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานำ. ตสฺมา ตถาคตสฺส เอวำ ปุฏฺฐสฺส น เอวำ เวยฺยากรณำ โหติ ‘สสฺสโต โลโกติปิ ‘อสสฺสโต โลโกติปิ, ‘อนฺตวา โลโกติปิ, ‘อนนฺตวา โลโกติปิ, ‘ตำ ชีวำ ตำ สรีรนฺติปิ, ‘อญฺญำ ชีวำ อญฺญำ สรีรนฺติปิ, ‘โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ, ‘น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปิ, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรำ มรณาติปีติ.

“อจฺฉริยำ โภ โมคฺคลฺลาน, อพฺภุตำ โภ โมคฺคลฺลาน, ยตฺถ หิ นาม สตฺถุ เจว สาวกสฺส จ อตฺเถน อตฺโถ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนำ สำสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิหายิสฺสติ, ยทิทำ อคฺคปทสฺมึ. อิทานาหำ โภ โมคฺคลฺลาน สมณำ โคตมำ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถำ อปุจฺฉึ. สมโณปิ เม[๑] โคตโม เอเตหิ ปเทหิ เอเตหิ พฺยญฺชเนหิ เอตมตฺถำ พฺยากาสิ, เสยฺยถาปิ ภวำ โมคฺคลฺลาโน. อจฺฉริยำ โภ โมคฺคลฺลาน, อพฺภุตำ โภ โมคฺคลฺลาน, ยตฺถ หิ นาม สตฺถุ เจว สาวกสฺส จ อตฺเถน อตฺโถ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนำ สำสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิหายิสฺสติ, ยทิทำ อคฺคปทสฺมินฺติ. อฏฺฐมำ.

---

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๕. กุตูหลสาลาสุตฺตํ

[๔๑๘] อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ

"ปุริมานิ โภ โคตม ทิวสานิ ปุริมตรานิ สมฺพหุลานํ อญฺญติตฺถิยานํ[๑] สมณพฺราหฺมณปริพฺพาชกานํ กุตูหลสาลายํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ 'อยํ โข ปูรโณ กสฺสโป สงฺฆี เจว คณี จ คณาจริโย จ ญาโต ยสสฺสี ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส. โส[๒] สาวกํ อพฺภตีตํ กาลกตํ อุปปตฺตีสุ พฺยากโรติ 'อสุ อมุตฺร อุปปนฺโน, อสุ อมุตฺร อุปปนฺโนติ. โยปิสฺส สาวโก อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต ตมฺปิ สาวกํ อพฺภตีตํ กาลกตํ อุปปตฺตีสุ พฺยากโรติ 'อสุ อมุตฺร อุปปนฺโน, อสุ อมุตฺร อุปปนฺโนติ.

"อยมฺปิ โข มกฺขลิ โคสาโล ฯเปฯ อยมฺปิ โข นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต ฯเปฯ อยมฺปิ โข สญฺชโย[๓] เวลฏฺฐปุตฺโต ฯเปฯ อยมฺปิ โข ปกุโธ กจฺจาโน[๔] ฯเปฯ อยมฺปิ โข อชิโต เกสกมฺพโล สงฺฆี เจว คณี จ คณาจริโย จ ญาโต ยสสฺสี ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส. โสปิ สาวกํ อพฺภตีตํ กาลกตํ อุปปตฺตีสุ พฺยากโรติ 'อสุ อมุตฺร อุปปนฺโน, อสุ อมุตฺร อุปปนฺโนติ. โยปิสฺส สาวโก อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต ตมฺปิ สาวกํ อพฺภตีตํ กาลกตํ อุปปตฺตีสุ พฺยากโรติ 'อสุ อมุตฺร อุปปนฺโน, อสุ อมุตฺร อุปปนฺโนติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นานาติตฺถิยานํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. โสปิ [๓] ฉ. สญฺจโย [๔] อิ. ปกุทฺโธ กจฺจายโน

"อยมฺปิ โข สมโณ โคตโม สงฺฆี เจว คณี จ คณาจริโย จ ญาโต ยสสฺสี ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส. โสปิ สาวกํ อพฺภตีตํ กาลกตํ อุปปตฺตีสุ พฺยากโรติ 'อสุ อมุตฺร อุปปนฺโน, อสุ อมุตฺร อุปปนฺโนติ. โย จ ขฺวสฺส[๑] สาวโก อุตฺตมปุริโส ฯเปฯ 'อสุ อมุตฺร อุปปนฺโน, อสุ อมุตฺร อุปปนฺโนติ. อปิจ โข นํ เอวํ พฺยากโรติ 'อจฺเฉชฺชิ ตณฺหํ วิวตฺตยิ สญฺโญชนํ, สมฺมามานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสาติ. ตสฺส มยฺหํ โภ โคตม อหุเทว กงฺขา อหุ วิจิกิจฺฉา 'กถญฺหิ[๒] นาม สมณสฺส โคตมสฺส ธมฺโม อภิญฺเญยฺโยติ.[๓]

"อลญฺหิ เต วจฺฉ กงฺขิตุํ, อลํ วิจิกิจฺฉิตุํ, กงฺขานิเย จ ปน เต ฐาเน วิจิกิจฺฉา อุปฺปนฺนา. สอุปาทานสฺส ขฺวาหํ วจฺฉ อุปปตฺตึ ปญฺญเปมิ โน อนุปาทานสฺส. เสยฺยถาปิ วจฺฉ อคฺคิ สอุปาทาโน ชลติ, โน อนุปาทาโน, เอวเมว ขฺวาหํ วจฺฉ สอุปาทานสฺส อุปปตฺตึ ปญฺญเปมิ โน อนุปาทานสฺสาติ.

"ยสฺมึ โภ โคตม สมเย อจฺจิ วาเตน ขิตฺตา ทูรัปิ คจฺฉติ, อิมิสฺสา ปน ภวํ โคตโม กึ อุปาทานสฺมึ ปญฺญเปตีติ.

"ยสฺมึ โข วจฺฉ สมเย อจฺจิ วาเตน ขิตฺตา ทูรं[๔] คจฺฉติ, ตมหํ วาตุปาทานํ ปญฺญเปมิ. วาโต หิสฺส วจฺฉ ตสฺมึ สมเย อุปาทานํ โหตีติ.

"ยสฺมึ [[๕]] โภ โคตม สมเย อิมญฺจ กายํ นิกฺขิปติ สตฺโต จ อญฺญตรं กายํ อนุปปนฺโน โหติ, อิมสฺส ปน ภวํ โคตโม กึ อุปาทานสฺมึ ปญฺญเปตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โย ปิสฺส สาวโก [๒] ฉ.,เท กถํ นาม
[๓] อิ. ธมฺมา อภิญฺญเญยฺยาติ [๔] ฉ.,เท.,อิ. ทูรัปิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. จ ปน

"ยสฺมึ โข วจฺฉ สมเย อิมญฺจ กายํ นิกฺขิปติ สตฺโต จ อญฺญตรํ กายํ อนุปปนฺโน โหติ, ตมหํ ตณฺหุปาทานํ วทามิ. ตณฺหา หิสฺส วจฺฉ ตสฺมึ สมเย อุปาทานํ โหตีติ. นวมํ.

๑๐. อานนฺทสุตฺตํ

[๔๑๙] อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ. สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "กึ นุ โข โภ โคตม อตฺถตฺตาติ. เอวํ วุตฺเต, ภควา ตุณฺหี อโหสิ. "กึ ปน โภ โคตม นตฺถตฺตาติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา ตุณฺหี อโหสิ. อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, อจิรปกฺกนฺเต วจฺฉโคตฺเต ปริพฺพาชเก, ภควนฺตํ เอตทโวจ "กึ นุ โข ภนฺเต ภควา วจฺฉโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส ปญฺหํ ปุฏฺโจ น พฺยากาสีติ.

"อหญฺจานนฺท วจฺฉโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส 'อตฺถตฺตาติ ปุฏฺโจ สมาโน 'อตฺถตฺตาติ พฺยากเรยฺยํ, เย เต อานนฺท สมณพฺราหฺมณา สสฺสตวาทา, เตสเมตํ สทฺธึ อภวิสฺส. อหญฺจานนฺท วจฺฉโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส 'นตฺถตฺตาติ ปุฏฺโจ สมาโน 'นตฺถตฺตาติ พฺยากเรยฺยํ. เย เต อานนฺท สมณพฺราหฺมณา อุจฺเฉทวาทา, เตสเมตํ สทฺธึ อภวิสฺส. อหญฺจานนฺท วจฺฉโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส 'อตฺถตฺตาติ ปุฏฺโจ สมาโน 'อตฺถตฺตาติ พฺยากเรยฺยํ, อปิ นุ เมตํ อานนฺท อนุโลมํ อภวิสฺส ญาณสฺส อุปฺปาทาย 'สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. โน เหตํ ภนฺเต.

"อหญฺจานนฺท วจฺฉโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส 'นตฺถตฺตาติ

ปุฏฺโฐ สมาโน 'นตฺถตฺตาติ พฺยากเรยฺยกฺ, สมฺมูฬฺหสฺส อานนฺท วจฺฉโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส ภิยฺโยสมฺโมหาย อภวิสฺส 'อหุ วา เม นูน ปุพฺเพ อตฺตา โส เอตรหิ นตฺถีติ. ทสมกฺ.

๑๑. สภิยกจฺจานสุตฺตกฺ

[๔๒๐] เอกกฺ สมยกฺ อายสฺมา สภิโย กจฺจาโน ญาติเก วิหรติ คิญฺชกาวสเถ. อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก, เยนายสฺมา สภิโย กจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สภิเยน กจฺจาเนน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียกฺ กถกฺ สาราณียกฺ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตกฺ นิสีทิ. เอกมนฺตกฺ นิสินฺโน โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตกฺ สภิยกฺ กจฺจานกฺ เอตทโวจ "กึ นุ โข โภ กจฺจาน โหติ ตถาคโต ปรกฺ มรณาติ.

"อพฺยากตกฺ โข เอตกฺ วจฺฉ ภควตา 'โหติ ตถาคโต ปรกฺ มรณาติ.

"กึ ปน โก กจฺจาน น โหติ ตถาคโต ปรกฺ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตกฺ ภควตา 'น โหติ ตถาคโต ปรกฺ มรณาติ.

"กึ นุ โข โภ กจฺจาน โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรกฺ มรณาติ.

"อพฺยากตกฺ โข เอตกฺ วจฺฉ ภควตา 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรกฺ มรณาติ.

"กึ ปน โภ กจฺจาน เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรกฺ มรณาติ.

"เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตกฺ ภควตา 'เนว โหติ น น

โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ.

“กึ นุ โข โภ กจฺจาน โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺโ สมาโน ‘อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺฉ ภควตา ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ. ‘กึ ปน โภ กจฺจาน น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺโ สมาโน ‘อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺฉ ภควตา ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ. ‘กึ นุ โข โภ กจฺจาน โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺโ สมาโน ‘อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺฉ ภควตา ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ. ‘กึ ปน โภ กจฺจาน เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ อิติ ปุฏฺโ สมาโน ‘เอตมฺปิ โข วจฺฉ อพฺยากตํ ภควตา ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วเทสิ. โก นุ โข โภ กจฺจาน เหตุ, โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากตํ สมเณน โคตเมนาติ.

“โย จ วจฺฉ เหตุ โย จ ปจฺจโย ปญฺญาปนาย ‘รูปีติ วา ‘อรูปีติ วา ‘สญฺีติ วา ‘อสญฺีติ วา ‘เนวสญฺินาสญฺีติ วา โส จ เหตุ โส จ ปจฺจโย สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อปริเสสํ นิรุชฺเฌยฺย. เกน นํ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปยฺย รูปีติ วา ‘อรูปีติ วา ‘สญฺีติ วา อสญฺีติ วา ‘เนวสญฺินาสญฺีติ วาติ.

“กีวจิรํ ปพฺพชิโตสิ โภ กจฺจานาติ.

“น จิรํ อาวุโส ตีณิ วสฺสานีติ.

“ยสฺสปสฺส อาวุโส เอตฺตเกน[๑] เอตฺตกเมว ตปสฺส พหุ. โก ปน วาโท เอวํ[๒] อภิกฺกนฺเตติ. เอกาทสมํ.

---

[๑] ฉ. เอตเมตฺตเกน. เท.,อิ. เอตฺตเกน เอตฺตกเมว [๒] อิ. เอว

อพฺยากตสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

ตสฺสุทฺทานำ

เขมา เถรี อนุราโธ สารีปุตฺตาติ[๑] โกฏฺฐิโต
โมคฺคลฺลาโน จ วจฺโฉ จ กุตุหลสาลานนฺโท
สภิโย เอกาทสมนฺติ.

จตุตฺโถ สฬายตนวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

สฬายตนเวทนา มาตุคาโม ชมฺพุขาทโก
สามณฺฑโก โมคฺคลฺลาโน จิตฺโต คามณฺยสงฺขตำ[๒]
อพฺยากตนฺติ ทส จาติ.[๓]

สฬายตนวคฺคสัยุตฺตปาลิ นิฏฺฐิตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สาริปุตฺโตติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. คามณิ สงฺขตำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ทสธาติ

สุตฺตนฺตปิฎเก สංยุตฺตนิกายสฺส
สฬายตนวคฺคสංยุตฺตปาลิยา
ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อนภาวงฺคตา	๑๐๓/๑๐๙
อกุปฺปา เจโตวิมุตฺติ	๓๔๙/๓๗๑	อนาจริยโก	๑๕๑/๑๗๗
อคฺคิปริจารกา	๓๕๘/๓๘๘	อนาลยคามิมคฺโค	๔๐๔/๔๔๘
องฺคารกาสูปมา	๒๔๔/๒๔๐	อนาลโย	๔๐๔/๔๔๘
อจฺฉริยคามิมคฺโค	๓๘๕/๔๔๗	อนาสวคามิมคฺโค	๓๗๙/๔๔๖
อจฺฉริยं	๓๙๕/๔๔๗	อนาสวं	๓๗๙/๔๔๖
อชชฺชรं	๓๔๘/๔๔๖	อนิจฺจं	๑/๑
อตฺตานุทิฏฐิ	๑๖๗/๑๙๑	อนิทสฺสนคามิมคฺโค	๓๘๗/๔๔๗
อตฺถงฺคโม	๙/๑๗	อนิทสฺสนं	๓๘๗/๔๔๗
อตฺถตฺตา	๔๑๙/๔๘๐	อนิมิตฺตา เจโตวิมุตฺติ	๓๔๙/๓๖๙
อตฺโถ	๙๕/๙๙	อนิมิตฺโต เจโตสมาธิ	๓๔๐/๓๓๗
อทฺธานิ	๓๖๑/๔๐๑	อนีโฆ	๓๔๗/๓๖๕
อโธคามี	๓๕๘/๓๘๙	อนีติกคามิมคฺโค	๓๙๗/๔๔๗
อนฺตคามิมคฺโค	๓๗๘/๔๔๖	อนีติกธมฺมคามิมคฺโค	๓๙๘/๔๔๘
อนตं	๓๗๘/๔๔๖	อนีติกธมฺมं	๓๙๘/๔๔๘
อนตฺตา	๓/๒	อนีติกं	๓๙๗/๔๔๗
อนนฺเตวาสิโก	๑๕๑/๑๗๘	อนุปฏฺจิตกายสติ	๒๔๓/๒๓๖
อนยาย	๒๓๐/๒๐๕	อนุปลพฺภิยมาโน	๔๑๑/๔๖๒
อนวสฺสุโต	๒๔๓/๒๓๗	อนุปวชฺชตา	๘๗/๗๘
อนสฺสาสं	๗๑/๕๓	อนุพฺยญฺชนโส นิมิตฺตคฺคาโห	๒๓๕/๒๑๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อนุสยา	๕๙/๓๙	อมตคามิมคฺโค	๓๙๐/๔๔๗
อนุยุตฺโต	๑๒๐/๑๓๗	อมตํ	๓๙๐/๔๔๗
อนุราโธ	๔๑๑/๔๕๗	อมฺพาฏกวเน มจฺฉิกาสณฺเฑ	๓๔๕/๓๕๓
อนุปาทาปรินิพฺพานตฺโถ	๗๕/๖๑	อมนุสฺสคฺคาโห	๔๒๑/๒๓๐
อนฺตรากถา	๓๔๓/๓๕๓	อลมริยญาณทสฺสนวิเสโส	๓๕๑/๓๗๕
อนฺโตปูติภาโว	๒๔๑/๒๓๑	อวสฺสุโต	๒๔๑/๒๓๒
อปณฺณกตาย	๓๖๕/๔๒๙	อวิชฺชา	๕๓/๓๗
อปริหานธมฺโม	๙๖/๑๐๑	อวิชฺชานุสโย	๒๕๑/๒๕๙
อปโลกินคามิมคฺโค	๓๘๖/๔๔๖	อวิชฺโชโฆ	๓๒๔/๓๒๒
อปโลกินํ	๓๘๖/๔๔๖	อเวจฺจปฺปสาเทน	๓๔๑/๓๔๐
อปฺปมาณา เจโตวิมุตฺติ	๓๔๙/๓๖๙	อสกฺยปุตฺติยธมฺโม	๓๖๒/๔๐๔
อปฺปณิหิโต	๓๖๙/๔๓๙	อสงฺขตคามิมคฺโค	๓๖๖/๔๓๘
อปฺปมาทวิหารี	๙๗/๑๐๒	อสงฺขตํ	๓๖๖/๔๓๘
อปฺปเมยฺโย	๔๑๐/๔๕๒	อสัวโร	๙๘/๑๐๓
อพฺภุตคามิมคฺโค	๓๙๖/๔๔๗	อสมฺมูฬฺโห	๓๖๕/๓๙๙
อพฺภูตํ	๑๓๒/๑๕๘	อสารทฺโธ กาโย	๑๓๔/๑๖๓
อพฺยาปชฺฌคามิมคฺโค	๔๐๐/๔๔๘	อสฺสมณธมฺโม	๓๖๒/๔๐๔
อพฺยาปชฺฌํ	๔๐๐/๔๔๘		
อภพฺโพ	๒๖/๒๑	[อา]	
อภิกฺกมปฏิกฺกโม	๒๓๖/๒๒๐	อาคติคติ	๘๗/๗๗
อภิชฺฌมโทมนสฺสา	๑๒๐/๑๓๗	อาทานนิกฺเขปนํ	๒๓๖/๒๒๐
อภิญฺญา ปริญฺเญยฺยํ	๕๐/๓๕	อายุ	๓๔๘/๓๖๗
อภิญฺเญยฺยํ	๔๖/๓๕	อารามเทวตา	๓๕๒/๓๗๗
อภิภายตนานิ	๙๖/๑๐๐	อาโลโก	๒๗๓/๒๙๒
อภินิเวสาย	๘๐/๖๕		

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อาวสถาคารํ	๓๖๕/๔๒๖	เอกาโร	๓๔๗/๓๖๔
อาสนานิ	๓๖๕/๔๒๖	เอชา	๙๐/๘๕
อาสีวิโส	๖๙/๕๐	[โอ]	
[อิ]		โอคิลิตุ๋	๓๖๑/๔๐๑
อิณฺชิตํ	๒๔๘/๒๕๖	โอปปาติกา	๓๖๕/๔๒๖
[อุ]		โอสธีติณวนปฺปตีสุ	๓๕๒/๓๗๗
อุคฺคิลิตุ๋	๓๖๑/๔๐๑	โอสรํ	๓๕๙/๓๙๑
อุจฺเฉทวาทา	๔๑๙/๔๘๐	[ก]	
อุทกโต	๓๖๑/๔๐๒	กงฺขา	๓๖๓/๔๐๕
อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม	๓๕๑/๓๗๕	กฏคฺคาโห	๓๖๕/๔๒๙
อุทกมณิโก	๓๕๙/๓๙๒	กปฺปิตเกสมสฺสุ	๓๖๕/๔๒๑
อุทโกโรหกา	๓๕๘/๓๘๘	กมฺมกรณํ	๓๖๕/๔๒๒
อุปฆาตํ	๓๖๑/๔๐๒	กมฺมนิโรธคามินี ปฏิปทา	๑๔๖/๑๗๒
อุปฏฺฐิตกายสติ	๒๔๔/๒๓๗	กมฺมนิโรโธ	๑๔๖/๑๗๒
อุปทฺทุตํ	๕๒/๓๕	กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท	๔๑๐/๔๕๐
อุปมา	๒๓๘/๒๒๕	กลฺยาณธมฺโม	๓๕๒/๓๗๘
อุปวชฺชกุลานิ	๘๗/๗๘	กามฉนฺโท	๒๔๔/๒๓๙
อุปสฺสฏฺฐํ	๕๒/๓๕	กามปริฬาโห	๓๔๔/๒๓๙
อุทฺทานํ	๓๓๑/๓๒๙	กามณฺฑลุกา	๓๕๘/๓๘๗
อุปฺปาโท	๒๑/๑๖	กามมุจฺฉา	๓๔๔/๒๓๙
อุมฺมคฺโค	๒๔๖/๒๔๘	กามเสฺนโห	๓๔๔/๒๓๙
อุสฺมา	๒๕๘/๒๗๑	กิญฺจนํ	๓๔๙/๓๗๑
[เอ]		กุณฺฑลี	๓๖๕/๔๒๑
เอกวิหารี	๖๓/๔๔	กุตุหลสาลา	๔๑๘/๔๗๘
เอกตฺถา	๓๔๓/๓๕๓	กุมคฺโค	๒๔๖/๒๔๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กุลงฺคาโร	๓๖๑/๔๐๒
[ข]	
ขยธมฺมํ	๓๙/๓๓
ขรสฺสเรน	๓๖๕/๔๒๑
ขุรมุณฺฑํ	๓๖๕/๔๒๑
เขมคามิมคฺโค	๓๙๓/๔๔๗
เขมํ	๔๐๙/๔๔๙
[ค]	
คณโก	๔๑๐/๔๕๒
คณฺฑมูลํ	๑๐๓/๑๐๘
คติ	๒๔๖/๒๕๐
คมฺภีโร	๔๑๐/๔๕๒
คาพฺหพนฺธนํ	๓๖๕/๔๒๑
คิลานปุจฺฉกา	๘๗/๗๓
[จ]	
จกฺขุกรณี	๓๖๔/๔๐๙
จกฺขุ	๑/๑
จลิตํ	๘๗/๗๗
จาริตฺตํ	๓๖๕/๔๒๔
จาโร	๒๔๔/๒๓๒
จิตฺตสมาธิ	๓๖๕/๔๔๓
จุตูปปาเต	๘๗/๗๗
เจโตวิมุตฺติ	๑๓๒/๑๕๐
เจโตปณิธิ	๓๔๙/๓๖๙
[ฉ]	
ฉนฺทนิทานํ	๓๖๓/๔๐๖
ฉนฺทมูลกา	๓๖๓/๔๐๖
ฉนฺทราคปฺปหานํ	๑๓/๘
ฉนฺโท	๗๖/๖๒
[ช]	
ชงฺคลํ	๓๕๙/๓๙๑
ชราธมฺมํ	๓๔/๓๒
ชาติธมฺมํ	๓๓/๓๒
ชิฆจฺฉาปิปาสา	๒๓๖/๒๒๐
[ฌ]	
ฌาณกรณี	๓๖๔/๔๐๙
ฌาณํ	๒๗๓/๒๙๒
[ฐ]	
ฐิติ	๒๓๙/๒๒๘
[ต]	
ตปสฺสี	๓๖๔/๔๑๕
ตปฺ	๓๖๔/๔๐๘
ตณฺหกฺขยคามิมคฺโค	๓๙๔/๔๔๗
ตณฺหกฺขยํ	๓๙๔/๔๔๗
ตาณคามิมคฺโค	๔๐๗/๔๔๘
ตาณํ	๔๐๗/๔๔๘
ติณํ	๓๖๒/๔๐๔
ติตฺถกโร	๔๑๘/๔๗๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
เตลปฺปทีโป	๓๖๕/๔๒๖	ธมฺมสมาธิ	๓๖๕/๔๒๘
[ถ]		ธมฺมสรณคมนำ	๓๔๑/๓๓๘
ถาวรำ	๓๖๕/๔๒๙	ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ	๓๓๑/๓๒๙
[ท]		ธมฺมิโก	๓๕๒/๓๗๘
ทมูปสเมน	๘๘/๘๒	ธาตุนานตฺตำ	๑๒๙/๑๕๐
ทฺวีหิติกา	๓๖๑/๔๐๐	ธุวคามิมคฺโค	๓๘๕/๔๔๖
ทสฺสนำ	๑๓/๙	ธุวำ	๓๘๕/๔๔๖
ทานสมฺภูตานิ	๓๖๑/๔๐๒	[น]	
ทารุำ	๓๖๒/๔๐๔	นครสามิ	๒๔๕/๒๔๗
ทิฏฺฐิโย	๓๔๕/๓๕๘	นครำ	๒๔๕/๒๔๑
ทีปคามิมคฺโค	๔๐๕/๔๔๘	นคฺเคยฺยา	๓๕๑/๓๗๕
ทีปี	๔๐๕/๔๔๘	นตฺถตฺตา	๔๑๙/๔๘๐
ทุกฺขนิโรโธ	๖๔/๔๖	นนฺทิกฺขยา ราคกฺขโย	๑๕๖/๑๘๕
ทุกฺขปญฺญตฺติ	๖๗/๔๙	นนฺทิ	๖๓/๔๔
ทุกฺขสมุทโย	๖๔/๔๖	นวกมฺมำ	๑๔๖/๑๗๒
ทุกฺขำ	๑/๑	นานตฺถา	๓๔๓/๓๕๓
ทุปฺปริโยคาโห	๔๑๐/๔๕๒	นานาพฺยญฺชนา	๓๔๓/๓๕๓
ทุพฺภิกฺขา	๓๖๑/๔๐๐	นิปุณคามิมคฺโค	๓๘๒/๔๔๖
ทุหิติโก	๒๔๖/๒๔๘	นิปุณำ	๓๘๒/๔๔๖
ทูตยุคำ	๒๔๕/๒๔๖	นิปฺปปญฺจคามิมคฺโค	๓๘๘/๔๔๗
เทวาสุรสงฺคาโม	๒๔๘/๒๕๔	นิปฺปปญฺจำ	๓๘๘/๔๔๗
โทวาริโก	๒๔๕/๒๔๖	นิพฺพานคามิมคฺโค	๓๙๙/๔๔๘
[ธ]		นิพฺพานสปฺปายาปฏิปทา	๑๔๘/๑๗๔
ธมฺมปฏิสำเวที	๗๐/๕๒	นิพฺพานำ	๓๑๔/๓๑๔
ธมฺมราคปฏิสำเวที	๗๐/๕๒	นิมิตฺตกรโณ	๓๔๙/๓๗๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
นิโรธธมฺมํ	๔๒/๓๓	ปสฺสทฺธิ	๘๗/๗๗
นิโรโธ	๒๑/๑๗	ปหาตพฺพํ	๒๔/๑๙
เนลงฺโค	๓๔๗/๓๖๔	ปหานํ	๓๖๐/๓๙๗
[ป]		ปหูตชาตรูปรชตานิ	๓๖๑/๔๐๒
ปจฺฉาภูมกา	๓๕๘/๓๘๗	ปหูตธนธญฺญานิ	๓๖๑/๔๐๒
ปญฺชลิโก	๓๕๘/๓๘๘	ปหูตวิตฺตูปกรณานิ	๓๖๑/๔๐๒
ปญฺญาจกฺขุ	๓๔๓/๓๕๕	ปาตาโล	๒๕๒/๒๖๐
ปญฺญาวิมุตฺติ	๑๓๒/๑๕๗	ปาตุภาโว	๒๒/๒๑
ปฏิฆานุสโย	๒๕๑/๒๕๙	ปาปกมฺมํ	๓๖๐/๓๙๗
ปฏิสฺสโต	๙๕/๙๗	ปาปภูมิ	๓๕๙/๓๙๑
ปณเวน	๓๖๕/๔๒๑	ปามุชฺชํ	๙๗/๑๐๒
ปณีตคามิมคฺโค	๓๙๑/๔๔๗	ปารคามิมคฺโค	๓๘๑/๔๔๖
ปณีตํ	๓๙๑/๔๔๗	ปารํ	๓๘๑/๔๔๙
ปปญฺจิตํ	๒๔๘/๒๕๖	ปิยรูปี	๒๔๔/๒๔๐
ปพฺพชฺชา	๓๒๙/๓๒๗	ปีติ	๙๗/๑๐๒
ปพฺพชิ	๑๐๓/๑๐๘	ปุราณกมฺมํ	๑๔๖/๑๗๒
ปมาณกรโณ	๓๔๙/๓๗๑	[ผ]	
ปมาทวิหารี	๙๗/๑๐๒		
ปรายนคามิมคฺโค	๔๐๙/๔๔๙	ผนฺทิตํ	๒๔๘/๒๕๖
ปรายนํ	๔๐๙/๔๔๙	ผลํ	๓๖๕/๔๒๖
ปริญฺเญยฺยํ	๔๗/๓๕	ผาสุวิหาโร	๑๒๐/๑๓๘
ปริวิตกฺโก	๑๒๑/๑๓๘	[พ]	
ปริหานธมฺโม	๙๖/๑๐๐	พฺยญฺชนํ	๑๓๓/๑๕๙
ปโลกธมฺมํ	๘๔/๗๐	พฺยาธิธมฺมํ	๓๕/๓๒
ปสฺสทฺธกายโย	๙๗/๑๐๒	พุทฺธสรณคมนํ	๓๔๑/๓๓๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ภ]	
ภุสมุฏฺฐิ	๖๙/๕๐
[ม]	
มคฺโค	๑๓๒/๑๔๖
มญฺจกานิ	๓๖๕/๔๒๖
มญฺญิตๆ	๒๔๘/๒๕๖
มนุสฺสคฺคาโห	๒๔๑/๒๓๐
มรณธมฺมๆ	๓๖/๓๒
มหทฺธนานิ	๓๖๑/๔๐๑
มหาชนกาโย	๒๔๔/๒๔๒
มหาโภคานิ	๓๖๑/๔๐๑
มานคตๆ	๒๔๘/๒๕๗
มารปญฺญตฺติ	๖๕/๔๗
มารปาโส	๑๑๔/๑๒๑
มาโร	๖๕/๔๗
มาลี	๓๖๕/๔๒๑
มิจฺฉาทิฏฺฐิ	๑๖๕/๑๙๐
มิตฺตกุลานิ	๘๗/๗๘
มุณฺเฑยฺยา	๓๕๑/๓๗๕
มุตฺติคามิมคฺโค	๔๐๓/๔๔๘
มุตฺติ	๔๐๓/๔๔๘
มุทฺทิโก	๔๑๐/๔๕๒
[ย]	
ยถาคตมคฺโค	๒๔๕/๒๔๗
ยถาพลๆ	๓๖๕/๔๒๖
ยถาสตฺติ	๓๖๕/๔๒๖
ยวกลาปิ	๒๔๘/๒๕๔
ยิฏฺฐๆ	๓๖๕/๔๒๖
โยคกฺเขมี	๑๐๔/๑๑๑
โยนิ	๒๓๙/๒๒๘
[ร]	
รถิยๆ	๓๖๕/๔๒๑
รโถ	๓๔๗/๓๖๕
รสปฏิสำเวที	๗๐/๕๑
รสมโย เวโค	๒๒๘/๒๐๓
รสราคปฏิสำเวที	๗๐/๕๑
ราคกฺขยา นนฺทิกฺขโย	๑๕๖/๑๘๕
ราคานุสโย	๒๕๑/๒๕๙
รุกฺขเทวตา	๓๕๒/๓๗๗
รูปปฏิสำเวที	๗๐/๕๑
รูปมโย เวโค	๒๒๘/๒๐๓
รูปราคปฏิสำเวที	๗๐/๕๑
[ล]	
ลมฺพจูฬกา	๓๖๕/๔๑๘
ลูขชีวี	๓๖๔/๔๑๕
เลณคามิมคฺโค	๔๐๖/๔๔๘
เลณๆ	๔๐๖/๔๔๘
โลกปญฺญตฺติ	๖๘/๔๙
โลกมานี	๑๑๖/๑๒๖
โลกสญฺญี	๑๑๖/๑๒๖

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
โลโก	๓๑/๒๘	เวยฺยากรณํ	๓๕๐/๓๗๔
[ว]		[ส]	
วนเทวตา	๓๕๒/๓๗๗	สกฏฺ	๓๖๒/๔๐๔
วยธมฺมํ	๔๐/๓๓	สกณฺฏโก	๒๔๖/๒๔๘
วาจา	๒๓/๑๙	สกฺกายทิฏฺจิ	๑๖๖/๑๙๑
วาทานุปาโต	๓๖๒/๔๐๓	สคหโน	๒๔๖/๒๔๘
วาพนิปฺโปตนาย	๓๕๑/๓๗๕	สติ	๖๓/๔๔
วิคตพฺยาปาโท	๓๖๐/๓๙๙	สตุปฺปาโท	๒๔๔/๒๔๑
วิคตาภิชฺโฌ	๓๖๐/๓๙๙	สทุติยวิหารี	๖๓/๔๔
วิจิกิจฺฉา	๓๖๕/๔๒๘	สมติกฺกโม	๓๖๐/๓๙๗
วิชฺชา	๕๓/๓๗	สมวาโย	๙๓/๘๙
วิปาโก	๓๖๕/๔๒๖	สมุทยธมฺมํ	๔๑/๓๓
วิปฺปฏิสารี	๓๖๐/๓๙๗	สมุทโย	๒๔๔/๒๓๙
วิราคคามิมคฺโค	๔๐๑/๔๔๘	สภโย	๒๔๖/๒๔๘
วิราโค	๔๐๑/๔๔๘	สรณคามิมคฺโค	๔๐๘/๔๔๘
วิสุทฺธตฺตา	๓๕๒/๓๗๘	สรณํ	๔๐๔/๔๔๘
วิหาโร	๒๔๔/๒๓๙	สลากาวุตฺตา	๓๖๑/๔๐๐
วูปสโม	๒๒/๑๗	สหธมฺมิโก	๘๑/๖๖
เวทคู	๑๐๓/๑๐๘	สำวโร	๙๘/๑๐๓
เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา	๒๖๓/๒๗๖	สงฺกิเลสธมฺมํ	๓๘/๓๒
เวทนานิโรโธ	๒๖๓/๒๗๖	สงฺขตโม	๓๖๐/๓๙๙
เวทนาสมุทยคามินี ปฏิปทา	๒๗๑/๒๙๑	สงฺขายโก	๔๑๐/๔๕๒
เวทนาสมุทโย	๒๗๑/๒๙๐	สงฺคติ	๖๐/๔๐
		สงฺฆสรณคมนำ	๓๔๑/๓๓๘
		สจฺจคามิมคฺโค	๓๘๐/๔๔๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สจฺจํ วจนํ	๓๖๕/๔๓๑	สิงฺฆาฏเก	๒๔๕/๒๔๗
สจฺจสมฺภูตานิ	๓๖๑/๔๐๒	สิวคามิมคฺโค	๓๙๒/๔๔๗
สจฺจํ	๓๖๕/๔๓๓	สิวึ	๓๙๒/๔๔๗
สจฺฉิกาตพฺพํ	๔๙/๓๕	สุญฺญตา เจโตวิมุตฺติ	๓๔๙/๓๖๙
สญฺโญโค	๖๓/๔๔	สุทฺทฺทสคามิมคฺโค	๓๘๓/๔๔๖
สญฺโญชนา	๕๔/๓๘	สุทฺทฺทสํ	๓๘๓/๔๔๖
สญฺญมสมฺภูตานิ	๓๖๑/๔๐๒	สุทฺธิคามิมคฺโค	๔๐๒/๔๔๘
สตฺตปญฺญตฺติ	๖๖/๔๘	สุทฺธึ	๔๐๒/๔๔๘
สตฺโต	๖๖/๔๘	เสตปจฺฉาโท	๓๔๗/๓๖๔
สนฺตคามิมคฺโค	๓๘๙/๔๔๗	เสตฏฺจิกา	๓๖๑/๔๐๐
สนฺติ	๓๖๕/๔๒๑	เสวาลมาลิกา	๓๕๘/๓๘๗
สนฺนิปาโต	๙๓/๘๙	โสกธมฺมํ	๓๗/๓๒
สปฺปฏิภโย	๒๔๖/๒๔๘	โสโต	๓๔๗/๓๖๕
สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี	๓๕๙/๓๙๐	โสรโต	๓๕๓/๓๘๐
สพฺพมญฺญิตสมุคฺฆาตสปฺปายา		สญฺโญชนิยา	๙๖/๑๐๐
ปฏิปทา	๓๐/๒๖	สญฺโญชนํ	๑๐๙/๑๑๗
สมฺปชาโน	๑๒๐/๑๓๘	สีวโร	๙๘/๑๐๓
สมฺมาทิฏฺจิ	๑๔๖/๑๗๓		
สมฺมิญฺชนปสารณํ	๒๓๖/๒๒๐	[ห]	
สสฺสตวาทา	๔๑๙/๔๘๐	หุตฺวา	๓๖๕/๔๒๖
สาจริยโก	๑๕๑/๑๗๖	หตฺถาโรโห คามณี	๓๖๕/๓๘๕
สาตรูปี	๒๔๔/๒๔๐	หตฺถิคาเม	๑๒๕/๑๔๕
สาราโค	๖๓/๔๔	หาลิทฺทิโก	๑๓๓/๑๖๒
สานุเตวาสิโก	๑๕๑/๑๗๖	หตฺถิคามโก	๑๒๕/๑๔๕

สุตฺตนฺตปิฎเก สํยุตฺตนิกายสฺส
สพายตนวคฺคสํยุตฺตปาลิยา
อสาธารณนามานิ

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		[ข]	
อสิพนฺธกปุตฺโต	๓๕๘/๓๘๗	เขมา ภิกฺขุนี	๔๑๐/๔๕๐
อสฺสาโรโห คามณี	๓๕๗/๓๘๖	[ค]	
[อา]		คนฺธภโก	๓๖๓/๔๐๔
อายสฺมา ฉนฺโท	๘๗/๗๓	[จ]	
อายสฺมา มิคชาโล	๖๓/๔๔	จกฺกวตฺติ ราชา	๓๕๒/๓๗๗
อายสฺมา สมิทฺธิ	๖๕/๔๗	จณฺโฑ คามณี	๓๕๓/๓๘๐
[อิ]		จิตฺโต คหปติ	๓๔๓/๓๕๓
อิสิทตฺตปุเถโร	๓๔๕/๓๘๓	จิรวาสี นาม กุมาโร	๓๖๓/๔๐๖
[อุ]		[ช]	
อุคฺโค คหปติ	๑๒๔/๑๔๔	ชมฺพุกขาทโก ปริพฺพาชโก	๓๑๔/๓๑๔
อุตฺตรนฺนาม นิคโม	๓๖๕/๔๑๘	[ต]	
อุทโก รามปุตฺโต	๑๐๓/๑๐๘	ตาลปุตฺโต นฏคามณี	๓๕๔/๓๘๑
อุรุเวลกปฺปั นาม นิคโม	๓๖๓/๔๐๔	[ท]	
[ก]		เทวทหนฺนาม นิคโม	๑๓๔/๑๖๓
กามณฺฑกา	๑๓๓/๑๕๙		
กิมฺมิลา	๒๔๒/๒๓๓		

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[ป]	
ปญฺจกงฺโค จปติ	๒๖๗/๒๘๐
ปหาโส นาม นิรโย	๓๕๔/๓๘๒
ปาฏลิโย คามณี	๓๖๕/๔๑๘
ปิณฺโฑลภารทฺวาโช	๑๒๗/๑๔๖
ปุพฺพวิชฺชนํ นาม วชฺชิคาโม	๘๗/๗๘
[ม]	
มณิจูฬโก คามณี	๓๖๒/๔๐๓
มกฺกรกเฏ	๑๓๒/๑๕๔
มจฺฉิกสณฺโฑ	๓๔๓/๓๖๖
มาลุกฺยปุตฺโต	๙๕/๙๔
มิคปถกํ	๓๔๓/๓๕๓
โมฬิยสิวโก ปริพฺพาชโก	๒๖๙/๒๘๘
[ย]	
โยธาชีโว คามณี	๓๕๕/๓๘๔
[ร]	
ราสิโย คามณี	๓๖๔/๔๐๘
[ว]	
เวปจิตฺติ อสุรินฺโท	๒๔๘/๒๕๔
[ส]	
สกฺโก เทวานมินฺโท	๑๑๘/๑๓๔
สณฺจาคารํ	๒๔๓/๒๓๔
สปฺปโสณฺฑิกปพฺภาโร	๖๙/๕๐
สรชิโต นาม นิรโย	๓๕๗/๓๘๕
สามณฺฑโก ปริพฺพาชโก	๓๓๐/๓๒๘
สีตวนํ	๖๙/๕๐
สุนาปรนฺโต ชนปโท	๘๘/๘๐
[ห]	
หตฺถาโรโห	๓๕๖/๓๘๕

สุตฺตนฺตปิฎเก สํยุตฺตนิกายสฺส
สฬายตนวคฺคสํยุตฺตปาลิยา
คาถานํ ปฐมปาทา

คาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
กุมฺโมว องฺคานิ สเก กปาเล	๒๔๐/๒๓๐	โย เอตา นาธิวาเสติ	๒๕๒/๒๖๐
		โย สุขํ ทุกฺขโต อทฺท	๒๕๓/๒๖๑
ฉเฬว ผสฺสายตนานิ	๙๔/๙๒	รูปี ทิสฺวา สติ มุฏฺฐา	๙๕/๙๖
น โส รชฺชติ รูเปสุ	๙๕/๙๗	รูปา สทฺทา คนฺธา รสา	๑๓๖/๑๖๖
น โส เวทนํ เวทยติ	๒๕๔/๒๖๓	สทฺธาย สีเลน จ ยา ปวฑฺฒติ	๓๑๓/๓๑๓
เนลงฺโค เสตปจฺฉาโท	๓๔๗/๓๖๔		
ปิตฺตํ เสมฺหญฺจ	๒๖๙/๒๘๙	สมาหิโต สมฺปชาโน	๒๔๙/๒๕๘
ยถาปิ วาตา อากาเส	๒๖๐/๒๗๔	สีลุตฺตมา ปุพฺพตรา อเหสุ	๑๓๒/๑๔๕
ยสฺส ราโค จ โทโส จ	๒๒๙/๒๐๔		
โย อิมํ สมุทฺทํ สคาหํ สรกฺขสํ	๒๒๘/๒๐๓	สุขํ วา ยทิ วา ทุกฺขํ	๒๕๐/๒๕๘
		สุขํ เวทยมานสฺส	๒๕๑/๒๕๙

สุตฺตนฺตปิฏกเ สยุตฺตนิกายสฺส
สพายตนวคฺคสยุตฺตปาลิยา
ธมฺมปฺปเภโท

ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก	ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก
[เอกกํ]		ผสฺสา	๓๔๘/๓๖๘
เอโก ธมฺโม	๗๙/๖๔	ภวา	๓๒๖/๓๒๔
		มาตุคามสฺส ธมฺโม	๒๘๓/๒๙๙
[ทุกํ]		วิโมกฺโข	๒๗๙/๒๙๕
		เวทนา	๒๗๐/๒๘๙
อนฺตา	๓๖๔/๔๐๘	สงฺขารา	๓๔๘/๓๖๖
คติ	๒๓๕/๒๑๗	สุขํ	๒๗๙/๒๙๖
พหูปการธมฺมา	๓๔๘/๓๖๙		
เวทนา	๒๗๐/๒๘๙	[จตุกฺกํ]	
		อรูปฌานํ	๓๓๖/๓๓๓
[ติกํ]		อวิชฺชา	๓๒๒/๓๒๑
		อาสีวิสา	๒๓๘/๒๒๓
อปณฺณกปฏิปทา	๒๓๙/๒๒๗	อุปาทานานิ	๓๒๕/๓๒๓
อาสวา	๓๒๑/๓๒๐	โอฆา	๓๒๔/๓๒๒
อุเปกฺขา	๒๗๙/๒๖๙	สตฺถาโร	๓๖๕/๔๒๖
กามโภคี	๓๖๔/๔๐๙		
ตปสฺสี	๓๖๔/๔๑๕	[ปญฺจกํ]	
ตณฺหา	๓๒๓/๓๒๒		
ทุกฺขตา	๓๒๗/๓๒๕	อริยสาวิกาย วฑฺฒี	๓๑๓/๓๑๓
นิชฺชรา	๓๖๔/๔๑๗	อาเวณิกทุกฺขานิ	๒๘๒/๒๙๙
ปีติ	๒๗๙/๒๙๔		

ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก
กามคุณา	๒๖๗/๒๘๒
ทุลฺลภจานานิ	๓๑๑/๓๑๑
ปุริสสฺส องฺคํ	๒๘๐/๒๙๑
มาตุคามสฺส องฺคํ	๒๘๑/๒๙๘
มาตุคามสฺส พลานิ	๓๐๔/๓๐๘
เวทนา	๒๗๐/๒๘๙
สกฺกาโย	๓๒๘/๓๒๖
สุลภจานานิ	๓๑๑/๓๑๒
[ฉกฺกํ]	
อภิภายตนานิ	๙๖/๑๐๐
ฉทฺวารา	๒๔๕/๒๔๗
ฉปฺปาณกา	๒๔๗/๒๕๒
ปสฺสทฺธิโย	๒๕๙/๒๗๓
ผสฺสายตนา	๙๔/๙๒
พฬิสํ	๒๓๐/๒๐๕
เวทนา	๒๗๐/๒๘๙

ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก
สคฺคา	๑๓๕/๑๖๕
[อฏฺฐกํ]	
อฏฺฐงฺคิกมคฺโค	๑๔๖/๑๗๓
[ทสกํ]	
จานานิ	๓๔๑/๓๔๔
สหธมฺมิกปญฺหา	๓๕๐/๓๗๔
[อฏฺฐารสกํ]	
เวทนา	๒๗๐/๒๘๓
[ฉตฺตึสกํ]	
เวทนา	๒๗๑/๒๘๙
[อฏฺฐสตกํ]	
เวทนา	๒๗๒/๒๙๑

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ*

๑.	สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒.	พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓.	พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	กรรมการ
๕.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	กรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘** มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนามคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๙** มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ		กรรมการ
๒๒.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู		กรรมการ
๒๓.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส		กรรมการ
๒๔.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม		กรรมการ
๒๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส		กรรมการ
๒๖.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม		กรรมการ
๒๗.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ		กรรมการ
๒๘.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม		กรรมการ
๒๙.	พระราชสุธี	วัดเทวราชกุญชร		กรรมการและเลขานุการ
๓๐.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ		กรรมการ
๓๑.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม		กรรมการ
๓๒.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม		กรรมการ
๓๓.	พระศรีรัชมงคลเมธี	วัดอาวุธวิกสิตาราม		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม		กรรมการ
๓๖.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส		กรรมการ
๓๗.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร		กรรมการ
๓๘.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม		กรรมการ
๓๙.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดบวรนิเวศวิหาร	กรรมการ
๔๐.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙	วัดพระศรีมหาธาตุ	กรรมการ
๔๑.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙	วัดราชาธิวาสวิหาร	กรรมการ
๔๒.	นายวิชัย ธรรมเจริญ	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓.	นายบุญสืบ อินสาร	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔.	นายบุญเชิด กิตติธรางกูร	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕.	นายแก้ว ชิดตะขบ	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกฯ*

๑.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	อนุกรรมการ
๘.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	ที่ปรึกษา
๒.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓.	พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๙.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒.	พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓.	พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔.	พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖.	พระสุธีรัตนาภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗.	พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๑๘.	พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวุธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน

๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิดาราม คณะทำงาน

๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน

๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๘ คณะทำงาน

๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ			ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ			รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระราชวิริยาลังการ	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๔.	พระราชสุตาภรณ์	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๕.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๖.	พระปิฎกโกศล	วัดปากน้ำ			คณะทำงานและเลขานุการ
๗.	พระวิเชียรกวี	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๘.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๙.	พระมหาประนอม	กิตฺติปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมฺมาปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๓.	พระมหาทองดี	ปญฺญาวชิโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๕.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะทำงาน
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะทำงาน
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	คณะทำงาน
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงาน
๘.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส	คณะทำงาน
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๑.	พระราชสิทธิมุนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	พระมหาบุญเทียม ญาณินฺโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๑๙.	พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๒๐.	นายนิมิตร โพธิพัฒน์		คณะทำงาน
๒๑.	ผศ. เวทย์ บรรณกรกุล		คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง

ที่ปรึกษา
พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน
พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)
พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวโส ป.ธ. ๙)
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙
นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙
นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕